

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΤΗΣ

ΡΩΜΗΣ, ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΕΥΣΑΝΤΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΜΕΤΑ ΠΟΛΛΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἐγκριθέντες ἐν τῷ διαγωνισμῷ τῶν διδακτ. βιβλίων κατὰ τὸν νόμον ΒΤΓ'
ἐπὶ πέντε συνεχῇ ἔτη.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

1896

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΑΓΡΗ

ΓΥΜΝΑΣΙΑΡΧΟΥ

Αρ. ελ. 45267

ΒΙΟΙ ΕΠΙΝΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΤΗΣ

ΡΩΜΗΣ, ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΟΥΛΕΥΣΑΝΤΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ἐγκριθέντες ἐν τῇ διαγωνισμῷ τῶν διδακτ. βιβλίων κατὰ τὸν νόμον ΒΤΓ
ἐπὶ πέντε συνεχῇ ἔτη.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΣΣΑΡΗ ΚΑΙ ΒΕΡΓΙΑΝΙΤΟΥ

1896

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν καὶ τὴν
σφραγίδα τοῦ συγγραφέως, ἄλλως συνεπάγεται τὰς ὑπὸ τοῦ
ποιητικοῦ ὁμον ὀριζομένας ποινὰς κατὰ τὸ τυποκλόπον καὶ
τοῦ διαδίδοντος τὰς παρ' ἄλλων παρανόμως γιγνομένας
μετατυπώσεις.

Λογιστὴς

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Οἱ Βίοι τῶν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐνεκρίθησαν καὶ εἰς τοὺς δύο προηγουμένους τελεσθέντας διαγωνισμούς, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν παρὰ πόδας δημοσιευομένων δύο ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως.

Ἦδη ὑποβληθέντες καὶ εἰς τὸν τελευταῖον τελεσθέντα διαγωνισμόν περὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων ἐνεκρίθησαν καὶ τὸ τρίτον ἐπὶ πενταετίαν.

Ἀριθ. Πρωτ. 10210
Διεκπ. 9072

Ἐρ Ἀθήναις τῇ 7 Ἰουλίου 1891.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γεώργιον Τσαγρῆν

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τοὺς νόμους ΑΜΒ' τῆς 22 Ἰουνίου 1882, ΑΧΙ' τῆς 20 Δεκεμβρίου 1887 καὶ ΒΡΑ' τῆς 14 Ἰανουαρίου 1893, τὰ σχετικὰ Βασιλικά Διατάγματα περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ στοιχειώδους ἐκπαίδευσως καὶ τὴν ἐκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας, δηλοῦμεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τοὺς εἰς τὸν διαγωνισμόν ὑποβληθέντας «Βίους ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους», ἵνα εἰσαχθῶσιν κατὰ τὸ προσεχὲς 1894—1895 ὡς μόνον διδακτικὸν βιβλίον διὰ τοὺς μαθητάς τῆς δευτέρας τάξεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, δημοσίων, δημοσυντηρήτων καὶ ἰδιωτικῶν. Καλεῖσθε δὲ ὅπως ἐκτελέσητε τὰ ὑπὸ τῶν εἰρημένων νόμων καὶ Β. Διαταγμάτων ὑπαγορευόμενα καὶ τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπείας ἀναγεγραμμένας παρατηρήσεις.

Ὁ Ὑπουργός

Δ. Μ. ΚΑΛΛΙΦΡΟΝΑΣ

Ὁ Διεκπεραιωτής

ΑΔΚΙΒΙΑΔΗΣ ΒΛΙΑΔΗΣ

Ἀριθ. 16052

Ἐν Ἀθήναις τῇ 7 Σεπτεμβρίου 1894 ..

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γ. Τσαγρῆν.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ 123 ἄρθρον τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1836 διατάγματος περὶ ὀργανισμοῦ τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων, τὸ ἀπὸ 1ης Σεπτεμβρίου 1856 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων, κλπ.» διάταγμα, τὸν ΒΤΓ νόμον τῆς 12 Ἰουλίου 1865 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς τε δημοτικῆς καὶ μέσης ἐκπαιδεύσεως», τὸ ἀπὸ 3 Αὐγούστου ἐ. ἔτους Β. διάταγμα καὶ τὴν ὑποβληθεῖσαν ἡμῖν ἐκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων, πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν σχολείων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, καθ' ἣν τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα «*Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ρώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος ἑλλήν. ἔθνους*» ἐνεκρίθη ὅπως εἰσαχθῇ πρὸς διδασκαλίαν τῶν μαθητῶν τῶν δημοσίων ἑλληνικῶν σχολείων, δημοσυντηρήτων καὶ ἰδιωτικῶν διὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1895—96.

Συμφώνως δὲ τῇ γνώμῃ τῆς Ἐπιτροπείας, ὀρίζομεν τὴν τιμὴν αὐτοῦ εἰς δραχμὴν μίαν καὶ λεπτὰ εἴκοσι (1,20).

Ἐν Ἀθήναις τῇ 5 Σεπτεμβρίου 1895.

Ὁ Ὑπουργός.

Δ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Ὁ διακπεραιωτής.

Στέφ. Μ. Παρίσης.

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

1. 'Ρωμύλος ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς 'Ρώμης.

Κτίσις τῆς 'Ρώμης.— Κατὰ τὴν μυθικὴν παράδοσιν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας ὑπὸ τῶν 'Ελλήνων (1184 π.Χ.) ὁ διασωθεὶς Αἰνεΐας μετὰ πολλῶν Τρῶων κατέφυγεν ἐκεῖθεν εἰς τὸ Λάτιον τῆς Ἰταλίας, ἔλαβε δὲ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τοῦ Λατίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐγέννησεν υἱόν, τὸν Ἀσκά- νιον, ὅστις ἐβασίλευσε μετὰ τὸν Αἰνεΐαν καὶ ἔκτισε τὴν Ἀλβαν Λόγγαν, τὴν ὁποίαν κατέστησε νέαν πρωτεύουσάν τοῦ Λατίου. Ἐπὶ τῆς Ἀλβας Λόγγας ἐβασίλευσαν ἐπὶ τριακόσια ἔτη οἱ ἀπόγονοι τοῦ Αἰνεΐου. Τούτων τελευταῖος ἦτο ὁ Πρόκας, ὅστις ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Νουμίτορα καὶ τὸν Ἀμούλιον. Οὗτος ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ θρόνου τὸν ἀδελφόν του καὶ κατέλαβεν αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Διὰ τὴν ἐξασφάλισιν δὲ τὸν θρόνον καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους του, τὸν μὲν υἱὸν τοῦ ἀδελφοῦ του ἐφόνευσεν, τὴν δὲ θυγατέρα του Ρέα Σιλβίαν κατέστησεν ἱέρειαν τῆς Ἑστίας. Ἀλλ' ἡ Σιλβία ἔτεκε μετ' ὀλίγον ἐκ τοῦ θεοῦ Ἀρεως δίδυμα τέκνα. Τότε ὁ Ἀμούλιος διέταξε κατὰ τὸν περὶ Ἑστιάδων νόμον τὴν μὲν Σιλβίαν νὰ φονεύσῃ, τὰ δὲ τέκνα, ἀφοῦ τὰ θέσωσιν ἐντὸς σκάφης, νὰ τὰ ῥίψωσιν εἰς τὸν Τίβεριν. Ἀλλὰ τὰ παιδιά παραδόξως διεσώθησαν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ποταμοῦ, λύκαινα δὲ προσερχομένη ἐθήλαζεν αὐτά. Ταῦτα ἀνευρών μετ' ὀλίγον ποιμήν τις τοῦ βασιλέως τὰ μετεχώρισεν εἰς τὸν οἶκόν του, καὶ τὸ μὲν ἓν ἐπωνόμασε *Ρωμύλον*, τὸ δὲ ἄλλο *Ρῶμον*. Οἱ δίδυμοι οὗτοι ἀδελφοὶ ἡλικιωθέντες ὑπερεῖχον πάντων τῶν ὁμηλικῶν κατὰ τὴν σωματικὴν ρώμην καὶ κατὰ τὴν

ἀνδρείαν. Μαθόντες δὲ κατὰ σύμπτωσιν καὶ τὴν καταγωγὴν των τὸν μὲν Ἀρούλιον ἐφόνευσαν τὸν δὲ πάππον των Νουμίτορα ἀνέβιβασαν πάλιν εἰς τὸν θρόνον καὶ ἔλαβον παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ κτίσωσιν ἰδίαν πόλιν εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Τιβέρεως, ὅπου εἶχον διασωθῇ. Ἐπελθούσης δὲ φιλονεικίας μεταξὺ τῶν δύο ἀδελφῶν περὶ τῆς ἐπωνυμίας αὐτῆς, ἀπεφασισαν ἀφῆσσι τὴν κρίσιν εἰς τοὺς θεοὺς. Οἱ οἰωνοὶ ἠνόνησαν μᾶλλον τὸν Ρωμόλον καὶ αὐτὸς ἔθηκε τὰ θεμέλια τῆς νέας πόλεως ἐπὶ τοῦ Παλατίνου λόφου, περιτείχισεν αὐτὴν καὶ ἐπώνομασε *Ρώμην* (754 π. Χ.). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ρῶμος πρὸς περιφρόνησιν ὑπερεπήδησε τὸ τεῖχος δι' ἄλματος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Ρωμόλου, εἰπόντος, «οὕτω θὰ φονευθῇ καὶ πᾶς ἄλλος, ὅστις ἤθελε τολμήσῃ νὰ ὑπερπιδῇσῃ αὐτά».

Οἰκισμὸς τῆς *Ρώμης*.—Ὁ Ρωμόλος θέλων νὰ ἐπαυξήσῃ τὸν πληθυσμὸν τῆς νέας πόλεως ἐκήρυξεν αὐτὴν *ἀσυλον* εἰς πάντα πρόσφυγα δι' ὅποιανδήποτε ἀφορμὴν. Καὶ ταχέως μὲν ἠῤῥξησεν ὁ πληθυσμὸς τῆς νέας πόλεως, ἀλλ' οὐδεὶς ἐκ τῶν περίξ οἰκούντων λαῶν ἤθελε νὰ δώσῃ τὰς θυγατέρας του ὡς συζύγους εἰς τοιοῦτους ἀνθρώπους. Ὅθεν ὁ Ρωμόλος ἐμνηχενεῦθη τὸ ἐξῆς δόλιον μέσον. Συνέστησε πανηγυρικοὺς ἀγῶνας καὶ προσεκάλεσε πρὸς θέαν αὐτῶν πάντας τοὺς περίξ οἰκούντας λαοὺς. Οὗτοι συνέδραμον πολυάριθμοι μετὰ γυναικῶν καὶ τέκνων. Ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι ἀνυπόπτως ἐθεῶντο τοὺς ἀγῶνας, αἰφνης ἐφώρμησαν οἱ ἀγωνιζόμενοι καὶ ἀφῆρπασαν τὰς θυγατέρας αὐτῶν καὶ ἔλαβον αὐτάς ὡς συζύγους. Ἐνεκα τούτου προέκυψε μακρὸς καὶ αἱματηρὸς πόλεμος, καθ' ὃν τελευταῖον ἐπελθόντες οἱ γενναῖοι Σαβῖνοι ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τοῦ βασιλέως αὐτῶν Τίτου Τατίου κατετρόπωσαν τοὺς Ρωμαίους καὶ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἀποσυρθῶσιν ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ διὰ προδοσίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φρουράρχου Ταρπηΐας εἰσελθόντες διὰ νυκτὸς καὶ εἰς τὴν πόλιν, ἐκυρίευσαν τὸν Καπιτωλῖνον λόφον. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης εἰς τὴν μεταξὺ τοῦ Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου λόφου κοιλάδα, εἰσώρμησαν αἰφνης ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαμαχομένων αἱ ἀρπαγεῖσαι θυγα-

τέρες τῶν Σαβίνων καὶ ἔπεισαν τοὺς διαμαχομένους διὰ δακρύων καὶ παρακλήσεων νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα. Ἐκτοτε οἱ δύο λαοὶ συνεφιλιώθησαν καὶ ἀπετέλεσαν μίαν κοινὴν πολιτείαν ὑπ' ἀμφοτέρους τοὺς βασιλεῖς των, Ῥωμόλον καὶ Τίτον Τάτιον. Μετὰ πενταετίαν, ἀποθανόντος τοῦ Τατίου, ἀνεγνώρισαν καὶ οἱ Σαβῖνοι τὸν Ῥωμόλον ὡς βασιλέα των. Μετὰ τριάκοντα ἑπτὰ δὲ ἐτῶν βασιλείαν ἀπέθανε καὶ ὁ Ῥωμόλος, ὅτε ἐπεθεώρει τὸν στρατὸν ἐν τῷ πεδίῳ τοῦ Ἀρεως, δολοφονηθεὶς, ὡς λέγεται, ὑπὸ τῶν συγκλητικῶν, οἵτινες διέδωκαν, ὅτι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὁ δὲ ἄμαθής λαὸς ἐπίστευσεν εἰς τὴν διάδοσιν καὶ συγκατέλεξε καὶ τὸν Ῥωμόλον μετὰξὺ τῶν θεῶν. Κατόπιν οἱ Ῥωμαῖοι ἐλάτρευον αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίνου.

2. Νουμάς Πομπήλιος (715—672 π. Χ.).

Ὁ Νουμάς Πομπήλιος κατήγετο ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Σαβίνων καὶ διεκρίνετο διὰ τὴν ἄκραν αὐτοῦ δικαιοσύνην καὶ θεοσέβειαν. Ἐφρόντισε δὲ διὰ τῶν σοφῶν του διατάξεων νὰ μάλῃ τὸν ἄγριον καὶ φιλοπόλεμον χαρακτῆρα τῶν ὑπηκόων του. Ἡ θεσμοθεσία τοῦ Νουμά ἐφερε μᾶλλον θρησκευτικὸν χαρακτῆρα καὶ διὰ τὴν ἄκραν αὐτῆς τελειότητα ἐπιστεῖετο, ὅτι ὁ Νουμάς συνέταξεν αὐτὴν κατ' ἐμπνευσιν τῆς νύμφης Ἥγερίας. Ἐν πρώτοις ὁ Νουμάς διέταξε τὰ κατὰ τὴν θείαν λατρείαν, διήρσε δὲ τοὺς ἱερεῖς εἰς ὀκτὼ τάξεις καὶ ὥρισε τὰ καθήκοντα ἐκάστης αὐτῶν. Ἐπειτα ἐμερίμνησεν ὑπὲρ τῆς γεωργίας, καὶ τοὺς μὲν δημοσίους ἀγροὺς διένειμεν εἰς τοὺς πέννητας, τὴν δὲ ὅλην ἐπικράτειαν διήρσεν εἰς τμήματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων διώρισε ἔφορον, ἵνα ἐπαγρυπνῇ καὶ βραβεύῃ τὴν φιλεργίαν ἐκάστου. Τὰς ἰδιοκτησίας ἐξησφάλισε διὰ συνόρων, τὰ ὅποια ἔθηκεν ὑπὸ τὴν προστασίαν ἰδίου θεοῦ, καλουμένου *Τέρμωνος* ἢ *Ορίου*. Χάριν δὲ τῆς συναλλαγῆς ἀνίδρυσε καὶ ναὸν *Πιστεως*. Μετερρύθμισε δὲ ὁ Νουμάς καὶ τὸ ἡμερολόγιον προσθέσας ἀκόμη δύο μῆνας εἰς τὸ ἔτος, τὸ ὁποῖον ἕως τότε ἀπετελεῖτο ἐκ δέκα μηνῶν. Ἐκάστης δ' ἐπισήμου πράξεως

προηγείτο καὶ θρησκευτικὴ τις τελετὴ ἢ θυσία. Αὐστηρότατοι δὲ ἦσαν καὶ οἱ νόμοι αὐτοῦ περὶ ἀγνότητος τῶν γυναικῶν καὶ παρθένων, διὸ καὶ ὡς μοναδικὸν παράδειγμα ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν, ὅτι μετὰ πεντακοσίους ἐνιαυτοὺς ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἐγένετο τὸ πρῶτον διαζύγιον. Ἀνήγειρε δὲ προσέτι καὶ ναὸν πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ Ἰαγοῦ, ὅστις εἰκονίζετο μὲ δύο πρόσωπα, διὰ τὴν παρασταθῆ, ὅτι ἐγνώριζε καὶ τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον. Ὁ ναὸς οὗτος ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης διέμενε κλειστός, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἀνοικτός. Καθ' ὅλον δὲ τὸ μακρὸν διάστημα τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὁ ναὸς διετέλεσε κεκλεισμένος. Ὁ Νουμᾶς θεωρεῖται ἐφάμιλλος τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν καὶ μάλιστα τοῦ νομοθέτου τῆς Σπάρτης Λυκούργου.

3. Λεύκιος Ταρκύνιος ὁ πρεσβύτερος (616—578).

Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Λεύκιος Ταρκύνιος ἦτο υἱὸς τοῦ ἐκ Κορίνθου Ἑλλήνος Δημαράτου, ὅστις μετέφκησεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Τυρρηνίας Ταρκυνίους, ἐκ τῆς ὁποίας οὗτος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἐπεκλήθη Ταρκύνιος. Κατόπιν μετοικήσας ὁ Ταρκύνιος εἰς τὴν Ῥώμην διεκρίθη διὰ τὴν φρόνησίν του καὶ διὰ τὴν κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδρείαν του. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Ῥώμης Ἀγκου Μαρκίου ὁ λαὸς ἀνεδείξεν αὐτὸν βασιλέα ἀντὶ τῶν υἱῶν τοῦ ἀποθανόντος. Ὁ Ταρκύνιος ἀνεδείχθη καθ' ὅλα ἄξιος τῆς ἐκλογῆς, κατεπολέμησε τοὺς περίξ οἰκοῦντας λαοὺς καὶ διὰ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου πλουσιωτάτων λαφύρων διεκόσμησε τὴν πόλιν δι' ἔργων λαμπρῶν καὶ ὠφελίμων. Κατεσκεύασε τὴν μεγάλην ὑπόνομον, διὰ τῆς ὁποίας διωχετεύοντο τὰ ἐν τῇ πόλει λιμνάζοντα ὕδατα εἰς τὸν Τίβεριν ποταμόν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἀποξηρανθέντος χώρου ἀνηγέρθησαν διάφοροι οἰκοδομαί, ἡ ἀγορὰ καὶ ὁ μέγιστος ἱππόδρομος. Ἐπὶ δὲ τοῦ Καπιτωλίνου λόφου ἤρχισε τὴν ἀνέγερσιν ὑπερμεγέθους ναοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, τῆς Ἥρας καὶ Ἀθηνᾶς. Ὁ Ταρκύνιος βασιλεύσας ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἐδολοφονήθη ὑπὸ δύο ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀπέστειλαν πρὸς τοῦτο οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀγκου Μαρκίου. Οἱ δολοφόνοι προσ-

ποιηθέντες ἔξω τῶν ἀνακτόρων φιλονεικίαν ἤχθησαν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως. Καθ' ἣν δὲ στιγμήν ὁ βασιλεὺς ἡκροᾶτο τοῦ ἐνὸς τούτων, ὁ ἕτερος εὐρὼν εὐκαιρίαν ἐκτύπησεν αἴφνης τὸν Ταρκύνιον καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν.

4. Σέρβιος Τύλλιος (878—534)

Τὰ περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ νεανικῆς ἡλικίας τοῦ Σερβίου Τύλλιου ἐκτίθενται ἐπὶ τὸ μυθικώτερον ὑπὸ τῆς παραδόσεως. Οὗτος λέγει ἡ παράδοσις, ὅτι κατήγετο ἐξ ἐπισήμου γένους. Ὅτε δ' ἡ πατρίς του ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, ὁ μὲν πατήρ του ἐφονεύθη, ἡ δὲ μήτηρ του αἰχμαλωτισθεῖσα ἤχθη ὡς δούλη εἰς τὸν οἶκον τοῦ Ταρκυνίου, ὅπου ἔτεκεν υἱόν, ὅστις ἐπωνομάσθη Σέρβιος, (ὅπερ κατὰ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν σημαίνει νεὶ δούλος), ἐπειδὴ ἐγεννήθη δοῦλος. Μίαν ἡμέραν, ἐνῷ ἔκοιματο τὸ παιδίον, ἀνέλαμψε λαμπροτάτη φλόξ ἐκ τῆς κεφαλῆς του, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ταρκυνίου ἰδοῦσα τὸ θαῦμα ἐξήγησεν αὐτὸ ὡς σημεῖον θεῖον τῆς μελλούσης δόξης καὶ λαμπρότητος αὐτοῦ καὶ διέταξε νὰ ἀνατραφῇ βασιλικῶς. Ταχέως διεκρίθη ὁ Τύλλιος πάντων τῶν ὁμηλικίων ὑπερέχων αὐτῶν κατὰ τε τὴν ἀνδρείαν καὶ εὐφυΐαν. Νέος ἔτι ὢν δις ἔλαβε τὰ ἀριστεῖα ἐν πολέμῳ, εἰκοσαέτης ἐγένετο στρατηγὸς καὶ διέπρεψεν ὡς τοιοῦτος εἰς τὸν κατὰ τῶν Τυρρηνῶν πόλεμον, ἐξαναγκάσας αὐτοὺς νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ἡγεμονεῖαν τῶν Ῥωμαίων. Ὁ δὲ Ταρκύνιος ἐκτιμῆσας τὴν στρατηγικὴν αὐτοῦ μεγαλοφυΐαν, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν θυγατέρα του Τανακύλλαν. Ὅτε δ' ὁ Ταρκύνιος ἐδολοφονήθη, ἡ Τανακύλλα διεκήρυξεν εἰς τὸ ἔξωθεν τῶν ἀνακτόρων συναθροισθὲν πλῆθος, ὅτι ὁ βασιλεὺς δὲν ἀπέθανεν, ἀλλὰ κεῖται κλινῆρης ἐκ τῶν πληγῶν του, τὴν δὲ διοίκησιν μέχρι τῆς ἐντελοῦς θεραπείας του ἀνέθηκεν εἰς τὸν γαμβρόν του Τύλλιον. Ὁ δόλος ἐπέτυχεν, οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ Ἀγκου Μαρκίου ἔφυγον καὶ ὁ λαὸς ἀνεκήρυξε τὸν Σέρβιον Τύλλιον ὡς διάδοχόν του. Ὁ Τύλλιος Ταρκύνιος ἔκαμε πολλὰς μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα καὶ ἔθεσε τὰς βάσεις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος τῶν Ῥωμαίων. Ἐκτιμῶν δέ, ὡς φαίνεται,

καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐν Ἑλλάδι Ἀμφικτυονικοῦ συνεδρίου, συνέδεσε συμμαχίαν μετὰ τῶν 36 λατινικῶν πόλεων καὶ ἀνίδρυσεν ἀπὸ κοινοῦ ἐράνου ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐπὶ τοῦ Ἀβεντίνου λόφου καὶ ὥρισεν, ἵνα καθ' ἑκάστον ἐνιαυτόν συνερχόμεναι αἱ πόλεις ἄγωσι κοινὰς πανηγύρεις καὶ συσκέπτονται περὶ τῶν κοινῇ συμφερόντων, ἡ δὲ Ρώμη ἀνεγνώρισθη πρώτη πόλις μετὰ τῶν ἱσοτίμων τούτων πόλεων. Ἀλλὰ ταῦτα πάντα ἐπέσυραν τὸν φθόνον τῶν πατρικίων, οἵτινες συνομόσαντες μετὰ τοῦ γαμβροῦ του Λευκίου Ταρκυνίου καὶ τῆς θυγατρὸς του Τυλλίας ἐδολοφόνησαν αὐτόν. Τὸν δὲ θάνατον αὐτοῦ ἡ παράδοσις διηγεῖται ὡς ἑξῆς: Ὁ Τύλλιος ἐγέννησε δύο θυγατέρας, Τυλλίας καλουμένας, ὅλως ἀντιθέτων χαρακτήρων, καὶ τὴν μὲν σώφρονα καὶ χρηστὴν συνέζευξε μὲ τὸν φύσει ἄγριον καὶ τυραννικὸν Λεύκιον Ταρκύνιον, τὴν δὲ κακὴν μὲ τὸν εἰρηνικὸν καὶ πρᾶον Ἀρουνταν, υἱὸς τοῦ Ταρκυνίου τοῦ πρεσβυτέρου. Ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Ἀρουντας καὶ ἡ ἀγαθὴ σύζυγος τοῦ Ταρκυνίου ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν κακῶν, ὁ δὲ ἀδελφοκτόνος Ταρκύνιος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφοκτόνον Τυλλίαν. Μετὰ ταῦτα ὁ Ταρκύνιος προσελκύσας πολλοὺς τῶν πατρικίων διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων κατήλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ συγκαλέσας τὴν σύγκλιτον ὡς βασιλεὺς κατέλαβε τὸν βασιλικὸν θρόνον. Ὁ Τύλλιος μαθὼν τὰ γενόμενα προσῆλθε μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ βουλευτήριον, ἀλλὰ κατεκρημνίσθη ἀπὸ τὰς κλίμακας ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του. Ὁ Σέρβιος αἰμόφυρτος μετακομιζόμενος ἐκείθεν ὑπὸ ὀλίγων φίλων του κατεσφάχθη καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Ταρκυνίου. Ἡ δὲ Τυλλία σπεύδουσα νὰ συγχαρῇ πρώτη βασιλεῖα τὸν σύζυγόν της διῆλθεν ἐποχουμένη ἐπὶ τοῦ ε.σέτι ἀσπαίροντος νεκροῦ τοῦ πατρὸς της. Ἀλλ' ὁ λαὸς δὲν ἐλησμόνησε τὸν εὐεργέτην του καὶ κατ' ἔτος ἐτέλει μνημόσυνον κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων αὐτοῦ, μετ' ὀλίγον δ' εὐρὼν ἀφορμὴν ἐξεθρόνισε τὸν Ταρκύνιον.

Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός.

Ὁ Πόπλιος Σκιπίων ἦτο υἱὸς τοῦ Ποπλίου Σκιπίωνος, ὅστις

ὑπατος ὢν ἔπεσε γενναίως μαχόμενος ἐν Ἰβηρίᾳ πρὸς τοὺς Καρχηδονίους (212 π.Χ.). Διὰ τὴν ἐνὸς ὁ Σικιπίων προσεῖλκυσε τὴν ἀγάπην καὶ τὸν θαυμασμόν τοῦ λαοῦ διὰ τὴν εὐσέβειαν καὶ τὴν ἀνδρείαν του. Δεκαπενταέτης μόλις ὢν διέσωσε τὴν ζωὴν τοῦ πατρὸς του βαρέως πληγωθέντος εἰς τὴν παρὰ τὸν Τικκίον ποταμὸν μάχην πρὸς τοὺς Καρχηδονίους (218). Μετὰ δύο ἔτη διωρίσθη χιλιάρχος καὶ ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὴν ἐν Κάνναις μάχην πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἐξελέγη ἀνθύπατος μόλις ἄγων τὸ 24 ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἐστράτευσεν εἰς Ἰσπανίαν κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Διαβάς τὸν Ἰβηρα ποταμὸν προέβη εἰς τὴν πολιορκίαν τῆς Καρθαγένης καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν ἐξ ἐφόδου (210). Περιποιηθεὶς δὲ τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἀπολύσας τοὺς ὁμήρους προσεῖλκυσε τὴν εὐνοίαν τοῦ ἰσπανικοῦ λαοῦ καὶ τὴν συμμαχίαν τῶν δύο βασιλείων τῆς Νουμιδίας, τοῦ Μασσανάσσου καὶ Σύφακος. Νικήσας δὲ τοὺς Καρχηδονίους καὶ καθυποτάξας πᾶσαν σχεδὸν τὴν Ἰσπανίαν ἐπίστρεψε μετὰ πλουσιωτάτων λαφύρων εἰς Ῥώμην καὶ ἀνηγορεύθη ὑπατος (206 π. Χ.).

Ἦδη ὁ Σικιπίων συνέλαβε νέον μεγαλεπήβολον σχέδιον, νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ὅπως ἐξαναγκάσῃ οὕτω τὸν Ἀννίβαν νὰ κενώσῃ τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος εὐρίσκειτο ἀπὸ τοῦ ἔτους 218 καὶ εἶχε κατατροπώσει ἐπανειλημμένως τοὺς Ῥωμαίους. Ὁ Σικιπίων διαπεραιωθείς εἰς τὴν Ἀφρικὴν μετὰ τρισμυρίων πεζῶν καὶ δισχιλίων ἵππων ἐπεχείρησε τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Ἰτύκης, ἀλλ' ἀποκρουθεὶς ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἀκρωτήριον, ὅπου περιεκλείσθη ὑπὸ δεκακισμυρίων ἐχθρῶν. Ἐφορμήσας δ' ἀπροσδοκῆτως ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐμβάλλει πῦρ εἰς τὰς καλαμίνας σκηνὰς, ὑφ' ἃς διετέλουν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐν τῇ αἰφνιδίᾳ ἐκείνῃ ταραχῇ κατακόπτεται περὶ τοὺς τετρακισμυρίους καὶ αἰχμαλωτίζει περὶ τοὺς ἐξακισχιλίους. Ἡ ἀπροσδόκητος δ' αὕτη συμφορὰ περιήγαγεν εἰς ἀμηχανίαν τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι πρέσβεις περὶ εἰρήνης καὶ νὰ ἀνακαλέσωσι τὸν Ἀννίβαν ἐκ τῆς Ἰταλίας, διότι ἐν τῷ μεταξύ ὑπέστησαν καὶ ἄλλας ἥττας, καθ' ἃς ἤχμαλωτί-

σθη ὁ Σύφαξ καὶ ἐφονεύθησαν δύο ἀδελφοὶ τοῦ Ἀννίβα. Ὁ-
θεν ὁ Ἀννίβας ἠναγκάσθη ν' ἀπέλθῃ ἐκ τῆς Ἰταλίας μετὰ
ἐκκαίδεκα ἔτη ἀπὸ τῆς εἰσβολῆς του (203 π. X.).

Παρὰ τὴν Ζάμαν, ἡ ὁποία ἀπέχει τῆς Καρχηδόνης πέντε
ἡμέρας, ἀντιπαρετάχθησαν οἱ δύο στρατοί, τῶν ὁποίων ἡγού-
ντο οἱ δύο μέγιστοι στρατηγοὶ τῆς ἀρχαιότητος. Πρὸ τῆς μά-
χης ὁ Ἀννίβας ἐζήτησε τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ὁ Σκιπίων τὴν ἀ-
πεποιήθη. Ὅθεν τὴν ἐπιούσαν συνεκροτήθη μάχη λίαν πεισμα-
τώδης καὶ φονικὴ, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἀννίβας ἠττήθη κατὰ
κράτος καὶ μόλις διεσώθη μετ' εὐαρίθμων ἱππέων (202 π. X.).
Οἱ Καρχηδόνιοι συνωμολόγησαν εἰρήνην ὑπὸ βαρυτάτους ὅρους
ὑποχρεωθέντες νὰ ἐγκαταλίπωσι πάσας τὰς ἐκτὸς τῆς Ἀφρικῆς
κτήσεις των, νὰ μὴ κηρύττωσι πόλεμον ἄνευ τῆς ἀδείας τῆς
Ῥώμης, νὰ πληρώσωσιν ἐντὸς πεντηκονταετίας δεκακισχίλια
τάλαντα καὶ νὰ παραδώσωσι πάντας τοὺς ἐλέφαντας καὶ τὸν
στόλον των ἐκτὸς δέκα μόνον πλοίων. Μετὰ τὴν συνομολόγη-
σιν τῆς εἰρήνης ὁ Σκιπίων ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἐτέλεσε τὸν
μεγαλοπρεπέστατον θρίαμβον καὶ ἐπωνομάσθη Ἀφρικανός.

Οἱ Ῥωμαῖοι φοβούμενοι τὸν Ἀννίβαν ἐπεμψαν μετ' ὀλίγον
πρέσβεις εἰς Καρχηδόνα καὶ ἐζήτησαν τὴν παραδοσιν αὐτοῦ. Εἰς
μάτην ἀντέστη ὁ μεγαλόφρων Σκιπίων, λέγων ὅτι τοῦτο εἶναι
ἀνάξιον τῶν Ῥωμαίων. Ὅθεν ὁ Ἀννίβας ἠναγκάσθη νὰ κα-
ταφύγῃ πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Συρίας Ἀντίοχον (195 π. X.).

Οἱ Ῥωμαῖοι πρὶν ἢ κηρύξωσι τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντι-
όχου ἀπέστειλαν πρέσβεις πρὸς αὐτόν, ἵνα κατασκοπεύσωσι τὴν
γνώμην καὶ τὰς δυνάμεις του. Μεταξὺ δὲ τούτων εἰς ἦτο καὶ ὁ
Σκιπίων, ὅστις συνδιαλεγόμενος ἡμέραν τινα ἐν Ἐφέσῳ μὲ τὸν
Ἀννίβαν περὶ στρατηγίας ἠρώτησεν αὐτόν: «Ποῖος νομίζει
ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν; — «Ἀλέξανδρος ὁ μέγας»,
ἀπεκρίθη ὁ Ἀννίβας. «Ποῖον νομίζεις δευτερον μετὰ τὸν Ἀ-
λέξανδρον;» ἠρώτησε πάλιν ὁ Σκιπίων; «Τὸν Πύρρον», ἀπῆν-
τησεν ὁ Ἀννίβας. «Ποῖον δὲ νομίζεις τρίτον μετὰ τὸν Πύρρον;»
— «Ἐμαυτόν», ἀπεκρίθη ὁ Ἀννίβας, «ὅστις νέος ὢν ἐκυρίευσεν
τὴν Ἰσπανίαν, πρῶτος διέβην τὰς χιονοσκεπεῖς Ἀλπεις ἐν τῷ

μέσω τοῦ χειμῶνος, ἐπόρθησα 400 πόλεις τῆς Ἰταλίας καὶ ἐπολιόρκησα καὶ αὐτὴν τὴν Ῥώμην χωρὶς νὰ λάβω οὔτε χρήματα οὔτε στρατεύματα ἐκ τῆς Καρχηδόνας». Ἀλλ' ὁ Σκιπίων διακόψας τὸν λόγον αὐτοῦ εἶπε μειδιῶν : «Ποῦ δὲ ἤθελες τάξῃ τὸν ἑαυτὸν σου, ἂν δὲν σὲ ἐνίκων ἐγώ;» — «Πρὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου», ἀπεκρίθη ὁ Ἀννίβας. Τοῦτο μεγάλως ἐκολάκευσε τὴν φιλοτιμίαν τοῦ Σκιπίωνος, ἐπειδὴ ἐνίκησεν ὑπέρτερον καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγόν.

Ὅτε δ' ἡ Ῥώμη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντιόχου, ὁ Σκιπίων ἠκολούθησεν ὡς ὑποστράτηγος τὸν ἀδελφόν του Κορνήλιον ὑπατον ἀναγορευθέντα (190). Ἀλλὰ κατὰ τὴν μάχην, καθ' ἣν ἡττήθη κατὰ κράτος ὁ Ἀντίοχος, ὁ Σκιπίων ἀσθενῶν δὲν ἔλαβε μέρος, οὐδὲ ὁ Ἀννίβας, ἐπειδὴ ἦτο ἀπών. Ἡ δόξα ὁμῶς τῶν ἀδελφῶν Σκιπιώνων ἐπέσυρε τὸν φθόνον τῶν ἀντιζήλων πολιτικῶν, ἰδίως δὲ τῶν δημάρχων, οἵτινες εἰσήγαγον αὐτοὺς εἰς δίκην, ὅτι ἐσφετερίσθησαν πολλὰ λάφυρα ἐκ τοῦ τελευταίου πολέμου (187). Ὁ Σκιπίων φέρων στέφανον νίκης καὶ λαμπρῶς ἀπολογηθεὶς ἐν τῷ δικαστηρίῳ εἶπε : «Κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ὦ Ῥωμαῖοι, ἐνίκησα τὸν Ἀννίβαν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, ἅς διακοπῇ λοιπὸν σήμερον ἡ δίκη, ἐγὼ δὲ θὰ ἀνέλθω εἰς τὸ Καπιτώλιον διὰ νὰ εὐχαριστήσω τοὺς θεοὺς, ὅσοι δὲ καὶ ἐξ ὑμῶν εἴσθε φίλοι τῆς πατρίδος ἀκολουθήσατέ με». Οὕτω δὲ παρακολουθούμενος ὑφ' ὅλου τοῦ δήμου ἀνῆλθεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, καταλιπὼν μόνους ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοὺς ἐχυτοῦ κατηγόρους. Ὑποκριθεὶς δ' ἀσθενεῖαν ἀπεχώρησεν μετ' ὀλίγον ἐκ τῆς Ῥώμης εἰς τι ἀγροκήπιόν του ἐν Καμπανίᾳ, ὅπου μετ' ὀλίγα ἔτη ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ 52 ἔτος τῆς ἡλικίας (183).

6. Οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι Τιθέριος καὶ Γάϊος.

Ὁ Τιθέριος καὶ ὁ Γάϊος Γράκχος ἦσαν υἱοὶ τοῦ Τιθερίου Σεμπρονίου Γράκχου καὶ τῆς περιωνύμου Κορνηλίας, θυγατρὸς Σκιπίωνος τοῦ Ἀφρικανοῦ. Εἰς λίαν νεαράν ἡλικίαν ἀπώλεσαν τὸν πατέρα των, ἀλλ' ἡ Κορνηλία ἀνεπλήρωσεν αὐτόν, καὶ

ἀπορρίψασα τὸν ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλοπάτορος προταθέντα εἰς αὐτὴν γάμον, ἀφιερῶθη εἰς τὴν ἀγωγὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν υἱῶν τῆς, προσκαλέσασα πρὸς τελειοτέραν αὐτῶν ἐκπαίδευσιν ὡς διδασκάλους δύο περὶφανεῖς Ἕλληνας, τὸν Βλόσιον καὶ τὸν Διοφάνην. Ὅτε δὲ γυνὴ τις ἐκ τῆς Καμπανίας ἐφαντάζετο διὰ τὸ πλῆθος τῶν κοσμημάτων τῆς καὶ ἐζήτησε παρὰ τῆς Κορνηλίας νὰ ἴδῃ καὶ τὰ ἰδικὰ τῆς, ἡ Κορνηλία ἐπέδειξε τὰ τέκνα τῆς καὶ εἶπεν· αἰδοῦ τὰ ἰδικὰ μου κοσμήματα». Συνείθιζε δὲ πολλάκις νὰ παραπονῇται εἰς τοὺς υἱοὺς τῆς, «ὅτι ἐκάλουν αὐτὴν θυγατέρα τοῦ Σκιπίωνος καὶ οὐχὶ μητέρα τῶν Γράκχων», καὶ οὕτως ὑπεξέκαie τὴν φιλοτιμίαν των. Ὁ Τιβέριος ἦτο πρεσβύτερος τοῦ ἀδελφοῦ του Γαίου κατὰ ἑννέα ἔτη. Δεκαεπταέτης παρηκολούθησεν εἰς τοὺς κατὰ τὴν Ἀφρικὴν πολέμους Σκιπίωνα τὸν νεώτερον, ὁ ὁποῖος εἶχε νυμφευθῇ τὴν ἀδελφὴν του Σεμπρωνίαν, καὶ πρῶτος αὐτὸς ἀνέβη ἐπὶ τῶν τειχῶν τῆς ἐχθρικῆς πόλεως. Βραδύτερον ἠκολούθησεν ὡς ταμίας εἰς τὴν Νουμαντίαν τὸν ὑπάτον Μαγκνῖνον καὶ ἔσωσε τὸν ὑπ' αὐτὸν ῥωμαϊκὸν στρατόν, κατορθώσας τὴν συνομολόγησιν τῆς εἰρήνης, καὶ διὰ τούτου ἔσωσε τὴν ζωὴν εἴκοσι χιλιάδων ἀνδρῶν. Ὅτε δ' ἐπέστρεφεν ἐκ τῆς Νουμαντίας καὶ εἶδεν, ὅτι αἱ μὲν εὐφοροὶ χῶραι τῆς Τυρρηνίας ἔμενον ἀκαλλιέργητοι καὶ ἀκατοίκητοι, ἐν Ῥώμῃ δὲ πλῆθος ἀνθρώπων πεινῶν καὶ ἄνευ ἐργασίας, ἐν ὅλῃ δὲ τῇ Ἰταλίᾳ πλῆθος δούλων ἐτοιμῶν νὰ διαρρήξῃ τὰ δεσμὰ τῆς δουλείας των, ἐθλίβῃ τὴν καρδίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ συντελέσῃ τὸ καθ' ἑαυτὸν εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ μεγάλου τούτου κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἠπέλκει τὸ κράτος. Δῆμαρχος δ' ἐκλεχθεὶς ἐπρότεινεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐπέτυχεν, ἵνα δοθῶσι καὶ εἰς τοὺς Ἰταλοὺς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα καὶ διανεμηθῶσιν εἰς τὸν ἀκτῆμονα λαὸν αἱ δημόσiai γαῖαι, τὰς ὁποίας εἶχον καταλάβει οἱ ἀριστοκρατικοί. Ἐπειδὴ δὲ ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Περγάμου Ἀτταλὸς ὁ Γ' ἀποθνῶν κατέλιπε διὰ διαθήκης κληρονόμον του τὸν δῆμον τῶν Ῥωμαίων, εἰσήγαγε πρότασιν, ἵνα τὰ χρήματα διανεμηθῶσι με-

ταξὺ τῶν πενεστέρων πολιτῶν, ὅπως δυνηθῶσι νὰ καλλιεργήσωσι τὰς γαίας, τὰς ὁποίας ἔμελλον νὰ λάβωσι κατὰ τὸν νέον κληρουχικὸν νόμον. Ἐνεκα τούτων ἔτι μᾶλλον ἐξεμάνησαν οἱ πλούσιοι καὶ οἱ βουλευταὶ καὶ ἠπείλουν οὐ μόνον νὰ εἰσαγάγωσιν εἰς δίκην τὸν Τιβέριον, ὡς δῆθεν ὀρεγόμενον τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ ὀπλίσαντες τοὺς ἑαυτῶν πελάτας καὶ δούλους ἠπείλουν καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του. Ὁθεν ὁ Τιβέριος ἐπεδίωξε καὶ αὖθις τὸ δημαρχικὸν ἀξίωμα κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος καὶ χάριν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ νόμου καὶ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς του. Ὅτε δ' ὁ λαὸς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐκλογῆς ἀνῆλθεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, συνῆλθε καὶ ἡ βουλὴ, ὅπως συσχεφθῇ περὶ τοῦ ἰδίου συμφέροντος, καὶ ἀπεφάσισεν, ὅτι ὁ ὕπατος ὀφείλει νὰ σώσῃ τὴν δημοκρατίαν διὰ τῶν ὅπλων. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ τότε ὕπατος Πόπλιος Μούκιος Σκαιόλας, ἀνὴρ συνετὸς καὶ λόγιος, ἀντέστη εἰς τὴν ἀπόφασιν, ἀνέστη ὁ τότε ὢν μέγας ἀρχιερεὺς Σκιπίων ὁ Νασικᾶς, εἰς τῶν πλουσιωτέρων γαιοκτητῶν, καὶ συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐγκαθέτων πελατῶν καὶ ῥαβδούχων ἐφώρμησεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, διέλυσε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, ἐν ᾗ ἐπεκράτει θόρυβος πολὺς, καὶ ἐφόνευσε τὸν Τιβέριον Γράκχον παρὰ τὰς πύλας τοῦ ναοῦ τοῦ Καπιτωλίου Διὸς καὶ τριακοσίους ἐκ τῶν ὀπαδῶν του (132 π. Χ.). Ἡ βουλὴ κατεδίωξε κατόπιν μετὰ πολλῆς ὀμότητος καὶ πάντας τοὺς ὀπαδοὺς καὶ φίλους τοῦ Τιβερίου. Ὁ δὲ Γάιος Γράκχος διασωθεὶς ὡς ἐκ θαύματος ἔφερε λίαν συνετῶς καὶ γενναίως τὴν βαρεῖαν συμφορὰν διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του, προπαρασκευαζόμενος νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ταμίαις ἐκλεχθεὶς ἠκολούθησεν εἰς Σαρδῶ τὸν στρατόν, ὁπόθεν ἐπανελθὼν αἰφνης ἄνευ ἀδείας ἐξελέγη δῆμαρχος διὰ τὸ ἔτος 123. Πάραυτα δ' ἀνενέωσε τὸν κληρουχικὸν νόμον τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ εἰσήγαγε καὶ ἕτερον νόμον νὰ ἀπονεύμωσι τὴν ἐλευθερίαν καὶ ὅλα τὰ δικαιώματα τοῦ Ῥωμαίου πολίτου καὶ εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Λατίου καὶ τῶν ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων, καὶ ἀπεφασίσθη νὰ ἀποικισθῇ ἡ Καρχηδών. Ἡ βουλὴ ἔσπευσε νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν πρότασιν καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν τὸν

Γάϊον καὶ δύο ἑτέρους αὐτοῦ φίλους ὡς ἐπιτρόπους τοῦ ἔργου, κατὰ δὲ τὴν ἀπουσίαν αὐτοῦ οὐ μόνον κατώρθωσε νὰ διορίσῃ ὑπατον τὸν ἀριστοκρατικὸν Ὀπίμιον, ἀλλὰ προέτεινε καὶ τὴν ἀνάκλησιν τοῦ νόμου περὶ τοῦ ἀποικισμοῦ τῆς Καρχηδόνας. Ὁ Γάϊος ἔσπευσε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς Ῥώμην, κατὰ δὲ τὴν ἡμέραν τῆς ψηφοφορίας οἱ μὲν περὶ τὸν Ὀπίμιον κατέλαβον τὸ Καπιτώλιον, οἱ δὲ περὶ τὸν Γάϊον Γράκχον τὸν Αὐεντῖνον λόφον. Ὁ Ὀπίμιος ὁρμήσας ἐπὶ τὸν Αὐεντῖνον λόφον τρέπει εἰς φύγην τοὺς περὶ τὸν Γράκχον καὶ φονεύει 3000 καὶ αὐτὸν τὸν Γάϊον καταφυγόντα εἰς ἄλσος τι πέραν τοῦ Τιθέρεως (121 π. Χ.) οὕτω δὲ καὶ οἱ δύο ἀδελφοὶ Γράκχοι ἔπεσον θύματα ἕνεκα τῶν εὐγενῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τοῦ λαοῦ.

Ζ. Πομπήϊος ὁ μέγας.

Ὁ Γναῖος Πομπήϊος ἦτο υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Γν. Πομπηίου Στράβωνος γεννηθεὶς περὶ τὸ 105 ἔτος π. Χ. Ἐν Ῥώμῃ τότε διεξήγετο φοβερὸς ἐμφύλιος πόλεμος μεταξὺ τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Σύλλας, καὶ τῆς δημοκρατικῆς, τῆς ὁποίας ἀρχηγὸς ἦτο ὁ Μάριος. Ὁ Πομπήϊος συνετάχθη μετὰ τῆς μερίδος τοῦ Σύλλα καὶ κατετρόπωσε μετὰ τοῦ Μετέλλου τὸν κατέχοντα τὴν Τυρρηνίαν καὶ Ὀμβρικὴν Κάρβωνα (83 π. Χ.). Καταπολεμήσας δὲ κατόπιν καὶ τοὺς εἰς Λιβύην καταφυγόντας ὁπαδοὺς τοῦ Μαρίου ἐπεκλήθη ὑπὸ τοῦ Σύλλα μέγας Πομπήϊος καὶ ἐπετράπη εἰς αὐτὸν μόλις ἄγοντα τὸ 24 ἔτος τῆς ἡλικίας νὰ τελέσῃ ἐν Ῥώμῃ θρίαμβον. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα ἀνεδείχθη ἀρχηγὸς τῆς ἀριστοκρατικῆς μερίδος καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἰσπανίαν κατὰ τοῦ Σερτωρίου, ὅστις διὰ τῶν ἀπανίων αὐτοῦ ἀρετῶν εἶχε προσελκύσει τὴν εὐνοίαν καὶ ἀγάπην τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ λαῶν καὶ συγκεντρῶσει περὶ ἑαυτὸν πολλοὺς τῶν Ῥωμαίων φυγάντων. Οἱ κατὰ τοῦ Σερτωρίου προαποσταλέντες Ῥωμαῖοι στρατηγοὶ ἡττήθησαν καὶ αὐτὸς ὁ Πομπήϊος εὐρέθη εἰς ἀμυχανίαν ἀπέναντι τοσοῦτον δεινοῦ ἀντιπάλου. Ἀλλ' ὁ Σερτώριος ἐδολοφονήθη ὑπὸ

τοῦ ὑποστρατήγου τοῦ Περπέννα, ὅστις ἀνέλαβε καὶ τὴν ἀρχιστρατηγίαν (72 π. Χ.) Τοῦτον νικᾷ ὁ Πομπήιος καὶ συλλαμβάνει αἰχμάλωτον. Θέλων δ' ὁ Περπέννας νὰ σωθῇ προσεπάθησε νὰ δελεάσῃ τὸν Πομπήιον καὶ παρέδωκε πᾶσαν τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ Σερτωρίου, δι' ἧς ἐνοχοποιοῦντο πολλοί. Ἀλλ' ὁ μεγάλῳρων Πομπήιος ἔρριψε τὴν ἀλληλογραφίαν εἰς τὸ πῦρ καὶ ἀπέκτεινε τὸν Περπένναν. Ὅτε δὲ ὁ κινήσας τὸν ἐπικληθέντα δουλικὸν πόλεμον Σπάρτακος μετὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ κατατρόπῳσιν τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων προήλαυνεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, αὕτη περίφοβος μετεκάλεσεν ἐκ τῆς Ἰσπανίας τὸν Πομπήιον. Ὁ Πομπήιος συναντήσας παρὰ τὰς Ἀλπεῖς τὰ λείψανα τῆς ὑπὸ τοῦ Κράσσου κατατροπωθείσης στρατιᾶς τοῦ Σπαρτάκου κατέστρεψεν αὐτά. Σφειτερισθεὶς δὲ τὸ ὄλον κατόρθωμα ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον, ὅτι «πρόρριζον ἀπέκοψε τὸ κακόν», καὶ ἔλθων εἰς Ῥώμην ἐτέλεσε μέγαν θρίαμβον (71) Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐξελέγη ὕπατος. Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς ὑπατείας ἡ σύγκλητος ἀναγορεύσασα αὐτὸν ἐπὶ τριετίαν στρατηγὸν αὐτοκράτορα καὶ δοῦσα 500 ναῦς, 120000 πεζῶν καὶ 5000 ἱππέων ἀνέθηκεν εἰς αὐτὸν τῶν κατὰ τῶν πειρατῶν τῆς Κιλικίας πόλεμον, οἵτινες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Κορίνθου καὶ Καρχηδόνος καὶ τοὺς τελευταίους ἔμφυλους πολέμους καταναυμαχήσαντες πολλάκις τοὺς Ῥωμαῖκοὺς στόλους ἐλεηλάτουσαν τὰ παράλια τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Ὁ Πομπήιος κατῴρθωσεν ἐντὸς τριῶν μηνῶν νὰ καταστρέψῃ αὐτούς.

Ἐν ἔτει δὲ 66 π. Χ. ὁ Πομπήιος ἀποσταλὴς εἰς Ἀσίαν κατεπολέμησε τὸν βασιλεῆ τῆς Βιθυνίας καὶ τοῦ Πόντου Μιθριδάτην καὶ τὸν τῆς Ἀρμενίας Τιγράνην καὶ κατέστησε Ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τὸν Πόντον, τὴν Συρίαν, τὴν Κιλικίαν, τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην. Διατάξας δὲ ὅπως αὐτὸς ἤθελε τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην καὶ ἐτέλεσε λαμπρότατον θρίαμβον. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεζήτη νὰ ἐπικυρωθῶσιν ὑπὸ τῆς συγκλήτου πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ πράξεις του καὶ νὰ δοθῶσιν ἀγροὶ εἰς τοὺς στρατιώτας του, εὔρε δὲ μεγάλην ἀντίπραξιν ἀπὸ τοὺς προσωπικοὺς τοῦ ἀντιπάλου, προσεταιρίσθη μετὰ

τοῦ Κράσσου καὶ Ἰουλίου Καίσαρος καὶ συνεκρότησαν τὴν πρώτην *τριαρχίαν* ἢ *τριαρχίαν* πρὸς διανομὴν καὶ διοίκησιν τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν. Καὶ ὁ μὲν Πομπήιος θέλων νὰ διαμενῇ ἐν Ῥώμῃ ἔλαβε τὴν Ἰβηρίαν, ὁ Κράσσος ἔλαβε τὴν Συρίαν καὶ ὁ Καῖσαρ τὴν Γαλατίαν. Ἦδη ὅλη ἡ δύναμις τῆς πολιτείας συνεκεντρώθη εἰς χεῖρας αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὴν λῆξιν τῆς πενταετίας συνεφώνησαν νὰ *παραταθῇ* ἐπὶ μίαν ἀκόμη πενταετίαν ἡ ἐξουσία αὐτῶν. Ἦδη δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κράσσου, ὅστις ἐτελεύτησεν εἰς τινα κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείαν, ἐπῆλθεν ἡ ῥῆξις μεταξὺ τῶν δύο ὑπολειφθέντων συναρχόντων περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ κόσμου. Καὶ ὁ μὲν Πομπήιος λαβὼν τὴν ἄδειαν νὰ λαμβάνῃ ἐτησίως χίλια τάλαντα πρὸς συντήρησιν τῆς πολεμικῆς τοῦ δυνάμεως καὶ ἀποσπάσας ἀπὸ τοῦ Καίσαρος δύο λεγεῶνας πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ὑπὸ τῶν Πάρθων ἀπειλουμένης Συρίας, ἐπίστευσεν ὅτι ἠσφάλισεν ἑαυτὸν κατὰ τοῦ Καίσαρος. ἐρωτηθεὶς δὲ ποτε ποίας δυνάμεις ἔχει νὰ ἀντιτάξῃ, ἂν τυχὸν συμβῇ πόλεμος, ἀπεκρίθη· «ἐάν μόνον τὸν πόδα κτυπήσω κατὰ γῆς, ἡ Ἰταλία πανταχοῦ θὰ βλαστήσῃ στρατεύματα». Ἡ σύγκλητος ἐψήφισε κατὰ πρότασιν τῶν ὑπάτων εἰς μὲν τὸν Πομπήιον νὰ παραδοθῇ πᾶσα ἡ στρατιωτικὴ δύναμις καὶ οἱ δημόσιοι θησαυροί, ὁ δὲ Καῖσαρ ἐντὸς ὥρισμένης προθεσμίας νὰ παραιτηθῇ τὴν ἀρχὴν καὶ διαλύσῃ τὸν στρατόν, ἄλλως νὰ νομίζεται ἐχθρὸς τῆς πατρίδος. Διετάχθησαν δὲ καὶ αἱ ἀναγκαῖαι προετοιμασίαι ἐν περιπτώσει ἀπειθείας τοῦ Καίσαρος (49 π. Χ.). Ὁ ἐν Ῥαβέννῃ διατρίβων τότε Καῖσαρ μαθὼν ταῦτα, ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Ῥώμην, ἵνα προλάβῃ τοὺς ἐτι ἀνετοίμους ἐχθροὺς του. Ὁ Πομπήιος ἐκπλαγεὶς ἐκ τῆς ἀπροσδοκῆτου ἐπελεύσεως τοῦ Καίσαρος κατέφυγε μετὰ τῶν περὶ ἑαυτὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀφήσας ἐξ ἀπρονοησίας ἐν τῷ ταμείῳ τοὺς δημοσίους θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους ἐπελθὼν κατέσχεν ὁ Καῖσαρ. Ὁ Πομπήιος ἀφικόμενος εἰς Μακεδονίαν συνεκέντρωσεν ἀξιόλογον ναυτικὴν καὶ πεζικὴν δύναμιν καὶ διαπεράσας εἰς τὴν Ἠπειρον δις ἐνίκησεν ἐν Δυρραχίῳ τὸν κατ' αὐτοῦ ἐπελθόντα Καίσαρα. Ὁ Καῖσαρ κατέφυγεν

ἐντεῦθεν εἰς Θεσσαλίαν, ὅπου παρηκολούθησεν αὐτὸν καὶ ὁ Πομπήιος καὶ ἀντεστρατοπέδευσε πρὸς τὰ Φάρσαλα. Ἐνταῦθα συγκροτηθείσης μάχης φονικωτάτης, κατετροπώθη κατὰ κράτος ὁ Πομπήιος, ὅστις μετὰ τὴν ἥτταν κατέφυγεν εἰς Λάρισαν καὶ ἐκείθεν διὰ τῶν Τερπῶν κατέπλευσεν εἰς Λέσβον (48). Παραλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκα Κορνηλίαν καὶ τὰ τέκνα του κατέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον πρὸς τὸν βασιλέα Πτολεμαῖον, τὸν ἐπικαλούμενον Διόνυσον, τοῦ ὁποίου ὁ πατὴρ Πτολεμαῖος ὁ Αἰλήτης ἐχρεώσται εἰς αὐτὸν τὸν θρόνον. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀποβίδασιν ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῶν ὑπουργῶν τοῦ βασιλέως. Οἱ δολοφόνοι ἀποκόψαντες τὴν κεφαλὴν του, τὸ μὲν σῶμα ἔριψαν γυμνὸν εἰς τὴν θάλασσαν, (ὅποθεν κατόπιν ἐξαγαγὼν αὐτὸ ὁ πιστὸς αὐτοῦ ἀπελεύθερος Φίλιππος ἔκασεν ἐπιμελῶς ἐπὶ τῆς ξηρᾶς), τὴν δὲ κεφαλὴν ὡς καὶ τὸν δακτύλιον προσήνεγκον εἰς τὸν κατόπιν καταπλεύσαντα Καῖσαρα. Ἀλλ' οὗτος μετὰ φρίκης ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον καὶ πικρὰ ἐξ οἴκου ἔχυσε δάκρυα, καύσας δὲ τὴν κεφαλὴν ἀνέθηκε τὴν κόνιν εἰς τὸν ναὸν τῆς Νεμέσεως. Οὕτως ἔθανε καὶ ἐτάφη ὁ μέγας Πομπήιος.

8. Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ.

Ὁ Γάϊος Ἰούλιος Καῖσαρ ἐγεννήθη περὶ τὸ 100 ἔτος π. Χ. καὶ ἔκαυχᾶτο ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοῦ Ἰουλου υἱοῦ τοῦ Αἰνείου. Ὅτε δὲ ὁ Σύλλας ἐμαίνετο καθ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν καὶ συγγενῶν τοῦ Μαρίου καὶ Κίννα, διετάχθη καὶ ὁ Καῖσαρ νὰ διαζευχθῇ τὴν Κορνηλίαν, ἣτις ἦτο ἀνεψιὰ μὲν τοῦ Μαρίου, θυγάτηρ δὲ τοῦ Κίννα, ἀλλ' ἡρνήθη ἀποτόμως εἰπὼν «ὅτι οὐδεμία ἀνθρωπίνη προσταγὴ θὰ δυνηθῇ νὰ μὲ ἀποχωρίσῃ ἀπὸ τῆς γυναικὸς μου, τὴν ὁποίαν μέχρι λατρείας ἀγαπῶ». Προγραφεὶς δὲ καὶ καταδιωκόμενος ἀπὸ τόπου εἰς τόπον συνελήφθη ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν κατασκόπων τοῦ Σύλλα καὶ μόλις ἐξηγόρασε δι' ἀργυρίου τὴν ζωὴν. Διὰ τῆς μεσιτείας πολλῶν φίλων του καὶ τῶν Ἑστιάδων ἐνέδωκεν ὁ Σύλλας νὰ χάρισῃ αὐτῷ τὴν ζωὴν εἰπὼν τὰ ἐξῆς : «Μάθετε, ὅτι αὐτός, δι' ὃν μὲ παρακαλεῖτε τόσο ἐπιμόνως, θέλει ἐπενέγκῃ ποτὲ τὸν ὄλεθρον τῶν

ἀριστοκρατικῶν, ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ νεανίσκῳ τούτῳ διαβλέπω, ὅτι κρύπτονται πολλοὶ Μάριοι». Ὁ Καῖσαρ ἐστράτευσε κατὰ πρῶτον εἰς Ἀσίαν, ὁπόθεν ἐπέστρεψεν εἰς Ῥώμην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα. Ἐκ τῆς Ἀσίας ἐπλευσεν εἰς Ῥόδον, ἐνθα ἐξεπαιδεύθη τὴν ἑλληνικὴν παιδείῃσιν καὶ ἐδιδάχθη τὴν ῥητορικὴν ἀπὸ τὸν περίφημον ῥήτορα Ἀπολλώνιον τὸν Μόλωνα. Κατὰ τὸν πλοῦν συνελήφθη ὑπὸ πειρατῶν, οἵτινες ἐζήτησαν ὡς λύτρα εἴκοσι τάλαντα, αὐτὸς δὲ τοῖς ὑπεσχέθη πεντήκοντα. Ἔως οὐ δὲ πληρωθῶσι ταῦτα, αὐτὸς διέμεινεν αἰχμάλωτος ἐπὶ ἑξ ἐβδομάδας, ἀλλὰ τοσοῦτον σεβασμὸν ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς, ὥστε ἐφαίνετο δεσπότης αὐτῶν μᾶλλον ἢ αἰχμάλωτος, καὶ ἀστεϊευόμενος ἀπεκάλει αὐτοὺς βραβάρους καὶ ἠπεῖλει, ὅτι θὰ τοὺς συλλάβῃ κατόπιν καὶ θὰ τοὺς σταυρώσῃ, ὅπερ καὶ ἐπραξεν. Ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἐπέδειξε θαυμαστὴν ῥητορικὴν δεινότητα καὶ ἔξοχον περὶ τὰ πολιτικὰ ἐμπειρίαν. Ὅπως δὲ προσελκύσῃ ἔτι μᾶλλον τοῦ δήμου τὴν εὐνοίαν κατηνάλωσε πᾶσαν τὴν περιουσίαν του καὶ περιέπεσεν εἰς χρεὴ ὑπέρογκα, δαπανῶν ἀφειδῶς εἰς ἐπιδόσεις καὶ θεάτρα. Ταμίας γεγόμενος συνώδευσε τὸν στρατηγὸν Ἀντίστιον εἰς τὴν ἐκτὸς Ἰσπανίαν. Ἰδὼν δὲ εἰς τὸν ἐν Γαδείροις ναὸν τοῦ Ἡρακλέους τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀλεξάνδρου, «Οἶμοι», ἀνέκραξεν, «οὗτος ἐν τῇ ἡλικίᾳ μου εἶχε κατακτήσει τὸν κόσμον ὅλον, ἐγὼ δ' εἰσέτι οὐδὲν ἐπραξα!» Ἐῖτα δὲ ἐγένετο ἀγορανόμος, ἀρχιερεὺς, πραιτωρ καὶ ἀπεστάλη ὡς ἀντιστράτηγος εἰς τὴν Ἰσπανίαν κατὰ τῶν Λυσιτανῶν, ἐνθα ἀνεδείχθη νικητὴς καὶ ἀπέκτησε μεγάλην δόξαν καὶ πλοῦτη, δι' ὧν ἠδυνήθη νὰ πληρώσῃ τὰ χρεὴ του καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ φιλόδοξα σχέδιά του. Ἐπανελθὼν δ' ἐκ τῆς Ἰσπανίας νικητὴς ἐξελέγη ὕπατος (59 π. Χ.). Φεβούμενος δὲ τὴν ῥητορικὴν δεινότητα τοῦ Κικέρωνος, κατῴρθωσε νὰ χειροτονηθῇ δῆμαρχος ὁ ἄσπονδος ἐκείνου ἐχθρὸς Κλώδιος, ὅστις ἐξώρισε τὸν Κικέρωνα. Ὅτε δ' ἐνόμισε τὴν εὐκαιρίαν κατὰλ- ληλον συνέστησε μετὰ τοῦ Πομπηίου καὶ Κράσσου τὴν πρῶ- *την τριαρχίαν ἢ τριαθροίαν* καὶ διένειμαν πρὸς ἀλλήλους τὴν διοίκησιν τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, αὐτὸς προτιμήσας τὴν

Γαλατίαν, ἥτις διηρημένη εἰς μικρά ἔθνη ἦεν παρείχεν αὐτῷ εὐρύτερον τὸ στάδιον πολεμικῆς δόξης καὶ θριάμβων. Ὅπως προσελκύσῃ δ' ἔτι μᾶλλον τὸν Πομπηϊόν, τοῦ ὁποίου ἐφοβεῖτο τὴν ἰσχύν, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰουλίου. Μεταβὰς εἰς Γαλατίαν κατὰ πρῶτον μὲν κατετρόπωσε τοὺς Ἑλβετοὺς (58). Κατόπιν ἐνίκησε τοὺς Γερμανοὺς καὶ κατέλυσε τὴν ἐν τῇ μέσῃ Γαλατίᾳ κυριαρχίαν αὐτῶν· καὶ τέλος καθυπέταξε καὶ τοὺς ἐν τῇ Βελγικῇ εἰκούντας λαοὺς. Συνελθόντες δὲ πάλιν οἱ τρίαρχοι (εἰς Λούκαν) διετήρησαν δι' ἀμοιβαίων ὑποσχέσεων τὰς φιλικὰς σχέσεις των καὶ παρέτειναν ἐπὶ μίαν εἰσέτι πενταετίαν τὴν ἀρχὴν των (55 π. Χ.). Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κράσσου εἰς τὴν κατὰ τῶν Πάρθων ἐκστρατείαν τοῦ ἡ σύγκλητος διέταξε τὸν Καῖσαρα νὰ παραιτηθῇ τὴν ἀρχὴν καὶ νὰ διαλύσῃ τὸν στρατὸν τοῦ ἐντὸς ὥρισμῆνης προθεσμίας. Ὁ Καῖσαρ διατρίβων τότε ἐν Ῥαβέννῃ ἀντὶ νὰ ὑπακούσῃ ἀπεύδει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ῥώμην, ὅπως προλάβῃ ἀνετοιμοὺς τοὺς ἐχθροὺς του. Φθάσας δὲ εἰς τὸν Ῥουδίκωνα ποταμόν, τὸν διαχωρίζοντα τὴν ἐπαρχίαν του ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, ἐσταμάτησεν ἐκεῖ δισταζὼν ἂν πρέπη νὰ διαβῇ αὐτὸν ἀπέναντι τοῦ ἀδήλου μέλλοντος καὶ δι' ἑαυτὸν καὶ διὰ τὴν πατρίδα. Μετὰ μικρὸν δ' εἰπὼν «ὡς ῥίφθῃ ὁ κύβος», διέβη τὸν ποταμόν. Οἱ περὶ τὸν Πομπηϊόν θορυβηθέντες κατέλιπον τὴν Ῥώμην, ὃ δὲ Καῖσαρ εἰσελθὼν ἐν αὐτῇ κατέσχε πάντας τοὺς δημοσίους θησαυροὺς, τοὺς ὁποίους εἶχε τὴν ἀπρονοησίαν νὰ ἀφήσῃ ἀθίκτους ὁ Πομπηϊός. Ὁ Καῖσαρ κυριεύσας ἐντὸς ἐξήκοντα ἡμερῶν πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐξασφαλισθεὶς ἐν αὐτῇ, ἐτράπη ἐπὶ τὴν Ἰβηρίαν, ὅπου ἐστάθμευον τὰ γενναίωτερα τάγματα τοῦ Πομπηϊοῦ. Κατατροπώσας δὲ αὐτὰ ἐγένετο κύριος πάσης τῆς χώρας ἐντὸς τεσσαράκοντα ἡμερῶν. Ἐντεῦθεν διεπέρασε μεθ' ἑπτὰ λεγεῶνων εἰς τὴν Ἥπειρον, κατόπιν δ' αὐτοῦ ἔφθασε καὶ ὁ Ἀντώνιος μετὰ τοὺς λοιποὺς λεγεῶνας εἰς Βρεντήσιον. Θέλων δὲ ὁ Καῖσαρ νὰ ἐπιταχύνη τὴν διάβασιν αὐτῶν, μετεμφιεσθεὶς ἐμβῆκε τὴν νύκτα εἰς μικρὸν πλοίαριον, γνα διαπλεύσῃ τὴν θάλασσαν. Τὰ ἐξηγριωμένα κύματα ἤπει-

λουν νὰ καταβυθίσωσι τὸ πλοῖάριον, ὃ δὲ πηδαλιούχος ὑπὸ φόβου καταληφθεὶς ἀπεποιεῖτο νὰ προχωρήσῃ. Τότε ὁ Καῖσαρ ἀνεγερθεὶς ἀνέκραξε, «μὴ φοβοῦ, Καίσαρα φέρεις καὶ τὴν τύχην αὐτοῦ». Εἰς δύο δὲ μάχας ἡττηθεὶς ὁ Καῖσαρ ὑπὸ τοῦ ἐπέλθοντος Πομπηίου πρὸ τοῦ Δυρραχίου κατέφυγεν ἐκεῖθεν εἰς Θεσσαλίαν. Ἀλλ' ἐν Φαρσάλιοις κατετρόπωσεν ἐν μάχῃ φονικωτάτῃ κατὰ κράτος τὸν Πομπηῖον, γενναιοφρόνως δὲ φερόμενος ἀπέλυσε μετὰ τὴν νίκην πάντας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ πάντα τὰ ἔγγραφα καὶ τὰς ἐπιστολάς τοῦ Πομπηίου, δι' ὧν πολλοὶ ἐνοχοποιοῦντο, ἔρριπεν εἰς τὸ πῦρ χωρὶς νὰ ἀναγνώσῃ αὐτάς (48 π. Χ.). Καταδιώκων δὲ τὸν Πομπηῖον ἀφίκετο εἰς Αἴγυπτον μετὰ 3000 μόνον ἀνδρῶν. Ἡ εἰς Συρίαν ἐξοριστος Κλεοπάτρα, εἰς τὸ ἄνθος τῆς νεότητος καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ἀκμῇ τοῦ καλλους, ὑποστρέψασα ἐδελέασε τὸν Καίσαρα διὰ τῶν θελγῆτρων τῆς καὶ κατέκτησε τὴν καρδίαν του διὰ τῆς εὐφυΐας καὶ χάριτος, ἀνεκηρύχθη δὲ σύναρχος τοῦ ἀδελφοῦ τῆς. Ἐνεκα τούτου ἐπῆλθε πόλεμος καὶ ὁ ἐπίτροπος τοῦ νεαροῦ βασιλέως Διονύσου Ποθεινὸς ἀπεπειράθη μετὰ τοῦ Ἀχιλλᾶ νὰ δολοφονήσωσι τὸν Καίσαρα. Ἡ ἀπόπειρα ὅμως αὕτη ἀπέτυχε καὶ ὁ Ποθεινὸς ἐφονεύθη, ὃ δὲ Ἀχιλλᾶς διασωθεὶς ἤγειρε φανερόν κατὰ τοῦ Καίσαρος πόλεμον. Συγκεντρώσας δὲ πλέον τῶν 20,000 ἀνδρῶν ἐγένετο κύριος πάσης τῆς Ἀλεξανδρείας, πλὴν τοῦ ἐπιθαλασσοῦ ἀνακτόρου, ἔνθα ὁχυρωθεὶς ὁ Καῖσαρ μετὰ τοῦ εὐαρίθμου στρατοῦ του, ἐλθούσης ἐν τῷ μεταξύ καὶ νέας ἐπικουρίας ἐξ Ἀσίας, ἡδυνήθη νὰ κατισχύσῃ μετὰ πολλὰς περιπετείας καὶ κινδύνους. Καθυποτάξας δὲ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ καταστήσας εἰς τὸν θρόνον τὴν Κλεοπάτραν μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ τῆς, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν κατὰ τοῦ Φαρνάκου, υἱοῦ τοῦ Μιθριδάτου, καὶ ἀπροσδοκῆτως ἐπιπεσὼν κατετρόπωσεν αὐτὸν (47 π. Χ.). Ἐκπλαγείς δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Καῖσαρ ἐκ τοῦ τάχους τῆς νίκης ἔγραψε πρὸς τινὰ τῶν ἐν Ῥώμῃ φίλων του, «ἦλθον, εἶδον, ἐνίκησα (=veni, vidi, vici)». Διατάξας δὲ τὰ ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ πάντα κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, διεπεραιώθη διὰ τῆς Ἑλλάδος εἰς Ῥώμην κατὰφορτος θησαυ-

ρῶν καὶ ἀνεδείχθη μεγάλῳρων μὲν πρὸς τοὺς ἐχθρούς, μεγα-
 λωφόρατος δὲ πρὸς τοὺς φίλους καὶ τὸ πλῆθος. Ἀναγορευθεὶς
 δικτάτωρ καὶ λαβὼν βασιλικὰς τιμὰς ὑπὸ τε τῆς βουλῆς καὶ
 τοῦ δήμου, καταπαύσας δὲ διὰ τῆς συνέσεως ἑαυτοῦ τὴν ἐν
 Ῥώμῃ ἐπικρατοῦσαν διχόνοιαν, ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ἀφρικὴν
 καὶ κατετρόπωσε καὶ τοὺς ἐκεῖ μετὰ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην
 συγκεντρωθέντας ὁπαδοὺς τοῦ Πομπηίου (46 π. Χ.). Περαιτώ-
 σας, δὲ ὁ Καῖσαρ μετὰ πέντε μῆνας καὶ τὸν Λιβυκὸν τοῦτον
 πόλεμον ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἐτέλεσε τέσσαρας μεγαλο-
 πρεπεῖς θριάμβους διὰ τὰς ἐν Γαλατίᾳ, ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Πόντῳ
 καὶ ἐν Ἀφρικῇ νίκας του, ὁ δὲ στρατὸς μετὰ τῆς συγκλήτου
 ἀνήγαγον αὐτὸν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ἀνηγόρευσαν αὐτὸν θεόν,
 δικτάτορα, ἰσόδιον αὐτοκράτορα καὶ ἐπωνόμασαν πατέρα τῆς
 πατρίδος, παρεχώρησαν δ' αὐτῷ καὶ πολυάριθμον σωματοφυ-
 λακὴν καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀνεκήρυξαν ἱερὸν καὶ ἀπαράβιαστον.
 Ἀλλὰ τὰ λείψανα τῆς ἡττηθείσης μερίδος ἡθροίσθησαν αὐθις
 εἰς Ἰθέρϊαν ὑπὸ τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ Πομπηίου, Σέξτον καὶ
 Γναῖον, καὶ τοὺς στρατηγούς Λαβηνιὸν καὶ Οὐάρωνα. Ὁ Καῖ-
 σαρ στρατεύσας κατ' αὐτῶν καὶ συνάψας μάχην παρὰ τὴν
 Μούνδαν (ταῦν Γρενάδαν) κατετρόπωσεν αὐτοὺς. Ἐν τῇ μά-
 χῃ ταύτῃ, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ μᾶλλον πείσμων, ἔπεσον περὶ τὰς
 30,000, ἐν οἷς καὶ ὁ Λαβηνιὸς καὶ ὁ Οὐάρων καὶ ὁ Γν. Πομ-
 πηῖος (45 π. Χ.). Ἐπανελθὼν εἰς Ῥώμην ὁ Καῖσαρ νέον ἐτέ-
 λεσε θριάμβον, ἡ δὲ σύγκλητος ἀποβάσα πειθήνιον αὐτοῦ ὄρ-
 γانون περιέβαλεν αὐτόν, καὶ περ ὑφισταμένης τῆς δημοκρατίας,
 δι' ὅλων τῶν ἐξωτερικῶν τύπων τῆς μοναρχίας. Ἀλλ' ἐξήκοντα
 ἀριστοκρατικοὶ συνώμοσαν νὰ φονεύσωσι τὸν τύραννον κατὰ
 τὰς Εἰδούς τοῦ Μαρτίου, ὅτε ἐμελλε νὰ συνεδριάσῃ ἡ σύγκλη-
 τος ἐν τῷ θεάτρῳ τοῦ Πομπηίου καὶ νὰ προσενέγκῃ εἰς αὐτὸν
 τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα (15 Μαρτίου 44 π. Χ.). Πρῶτος
 ὁ Κάσχος δίδει τὸ σύνθημα, πλήξας αὐτόν ἐκ τῶν ὀπισθεν
 δι' ἐγχειριδίου καὶ μετ' αὐτόν παραχρῆμα ἐπιτίθενται καὶ οἱ
 λοιποὶ συνωμόται. Ὁ Καῖσαρ μόνος ἀμύνεται καθ' ὅλων, ἀλλ'
 ὅτε εἶδε καὶ τὸν Δέκιμον Βροῦτον, τοῦ ὁποίου εἶχε σώσῃ τὴν

ζωὴν εἰς τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην, ἀνέκραξε «καὶ σύ, υἱέ μου Βροῦτε,» καὶ καλύψας τὸ πρόσωπον διὰ τῆς τηβέννου κατέπεσε πρὸ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Πομπηίου φέρων 23 πληγὰς.

9. Μάρκος Τύλλιος Κικέρων (106-43 π.Χ.)

Ὁ Κικέρων ἐγεννήθη ἐν Ἀρπίνῳ πόλει τοῦ Λατίου τὸ 106 ἔτος π. Χ. ἐξ οἰκογενείας, ἡ ὁποία ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἱππέων. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ πλούσιος ὢν μετέβη εἰς Ῥώμην πρὸς καλλιτέραν μόρφωσιν τῶν δύο υἱῶν του, Μάρκου καὶ Κοϊντου. Πεπαιδευμένοι οἱ Κικέρων ὑπὸ εὐφυΐας καὶ φιλομαθείας ἀκορέστου, ἐπεδόθη ὅλος εἰς τὴν μελέτην τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, φιλοσοφίας καὶ ῥητορικῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχων ἰδιαίτεραν κλίσιν τοσοῦτον εὐδοκίμησεν, ὥστε τάχιστα ὑπερέβη πάντας τοὺς συγχρόνους καὶ ἀνεδείχθη ὁ Δημοσθένης τῶν Ῥωμαίων ῥητόρων. Κατὰ τὸ 26 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐνεφανίσθη κατὰ πρῶτον ὡς συνήγορος εἰς τὸ δικαστήριον. Ἀλλὰ φοβούμενος τὸν Σύλλαν καὶ θέλων νὰ αὐξήσῃ τὰς γνώσεις αὐτοῦ, τάχιστα κατέλιπε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ συνηγόρου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἐγένετο ἀκροατὴς τῶν τότε διασημοτέρων ῥητόρων καὶ φιλοσόφων. Μετὰ διετίαν ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην ἐξελέγη ταμίης (τῷ 76 π. Χ.), τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος ἐγένετο διοικητὴς ἐπαρχίας τινὸς ἐν Σικελίᾳ (Λιλυθαίου). Μετὰ πενταετίαν ἐξελέγη ἀγορανόμος (70), εἶτα στρατηγὸς (66) καὶ τελευταῖον ἐγένετο ὑπατος (63). Ὁ Κικέρων ὡς ὑπατος προσήνεγκε τὴν μεγίστην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πολιτείαν ἀποκαλύψας καὶ καταστρέψας τὴν ὑπὸ τοῦ Κατιλίνα ἐξυφανεθεῖσαν συνωμοσίαν, ἣτις σκοπὸν εἶχε τὴν ἀνατροπὴν τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων. Ὁ δὲ λαὸς καὶ ἡ σύγκλητος εὐγνωμονοῦντες συνώδευσαν τὸν Κικέρωνα εἰς τὸν οἶκόν του μετὰ τὸν τέταρτον κατὰ Κατιλίνα ἐκφωνηθέντα λόγον του ἐν τῇ συγκλήτῳ καὶ ἀπεκάλεσαν αὐτὸν σωτῆρα καὶ πατέρα τῆς πατρίδος. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ὁ δήμαρχος Κλώδιος κατορθώσας νὰ προσελκύσῃ τοῦ δήμου τὴν εὐνοίαν διὰ διαφόρων κολακευτικῶν λόγων καὶ ὑποσχέσεων κατηγόρησε τὸν Κικέ-

φωνα, ὅτι παρέδωκε παρὰ νόμους εἰς θάνατον ἀκρίτους τοὺς περὶ τὸν Καπιλίαν συνωμότας καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν διὰ νόμου εἰς ἐξορίαν. Προσέτι δ' ἀπηγόρευσε διὰ ψηφίσματος νὰ μὴ παρήχῃ τις εἰς τὸν Κικέρωνα μῆτε πῦρ, μῆτε ὕδωρ, μῆτε οἴκησιν ἐντὸς 500 μιλίων ἀπὸ τῆς Ἰταλίας. Μηδ' ἄρκεσθεις εἰς ταῦτα ἐπυρόλησε τὴν ἑπαυλὶν τοῦ καὶ κατηδάφισε τὴν ἐν Ῥώμῃ οἰκίαν τοῦ, εἰς δὲ τὴν θέσιν αὐτῆς ἀνίδρυσεν ναὸν εἰς τὴν Ἑλευθερίαν. Καὶ ἡ σύζυγος δὲ καὶ τὰ τέκνα τοῦ Κικέρωνος ἐξετέθησαν εἰς κακώσεις. Ἀλλὰ μετὰ 16 μῆνας ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας, ἡ δὲ σύγκλητος ἐψήφισε νὰ ἀνοικοδομηθῇ ἡ ἑπαυλις καὶ ἡ οἰκία αὐτοῦ διὰ δημοσίας δαπάνης καὶ νὰ ἀπονεμηθῇ ἑπαινος εἰς τὰς πόλεις, αἵτινες περιεποιήθησαν τὸν φυγάδα (57). Τὸ 54 ἔτος ἐξελέγη οἰωνοσκόπος καὶ ἐξεπέμθη ἀνθύπατος τῆς Κιλικίας ἀντὶ τοῦ φονευθέντος Κράσσου καὶ νικῆσας τοὺς Πάρθους ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ διετὴ ἀπουσίαν ἐπιστρέψας εἰς Ῥώμην προεῖδε τὸν κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας καὶ μόνος αὐτὸς εἰς τὴν τρικυμίαν τῶν παθῶν ὕψωσε φωνὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἀπελπισθεὶς ἠνώθη μετὰ τοῦ Πομπηίου, ὅστις ἐφαίνετο, ὅτι ἐμάχετο μᾶλλον ὑπὲρ τῆς πολιτείας καὶ τῆς συγκλήτου. Ἐκτραγέντος δὲ τοῦ μεταξὺ Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἐμφυλίου πολέμου, ἠκολούθησε τὸν πρῶτον εἰς τὴν Ἡπειρον. Μετὰ δὲ τὴν ἐν Φαρσάλῳ μάχην, εἰς τὴν ὁποίαν ἀσθενῶν δὲν ἔλαβε μέρος, προσῆλθε πρὸς τὸν νικητὴν, ὅστις ἐδέχθη αὐτὸν φιλοφρόνως. Ἐκτοτε ὁ Κικέρων ἀπεμακρύνθη τῶν πολιτικῶν καὶ ἔζη μακρὰν τῆς Ῥώμης εἰς τὰ κτήματά του καταγινόμενος εἰς μελέτας καὶ συγγραφάς. Μετὰ δὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος ἐκηρύχθη ὑπὲρ τῶν δολοφόνων αὐτοῦ Βρούτου καὶ Κασσίου καὶ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, καὶ διὰ τῶν κατ' αὐτοῦ φλογερῶν ἀγορεύσεων τοῦ κατ' ὠρῶσε νὰ κηρυχθῇ ὁ ἀντώνιος ἐχθρὸς τῆς πατρίδος καὶ νὰ ἀποσταλῇ κατ' αὐτοῦ ὁ νέος Καίσαρ Ὀκταβιανός. Ἀλλὰ καὶ οὗτος συμφιλιωθεὶς μετὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ συστήσας τὴν νέαν τριαρχίαν ἐγκατέλιπε τὸν Κικέρωνα ἀνυπεράσπιστον. Μαθὼν δ' ὁ Κικέρων τὴν προγραφὴν τοῦ ὑπὸ τοῦ

Ἀντωνίου κατελήφθη ὑπὸ φόβου καὶ ἐτράπη εἰς φυγὴν. Ἄλλ' οἱ κατ' αὐτοῦ πεμφθέντες δολοφόνοι συλλαβόντες ἀπεκεφάλισαν αὐτὸν ἄγοντα τὸ 63 ἔτος τῆς ἡλικίας. (43 π. X.).

10. Ὀκταβιανὸς Αὐγούστος.

Ὁ Γάιος Ὀκταβιανός, ὁ μετὰ ταῦτα ἐπονομασθεὶς Αὐγούστος, ἦτο υἱὸς τοῦ Γαίου Ὀκταβίου καὶ τῆς Ἀπτίας, θυγατρὸς τῆς νεωτέρας ἀδελφῆς τοῦ Καίσαρος Ἰουλίας, γεννηθεὶς τὴν 23 Σεπτεμβρίου τοῦ 63 π. X. Τὴν κηδεμονίαν καὶ ἐκπαίδευσιν τοῦ Ὀκταβιανοῦ ἀπορφανισθέντος εἰς λίαν νεαρὰν ἡλικίαν ἀνέλαβεν ὁ Καῖσαρ, ὅστις τῷ 46 ἔτει π. X. τὸν ἐπεμψεν εἰς Ἀπολλωνίαν πρὸς τελειοτέραν ἐκπαίδευσιν. Μετὰ δὲ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος ὁ Ὀκταβιανὸς μαθὼν ὅτι υἱοθετεῖτο καὶ καθίστατο κληρογόνος τῶν³, τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἀπῆλθεν εἰς Ῥώμην. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἀντώνιος ἠρνεῖτο νὰ δώσῃ αὐτῷ τοὺς θησαυροὺς τοῦ θείου του καὶ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν υἱοθεσίαν, ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπώλησε πᾶσαν τὴν πατρικὴν του περιουσίαν καὶ ἐπλήρωσε τὰ ἐν τῇ διαθήκῃ κληροδοτήματα, δι' αὐτοῦ δὲ προσεῖλκυσε τὴν εὐνοίαν τοῦ πλήθους. Ἐνεκα δὲ καὶ τῆς ἄκρας φιλαρχίας τοῦ Ἀντωνίου προσεῖλκυσε πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν του καὶ μάλιστα τὸν πολὺν Κικέρωνα, προτάσει τοῦ ὁποίου ὁ Ὀκταβιανὸς ἀνηγορεύθη συγκλητικός.

Ὁ Ἀντώνιος μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος ὑπάτος ἐκλεχθεὶς συνεχέντρωσεν εἰς χεῖρας αὐτοῦ πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν, κατασχὼν δὲ καὶ τὰ γράμματα καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Καίσαρος ἀπέβη δι' αὐτῶν παντοδύναμος. Ἀναλαβὼν δὲ διὰ ψηφίσματος τοῦ δήμου τὴν ἐντὸς τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν παρὰ τὴν θέλησιν τῆς συγκλήτου ἐπέρχεται κατὰ τοῦ ἤδη κατέχοντος αὐτὴν Δεκίμου Βρούτου. Ἄλλ' ἡ σύγκλητος ἐκήρυξεν αὐτὸν ἐχθρὸν τῆς πατρίδος καὶ ἔπεμψε κατ' αὐτοῦ τοὺς δύο τότε ὑπάτους (Ἴρτιον καὶ Πάυσαν) καὶ αὐτὸν τὸν Ὀκταβιανὸν ἀντιστράτηγον ἀναγορευθέντα. Καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος ἡττηθεὶς κατέφυγε πρὸς τὸν Λέπιδον, ἐπαρχον τῆς πέραν τῶν Ἀλπεων Γαλατίας, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς ἐπανελθὼν εἰς τὴν Ῥώμην

ἀναγορεύεται ὕπατος μόλις ἄγων τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας. Συμφιλιωθεὶς δὲ καὶ πρὸς τὸν Ἀντώνιον καὶ Λέπιδον, συνέστησε μετ' αὐτῶν τὴν δευτέραν τριαρχίαν ἐπὶ τῇ συμφωνίᾳ νὰ διανεμηθῶσι πρὸς ἀλλήλους τοὺς λεγεῶνας καὶ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν ἐπὶ πενταετίαν. Χάριν δὲ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας καὶ πρὸς συλλογὴν χρημάτων προέβησαν εἰς φρικώδεις σφαγὰς μὴ φεισθέντες μήτε συγγενῶν μήτε φίλων. Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀντώνιος καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπῆλθον κατὰ τῶν δημοκρατικῶν, συγκεντρωθέντων ἤδη ἐν Μακεδονίᾳ ὑπὸ τὸν Βρούτον καὶ Κάσσιον. Ἐν Φιλίπποις δὲ συνεκροτήθησαν δύο μάχαι ἐντὸς εἰκοσιν ἡμερῶν, καὶ κατὰ μὲν τὴν πρώτην μάχην ἡττήθη ὁ Ὀκταβιανός, ἀλλ' ὁ Ἀντώνιος ἐνίκησε τὸν Κάσσιον καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν ν' αὐτοκτονήσῃ. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν, ἡττηθέντων τῶν δημοκρατικῶν, ἠτοκτόνησεν ὁ Βρούτος (42 π. χ.). Ἦδη ὁ μὲν Ἀντώνιος μετέβη εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν καὶ τιμωρήσῃ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Κασσίου καὶ Βρούτου, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς ὑπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπως ἀναλάβῃ τὴν διοίκησιν τῆς δύσεως, ἀπονεύμῃ εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ τὰς υποσχεθείσας ἀμοιβὰς καὶ καταπολεμήσῃ τὸν Σέξτον Πομπήιον. Ἐν ἔτει δὲ 37 π. Χ. ἐπῆλθε νέα τοῦ κράτους διανομὴ καὶ πρὸς μείζονα ἐνίσχυσιν τῆς συνδιαλλαγῆς ὁ μὲν Ἀντώνιος μετὰ τὸν θάνατον τῆς πρώτης συζύγου τοῦ Φουλβίας ἔλαβε σύζυγον τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ, Ὀκταβίαν, ὁ δὲ Ὀκταβιανὸς διὰ τοῦ ναυάρχου τοῦ Ἀγρίππα κατεπολέμησε τὸν Σέξτον Πομπήιον, τὸν δὲ Λέπιδον ἀπεστέρησε πάσης ἀρχῆς καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν νὰ φέρῃ μέχρι θανάτου τὸ τοῦ ἀρχιερέως ἀξίωμα. Οὕτω δ' ἡ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς τοὺς δύο. Ἀλλὰ καὶ μετὰ αὐτῶν δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ ἡ ῥῆξις, εἰς τὴν ὁποίαν ἔδωκεν εὐλογον ἀφορμὴν αὐτὸς ὁ Ἀντώνιος, ὅστις παρὰ συρθείς ὑπὸ τῶν θελήτρων τῆς Κλεοπάτρας ἀπέπεμψε τὴν ἐνάρετον Ὀκταβίαν καὶ παρεχώρησεν εἰς τὴν Κλεοπάτραν πολὺν χώραν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Ἐνεκα τούτων ὁ Ὀκταβιανὸς ἐπέισε τὴν σύγκλητον νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς

Κλεοπάτρας, πράγματι δὲ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου, τὸν ὁποῖον ἐνίκησεν εἰς τὴν ἐν Ἀκτίῳ ναυμαχίαν διὰ τοῦ Ἀγρίππα (2 Σβρίου 31 π. Χ.). Καὶ ὁ μὲν Ἀντώνιος κατέφυγεν εἰς Αἴγυπτον παρκολουθήσας τὴν Κλεοπάτραν, ὁ δὲ πεζικὸς στρατὸς ἠνώθη μετὰ τοῦ Καίσαρος. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἐν Αἰγύπτῳ στρατὸς καὶ στόλος ἠυτομόλησαν πρὸς τὸν Καίσαρα, ἅμα οὗτος ἐπεφάνη πρὸ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἠυτοκτόνησε καὶ μετ' αὐτὸν καὶ ἡ Κλεοπάτρα, ἵνα μὴ κοσμήσῃ τὸν θρίαμβον τοῦ νικητοῦ.

Διατάξας ὁ Ὀκταβιανὸς τὰ κατὰ τὴν Αἴγυπτον καὶ Ἀσίαν ἐπέστρεψε δι' Ἑλλάδος εἰς Ρώμην, ἐνθα ἐτέλεσε τρεῖς μεγαλοπρεπεῖς θριάμβους διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἰλλυρίας καὶ Δαλματίας, διὰ τὴν ἐν Ἀκτίῳ νίκην καὶ διὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Αἰγύπτου. Ἡ δὲ σύγκλητος ἀνηγόρευσεν αὐτὸν αὐτοκράτορα καὶ ἐπωνόμασεν Αὐγούστου. Καὶ ἤδη τὸ τρίτον ἐκλείσθη ὁ ναὸς τοῦ Ἰανοῦ καὶ ἐπὶ δωδεκαετίαν ὁ κόσμος ἀπῆλause τελείας εἰρήνης. Ὁ δ' Αὐγούστος ἀφοσιωθείς εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους βελτίωσιν εὗρε προθυμοτάτους συνεργούς, τὸν Ἀγρίππαν, τὸν Μαικῆναν, τὸν Μεσάλαν, τὸν Πολίωνα καὶ ἄλλους, οἵτινες ὑπῆρξαν οὐ μόνον οἱ ἄριστοι σύμβουλοι τῶν ἀγαθῶν του πράξεων, ἀλλὰ καὶ οἱ αὐστηρότατοι ἐπιτιμηταὶ τῶν παρεκτροπῶν του. Πρὸς εὐκολίαν δὲ τῆς διοικήσεως καὶ διατήρησιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ πρὸς προαγωγὴν τοῦ ἐμπορίου ἐπεσκεύασε τὰς ὁδοὺς τῆς Ἰταλίας καὶ κατεσκεύασε νέας ἐν Γαλατίᾳ καὶ Ἰβηρίᾳ. Ἐξέδωκε δὲ καὶ εἰδικούς νόμους πρὸς βελτίωσιν τῶν ἡθῶν καὶ πρὸς περιορισμὸν τῆς πολυτελείας καὶ ὥρισε βραβεῖα διὰ τοὺς ἐγγάμους καὶ πολυτέκνους. Ὑπεστήριξε δὲ καὶ τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, διὸ καὶ δικαίως ἢ ἐπ' αὐτοῦ ἐποχὴ ἐκλήθη ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς φιλολογίας καὶ τέχνης. Πάντα δὲ τὰ ἔθνη τὰ μετὰξὺ Ἰταλίας καὶ Ἰστροῦ κατοικοῦντα ὑπετάγησαν ὑπὸ τῶν προγονῶν του Δρούσου καὶ Τιβερίου καὶ ἀπέτελεσαν τὰς δύο νέας ἐπαρχίας τοῦ Νωρικοῦ καὶ τῆς Ραιτίας. Ὅτε δ' ὁ τῶν Χηρούσκων ἡγεμὼν Ἀρμίνιος κατετρόπωσε τοὺς ὑπὸ τὸν Οὐἄρον ῥωμαίους λεγεῶνας ἐν τῷ Τευτοβουρ-

γίω δρυμῷ, ὁ Αὐγουστος ὑπὸ τσαύτης κατλήθη λύπης, ὥστε ἠκούσθη πολλάκις λέγων «Οὐαρε, ἀπόδος μοι τοὺς λεγεῶνάς μου», Θάνατοι δ' οἰκείων καὶ φίλων καὶ ἄλλαι οἰκεγενειακαὶ περιπέτειαι κατεπύκρναν τὸν Αὐγουστον κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του. Μὴ ἔχων δὲ υἱὸν ἢ ἄλλον πλησιέστερον συγγενῇ ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἀξιώσεις τῆς τρίτης συζύγου του Λιβίας καὶ κατέστησε συνάρχοντα καὶ διάδοχόν του τὸν πρόγονόν του Τιβέριον, ἄνθρωπον πονηρὸν καὶ ἀκόλαστον. Ἐτελεύτησε δὲ τὸ 14 ἔτος μ. Χ. ἄγων τὸ 76 ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Αὐγούστου ἐγεννήθη ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς (754 ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, καὶ πρὸ 14 ἐτῶν τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου).

11. Τραϊανὸς (98—117 μ. Χ.).

Ὁ Μάρκος Οὐλπίος Τραϊανὸς ἐγεννήθη εἰς Ἰταλικὴν τῆς ἐν Ἰσπανίᾳ Βαιτικῆς (52 μ. Χ.). Λίαν νεαρὸς παρηκολούθησε τὸν πατέρα του εἰς τὸν κατὰ τῶν Ἰουδαίων πόλεμον, ἠνδρώθη δ' ἐν τοῖς στρατοπέδοις. Ἐπὶ δεκαετίαν ὑπηρέτησεν ὡς χιλιάρχος, κατόπιν ἐγένετο *πραιτωρ*, ἔπειτα ὕπατος καὶ τέλος ἄρχων τῆς ἅνῃ Γερμανίας. Ὁ αὐτοκράτωρ Νέρβας καὶ χάριν τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ καὶ χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος τὸν Τραϊανὸν ἐξέλεξεν ὡς διάδοχόν του προτιμήσας αὐτὸν πάντων τῶν συγγενῶν. Ὁ Τραϊανὸς ὅτε ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου ἤγε τὸ 40 ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ διὰ τὰς πολλὰς αὐτοῦ ἀρετὰς ἀνεδείχθη ἄξιος τῆς ἐκλογῆς. Ἀξία σημειώσεως εἶνε ἡ ἀπλότης τῶν ἡθῶν του καὶ ἡ βαθυτάτη συναίσθησις τοῦ κατήκοντος καὶ τῆς δικαιοσύνης. Ὅτε δὲ παρέδιδε τὸ ξίφος εἰς τὸν ὕπαρχον τῶν πραιτωριανῶν εἶπε τοὺς ἐξῆς χαρακτηριστικούς λόγους : «Τὸ ξίφος αὐτὸ θέλεις τὸ μεταχειρισθῇ ὑπὲρ ἑμαυτοῦ μὲν, ἐὰν πράττω τὸ ἀγαθόν, κατ' ἑμαυτοῦ δέ, ἐὰν πράττω τὸ κακόν». Ἡ δραστηριότης τοῦ Τραϊανοῦ περὶ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις, ἡ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς ἐπιείκεια καὶ μεγαλοφροσύνη, ἡ πρὸς τοὺς ἀξίους ἐκτίμησις, ἡ ἐν τῷ βίῳ ὀλιγάρκεια καὶ λιτότης καὶ πλεῖσται ἄλλαι ἀρεταὶ κατέστησαν αὐ-

τὸν ἀξιεπαινον μὲν ἐν τοῖς συγχρόνοις, ὅτινες ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν τὴν προσωνομίαν «ἀριστος», ἐν δὲ τοῖς μεταγενεστέροις ζῆλωτόν καὶ θαυμαστόν. Διὰ τῆς φειδωλῆς δὲ διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων κατεσκεύασε πλεῖστα ὠφελίμα καὶ φιλανθρωπικὰ ἔργα, οἷον ὁδοὺς, γεφύρας, ὑπονόμους, λιμένας κλπ. Ἐπὶ τοῦ Ἰστροῦ κατεσκεύασε γέφυραν στηριζομένην ἐπὶ 20 τόξων καὶ ἔχουσαν 1100 μέτρων μῆκος, τῆς ὁποίας τὰ ἐρείπια διεγείρουσιν εἰσέτι τὸν θαυμασμόν. Ἐπὶ δὲ τῆς Τραϊκινεῖς ἀγορᾶς ἐπιστρέψας νικητὴς ἐκ Δακίας ἀνήγειρε θριαμβευτικὴν ἀψίδα, ἔχουσαν 30 μέτρων ὕψος. Τὰ κοσμοῦτα αὐτὴν ἀνάγλυφα (2500 ζῳδια) παριστάνουσιν εἰκόνας τῶν δύο δακικῶν πολέμων. Ἐπὶ τῆς ἀψίδος αὐτῆς ἐστήθη βραδύτερον ὁ ἀνδριὰς του. Ὁ δὲ Πάπας Σέξτος ὁ Ε' ἔστησεν ἐν ἔτει 1587 ἀνακαινίσας τὴν στήλην τὸν ἀνδριάντα τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου. Πλίνιος ὁ νεώτερος συνθέσας περίφημον πανηγυρικὸν τοῦ Τραϊανοῦ παρέβαλε τὸ μέγεθος τῶν ἀρετῶν αὐτοῦ πρὸς τὸ μέγεθος τῶν κακιῶν τῶν πρὸ αὐτοῦ αὐτοκρατόρων, ὁ δὲ ἱστορικὸς Τάκιτος ἀπεκάλεσε τὴν βασιλείαν τοῦ Τραϊανοῦ αἰῶνα εὐτυχίας, καθ' ὃν πᾶς τις ἠδύνατο νὰ φρονῇ ὅ,τι θέλει καὶ νὰ λέγῃ ἐλευθέρως πᾶν ὅ,τι φρονεῖ.

Μετὰ δεινὸν πόλεμον νικήσας τὸν βασιλέα τῶν Δακῶν Δεκέβαλον ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ῥωμαϊκὴν κυριαρχίαν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἠθέτησε τὰς συνθήκας, ὁ Τραϊνὸς εἰσέβαλε τὸ δεύτερον, ἐκυρίευσεν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Δακίας, καὶ κατέλαβε τοὺς μεγάλους αὐτοῦ θησαυροὺς, καὶ ὁ μὲν Δεκέβαλος ἠντοκτόνησεν, ἡ δὲ Δακία μετεβλήθη εἰς ῥωμαϊκὴν ἐπαρχίαν. Ἐπανελθὼν ὁ Τραϊνὸς εἰς Ῥώμην ἐτέλεσεν ἐπὶ τούτῳ μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον, τοῦ ὁποίου αἱ ἐορταὶ διήρκεσαν ἐπὶ 123 ἡμέρας, καθ' ἃς συνεκρούσθησαν καὶ κατεσπαράχθησαν ἐν τοῖς ἀμφιθέατροις, κατ' ἄγριον ῥωμαϊκὸν ἔθος, μύριοι μονομάχοι καὶ ἑνδεκα περίπου χιλιάδες θηρία (106 μ. Χ.). Στρατεύσας καὶ ἐπὶ τοὺς Πάρθους καὶ διαβὰς τὸν Εὐφράτην διεπέρασε διὰ τῆς Συρίας καὶ Βαβυλωνίας, ἐκυρίευσεν τὴν Βαβυλῶνα, τὴν Σελεύκειαν καὶ Κτησιφῶντα, μητρόπολιν τοῦ Παρθικοῦ

κράτους, καὶ διὰ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ προέβη μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ κατέστησε ῥωμαϊκὰς ἐπαρχίας τὴν Ἀρμενίαν, Ἀσσυρίαν καὶ Μεσοποταμίαν (114—116). Μετέπειτα ἐκυρίευσεν καὶ μέρος τῆς Ἀραβίας μέχρι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Προτιθέμενος δὲ νὰ ἐπέλθῃ καὶ ἐπὶ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰνδικῆς, ἀσθενήσας ἐτελεύτησεν ἐν Σελινούντι τῆς Κιλικίας (7 πρὸς τὴν 8 Αὐγούστου 117 μ. Χ.). Βασιλεύσας ἐπὶ 20 ἔτη ὁ Τραϊανὸς ἀπέβη ὁ τύπος ἀγαθοῦ ἡγεμόνος. Ὑπῆρξεν ὁ μέγιστος τῶν μετὰ τὸν Αὐγούστον αὐτοκρατόρων, ἀλλὰ πολὺ ἐκείνου ἀγαθώτερος. Ἡ σύγκλητος δὲ συνείθιζε νὰ λέγῃ πρὸς τοὺς νέους αὐτοκράτορας : « Ἀρχε μὲν εὐτυχῶς, ὡς ὁ Αὐγούστος, ἀγαθῶς δέ, ὡς ὁ Τραϊνός.

12. Πόπλιος Αἴλιος Ἀδριανὸς (117—128).

Τὸν Τραϊανὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιὸς του Πόπλιος Αἴλιος Ἀδριανὸς γεννηθεὶς τὸ 76 ἔτος μ. Χ. ἐκ γονέων καταγομένων ἐξ Ἰσπανίας. Κατὰ πρῶτον ἐξελέγη τιμητὴς, ἔπειτα ὑπάτος, κατόπιν δῆμαρχος, πραιτωρ, ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τέλος διοικητὴς τῆς Συρίας. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τραϊανοῦ ἡ χήρα αὐτοῦ Πλωτῖνα διεκήρυξεν, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ κατὰ τὰς τελευταίας στιγμὰς του οὐσέθεν τὸν ἀνεψιὸν τοῦ Ἀδριανόν, τὸν ὁποῖον ὁ στρατὸς ἀνεκήρυξεν αὐτοκράτορα, ἡ δὲ σύγκλητος ἐπεκύρωσε τὴν ἐκλογὴν. Ὁ Ἀδριανός, ἐπειδὴ ἦτο φύσει φιλειρηνικὸς παρὰ φιλοπόλεμος, ἐφρόντισεν μᾶλλον περὶ τῆς ἀσφαλείας τοῦ κράτους ἢ τῆς ἐπεκτάσεως τῶν ὁρίων του, καὶ διὰ τοῦτο εἰς μὲν τοὺς Πάρθους παρεχώρησε πάσας τὰς πέραν τοῦ Εὐφράτου χώρας, τοὺς δ' Ἀρμενίους κατέστησε φόρου ὑποτελεῖς ὑπὸ ἴδιον ἡγεμόνα. Ἀνήγειρε πρὸς ἄμυναν τῆς Βρεττανίας κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Πίκτων καὶ Σκώτων τεῖχος, τὸ ἐπικληθὲν Ἀδριανεῖον, ἔχον μῆκος 30 λευγῶν, ἐν δὲ τῇ Γερμανίᾳ ἀνήγειρε πολλὰ προχώματα μεταξὺ Ῥήνου καὶ Ἰστρου. Ἦτο ἀνὴρ λόγιος καὶ ὠμίλει καὶ ἔγραφε μετὰ χάριτος τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Πολλάκις συνέπραττε πολλὰ πράγματα, ὡς ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, ὠμίλει, ἔγραφεν, ὑπηγόρευε καὶ ἤκουε τὸν λα-

λοῦντα. Μετὰ πενταετῇ εἰρηνικῇ βασιλείᾳ περιώδευσε πεζῇ καὶ ἄσκεπῇ ὁλόκληρον τὴν ἄχανῃ αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τῆς Βρεττανίας καὶ Ἰβηρίας μέχρις Αἰγύπτου καὶ Ἀρμενίας. Διήρκεσε δὲ ἡ περιοδεία αὕτη, ἣτις ἐλάμβανε μικράς τινας διακοπὰς, δεκατέσσαρα ὅλα ἔτη. Ἀνεδείχθη δὲ κατὰ τὴν περιοδείαν αὐτὴν εὐεργετικώτατος εἰς τὰς ἐπαρχίας θεραπεύων τὰς ἀνάγκας τῶν πόλεων καὶ κολάζων τῶν πολιτῶν τὰς κακίας ἢ βραβεύων τὴν ἀρετὴν αὐτῶν. Ἐπροστάτευσεν δὲ καὶ τοὺς λογίους, ὅσων οὐδεὶς ἄλλος τῶν πρὸ αὐτοῦ ἡγεμόνων. Θελήσας δὲ νὰ μεταβάλῃ τὴν Ἱερουσαλήμ εἰς ῥωμαϊκὴν ἀποικίαν ἀνφοκοδόμησεν αὐτὴν μετονομάσας *Αἰλιαν Καπιτωλίαν* καὶ ἀνήγειρε παρὰ τὸν ἀρχαῖον ἱερὸν ναὸν ναὸν τοῦ Καπιτωλίου Διός. Ἄλλ' ὥς ἐκ τούτου οἱ Ἰουδαῖοι ἐστασίασαν. Ὁ Ἀδριανὸς πέμψας κατ' αὐτῶν πολυάριθμον στρατιὰν μετὰ τριετῆς ἀγῶνας κατέστειλε τὴν στάσιν κατεδαφίσας περὶ τὰς χιλίας πόλεις καὶ φονεύσας ὑπὲρ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας ἀνθρώπων. Ἀνεκαίνισεν δὲ καὶ τὴν Καρχηδόνα καὶ νέαν ἔκτισε πόλιν ἐν Θράκῃ ἐπονομάσας αὐτὴν *Ἀδριανούπολιν*. Καὶ πολλὰς δὲ πόλεις τῆς Ἑλλάδος εὐηργέτησεν καὶ ἐκόσμησεν ὁ Ἀδριανός, π. χ. ἐν Κορίνθῳ κατεσκεύασεν λουτρά καὶ εἰσήγαγεν εἰς τὰς κρήνας τῆς πόλεως ὕδωρ ἄφθονον ἐκ τῆς ἐν Στυμφαλίᾳ λίμνης. Ἐν Μαντινείᾳ ἀνήγειρε ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος ἐν Ἀθφαίς τῆς Φωκίδος. Τὴν μεταξὺ Μεγάρων καὶ Κορίνθου δύσβατον ὁδὸν κατεσκεύασεν λίαν εὐρύχωρον καὶ πολλὰ ὥς εὐηργέτησεν τὰς πόλεις τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Ἄλλ' ἡ πόλις ἐκείνη, ἣτις ἐφείλκυσε τὰ μάλιστα τοῦ Ἀδριανοῦ τὴν εὐνοίαν, ὑπῆρξεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηναίων, τὴν ὁποίαν πεντάκις ἐπεσκέφθη καὶ τρίς ἐν αὐτῇ ἐπὶ μακρὸν διέτριψεν ὡς πολίτης Ἀθηναῖος καὶ ἐμυήθη καὶ τὰ *Ἐλευσίνια μυστήρια*. Ἀνήγειρε δὲ ναὸν τῆς Ἥρας καὶ τοῦ Διὸς καὶ ἱερὸν εἰς ὅλους τοὺς θεούς, καὶ γυμνάσιον καὶ μεγαλοπρεπῇ στοὰν περιλαμβάνουσαν καὶ πλουσίαν βιβλιοθήκην. Παρὰ τὰς ὄχθας δὲ τοῦ Ἰλισσοῦ ἀνήγειρε νέαν πόλιν, ἣτις ἐπωνομάσθη πόλις τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ ἐχώριζεν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἢ σημερινῇ καλουμένη «Πύλη τοῦ

Ἀδριανοῦ» καὶ ἀπεπεράτωσε τὸν ἐπὶ Πεισιστράτου ἀρξάμενον μεγαλοπρεπῆ ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἔχοντα τεσσάρων σταδίων περίμετρον καὶ περιστύλιον 124 κίωνων. Κατεσκεύασε δὲ καὶ τὸ νῦν σωζόμενον Ἀδριάνειον ὑδραγωγεῖον. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι ἀμείβοντες τὴν μεγαλοδωρίαν τοῦ αὐτοκράτορος ἀπένειμαν εἰς αὐτὸν πλείστας καὶ ἐξαιρετικὰς τιμὰς.

Ἀλλὰ καὶ τὴν Ῥώμην ἐκαλλώπισε διὰ μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων, τῶν ὁποίων τὰ μᾶλλον ἄξια μνείας εἶναι τὰ Ἀθήναιον, ἀνεγερθὲν κατ' ἀπομίμησιν τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μουσείου, ἐν ᾧ ἐνυπῆρχε καὶ μεγάλη βιβλιοθήκη. Τὸ παρὰ τὸν Τιβερὶν πελώριον Μανσωλεῖον, ἐν ᾧ ἐτέθη καὶ ἡ φέρουσα τὴν κόριν αὐτοῦ ὑδρία, καὶ ὅπερ μεταβλήθην εἰς φρούριον κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα σώζεται μέχρι τῆς σήμερον ὑπὸ τὸ ὄνομα «Πύργος τοῦ Ἀγγέλου». Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Ἀδριανὸς ἐν ἔτει 138 ἅγων τὸ ἐξηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας.

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ

13. Κωνσταντῖνος ὁ μέγας.

Ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, ἦτο υἱὸς Κωνσταντίνου τοῦ Χλωροῦ καὶ τῆς ἀγίας Ἑλένης, γεννηθεὶς τῷ 274 μ. Χ. ἐν Ναύσσῳ τῆς Μοισίας, τὴν σημερινὴν Νίσσαν. Ἐν ἔτει 296 διωρίσθη ὁ Κωνσταντῖνος χιλιάρχος ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Διοκλητιανοῦ, μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἀνηγορεύθη αὐγουστος ὑπὸ τοῦ στρατοῦ εἰς Ἐβόρακον τῆς Βρεττανίας ἐν ἔτει 306 μ. Χ. Ὑπῆρχον δὲ τότε ἕξ αὐγουστοὶ ἢ αὐτοκράτορες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κράτος, ὁ Μαξιμιανός, ὁ υἱὸς τοῦ Μαξεντίου, ὁ Γαλέριος, ὁ Μαξιμῖνος, ὁ Δικίνιος καὶ ὁ Κωνσταντῖνος. Μετ' ὀλίγον ἀπέθανον οἱ δύο τούτων ὁ Μαξιμιανός (τῷ 310)

καὶ μετὰ ἓν ἔτος ὁ Γαλέριος. Ὁ δὲ Μαξέντιος ἤρχισε νὰ παρασκευάζεται, ὅπως ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Κωνσταντίνου. Ὁ Κωνσταντίνος ἔσπευσε νὰ προκαταλάβῃ αὐτὸν καὶ συγκεντρώσας πολυάριθμον στρατὸν, τὸν πλεῖστον ἐκ χριστιανῶν, ἐφώρμησε πρῶτος κατ' αὐτοῦ. Ὅτε δ' ἔφθασεν εἰς τὰς Ἀλπεῖς, εὐρέθη εἰς δεινὴν ἀμυχανίαν, διότι καὶ περισσότερον στρατὸν εἶχεν ὁ Μαξέντιος καὶ δυσκόλως ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἤθελε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῆς Ῥώμης. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν τοῦ θεοῦ τῶν χριστιανῶν, τὸν ὁποῖον ἐσέβετο καὶ ὁ πατήρ του. Ἐν ᾧ δὲ προσήχετο, εἶδε περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰς τὸν οὐρανὸν σταυρὸν ἐκ φωτὸς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν «*τοῦτο νικᾷ*». Τὴν δὲ νύκτα εἶδεν εἰς τὸν ὕπνον του τὸν Χριστόν, ὅστις παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν νὰ ποιήσῃ ἀντίτυπον τοῦ φανέντος σημείου. Ὅθεν ὁ Κωνσταντίνος κατασκευάσας πρῶτος τὴν σημαίαν τοῦ σταυροῦ, τὴν ὁποίαν ἐπωνόμασε *λάβαραν*, ὑπερέβη τὰς Ἀλπεῖς. Νικήσας δὲ δις τὸν Μαξέντιον, κατὰ πρῶτον μὲν ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ, κατετρόπωσεν ἔπειτα αὐτὸν εἰς τρίτην μάχην πρὸ τῆς Ῥώμης. Καὶ ὁ μὲν Μαξέντιος ἐπνίγη εἰς τὸν Τίβεριν, ὁ δὲ Κωνσταντίνος εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Ῥώμην (312 μ. Χ.). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Λικίνιος γενόμενος γαμβρὸς καὶ σύμμαχος τοῦ Κωνσταντίνου κατετρόπωσε τὸν Μαξιμίνον. Οὕτω δὲ ἐκ τῶν ἑξ αὐγοῦστων ἔμειναν κύριοι τοῦ ὅλου ῥωμαϊκοῦ κράτους δύο μόνον, ὁ Κωνσταντίνος καὶ ὁ Λικίνιος, καὶ ἐπὶ δεκαετίαν ἐπεκράτησε τελεία εἰρήνη, κατόπιν ὅμως ἐπῆλθε πόλεμος καὶ μεταξύ αὐτῶν. Καὶ ὁ μὲν Κωνσταντίνος ἐκστρατεύσας ἐκ Θεσσαλονίκης ἐνίκησε τὸν Λικίνιον παρὰ τὴν Ἀνδριανούπολιν καὶ κατεδίωξε μέχρι τοῦ Βυζαντίου, ὁ δὲ υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Κρίσπος ἐκπλεύσας ἐκ Πειραιῶς μετὰ τοῦ στόλου ἐνίκησε τὸν στόλον τοῦ Λικινίου εἰς τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἐξηνάγκασε τὸν Λικίνιον νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν (323 μ. Χ.). Παρὰ τὴν Χρυσόπολιν νικηθεὶς πάλιν ὁ Λικίνιος εἰς δευτέραν μάχην ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου κατέφυγεν εἰς Νικομήδειαν καὶ μετὰ ἓν ἔτος ἐφονεύθη ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Οὕτω δὲ ὁ Κωνσταντίνος ἀπέβη μόνος αὐτοκράτωρ τοῦ

ᾧλου ῥωμαϊκοῦ κράτους καὶ ἔκτοτε ἐδείχθη ἐνθερμος προστάτης τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ ἐξέδωκεν ὑπὲρ αὐτῆς διάφορα διατάγματα. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀνεγνωρίσθη καθ' ὅλον τὸ κράτος ὡς θρησκεία *θεμιτὴ* καὶ ἤρχισε βαθμηδὸν νὰ ἐξ-
πλοῦται πανταχοῦ καὶ νὰ ὑπερισχύῃ τῆς ἐθνικῆς θρησκείας. Ἄλλ' ὁ Ἀρειος, πρεσβύτερος τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ δὲν παρεδέχετο τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς *ἀληθινὸν Θεόν*, ἀλλ' ὡς *κτίσμα* τοῦ Θεοῦ, ἐπροξένησε μεγάλην ταραχὴν διὰ τῆς αἰρέσεώς του αὐτῆς καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολήν. Ὅθεν ὁ Κωνσταντῖνος θέλων νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἐνότητα συνεκάλεσεν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας (τῷ 325 μ. Χ.) τὴν Α' οἰκουμενικὴν σύνοδον, εἰς τὴν ὁποίαν προσῆλθον 318 ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι καὶ διακονοί, καὶ αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος παρεκάθησεν ὡς πρόεδρος αὐτῆς. Ἡ αἵρεσις τοῦ Ἀρείου κατεδικάσθη καὶ ὁ Ἀρειος καὶ οἱ ὀλίγοι ὁπαδοὶ του ἐξωρίσθησαν. Ἡ Α' αὕτη οἰκουμενικὴ σύνοδος συνέθεσεν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἄρθρου μέχρι τοῦ ὀγδόου τὸ *σύμβολον* τῆς *ἀμωμῆτου ἡμῶν πίστεως*, τὸ ὁποῖον συνεπληρώθη μέχρι τέλους ὑπὸ τῆς Β' οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἔκτοτε τηρεῖ ἀναλλοίωτον ἡ ὀρθόδοξος χριστιανικὴ ἐκκλησία.

Ὁ Κωνσταντῖνος καὶ δι' ἄλλους μὲν πολλοὺς λόγους καὶ μάλιστα διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν πέριξ βαρβάρων λαῶν μετέθεσεν αὐτὴν ἐκ Ρώμης εἰς τὸ Βυζάντιον. Ἡ νέα τοῦ κράτους πρωτεύουσα ἐκαλλωπίσθη καὶ διὰ λαμπρῶν οἰκοδομημάτων καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα μετεκομίσθησαν ἐξ Ἑλλάδος καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ ἐπεκλήθη *Νέα Ρώμη* καὶ κατόπιν Κωνσταντινούπολις ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου. Πρὸς εὐκολωτέραν διοίκησιν ὁ Κωνσταντῖνος διήρρεσε τὸ ὅλον κράτος εἰς 116 ἐν ὅλῃ διοικήσεις ἢ ἐπαρχίας. Περιπεσὼν δὲ εἰς βαρεῖαν νόσον ἐβαπτίσθη ὀλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Νικομηδείας Εὐσεβίου. Ἐτελεύτησε δὲ τῇ 21 Μαΐου τοῦ ἔτους 337, καθ' ἣν ἡμέραν ἔκτοτε ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία *ἐορτάζει* τὴν μνήμην αὐτοῦ μετὰ τῆς μητρὸς του. Καὶ ἡ μὲν

ἐκκλησία συγκατέλεξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν ἀγίων καὶ ἰσαπόστολον ἀπεκάλεσεν, ἥ δὲ ἱστορία ἐπυνόμασεν αὐτὸν μέγαν.

14. Ἰουλιανὸς ὁ Παραβάτης.

Ὁ Ἰουλιανὸς ἦτο ἀνεψιὸς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου γεννηθεὶς ἐν Βυζαντίῳ περὶ τὸ 331 μ. Χ. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖος προέβη εἰς σφαγὴν ὄλων τῶν συγγενῶν. Ἐκ τῆς σφαγῆς ταύτης διεσώθη ὡς ἐκ θαύματος ὁ Ἰουλιανὸς ἄγων τότε τὸ ἕκτον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Γάλλος ἄγων τὸ δωδέκατον. Ἐν ἔτει δὲ 351 ὁ Κωνσταντῖος ἀναγορεύσας τὸν Γάλλον καίσαρα ἔπεμψεν ὡς διοικητὴν τῆς Ἀσίας, ἀλλὰ μετὰ τριετίαν ἐφόνευσεν αὐτόν, τὸν δὲ Ἰουλιανὸν διέταξε νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας. Ὁ Ἰουλιανὸς τὰς πρώτας σπουδὰς του ἔκαμεν εἰς τὰς διαφόρους σχολὰς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἐν Ἀθήναις δὲ διέτριψεν ἐπὶ ἑξ μῆνας μόνον. Αἱ Ἀθηναῖοι τότε εὐρίσκοντο εἰς τελείαν πολιτικὴν παρακμὴν, ἀλλ' ἐσώζοντο τὰ λαμπρὰ μνημεῖα τῆς ἀρχαίας καλλιτεχνίας, διετηρεῖτο τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα καὶ ἡ ἀρχαία ἐθνικὴ θρησκεία καὶ ἠκμαζον αἱ φιλοσοφικαὶ σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας ἐδιδάσκετο ἡ γλῶσσα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Δημοσθένους. Πάντα ταῦτα ἐπροξένησαν σπουδαίαν ἐντύπωσιν εἰς τὸν εὐφάνταστον Ἰουλιανόν. Καὶ εἶχε μὲν ἀποδεχθῇ ὁ Ἰουλιανὸς τὸ ἅγιον βάπτισμα καὶ ἐπιδείξει ἐξαίρετον ζῆλον ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ, ἀλλ' ἡ ἀντιπαράθεσις τῆς τότε ἀθλίας καταστάσεως πρὸς τὴν προτέραν ἐνδοξον καὶ λαμπρὰν μετέβαλον τὰ διανοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα αὐτοῦ. "Οθεν συνέπερανεν ὅτι παραίτιος τῆς παρακμῆς ταύτης ἦτον ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐξαχρείωσις τῆς ἐθνικῆς θρησκείας, καὶ διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ἡ λαμπρὰ ἐκείνη ἐποχὴ ἦτον ἀνάγκη νὰ ἐπανέλθῃ καὶ ἡ ἀρχαία ἐθνικὴ θρησκεία καὶ ὁ ἀρχαῖος βίος. Τοιαύτη πεποίθησις ἐρρίζωσεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος ἔκρυψε τὸ φρόνημά του καὶ ἀνέβαλε τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὀνείρων του εἰς ἄλλην εὐνοϊκὴν περίστασιν. Μετὰ ἐξάμηνον δ' ἐν Ἀθήναις διατριβὴν ὁ Ἰουλιανὸς προχειρισθεὶς καῖσαρ ὑπὸ

τοῦ Κωνσταντίου διετάχθη νὰ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Γαλατίαν ὡς διοικητὴς αὐτῆς, ἐπειδὴ αὕτη ἔπασχε πολλὰ ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γερμανῶν. Ἐνταῦθα ὁ Ἰουλιανὸς οὐ μόνον ἡγετοκλήμηνεν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς Γαλατίας, ἀλλὰ ἀνεδείχθη καὶ ἄριστος στρατηγός. Ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἐνεπνέετο ὑπὸ τοῦ ζήλου περὶ μεγάλων πραγμάτων, αἱ δὲ περιπέτειαι τοῦ βίου του ἀντὶ νὰ ταπεινώσῃ καὶ μαράνῳσι τὸν ζήλόν του ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον αὐτόν. Ἐν διαστήματι πέντε ἐτῶν ἐξέβαλε πέραν τοῦ Ῥήνου τοὺς Γερμανοὺς καὶ κατετρόπωσεν αὐτοὺς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πατρίδα των, τὸν δὲ βασιλεῖα των αἰχμαλωτίσας ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖος ἐκ φθόνου πρὸς τὸν Ἰουλιανὸν διέταξε τινὰς τῶν ὑπ' αὐτὸν λεγεῶνων νὰ μεταβῶσιν εἰς Ἀσίαν καὶ ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπῶρ. Οἱ λεγεῶνες ὅμως ἀντὶ νὰ ὑπακούσῃσιν ἀνηγόρευσαν ἄκοντα τὸν Ἰουλιανὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Ἰουλιανὸς μετριοφρόνως καὶ συνετῶς φερόμενος ἐζήτησε διὰ παντὸς τρόπου τὸν συμβιβασμόν, ἀλλ' ὁ Κωνσταντῖος ἀγερῶχος ἀπέρριψε πᾶσαν συνδιαλλαγὴν. Ὅθεν ὁ Ἰουλιανὸς ἐφώρμησεν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐνῶ δὲ οὗτος εὕρισκετο καθ' ὁδόν, ἐτελεύτησεν ὁ Κωνσταντῖος, καὶ οὕτω προελήφθη ὁ ἐμφύλιος πόλεμος καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἀνεγνωρίσθη αὐτοκράτωρ (361).

Ὁ Ἰουλιανὸς ἀπέβαλεν ἤδη ἐπισήμως τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν πίστιν καὶ ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν εἰς τοὺς ἀθανάτους θεοὺς, ἐκήρυξε δημοσίως τὴν ἀρχαίαν λατρείαν καὶ ἠναιοῖε τοὺς ἐθνικοὺς ναοὺς, διὸ καὶ ἀποστᾶτης καὶ παραβάτης ἔκτοτε τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ ἐπεκλήθη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ιστορίας. Μόλις δ' ἔφθασεν εἰς Παννονίαν καὶ ἔγραψεν εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, εἰς τὰς ὑποίας ἐξέθετε τὰς προθέσεις του, καὶ ἐπεζήτηε τὴν συνδρομὴν των. Φθάσας εἰς Κωνσταντινούπολιν μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα, ἐνίσχυσε τοὺς ἀρχαίους θεσμοὺς τῶν πόλεων, ἐδίωξεν ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοὺς εὐνοῦχους καὶ κατέλυσε τὴν ἀπερίγραπτον τῶν ἀνακτόρων ἀσωτίαν καὶ πολυτέλειαν. Ἡ σπουδαιοτέρα δὲ φροντίς τοῦ Ἰουλιανοῦ ὑπῆρξεν ἡ ἀνόρθωσις τῆς ἀρχαίας θρησκείας, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ματαίως

κατέβαλε τόσας προσπάθειας. Πολυάριθμοι πολλαχοῦ ἀνηγέρθησαν ἔθνικοί ναοὶ καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐτελέσθησαν ἀγῶνες καὶ πανηγύρεις καὶ ἐπληρώθησαν τὰ γυμνάσια ἀπὸ ἀθλητῶν. Ἰδίως δ' ἐπροστάτευσεν ὁ Ἰουλιανὸς τὰς φιλοσοφικὰς σχολάς. Πρὸς δὲ τοὺς χριστιανούς προσηνέχθη μετριοπαθῶς, ἀλλ' ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς διὰ νόμου νὰ ἀποζημιώσωσι τοὺς ἔθνικοὺς δι' ὅσας ζημίας ἐπροξένησαν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἔθνικων ναῶν. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τῆς διατάξεως αὐτῆς προεκάλεσε πολλαχοῦ συγκρούσεις καὶ βιαιοπραγίας καὶ δεινὸς ἤθελεν ἐπέλθῃ ἐμφύλιος πόλεμος, ἐὰν ἐπέζη ὁ Ἰουλιανός, διότι μετὰ διετῇ μόλις μοναρχίαν ἐτελεύτησεν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης πολεμῶν κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν Σαπῶρ (363 μ. Χ.). Λέγεται δὲ ὅτι, ἐν ᾧ ἔπνεε τὰ λοιπίσια, ἔλαβε διὰ τῆς χειρὸς του τὸ αἷμα τῆς πληγῆς του καὶ ῥάνας εἰς τὸν ἀέρα ἀνέκραξε: «νενίκηκας Χριστέ, κορέσθητι Ναζωραῖε». Ὁ ἔθνικὸς ἱστορικὸς Ζώσιμος ἐπωνόμασεν αὐτὸν μέγαρ, οἱ δὲ χριστιανοὶ χρονογράφοι ἐπεσώρευσαν κατ' αὐτοῦ δεινὰς ὑβρεῖς. Ὁ Ἰουλιανός, ἂν ἐγεννᾶτο εἰς ἄλλην ἐποχὴν, ἡδύνατο ἀληθῶς νὰ μεγαλουργήσῃ.

ΙΒ. Θεοδόσιος ὁ μέγας.

Ὁ Θεοδόσιος Α', ὁ ἐπικληθεὶς μέγας, ἦτο υἱὸς τοῦ ὁμωνύμου στρατηγοῦ Θεοδοσίου γεννηθεὶς περὶ τὸ 346 μ. Χ. Καταταχθεὶς εἰς τὸν στρατὸν ἔδωκεν ἱκανὰ δείγματα τῶν στρατηγικῶν του προτερημάτων, ἀλλὰ ταχέως παρητήθη καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὰ ἐν Ἰδηρίᾳ κτήματά του, διότι ὁ πατήρ του διαβληθεὶς ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς του ἀπεκεφαλίσθη κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ Α' (376 μ. Χ.). Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Γρατιανός, ἐπειδὴ κατενόησεν, ὅτι δὲν ἡδύνατο νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς δεινὰς ἐκείνας περιστάσεις, ἔνεκα μάλιστα τῆς εἰς τὸ ῥωμαϊκὸν κράτος εἰσβολῆς τῶν Γότθων, προσεκάλεσεν ὡς συνάρχοντα τὸν Θεοδόσιον καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν καὶ τῆς Ἰλλυρίας (379 μ. Χ.). Ὁ Θεοδόσιος παραλαβὼν τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς ἀνατολῆς καὶ στολισμένος μὲ πολλὰς ἀρετὰς ἀ-

νεδείχθη ἄξιος τῆς ἐκλογῆς καὶ ἐπροξένησε μεγάλην ὠφέλειαν εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν. Κατὰ πρῶτον μὲν ὁ Θεοδοσίος ἐτήρησε θεσὶν ἀμυντικὴν καὶ ἐξησφάλισε τὰς πόλεις δι' ὅχρωμάτων. Ἐπειτα ἐξασκῶν τὸν στρατὸν εἰς μικρὰς συμπλοκάς πρὸς τοὺς πολεμίους καὶ ἀποφεύγων συστηματικῶς πᾶσαν κρίσιμον μάχην, ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὸ θάρρος. Καὶ τέλος ὑποθάλπων τὴν μεταξὺ τῶν πολεμίων διχόνοιαν καὶ ἰδίᾳ περιποιούμενος ἕκαστον τῶν ἡγεμόνων διὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων κατέπεισεν αὐτοὺς ἐντὸς τεσσάρων ἐνιαυτῶν νὰ καταθέσωσι τὰ ὅπλα καὶ νὰ διάγωσιν ὡς φίλοι καὶ σύμμαχοι καὶ νὰ δίδωσι κατ' ἔτος τεσσαράκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὶ τούτων ἀνῆλθον καὶ εἰς τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα τοῦ στρατοῦ, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς αὐλῆς, ἐπενήργησαν ἐπιβλαβῶς εἰς τὸν πολιτισμὸν τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Προσέτι ἀσπασθέντες τὸν χριστιανισμὸν κατέστρεψαν ἐξ ἀπειροκαλίας καὶ θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ πολλὰ καλλιτεχνήματα τῆς ἀρχαιότητος.

Εἰς τὴν καταστροφὴν δὲ τούτων συνετέλεσε καὶ αὐτὸς ὁ Θεοδοσίος διὰ τῆς ἐκδόσεως διαφόρων διαταγμάτων κατὰ τῶν αἵρετικῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀπὸ τῶν ὑποίων ἀφῆρεσεν ἅπαντα τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, καὶ ἄλλους μὲν κατεδίκασεν εἰς ἐξορίαν, εἰς ἄλλους δ' ἐπέβαλε τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου. Ἐν ἔτει δὲ 394 κατήργησε διὰ νόμου καὶ τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας καὶ ἀπηγόρευσεν ἐπὶ ποινῇ θανάτου πᾶσας τὰς θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν ἐθνικῶν. Μετὰ ταῦτα ἤρχισεν ἡ συστηματικὴ καὶ μανιώδης καταστροφὴ τῶν ἀριστουργημάτων τῆς καλλιτεχνίας ὑπὸ τοῦ ἀμαθοῦς χριστιανικοῦ ὄχλου. Ὁ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ζῆλος τοῦ Θεοδοσίου περιέβαλεν αὐτὸν μὲ μεγάλην λαμπρότητα καὶ δόξαν, καὶ διὰ τὸν ζῆλόν του τοῦτον μᾶλλον παρὰ διὰ τὰς νίκας του ὁ Θεοδοσίος ἐπωνομάσθη «μέγας». Ἀλλ' ὅμως ἐνώπιον τῆς θείας μεγαλειότητος ὁ περίφημος τῶν Μεδιολάνων ἐπίσκοπος Ἀμβρόσιος ἀπέδειξεν αὐτὸν ἴσον μὲ τοὺς πολλοὺς τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεοδοσίος καθ' ὅλου μὲν εἶπεν ἦτο ἀνὴρ πρῶτος καὶ ἀγαθός, ἀλλ' ἦτο εἰς ὑπερβολὴν δξύθυμος. Οἱ

Θεσσαλονικεῖς στασιάζσαντες ἐφόνευσαν τὸν δικικητὴν τῆς πό-
 λεως καὶ πολλοὺς ἀξιωματικούς τῆς φρουρᾶς τῶν Γόθων.
 Ἄλλ' ἡ φρουρὰ αὕτη κατὰ διαταγὴν τοῦ Θεοδοσίου πε-
 ρικυκλώσασα τὸ ἵπποδρόμιον κατέσφαξεν ἄνευ διακρίσεως γέ-
 νους καὶ ἡλικίας ἐπτὰ χιλιάδας ἀνθρώπων. Ἡ σφαγὴ αὕτη
 διήγειρε καθ' ὅλην τὴν αὐτοκρατορίαν τὴν ἀγανάκτησιν καὶ
 τὴν φρίκην. Ὁ Ἀμβρόσιος ἀπέφυγε μὲν νὰ ἴδῃ κατὰ πρό-
 σωπον τὸν βασιλέα, ἀλλ' ἔγραψε πρὸς αὐτὸν μακρὰν ἐπιστο-
 λήν, εἰς τὴν ὁποίαν σὺν τοῖς ἄλλοις ἔλεγε: «τὸ ἁμάρτημα δὲν
 ἐξαλείφεται, εἰμὴ διὰ δακρύων καὶ μετανοίας. Σὲ συμβουλεύω,
 σὲ παρακαλῶ νὰ μετανοήσης, διότι ἄλλως ἐγὼ δὲν τολμῶ
 νὰ ἐκτελέσω τὴν ἀγίαν προσφοράν, ἐὰν θελήσης νὰ παρευρεθῇς
 εἰς αὐτήν». Ὁ Βασιλεὺς μετὰ παρέλευσιν πολλοῦ χρόνου προ-
 σῆλθεν εἰς τὴν μητρόπολιν τῶν Μεδιολάνων νὰ ἀκούσῃ τὴν
 θείαν λειτουργίαν, ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος ἀρχιεπίσκοπος συναντή-
 σας αὐτὸν πρὸ τῶν προθύρων ἀπηγόρευσε εἰς αὐτὸν τὴν εἴσο-
 δον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεοδόσιος ὑπέμνησεν εὐλαβῶς τὴν διπλὴν
 ἁμαρτίαν τοῦ Δαβὶδ, ὁ Ἀμβρόσιος ἀπήντησε: «λοιπὸν καθὼς
 ἐμιμήθης τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Δαβὶδ, οὕτω μιμήθητι καὶ τὴν
 μετάνοιαν αὐτοῦ». Ὁ βασιλεὺς ὑπήκουσε καὶ μόλις μετὰ ὀ-
 κτῶ μῆνας ἐγένετο δεκτὸς εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν.
 Ἐν ἔτει 394 ὁ Θεοδόσιος ἦνωσε καὶ τὸ δυτικὸν κράτος
 ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἀρχήν, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον νοσήσας ἐτελεύτησε.
 Μικρὸν δὲ πρὸ τοῦ θανάτου του διένειμεν αὐτῇς τὸ ὅλον κράτος
 εἰς τοὺς δύο υἱοὺς του, καὶ εἰς μὲν τὸν Ἀρκάδιον ἐπέτρεψε τὴν
 διοίκησιν τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ἦτο
 ἡ Κωνσταντινούπολις, εἰς δὲ τὸν Ὀνώριον τὴν διοίκησιν τοῦ
 δυτικοῦ κράτους, τοῦ ὁποίου πρωτεύουσα ἦτο ἡ Ρώμη. Τοι-
 ουτοτρόπως λοιπὸν συνεστήθησαν δύο κράτη, τὸ δυτικὸν καὶ
 τὸ ἀνατολικόν. Καὶ τὸ μὲν δυτικὸν κατελύθη ἐν ἔτει 476 ὑπὸ
 διαφόρων γερμανικῶν λαῶν, τὸ δὲ ἀνατολικόν, τὸ ὁποῖον ἐπέ-
 κλήθη Βυζαντινὸν κράτος, διετηρήθη ἐπὶ χίλια περίπου ἔτη.

16. Ἰουστινιανὸς ὁ Α' (327—365).

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐγεννήθη εἰς τὴν πλησίον τοῦ Ἀξίου ποταμοῦ πόλιν τῶν Σκούπων τῆς Δαρδανίας περὶ τὸ 483 μ. Χ. Προσκληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν παρὰ τοῦ ἐκ μητρὸς θείου του Ἰουστίνου ἔλαβεν ἐπιμεμελημένην ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν καὶ διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον, ἄτεκνον ἀποθανόντα (527). Ῥωμαλέος ὢν τὸ σῶμα ἀπέβη τοσοῦτον ἐργατικὸς καὶ φιλότιμος, ὥστε δύο ἢ τριῶν ὥρῶν ὕπνος ἦρκει πολλάκις πρὸς ἀνάπαυσιν, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς νυκτὸς διῆγεν εἰς ἀδιαλείπτους μελέτας. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε τάσιν πρὸς μεγαλουργίαν, ἠδυνήθη μοναρχήσας ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη νὰ συντάξῃ νόμους ἀρίστους, νὰ ἀνεγείρῃ ἔργα λαμπρὰ καὶ ὠφέλιμα καὶ νὰ κοσμήσῃ τὴν βασιλείαν του μὲ λαμπρότατα κατορθώματα. Εἰς ὅλα δὲ ταῦτα εὔρε πολλοὺς βοηθοὺς, οἷον τὸν περιφανῆ νομοδιδάσκαλον Τριβωνιανόν, τοὺς ἐξόχους στρατηγοὺς Βελισάριον καὶ Ναρσῆν καὶ πλείστους ἄλλους, σύμβουλον δὲ τὴν σύζυγόν του Θεοδώραν, ἥτις κατήγετο ἐξ εὐτελοῦς καὶ ἀσήμεου οἰκογενείας. Ἡ Θεοδώρα ἀνυψωθείσα εἰς τὸν λαμπρότατον τῆς οἰκουμένης θρόνον ἐξ ἀλλοκότου εὐνοίας τῆς τύχης ἀνεδείχθη ἀξία τῆς ἐξαιρετικῆς ταύτης εὐνοίας καὶ διετέλεσε σύζυγος πιστῇ, βασιλὶς γενναία, καὶ συνετὴ σύμβουλος. Τὴν σύνεσιν δὲ καὶ τὴν γενναιότητα ἀπέδειξε μάλιστα ἡ Θεοδώρα κατὰ φοβερὰν τινα στάσιν, ἡ ὁποία ὡς ἐκ τῆς συνηματικῆς λέξεως τῶν στασιαστῶν ἐπεκλήθη «στάσις τοῦ νέκτα». Ἀφορμὴν εἰς τὴν στάσιν ταύτην ἔδωκαν αἱ εἰς τὸ ἵπποδρόμιον ἀνταγωνιζόμεναι δύο μερίδες, ἡ τῶν πρασίνων καὶ ἡ τῶν βερέτων, ἧτοι κινανῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπωνομάσθησαν οὕτως ἐκ τοῦ χρώματος τῆς ἐνδυμασίας, τὴν ὁποίαν ἔφερον οἱ ἀνταγωνιζόμενοι εἰς τὸ ἵπποδρόμιον. Κυρίως δὲ ὑπεκίνησε τὴν στάσιν αὕτην πολιτικὴ τις μερίς, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ ἀναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον Ὑπάτιον τινα, ἀνεψιὸν τοῦ προαποθανόντος αὐτοκράτορος Ἀναστασίου, συνταχθεῖσα μὲ τὴν μερίδα τῶν πρασίνων. Οἱ στασιασταὶ ἐξ ἀπλῶν παρὰπόνων ἐξετραχλίσθησαν εἰς ὕβρεις ἀναιδεῖς κατὰ τοῦ βα-

σιλέως, ὅστις ἐθεᾶτο τοὺς ἀγῶνας. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἑπαρχος ἠθέλησε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς πρωταιτίους, ὁ ὄχλος ἐφορμήσας ἐθραύσε τὰς θύρας τῶν φυλακῶν καὶ ἐθεσε πῦρ εἰς τὸ στρατηγεῖον. Ἐντεῦθεν μετεδόθησαν αἱ φλόγες καὶ ἔκαυσαν μέγα μέρος τῆς πόλεως. Ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας ἡ πόλις διετίλει ὑπὸ τὸ κράτος τῶν φλογῶν, τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ φόνου. Ὁ στρατηγὸς Βελισσάριος ἐφορμήσας κατὰ τῶν στασιαστῶν ἠναγκάσθη μετὰ φόνον πολὺν νὰ ὑποχωρήσῃ. Αἱ δὲ ὑπὸ τοῦ βασιλέως γενόμεναι ὑποχωρήσεις ἀντὶ νὰ καταστείλωσι τὴν στάσιν ἐξῆψαν ἔτι μᾶλλον τὴν μανίαν τοῦ ὄχλου. Ὅθεν ὁ βασιλεὺς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν κεκλεισμένοι εἰς τὰ ἀνάκτορα περιῆλθον εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμηχανίαν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ζητήσωσι τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀπόφασιν αὐτὴν δὲν συνήνεσεν ὁ Βελισσάριος, ἡ δὲ Θεοδώρα ἀντίστη μετὰ γεννασιότητος, «καὶ ἂν ἡ φυγή», εἶπεν, «ᾧ βασιλεῦ, ἦτο τὸ μόνον μέσον τῆς σωτηρίας καὶ πάλιν ἤθελον νομίσει αὐτὸ ἀσύμφορον. Ὁ ἄνθρωπος ἐγεννήθη νὰ ἀποθάνῃ, ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδέποτε πρέπει νὰ ἀνεχθῇ νὰ γείνη φυγὰς Τὸ κατ' ἐμὲ ἀποδέχ-μαι τὸ ἀρχαῖον ἐκεῖνο λόγιον, ὅτι τὸ κάλλιστον ἐντάφιον εἶνε ἡ βασιλεία». Εἰς τοὺς λόγους τούτους οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἀντείπῃ. Οἱ στασιασταὶ ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῇς τὸν Ὑπάτιον ἔκαμν τὸ λάθος καὶ ἀντὶ νὰ τραπῶσιν ἐπὶ τὰ ἀνάκτορα ἐτρέπησαν πρὸς τὸ ἱπποδρόμιον. Ἐκεῖ δὲ ἤρχισαν νὰ εἰχονοῶσι πρὸς ἀλλήλους καὶ κατ' ὀλίγον ἐπῆλθε ῥῆξις μετὰξὺ αὐτῶν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐφορμήσας ὁ Βελισσάριος μετὰ τρισχιλίων ἰππέων κατέκοψε περὶ τὰς τριάκοντα χιλιάδας. Οὕτω δὲ μετὰ ἑπτὰ ἡμέρας κατέληξεν ἡ φοβερά ἐκείνη στάσις.

Ὁ Βελισσάριος ἐγεννήθη εἰς Θράκην ἐκ γονέων ἀφανῶν, ἐχρημάτισε δὲ δορυφόρος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἐν ἔτει δὲ 530 μ. Χ. προχειρισθεὶς στρατηγὸς ἀπεστάλη εἰς Μεσοποταμίαν κατὰ τῶν Περσῶν, τοὺς ὁποίους δις νικήσας ἐκ παρατάξεως ἐξανάγκασε νὰ συνομολογήσωσιν εἰρήνην. Μετὰ δὲ τὴν καταστολὴν τῆς στάσεως τοῦ Νίκα ἀπεστάλη κατὰ τῶν Βανδῶν τῆς Ἀφρικῆς καὶ νικήσας αὐτοὺς συνέλαβε καὶ ἤγαγεν αἰχμάλω-

τον εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν βασιλέα αὐτῶν Γελίμερον (534) Ἐντεῦθεν ἀπεστάλη πρὸς ἀνάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἧτις ἀπὸ τοῦ ἔτους 488 εἶχε περιέλθῃ ὑπὸ τοὺς Ὀστρογότθους. Καταπολεμήσας δὲ καὶ αὐτοὺς ὁ Βελισσάριος ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κομιζὼν ἄπειρα λάφυρα, πολλοὺς αἰχμαλώτους καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα τῶν Οὐίτιγιν. Ἐντεῦθεν ὁ Βελισσάριος ἀπεστάλη κατὰ τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον λύσει τὰς συνθήκας. Μετὰ εἰκοσαετῇ δὲ πόλεμον ἠναγκάσθησαν νὰ συνομολογήσωσι καὶ οὗτοι πεντηκονταετῇ εἰρήνην. (526).

Ἐκ τῆς ἀπουσίας δὲ τοῦ Βελισσαρίου ἐπωφελοῦμενοι οἱ Γότθοι ἀνηγόρευσαν νέον ἡγεμόνα ἑαυτῶν, τὸν Τωτίλαν, ἀνέκτησαν πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν καὶ προέβησαν λεηλατοῦντες τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου πελάγους μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἠπείρου. Ἦδη κατ' αὐτῶν ἀπεστάλη ἕτερος στρατηγός, ὁ Ναρσής, ὅστις κατατροπώσας τοὺς πολεμίους εἰς μάχην φονικωτάτην ἀνέκτησε πᾶσαν τὴν Ἰταλίαν καὶ διέμεινε κυβερνήτης αὐτῆς ἐπὶ δεκαπενταετίαν. Ὁ Βελισσάριος προσῆνεγκε καὶ ἄλλας πολλὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸ κράτος. Ἐπὶ τέλους ὁμως συκοφαντηθεὶς καθήρεθῃ τοῦ ἀξιώματος καὶ ἐτίθη εἰς περιορισμὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ του. Καὶ ταχέως μὲν, ἀποδειχθείσης τῆς ἀθωότητός του, ἀνέκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως καὶ ἀποκατεστάθῃ εἰς τὰς προτέρας τιμὰς, ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας ἐτελεύτησεν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς θλίψεως (565).

Τὸ κράτος, ἐκτὸς τῶν δαπανῶν τοῦ πολέμου, ὑπέστη καὶ πολλὰς σύμφορας ἐκ διαφόρων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, ἐκ καταστρεπτικωτάτων σεισμῶν καὶ ἐξ ὀλεθριωτάτου λοιμοῦ, ὅστις ἐκτὸς τινων διαλειμμάτων διήρκεσεν ὑπὲρ τὰ πενήκοντα ἔτη.

Ὁ Ἰουστινιανὸς θέλων νὰ προφυλάξῃ τὸ κράτος ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ νὰ ἀνακουφίσῃ τὰς πόλεις ἀπὸ τὰ δειγὰ τῶν καταστρεπτικῶν σεισμῶν, ἀνήγειρε πολλαχοῦ τῆς χώρας ὀχυρώματα καὶ φρούρια καὶ ἀνωκοδόμησε πολλὰς πόλεις. Προσέτι δὲ ἀνήγειρε πρὸς διακόσμησιν αὐτῶν μνημεῖα πολλὰ καὶ καλὰ, τῶν ὁποίων ὑπερεῖχεν ὁ περικαλλέστατος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τῆς Ἁγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Πρὸς

οικοδομήν αὐτοῦ εἰργάζοντο καθ' ἑκάστην ἐπὶ ἑξ ἑτη δεκα-
χισχίλιοι ἄνδρες καὶ ἰδαπανήθησαν ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἐξή-
κοντα ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνενέωσε καὶ πάντας τοὺς νόμους κατὰ τῶν
ἑτεροδόξων ἐπιβάλλων εἰς αὐτοὺς τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, τὰ
δὲ κτήματα αὐτῶν ἐδίδοντο εἰς τοὺς ναοὺς τῆς ἐπικρατοῦσης
θρησκείας, ἀπηγορεύθη δὲ ῥητῶς εἰς αὐτοὺς πᾶσα δημοσία θέ-
σις. Ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ εἰσήχθη κατὰ πρῶτον εἰς τὸ βυζαν-
τινὸν κράτος καὶ ἡ μεταξουργία, μετακομισθέντων ὑπὸ δύο μο-
ναχῶν ἐξ Ἰνδιῶν ἐντὸς καλαμίνων ῥάβδων τῶν ὠρίων τῶν
βομβύκων, (ἥτοι τῶν μεταξοσκωλήκων). Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Ἰου-
στινιανὸς ἐν ἔτει 565 μ. Χ.

17. Ἡράκλειος (610—641).

Ὁ Ἡράκλειος ἦτο υἱὸς τοῦ ἐξάρχου τῆς Ἀφρικῆς Ἡρά-
κλειου γεννηθεὶς τὸ 574 μ. Χ. Ὁ Ἡράκλειος ἦλθεν εἰς Κων-
σταντινούπολιν κατὰ πρόσκλησιν τῆς συγκλήτου καὶ ἀνηγο-
ρεύθη βασιλεὺς ἀντὶ τοῦ βασιλέως Φωκά, οἰκτρῶς θανατωθέντος
ὑπὸ τοῦ ὄχλου (610). Ὁ Ἡράκλειος, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τὸν
θρόνον, εὔρε τὸ κράτος εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ὁ στρατὸς
εἶχεν ἐντελῶς διαλυθῆ, τὸ ταμεῖον ἦτο κενόν, αἱ ἐπαρχίαι ἐκ
τῶν δαρώσεων τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἐλάχιστα παρείχον
εἰς τὸ κράτος εἰσοδήματα, οἱ δὲ Πέρσαι καθυποτάξαντες τὴν
Ἀσίαν ἐπεφάνησαν πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως
καὶ ἐπεχείρησαν τὴν ἐκπολιόρκησιν αὐτῆς (614). Ἐνεκα τού-
των ὁ Ἡράκλειος εὐρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐπιβάλλῃ χεῖρα
εἰς τὰ κειμήλια τῶν ἐκκλησιῶν, ὅπως ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς μάλ-
λον κατεπειγούσας ἀνάγκας. Συνήνητησε δὲ τόσον πολλὰς δυσχε-
ρείας, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ μεταφέρῃ τὴν πρωτεύουσαν εἰς τὴν
Καρχηδόνα, ἀλλ' ἀπετράπη ὑπὸ τῶν προτροπῶν τοῦ πατριάρ-
χου καὶ τῶν παρακλήσεων τοῦ λαοῦ. Ὁ τότε πατριάρχης
Σέργιος, ἄνθρωπος γενναῖος, ὥρκισε τὸν βασιλέα εἰς τὸν ναὸν τῆς
τῆς Ἀγίας τοῦ Θεοῦ Σοφίας νὰ συζήσῃ καὶ νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ
πιστῶς μὲ τὸν λαόν του, τὸν ὁποῖον ἐνεπιστεύθη εἰς αὐτόν, ὁ

Θεός. Ὁ Ἡράκλειος κατέγεινε κατὰ πρῶτον μὲν εἰς τὴν ἀνόρθωσιν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως καὶ τῶν οἰκονομικῶν τοῦ κράτους, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν διοργάνωσιν τοῦ στρατοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἐπέβαλε τὴν πειθαρχίαν καὶ ἐνέπνευσε τὸ γενναῖον φρόνημα. Ἐπὶ τέλους ἀφοῦ εἰρήνευσε πρὸς τοὺς Ἀβάραις καὶ συνέμαχησε πρὸς τοὺς Σλαῦους, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς τὰς ἐκτὸς τοῦ Ἰστρου χώρας, ἀπεφάσισε νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἦσαν οἱ μᾶλλον ἐπίφοβοι. Ὅπως δ' ἀναφλέξῃ τὸν μαρναθέντα τοῦ λαοῦ ἐνθουσιασμόν τῆς φιλοπατρίας, περιέβαλε τὸν ἀγῶνα διὰ θρησκευτικῆς χροιᾶς καὶ παρέστησεν εἰς αὐτὸν ὅτι, ἂν δὲν ἐξεγερθῇ καὶ ὑπερασπισθῇ καὶ διὰ τῶν ὅπλων τὴν θρησκείαν αὐτοῦ, διακινδυνεύει αὕτη νὰ ἀπολεσθῇ.

Ὅθεν ἐν ἔτει 622 ἀφῆσας ὡς ἐπίτροπον τῆς ἀρχῆς τὸν δεκαετῆ υἱόν του Κωνσταντῖνον ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ μαγίστρου Βῶνου καὶ τοῦ πατριάρχου Σεργίου ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Περσίαν καὶ καταλαβὼν τὰς στενάς παρόδους τοῦ ὅρους Ταύρου ἐξηνάγκασε τοὺς πολεμίους νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατατροπώσας δὲ αὐτοὺς παρὰ τὰ στενὰ τοῦ Ταύρου εἰσέβαλεν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ Περσικοῦ κράτους καὶ μετὰ ἑπταετείς ἐνδόχους ἀγῶνας ἐξηνάγκασε τὸν υἱὸν τοῦ Χοσρόου Σιρόην νὰ συνομολογήσῃ εἰρήνην ὑπὸ τοὺς ἐξῆς ὅρους: 1ον) νὰ ἀνακτήσῃ τὸ Βυζαντιακὸν κράτος τὰ πρὸς τὴν Περσίαν παλαιὰ αὐτοῦ ὅρια, τὰ ὁποῖα καθώριζεν ὁ Ἀράξης πρὸς βορρᾶν καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς μεσημβρίαν· 2ον) νὰ ἀποδοθῶσιν ἑκατέρωθεν οἱ αἰχμάλωτοι καὶ 3ον) νὰ ἐπιστραφῇ ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς, ὁ ἄλλοτε λαφυραγωγηθεὶς ἐξ Ἱεροσολύμων ὑπὸ τῶν Περσῶν.

Ἐν τῷ μεταξύ ὅμως ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Χοσρόης συνῆψε συνθήκας πρὸς τὸν χαχάνον τῶν Ἀβάρων ἐπὶ κατακτήσει καὶ διαγομῇ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ συνεπολιόρκησαν στενῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀφοῦ ἀπέκρουσαν τὰς ἐπανειλημμένας τῶν πολεμίων ἐφόδους μετὰ παννυχίδα δέησιν πρὸς τὴν ὑπέρμαχον τῆς πόλεως Θεοτόκον ἐποίησαν ἐξοδὸν καὶ κατατροπώσαντες αὐτοὺς ἐξη-

νάγκασαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀπέλθωσιν (626).
Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ σπουδαίου τούτου γεγονότος καθιερώθη
ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀκαθίστου ὕμνου πρὸς τὴν ὑπέρμαχον Θεο-
τόκον, ἣτις τελεῖται μέχρι τῆς σήμερον κατὰ πᾶσαν Παρα-
σκευὴν τῆς Ε' ἐβδομάδος τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς.

Ὁ Ἡράκλειος μετὰ τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει τελεσθέντα
θρίαμβον μετέβη εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ἀνύψωσε τὸν ζωοποιὸν
σταυρὸν ἐπὶ τῆς προτέρας αὐτοῦ θέσεως (14 Ἰουλίου 629) καὶ
ἐκτοτε πρὸς ἀνάμνησιν αὐτοῦ καθιερώθη καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς τοῦ
σταυροῦ ἀνυψώσεως τελουμένη τὴν 14 Σεπτεμβρίου.

Ἀλλὰ δὲν ἐπέπρωτο ἀτυχῶς οὔτε ὁ Ἡράκλειος, οὔτε τὸ
κράτος, νὰ δρέψῃ τοὺς καρποὺς τηλικούτων ἐνδόξων κατορθω-
μάτων, διότι ἐπελθόντες οἱ Ἀραβες ἀνέτρεψαν ἅπαντα. Καὶ
ἐπὶ μὲν Ἡρακλείου κατέκτησαν τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυ-
πτον, ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης οἱ ἀγῶνες μεταξὺ Ἰσλαμισμού καὶ
Ἑλληνισμοῦ ἐξηκολούθησαν ἀδιαλείπτως σχεδὸν ἐπὶ 800 ἔτη.
— Ὁ Ἡράκλειος ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 641 μ. Χ.

18. Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνᾶτος.

Κωνσταντῖνος ὁ Δ', ὁ ἐπικληθεὶς Πωγωνᾶτος, ἦτο πρεσβύ-
τερος υἱὸς τοῦ αὐτοκράτορος Κώνσταντος, δισέγγονος δὲ τοῦ
Ἡρακλείου. Ὁ Κωνσταντῖνος κυβερνῶν τὰ κατὰ τὴν ἀνατο-
λὴν ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς του κατέλαβε πᾶσαν τὴν ἀρ-
χὴν μετὰ τὴν ἐν Συρακούσαις δολοφονίαν αὐτοῦ καὶ ἔσπευσεν,
ὅπως ἐκδικηθῇ τοὺς φονεῖς του. Κατατροπώσας δὲ τοὺς συνω-
μότας καὶ ἀποκεφαλίσας τὸν ἀντὶ τοῦ πατρὸς του ἀναγορευ-
θέντα Μιζιζιον ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὃ δὲ ὄημος
ὑποδεχθεὶς αὐτὸν ἐχαίρετ' ἡ διὰ τῆς ἐπωνυμίας τοῦ Πωγω-
νάτου, διότι ὅτε ἀπῆλθεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ἀγέ-
νεις, ἤδη δὲ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἤρχισεν ἡ ὑποφαίνηται
ὁ πώγων αὐτοῦ. Κατὰ δὲ τὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπιστρο-
φὴν του κατέβαλεν ἐτέραν στάσιν, τὴν ὁποίαν ὑπεκίνησεν ὁ
στρατὸς τοῦ θέματος τῆς Ἀνατολῆς, ὅστις ἀπῆρτησε νὰ συμ-
περιληφθῶσιν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ οἱ δύο ἑτεροὶ αὐτοῦ ἀδελφοί.

Ἄλλ' ὁ Κωνσταντῖνος τοὺς μὲν πρωταιτίους ἀνεσκολόπισεν, ἐρρινοσκόπισε δὲ τοὺς ἀδελφούς του.

Ἦδη τὸ Βυζαντιακὸν κράτος διέτρεξε τὸν μέγιστον τῶν κινδύνων ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες μετὰ ἐμφυλίου ἔριδας ἀναγορεύσαντες καλὴν τὸν διοικητὴν τῆς Συρίας Μωαυῖα ἐπὶ πᾶσι τὴν κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ ὑπὸ τῶν Ἀράβων πρώτη αὕτη πολιορκία τῆς Κωνσταντινουπόλεως διήρκεσεν ἑπτὰ ἔτη, (ἀπὸ τοῦ 672—678). Ἦρχιζε δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου μηνὸς κατ' ἔτος καὶ κατέληγε τὸν Σεπτέμβριον, ὅτε οἱ πολιορκηταὶ διαλύοντες τὴν πολιορκίαν ἀπέπλεον καὶ διεχέιμαζον εἰς Κυζικόν. Ὁ Μωαυῖα δὲν ἔπαυσεν ἐπιστέλλων κατ' ἔτος νέας ἐπικουρίας, ἀλλ' οἱ πολιορκηταί, ἀφ' οὐ ὑπέστησαν μεγάλην φθορὰν ἀνθρώπων καὶ πλοίων, ἡναγκάσθησαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια, κατὰ δὲ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ὑπέστησαν τελείαν καταστροφὴν.

Ἡ σωτηρία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ κατ' ἀκολουθίαν τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους καὶ ὁλοκλήρου τῆς Εὐρώπης ὀφείλεται ἔνθεν μὲν εἰς τὴν γενναιοφροσύνην τοῦ βασιλέως, ἐτέρωθεν δὲ εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ὕγρου ἢ ἐλληνικοῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἐφεῦρε Πρόκλος ὁ Ἀθηναῖος, ἐτελειοποίησε δὲ ὁ ἐκ τῆς ἐν Συρίᾳ Ἠλιουπόλεως Καλλίνικος. Τὸ ὕγρον τοῦτο πῦρ ἦτο χημικόν τι μῖγμα δραστηκώτατον, διότι, ὡς βεβαιοῦται, ἔκαie καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος καὶ κατέστρεφε τὰ πάντα, καὶ οὔτε λίθος, οὔτε σίδηρος ἀντεῖχον εἰς τὴν ὀξυτάτην αὐτοῦ ἐνέργειαν. Ἀλλὰ περὶ τὸ τέλος τοῦ μέσου αἰῶνος, — ἄδηλον πῶς καὶ διατί, — ἐξελίπεν ἐντελῶς ἡ χρῆσις αὐτοῦ.

Ἐν ἔτει 677 ἐγκατέστησεν ὁ Κωνσταντῖνος ἐπὶ τοῦ Λιβάνου πολλὰς χιλιάδας τῶν μαχίμων Μαρδαϊτῶν. Οὗτοι ἐνισχυθέντες καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐγχωρίων χριτιανῶν ἐκυρίευσαν ἀξιόλογον μέρος τῆς Παλαιστίνης καὶ ἐνέπνευσαν τὸν φόβον εἰς τὸν Μωαυῖα, ὅτι δύνανται νὰ κινήσωσιν εἰς ἐπανάστασιν ὅλην τὴν Συρίαν. Ἐνεκα τούτου ὁ Μωαυῖα ἐπεμφε πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ συνωμολόγησεν εἰρήνην. Τότε καὶ οἱ Βούλγαροι εὐρόντες εὐκαιρίαν διέβησαν τὸν Ἰστρον, κατέλαβον τὴν

Βάρναν καὶ πᾶσαν τὴν περίξ χώραν, ἥτις ἀπ' αὐτῶν ἔκτοτε ἐπεκλήθη *Βουλγαρία*, ὃ δὲ Κωνσταντῖνος συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς αὐτούς, οἵτινες ὑπεχρεώθησαν εἰς τὴν πληρωμὴν ἐτησίου φόρου.

19. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρός.

Οὔτε ὁ τόπος, ἔνθα ἐγεννήθη ὁ Λέων, οὔτε ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐγεννήθη, εἶνε ἀκριβῶς γνωστός. Οἱ μὲν λέγουσιν, ὅτι κατήγετο ἐκ τῆς Ἰσαυρίας, οἱ δὲ ἐκ τῆς Γερμανικείας, πόλεως κειμένης εἰς τὴν βόρειον Συρίαν. Οἱ γονεῖς αὐτοῦ πένητες ὄντες μετώκησαν ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἰς Θράκην καὶ ἐγκαταστάθηντες εἰς τὴν πόλιν Μεσημβρίαν ἀπέκτησαν ἱκανὴν περιουσίαν ἐκ τοῦ ἐμπορίου τῶν ζώων. Ὅτε δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ὁ Β' ἐστράτευσε κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ ἐσπερεῖτο τροφῶν, ὁ Λέων ὑπηρετῶν ἐν αὐτῷ προέτρεψε τὸν πατέρα του νὰ πέμψῃ εἰς τὸν βασιλέα δῶρον πεντακοσίων προβάτων. Ἐνεκα τούτου ὁ Λέων ἀξιωθείς τῆς εὐνοίας τοῦ βασιλέως τάχιστα προήχθη εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ σπαθαρίου. Ἀλλ' ὁ φιλύποπος βασιλεὺς ταχέως ἀπεμάκρυνεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς αὐλῆς καὶ ἐξέπεμψεν εἰς δυσχερεστάτην τινὰ ἐκστρατείαν περὶ τὰ Καυκάσια ὄρη, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι δὲν θέλει ἐπιστρέψῃ ἐκεῖθεν. Ἀλλ' ὁ πολυμήχανος Λέων κατώρθωσε νὰ διασωθῇ καὶ ἐπιστρέψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ἀναστασίου τοῦ Β' προεχειρίσθη ὑπ' αὐτοῦ στρατηγὸς τῆς Ἀνατολῆς (713). Μετὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἀναχώρησιν τοῦ Λέοντος ὁ στρατὸς (τοῦ λεγομένου *ὀβηκίου θέματος*) στασιάσας καθήρεσε τὸν Ἀναστάσιον καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀναγορεύσας αὐτοκράτορα ἄσημόν τινα Θεοδόσιον, κατέλαβεν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ παρεξέτράπη εἰς δεινὴν λεηλασίαν καὶ διαρπαγὴν. Ἦδη καθ' ὅλον τὸ βυζαντιανὸν κράτος ἐπεκράτησεν ἄκρα ἀναρχία. Ὁ δὲ τότε καλῖφης Σουλεϊμάν παρασκευάσας κολοσσιαίας ναυτικὰς καὶ πεζικὰς δυνάμεις ἐξάπέστειλεν αὐτάς, ὅπως καταλάβωσι τὴν Κωνσταντινούπολιν. Καὶ ὁ μὲν πεζικὸς στρατὸς τῶν Ἀράβων, ἀφοῦ μάτην προσεπάθησε νὰ καταλάβῃ τὸ

Ἀμορίον, φρούριον ὀχυρώτατον τῆς Φρυγίας, τοῦ ὁποίου τὴν ὑπεράσπισιν εἶχεν ἀγαλᾶβη ὁ στρατηγὸς Λέων, εἰσέβαλεν ἐκείθεν εἰς Καππαδοκίαν καὶ ἐξεχείμασε περὶ τὴν Πιέργαμον (716). Ὁ δὲ Λέων μετὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Ἀμορίου ἔσπευσεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον (25 Μαρτίου 717). Ἄμα δ' ἐπελθόντος τοῦ ἔαρος, ἐπέδραμον οἱ Ἀραβες ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπολιορκήσαν αὐτὴν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Ὁ Λέων ἐπισκοπῶν ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως τὰς κινήσεις τοῦ στόλου τῶν πολεμίων ἐξέπεμψε τὰ πυρπολικά ἅμα εἶδεν ὅτι ὑπελείφθησαν τὰ βαρύτερα τῶν φορτηγῶν ἕνεκα νηνεμίας καὶ ἐπυρπόλησεν αὐτά. Ἐνεκα τούτου ὁ ἀραβικὸς στόλος ἠναγκάσθη νὰ διαπεράσῃ ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς παραλίας εἰς τὴν Ἀσιατικὴν καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν Ἀστακκινὸν κόλπον. Ἡ δὲ ἀπὸ ξηρᾶς πολιορκία ἐξηκολούθει μετὰ μεγάλης δραστηριότητος, ἀλλ' ἄνευ ἀποτελέσματος. Ἐνεκα δὲ τοῦ δριμυτάτου χειμῶνος ὁ στρατὸς ὑπέστη μεγίστην φθοράν. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους κατέπλευσαν καὶ δύο ἑτεροὶ στόλοι. Ἄλλ' οἱ πολέμιοι ὄχι μόνον οὐδὲν ἡδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσιν, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ ψύχους καὶ τῶν στερήσεων ἠναγκάσθησαν νὰ λύσωσι τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἀποπλεύσωσιν εἰς τὰ ἴδια. Κατὰ τὴν διετὴ ταύτην πολιορκίαν ἀπώλεσαν οἱ Ἀραβες περὶ τὰ δισχίλια πεντακόςια πλοῖα καὶ περὶ τὰς πεντακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν.

Ἀφοῦ δ' ὁ Λέων ἀπέκρουσεν οὕτω τὸν ἐκ τῶν Ἀράβων κίνδυνον, ἐπεχείρησε τὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν τοῦ κράτους μεταρρύθμισιν, διὰ τῆς ὁποίας ἠνώρθωσε τὴν τάξιν καὶ πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ κράτος νέαν ζωὴν. Εἰς τὴν θρησκευτικὴν ταύτην μεταρρύθμισιν ὁ Λέων εὗρε μεγάλην ἀντίπρᾶξιν ἐκ μέρους τοῦ κατωτέρου κλήρου, τῶν γυναικῶν καὶ τῶν μοναχῶν, ὁ δὲ Πάπας ἐκ πνεύματος ἀντιπολιτεύσεως ὑπεκίνησε ταραχὰς ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἐπανάστασιν εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἥτις παρασκευάσασα στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἀναγορεύσασα βασιλέα Κοσμᾶν τινὰ ἐπῆλθε πρὸς κατάληψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλ' ὁ Λέων τοὺς μὲν στα-

σιαστὰς κατέβαλεν, ἀπὸ δὲ τοῦ Πάπα ἀφῆρεσε τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπὶ τῆς Κρήτης, τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἐκτοτε δ' αἱ χῶραι αὗται ὑπαχθεῖσαι ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀπετέλεσαν τὴν κυριωτάτην ἐστίαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ὀρθοδοξίας.

Ἐπὶ τέλους ὁ Λέων ἐταπείνωσε καὶ τοὺς Ἀραβας κατατροπώσας αὐτοὺς περὶ τὸ Ἀκροῖνόν τῆς Φρυγίας καὶ κατακόψας ὁλόκληρον σχεδὸν στρατιὰν ἐκ τρισυρίων ἀνδρῶν.

Περὶ τὰ μέσα δὲ τοῦ ἔτους 741 ἀπέβίωσεν ὁ Λέων, ὅστις δικαίως δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ σωτὴρ τοῦ ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ μέγας τῆς ἀνθρωπότητος εὐεργέτης. Ὅτε ὁ Λέων ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ θρόνου εὗρε τὸ κράτος δεινῶς ἡκρωτηριασμένον, τὸν στρατὸν εἰς ἐντελῇ σχεδὸν παραλυσίαν, τὸ ταμεῖον κενὸν χρημάτων, τὴν ἀναρχίαν ἀπειλοῦσαν τὴν τοῦ κράτους ὕπαρξιν καὶ τὴν πρωτεύουσαν στενῶς πολιορκουμένην ὑπὸ τῶν Ἀράβων, οἵτινες ἂν τότε κατελάμβανον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἤθελον ἐξαφανίσῃ καὶ τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς Εὐρώπης. Ἡδὴ δὲ μετὰ εἰκοσιπενταετῇ βασιλείαν, ὅτε παρίδιδε τὸν θρόνον εἰς τὸν υἱὸν του, οἱ μὲν Ἀραβες εἶχον ταπεινωθῇ, τὸ ταμεῖον ἦτο πλήρες, ὁ στρατὸς ἄριστα ὀργανωμένος καὶ πειθαρχῶν. Συνέταξε δὲ ὁ Λέων καὶ ἀρίστους νόμους, διὰ τῶν ὁποίων κατετέθησαν τὰ πρῶτιστα σπέρματα τῆς τοῦ κράτους ἀναμορφώσεως καὶ προαγωγῆς.

20. Κωνσταντῖνος ὁ Ε'.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε' ἦτο υἱὸς τοῦ Λέοντος Γ'. Πολὺ πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς του ὁ Κωνσταντῖνος προσελήφθη συνάρχων αὐτοῦ καὶ ἔδειξε πολλὰ δείγματα τῶν στρατηγικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν παρὰ τὸ Ἀκροῖνόν μάχην. Ἡδὴ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος Γ' πρᾶλαβὼν τὴν ἀρχὴν ἀνεδείχθη ἐφάμιλλος μὲν τοῦ πατρὸς του ὡς πρὸς τὰ πολεμικά, ὑπέρτερος δ' ἐκείνου κατὰ τὴν δραστηριότητα καὶ

πόλμην ὡς πρὸς τὸ ἔργον τῆς μεταρρυθμίσεως. Οὐχ ἦττον οἱ Βυζαντινοὶ χρονολογοῦντες κατ' αὐτοῦ τὰς δεινότητας τῶν ὕβρεων ἐπονομάζοντες αὐτὸν *Κοπρώνυμον* καὶ *Καβαλῆνον*. Καὶ οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι ἐπωνομάσθη *Κοπρώνυμος*, διότι κατὰ τὴν βάπτισιν του ἐμόλυνε τὴν ἁγίαν καλυμμένην διὰ τῆς κόπρου του, ἄλλοι δὲ ἄλλα ἀηδὴ φλυαροῦσι καὶ λέγουσιν, ὅπως ταπεινώσῃ τὴν ἀξίαν καὶ ἀμαυρώσῃ τὸ κλέος ἐνὸς τῶν ἐνδοξοτέρων βασιλέων τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας.

Μετὰ ἐν περίπτου ἔτος ἀπὸ τῆς ἀναγορεύσεώς του ὁ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρὸς αὐτοῦ Ἀρτάβασδος ἐπεριδόμενος εἰς τὴν πολυάριθμον μερίδα τῶν πολεμίων τῆς μεταρρυθμίσεως ἐστασίασε καὶ κατέλαβε τὸν θρόνον. Ὁ δὲ Κωνσταντῖνος κινδυνεύσας νὰ συλληφθῇ διεσώθη διὰ τῆς φυγῆς εἰς τὸ ἰσχυρὸν φρούριον τοῦ Ἀμορίου. Ἐκεῖθεν, ἀφοῦ παρεσκεύασε τὰ πάντα, ἐπελθὼν ἀνέκτισε τὸν θρόνον καὶ ἐτιμώρησε τὸν προδότην τυφλώσας αὐτὸν καὶ τοὺς δύο υἱοὺς του.

Ἐδραιώσας τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν ὁ Κωνσταντῖνος εἰσέβαλεν ἐν ἔτει 746 εἰς Συρίαν καὶ κυριεύσας τὴν Γερμανίειαν καὶ Δουλιχίαν ἐπανήγαγεν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν τοὺς κακοίκοις αὐτῶν, οἵτινες εἶχον ἀναγκασθῇ ὑπὸ τῶν Ἀράβων νὰ ἀσπασθῶσι τὸν μαωμεθανισμόν. Τὸ δὲ ἐπόμενον ἔτος κατετρόπωσε κατὰ κράτος τὸν στόλον τῶν πολεμίων παρὰ τὴν Κύπρον, συγκείμενον ἐκ χιλίων ὁρομώνων. Ἀλλὰ τὰ λαμπρὰ ταῦτα τρόπαια ἠναγκάσθη νὰ διακόψῃ ὁ Κωνσταντῖνος καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι καταστρεπτικὸς λοιμὸς διαρκέσας ἐπὶ τριετίαν ἐπροξένησε μεγίστην φθορὰν τότε εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος. Ὡστε ὁ Κωνσταντῖνος κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡσχολήθη νὰ μεταφέρῃ κατοίκους ἐξ ἄλλων μερῶν εἰς τὰς ἐκ τοῦ λοιμοῦ ἐρημωθείσας κατοίκων χώρας, εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἐγκατέστησε τότε πολλὰς Σλαυϊκὰς ἀποικίας.

Ἐν ἔτει δὲ 752 μ. Χ συνεκρότησεν ἐπανειλημμένα συμβούλια ἐκ τῶν ἐπισημοτέρων πολιτῶν καὶ τοῦ ἀνωτέρου κλήρου καὶ συνεσχέθη μετ' αὐτῶν περὶ τοῦ καταλληλοτέρου τρόπου

τῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρχῶν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν νὰ συγκληθῇ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἥτις συνελθοῦσα ἐν ἔτει 754 μ. Χ. καὶ ἀποτελουμένη ἐκ 348 ἐπισκόπων ἐπεδοκίμασε τὰς ἀρχὰς τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ ἀπηγόρευσε ῥητῶς τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφασισθέντων ὁ Κωνσταντῖνος εὗρε μεγάλην ἀντίπραξιν, ἰδίως ἐκ τῶν μοναχῶν, ἠναγκάσθη νὰ μεταχειρισθῇ τὴν βίαν καὶ νὰ διαλύσῃ πολλὰ μοναστήρια, τὰ ὅποια εἶχον ἀποθῇ τὰ καταγώγια τῆς διαφθορᾶς. Προσέτι δὲ ἀφῆρσε καὶ τὰς εἰκόνας ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς νεολαίας ἀπὸ τῶν μοναχῶν, ἡ ὅποια περιωρίζετο εἰς τὴν ξηρὰν ἐρμηνείαν θρησκευτικῶν τινων τύπων χωρὶς νὰ ἀναπτύσῃ τὴν διάνοιαν καὶ νὰ προάγῃ τὰ μεγάλα καὶ γενναῖα φρονήματα. Ἦδη ἐπέστησε τὴν προσοχὴν του κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ἐποιοῦν συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ὁ Κωνσταντῖνος κατετρόπωσεν αὐτοὺς περὶ Μαρκέλλας (758), ἔπειτα δὲ περὶ τὴν Ἀγχίαλον (763) καὶ τέλος εἰς τρίτην κρίσιμον μάχην παρὰ τὰ Λιθοσῶρια (773). Ὁ Κωνσταντῖνος ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεκαίνισε καὶ τὸ μέγα ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑδραγωγεῖον, τὸ καλούμενον Ἀδριάνειον, τὸ ὁποῖον εἶχε καταστραφῇ ὑπὸ τῶν Ἀβάρων, ἔκοψε χρυσὰ καὶ χαλκὰ νομίσματα, φέροντα ἑλληνιστὶ τὰ ὀνόματα Κωνσταντῖνος καὶ Λέων καὶ ἐνύμφευσεν τὸν υἱόν του μετὰ τῆς Ἀθηναίας Εἰρήνης, ἥτις κατόπιν ἀναλαβοῦσα τὴν διοίκησιν ὡς ἐπίτροπος τοῦ ἀνηλίκου υἱοῦ της Λέοντος ἀνέτρεψε πάντα, ὅσα ὁ Κωνσταντῖνος ἐργάσθη ὑπὲρ τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Κωνσταντῖνος ἐν ἔτει 775 μ. Χ.

21. Νικηφόρος.

Ὁ Νικηφόρος ἀνῆκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πατρικίων, μετὰ δὲ τὴν καθάρεισιν τῆς Εἰρήνης ἐξελέγη βασιλεὺς (802 μ. Χ.). Ὁ Νικηφόρος ἀνελθὼν ἐπὶ τοῦ θρόνου εὗρε τὸ κράτος εἰς τὴν ἐσχάτην ἐσωτερικὴν παραλυσίαν καὶ ἐξωτερικὴν ταπεινώσιν. Ὄθεν ἐπέστησε πᾶσαν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν μέριμναν αὐτοῦ.

εἰς τὴν θεραπείαν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ δημόσιον ταμεῖον εὔρε-
κενὸν ὥς ἐκ τῆς σπατάλης τῆς Εἰρήνης καὶ τῶν καταχρήσεων
τῶν φίλων αὐτῆς, ὑπεχρέωσεν αὐτούς, συστήσας εἰδικὸν δικα-
στήριον, νὰ καταθέτωσιν τὰ παρανόμως ληφθέντα. Ἐκ τού-
των δέ, τῶν ἰδιαιτέρων θησαυρῶν τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς εἰσπρά-
ξεως τῶν καθυστερουμένων, ἠδυνήθη ὁ Νικηφόρος νὰ ἐπαρκε-
σῇ εἰς τὰς πρώτας ἀνάγκας τοῦ κράτους. Διωργάνωσε τὸν
στρατὸν καὶ ὥρυσε στρατιωτικὰς ἀποικίας ἐν Θράκῃ καὶ ἐν
Μακεδονίᾳ πρὸς περιστολὴν τῶν ληστικῶν ἐπιδρομῶν τῶν
Σλαβῶν ἀποίκων. Ἀνενέωσε πολλοὺς καταργηθέντας φόρους
καὶ τελωνιακοὺς δασμοὺς καὶ ὑπέβαλεν εἰς τακτικὴν φορολο-
γίαν τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ μοναστηριακὰ κτήματα δημεύσας
καὶ τινα ἐξ αὐτῶν. Ἄλλ' ὥς ἐκ τούτου ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ
τό μῖσος τοῦ κλήρου καὶ τῶν μοναχῶν, οἵτινες ὑπὸ τοῦ πά-
θους τυφλούμενοι κατεπρόδιδον τὰ ὕψιστα τοῦ κράτους συμφέ-
ροντα καὶ διενήργουν στάσεις καὶ συνωμοσίας κατὰ τῶν καθε-
στῶτων καὶ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλείως. Μετὰ δὲ τὴν ἐσωτερικὴν
βελτίωσιν καὶ τὴν καταστολὴν διαφόρων στάσεων ἐπέστησε
τὴν προσοχὴν του ἐπὶ τοὺς πολεμίους. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν
ἐστράτευσεν ἐπὶ τοὺς Ἀράβας, οἵτινες εἰσέβαλον εἰς τὴν μικρὰν
Ἀσίαν, ἐπειδὴ ὁ Νικηφόρος ἠρνεῖτο νὰ πληρώσῃ τὸν ὑπὸ τῆς
Εἰρήνης συμπεφωνημένον ἐτήσιον φόρον ἐξ ἑβδομήκοντα χιλιά-
δων χρυσῶν. Συγκροτηθείσης δὲ μάχης φονικωτάτης περὶ Κράσ-
σον τῆς Φρυγίας, ἠττήθη μὲν ὁ Νικηφόρος καὶ τρεῖς ἔλαβε
πληγὰς ἐκτεθείς γενναίως εἰς τὸν κίνδυνον, ἀλλὰ δὲν ἐβράδυνε
νὰ ἀγορθώσῃ τὴν ἥτταν διὰ μετριοτέρων συνθηκῶν καὶ ἐπὶ
τέλους νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ κράτος πάσης φορολογίας. Ἐπειτα
δὲ ἐστράφη κατὰ τῶν Βουλγάρων, οἵτινες ὑπὸ τὸν νέον ἡγεμό-
να αὐτῶν Κρεῦμμον ἀπέβησαν ἐπικίνδυνοι. Δις δὲ στρατεύσας
κατ' αὐτῶν ἠναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ ἄπρακτος, διότι τὸ μὲν
πρῶτον ὑπενηργήθη συνωμοσία ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔπειτα
δὲ στάσις ἐν αὐτῷ τῷ σταρτοπέδῳ. Τιμωρῆσας δὲ τοὺς πρω-
ταίτιους μετὰ τὴν στάσιν καὶ διοργανώσας νέον στρατὸν ἐστρά-
τευσε τὸ τρίτον κατὰ τῶν Βουλγάρων καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὰ

ἐνδότερα τῆς Βουλγαρίας, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν τὸ στρατόπεδον τοῦ Κρούμμου. Ἄλλ' αἰφνης, εἴτε ἐκ προδοσίας, εἴτε ἐξ ἀτυχοῦς συμπτώσεως, ὁ Νικηφόρος εὐρέθη πανταχόθεν κυκλωμένος. Περιχαρακωθεὶς ἀπεφάσισε μετὰ τῶν γενναιοτέρων ταγμάτων καὶ ἀξιοματικῶν νὰ ὑπομείνῃ τῶν πολεμίων τὴν ἔφοδον καὶ ν' ἀποθάνῃ μαχόμενος. Οἱ πλεῖστοι μετὰ τοῦ βασιλέως ἔπεσον γενναίως μαχόμενοι, οἱ δὲ λοιποὶ ὑπὸ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Σταυράκιον διεσώθησαν εἰς Ἀδριανούπολιν (812 μ. Χ.). Ὁ Κρούμμος μετὰ τὴν νίκην ἀποκόψας τὴν κεφαλὴν τοῦ Νικηφόρου καὶ ἀναρτήσας ἐπὶ ξύλου ἐπεδείκνυσεν αὐτὴν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὡς τρόπαιον, ἔπειτα δὲ ἀπογυμνῶσας τὸ ὄστον καὶ περιβαλὼν αὐτὸ δι' ἀργυρίου μετεχειρίζετο ὡς ποτήριον κατὰ τοὺς πότους βαρβάρως καὶ ἀγενῶς.

22. Λέων Ε' Βάρδας ὁ Ἀρμένιος.

Ὁ Λέων Ε' Βάρδας, ὁ ἐπικαλούμενος Ἀρμένιος, ἦτο υἱὸς τοῦ ἐξ Ἀρμενίας πιθανῶς ἔλκοντος τὸ γένος πατρικίου καὶ στρατηγοῦ τῶν ἀρμενιακῶν Βάρδα. Ὁ Λέων καταταχθεὶς εἰς τὸν ἀνατολικὸν στρατὸν καὶ διαπρέψας ἐπ' ἀνδρείᾳ καὶ ἱκανότητι προήχθη ταχέως εἰς ὑποστράτηγον. Ὁ δὲ βασιλεὺς Νικηφόρος προήγαγεν αὐτὸν εἰς τὰ ἀνώτατα ἐν τῷ στρατῷ ἀξιώματα. Στρατηγῶν δ' ὁ Λέων ἐν τῇ Ἀνατολῇ διέπρεψεν εἰς διαφόρους μάχας κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν, ἀλλὰ νέος ὢν κατελήφθη ποτὲ ἀπροσδοκῆτως ὑπὸ τῶν πολεμίων, καὶ αὐτὸς μὲν μόλις διεσώθη, ἀλλ' ἀπώλεσε τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, διὸ καὶ ἐτιμωρήθη ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου (811). Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Νικηφόρου ἀνεκλήθη ὑπὸ τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Ῥαγκαβῆ καὶ προεχειρίσθη στρατηγὸς τῶν Ἀνατολικῶν καὶ ὡς τοιοῦτος διεκρίθη εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀνδριανούπολιν πρὸς τοὺς Βουλγάρους μάχην, ὁδηγῶν τὴν δεξιὰν πτέρυγα. Δυστυχῶς ὅμως ὁ τὸ κέντρον κατέχων βασιλεὺς Μιχαὴλ μετὰ τῆς αυτοκρατορικῆς φρουρᾶς καὶ τῶν μισθοφόρων, ὅχι μόνον δὲν ἔλαβε μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀλλὰ ὑπεχώρησεν εἰς Ἀδριανούπολιν, ἅμυχον εἶδε τὰς δύο πτέρυγας συμπλακείσας μετὰ τῶν πο-

λεμιών, καὶ ἐκείθεν ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀφήσας τὴν ἡγεμονίαν τοῦ στρατοῦ εἰς τὸν Λέοντα, τὸν ὁποῖον ὁ στρατὸς ἀνηγόρευσε βασιλέα ἀντὶ τοῦ Μιχαήλ, ὅστις παρητήθη τῆς ἀρχῆς.

Ὁ Λέων ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐστέφη ἐπισήμως βασιλεὺς ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας Σοφίας (τῇ 11 Ἰουλίου 813). Μετὰ ἐξ δὲ ἡμέρας ἀπὸ τῆς στέψεως ἐπεράνη πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως καὶ ὁ Κρούμμος μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὰ ἴδια, ἀφοῦ ἐπήνεγκε μεγάλας εἰς τὴν χώραν καταστροφάς. Ὁ βυζαντινὸς στρατὸς ἐπὶ τῶν πρὸ τοῦ Λέοντος αὐτοκρατόρων εἶχε περιέλθει εἰς ἐντελῆ σχεδὸν ἀποσύνθεσιν, ὃ δὲ Λέων εὗρέθη εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διαλύσῃ αὐτὸν καὶ νὰ κάμῃ νέαν στρατολογίαν. Ἐξασκήσας δὲ τὸν νέον στρατόν του ὁ Λέων, ἅμα ἐπῆλθε τὸ ἔαρ καὶ ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν πόλιν Μεσημβρίαν, ὅπου εἶχον συγκεντρωθῇ οἱ πολέμιοι. Ἐστρατοπέδευσε δὲ ὅχι πολὺ μακρὰν αὐτῶν εἰς θέσιν λίαν ὀχυράν. Κατὰ δὲ τὴν νύκτα τῆς 12 πρὸς τὴν 13 Ἀπριλίου τοῦ 814 παρλαβὼν τὸ κράτιστον μέρος τοῦ στρατοῦ κατέλαβε λόφον τινα κείμενον ὀπισθεν τῶν πολεμιῶν καὶ τὴν ἐπομένην νύκτα ἐπιπεσὼν ἀπροσδοκῆτως κατ' αὐτῶν ἐπήνεγκεν ἀληθῆ πανωλεθρίαν. Ἐκ τῆς πολυαριθμοῦ ἐκείνης στρατιάς εὐάριθμοι διεσώθησαν μετὰ τοῦ Κρούμμου, ὅστις μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐτελεύτησεν, εἴτε ἐκ τοῦ τραύματος, εἴτε ἐξ ἀποπληξίας. Πᾶσαι δὲ αἱ ἐντεῦθεν τοῦ Αἰῶνος κατεχόμεναι ὑπ' αὐτῶν ἐλληνικαὶ χῶραι ἀνεκτήθησαν ὑπὸ τοῦ Λέοντος καὶ ἔκτοτε ἐπὶ μίαν σχεδὸν ἑκατονταετηρίδα οἱ Βούλγαροι οὐδεμίαν ἔκαμον ἐπιδρομὴν εἰς τὸ βυζαντινὸν κράτος.

Μετὰ τὴν κατατρόπωσιν τῶν Βουλγάρων ὁ Λέων ἐπεδόθη δραστηρίως εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους βελτίωσιν. Οὐδέποτε ὁ στρατὸς καθυπεβλήθη εἰς πειθαρχίαν αὐστηροτέραν. Αὐτὸς δ' ὁ Λέων ἄγων καὶ ἐκγυμνάζων αὐτὸν ἐζήπτε τὴν φιλοτιμίαν αὐτοῦ καὶ τὸ φρόνημα. Καὶ διὰ μὲν τῆς ἀναπτύξεως τῆς γεωργίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἐπνύξησε τοὺς πόρους τοῦ κράτους, διὰ δὲ τῆς αὐστηρᾶς οἰκονομίας καὶ

τῆς φειδωλῆς διαχειρίσεως τοῦ δημοσίου πλούτου, — αὐτὸς ὢν ὑπέρτερος χρημάτων, — ἠνώρθωσε τὰ οἰκονομικὰ αὐτοῦ καὶ ἠδυνήθη νὰ ἀνοικοδομήσῃ πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων καταστραφείσας πόλεις τῆς Μακεδονίας καὶ Θράκης. Πρὸ πάντων ὁ Λέων θαυμάζεται διὰ τὴν αὐστηράν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης. Αὐτὸς οὗτος ὁ Λέων περιοδεύων τὰς ἐπαρχίας ἀπένεμεν αὐστηρῶς εἰς ἕκαστον τὸ δίκαιον. Ὅσακις δ' ἀνεκάλυπτε κατὰχρησίν τινα, ἐτιμῶρει αὐτὴν αὐστηρότατα.

Ἐπὶ τέλους μετὰ ὥριμον σκέψιν καὶ πολλοὺς δισταγμοὺς προέβη, κατὰ προτροπὴν πολλῶν καὶ ἰδίως Ἰωάννου τοῦ Γραμματικοῦ καὶ Θεοδοῦ τοῦ Μελισσηνοῦ, εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἀρχῶν τῆς μεταρρυθμίσεως δείξας μεγάλην σύνεσιν καὶ ἀξιόθαύμαστον μετριοπάθειαν πρὸς τοὺς ἀντιφρονούντας. Ἀφῆρέθησαν δὲ πανταχοῦ αἱ εἰκόνες, πλὴν τοῦ σταυροῦ, κατηργήθησαν πάντα τὰ εἰς αὐτὰς ἀναφερόμενα ἔσματα καὶ ἀντ' αὐτῶν εἰσῆχθησαν ἄλλα νέα, συνταχθέντα ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νέου δόγματος. Ἐπὶ τέλους δὲ καθιερώθη νέον ἐκπαιδευτικὸν σύστημα καὶ συμφώνως πρὸς αὐτὸ συνετάχθησαν καὶ νέα διδακτικὰ βιβλία. Ἀλλὰ καὶ τὰ νέα ἔσματα καὶ τὰ νέα διδακτικὰ βιβλία ἐξηφάνισαν οἱ κατόπιν ὑπερισχύσαντες πολέμιοι τῆς μεταρρυθμίσεως, οἵτινες συγκεντρωθέντες περὶ Μιχαὴλ τὸν Τραυλὸν συνώμοσαν τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος. Ὁ Λέων εἶχε λάβει πλείστας ἀφορμὰς ἐκ τοῦ Μιχαήλ, ἀλλ' ἐδείχθη πρὸς αὐτὸν πάντοτε εἰς ἄκρον ἐπιεικῆς. Ἐπὶ τέλους ὁμως ἀποκαλύψας συνωμοσίαν αὐτοῦ πρὸς κατάληψιν τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς, συνεκράτησε μέγα δικαστήριον, τὸ ὅποῖον κατεδίκασε τὸν Μιχαὴλ εἰς θάνατον ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ. Ἀλλ' ὁ Λέων ἀνέβηλε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως καὶ διέταξε τὴν προφυλάκισιν αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀνακτόροις μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ συγχωρήσῃ καὶ πάλιν αὐτόν, ἐπειδὴ ἦτο ἀρχαῖος συναγωνιστὴς του καὶ φίλος καὶ διότι εἶχε προσενέγκει εἰς τὸ κράτος μεγάλας ὑπηρεσίας. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ὅτε κατῆλθε καὶ ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀνακτόρων, ἔνα συμμετάσχη κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτοῦ

τῆς ἐωθινῆς ἀκολουθίας, εἰσῆλθον καὶ οἱ συνωμόται μετημφιεσμένοι εἰς κληρικούς. Δοθέντος δὲ τοῦ συνθήματος, ἐφώρμησαν πάντες κατὰ τοῦ Λέοντος, ὅστις ἀμυνόμενος εἰσῆλθεν εἰς τὸ ἱερόν μὴ θελήσας νὰ διασωθῇ ἐκείθεν διὰ τῆς φυγῆς. Ἀρπάσας δὲ βαρὺν σταυρὸν ἀγωνίζεται δι' αὐτοῦ νὰ ἀποκρούσῃ τοὺς δολοφόνους. Ἀλλ' ὅσον γενναίως καὶ ἂν ἀντεπάλαισεν ὁ Λέων, ἐπειδὴ οἱ δολοφόνοι ἦσαν πολλοὶ καὶ ἀπηλπισμένοι, ἤρχισε νὰ καταβάλλεται ὑπὸ τῶν πληγῶν. Εἰς μάτην δὲ ὁ Λέων διὰ τῆς σθεναρᾶς αὐτοῦ φωνῆς ἐξώρκισε τὰ ἀνθρωπόμορφα ἐκείνα θηρία νὰ σεβασθῶσι τοῦ ναοῦ τὸ ἄσυλον καὶ νὰ μὴ βεβηλώσωσι διὰ τοῦ ἀποτροπαίου ἀνοσιουργήματος τὸ ἱερόν θυσιαστήριον. Εἰς μάτην! διότι κατὰ τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς ἓκ τῶν κακούργων πελώριον ἔχων τὸ ἀνάστημα ἀνέκραξεν, «τώρα δὲν εἶνε καιρὸς ἐξορκισμῶν, ἀλλὰ καιρὸς φόνων» καὶ κατενεγκὼν κτύπημα ἀπέκοψε τὸν δεξιὸν τοῦ βασιλέως βραχίονα, ἕτερος δὲ δολοφόνος ἀπέταμεν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν. Καὶ ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν δολοφόνων σύρουσι τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως εἰς τὸ ἵπποδρόμιον, ἄλλοι δὲ ἀπάγουσι μετὰ σπουδῆς τὸν Μιχαὴλ ἐκ τῶν ἀνακτόρων καὶ ἀναγορεύουσι βασιλέα (26 Δεκεμβρίου 820 μ. X.).

23. Θεόφιλος.

Ὁ Θεόφιλος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Τραυλοῦ, ὅστις ἂν καὶ ἦτο ἀπαίδευτος, κατενόει ὅμως τὰ μεγάλα τῆς παιδείας πλεονεκτήματα, καὶ δι' αὐτὸ ἔδωκε μεγάλην προσοχὴν εἰς τὴν ἀνατροφὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τοῦ υἱοῦ του, ἀναθέσας αὐτὴν εἰς τὸν Ἰωάννην τὸν Γραμματικόν, τὸν σοφώτατον ἄνδρα τῆς ἐποχῆς. Ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἂν καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ μεταβάλῃ τὸν ἐκ φύσεως ὀξύν χαρακτήρα τοῦ Θεοφίλου, ἀλλ' ὅμως ἐχειραγώγησεν ἐπιτηδείως τὴν ὀξύτητα ταύτην, ἐνέπνευσεν εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν παιδείαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰς ὡραίας τέχνας, καὶ ἐδίδαξεν αὐτόν, ὅτι ἡ δικαιοσύνη εἶνε ἡ πρωτίστη τοῦ βασιλέως ἀρετή. Διὸ καὶ ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Θεόφιλος, ὡς πρωτίστον ἑαυτοῦ καθήκον ἐθεώρησε νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρῶς τοὺς δολοφόνους τοῦ

Λέοντος. Ἐν γένει δὲ ὅλας τὰς πράξεις τοῦ Θεοφίλου χα-
κτηρίζει τραχύτης τρόπων καὶ εὐγένεια φρονήματος, ὡς π. χ.
τοῦτο ἀπεδείχθη καὶ κατ' αὐτὸν τὸν γάμον του. Τὰ κατὰ τὸν
γάμον τοῦ Θεοφίλου ἐκτίθενται ὑπὸ τῶν χρονογράφων ἐπὶ τὸ
μυθικώτερον. Ἡ δευτέρα σύζυγος τοῦ πατρὸς του Εὐφροσύνη
θέλουσα νὰ ἐξευμενίσῃ αὐτόν, ἐπειδὴ δυσηρεστήθη διὰ τὸν δεύ-
τερον γάμον τοῦ πατρὸς του, ἀπεφάσισε νὰ ἐνεργήσῃ εἰς τὴν
ἐκλογὴν νύμφης δι' αὐτὸν μὲ λεπτόν τινα τρόπον. Ὅθεν προ-
σεκάλεσε παρ' ἐαυτῇ τὰς καλλίστας τῶν παρθένων τοῦ κρά-
τους, εἰς δὲ τὸν Θεόφιλον ἔδωκε μῆλον χρυσοῦν νὰ τὸ ἐγγχει-
ρίσῃ εἰς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἤθελεν ἐκλέξῃ ὡς σύζυγόν του. Ὁ
Θεόφιλος κρατῶν τὸ μῆλον περιῆλθεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὡς ἐν
χορῷ περιεσταμένων καλλίστων ἐκείνων παρθένων καὶ ἐσταμά-
τισε πρὸ τῆς Ἰκασίας ἢ Κασιανῆς, τῆς ὁποίας τὸ ἐξάκιστον
κάλλος ἔτρωσεν αὐτοῦ τὴν καρδίαν. Θέλων δὲ νὰ δοκιμάσῃ
καὶ τὴν εὐφυΐαν τῆς νεάνιδος εἶπε πρὸς αὐτὴν χαριεντιζόμενος::
«ὅτι διὰ γυναικὸς ἔρρηξεν τὰ φαῦλα» ἤτοι διὰ τῆς Εὐχας ἐπῆλ-
θον τὰ κακὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἡ δὲ Ἰκασία ἀπήντησεν ἐρυ-
θρῶτα καὶ μὲ ἐτοιμότητα πνεύματος: «ἀλλὰ καὶ διὰ γυναι-
κὸς πηγάζει τὰ κρεῖττονα» ἤτοι διὰ τῆς Παναχίας προέκυψεν
ἡ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων. Ἀλλ' αὕτη αὕτη ἡ ἐτοιμότης τοῦ
πνεύματός της δυσηρέστησε τὸν Θεόφιλον, διότι ἐνόμισεν οὗτος
ὅτι ἡ νεάνις εἶχεν εὐφυΐαν μεγαλειτέραν ἀπὸ ἐκείνην, ἡ ὁποία
ἄρμοζει εἰς σύζυγον, καὶ προχωρήσας ὀλίγα βήματα προσέφερε
τὸ μῆλον εἰς τὴν ἐκ Παφλαγονίας σεμνὴν καὶ εὐλαβῆ Θεοδῶ-
ραν. Ἡ Ἰκασία τόσον πολὺ ἡτθάνθη προσβληθεῖσαν τὴν φι-
λοτιμίαν της, ὥστε ἀπῆλθε τοῦ κόσμου καὶ χτίσασα μοναστή-
ριον διεβίωσεν ἐν αὐτῷ θρηνοῦσα δι' ἐλεγείων ἁσμάτων τὴν
ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Εἰς αὐτὴν ἀποδί-
δεται καὶ τὸ κατὰ τὴν ἐσπέραν τῆς μεγάλης Τρίτης ψαλλόμε-
νον τροπάριον: «Κύριε, ἡ ἐν πολλαῖς ἁμαρτίαις περιπεσοῦσα γυ-
νή . . . κλπ.». Εἰς τὸ τροπάριον τοῦτο ἀναμειγνύει ἡ περὶ ἀπο-
σις καὶ ἐπίσκεψιν τοῦ Θεοφίλου, ὅστις, ὡς φαίνεται, δὲν ἤδυ-
νήθη νὰ λησμονήῃ τὰς χάριτας τῆς νεάνιδος καὶ ἀπεφάσισε

νὰ ἐπισκεφθῇ αὐτὴν εἰς τὸ μοναστήριον. Ὁ Θεόφιλος ἐξαίρε-
τικῶς ἠγάπησε τὴν Θεοδώραν καὶ χάριν αὐτῆς ἐξαίρετικὰ ὡ-
φελήματα καὶ ἀξιώματα ἀπένειμεν εἰς τοὺς σεγγενεῖς τῆς.
Ἄλλ' οὐδέποτε τὸ αἶσθημα τοῦτο τῆς ἀγάπης κατίσχυσε τοῦ
δικαίου, τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ τῆς εὐημερίας τῶν ὑπηκόων του,
ὡς ἀποδείκνυται ἐκ τοῦ ἐξῆς παραδείγματος. Ὁ Θεόφιλος εἶχε
κατασκευάσει παρὰ τὴν Προποντίδα θελκτικούς παραδείσους
καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν σκιάδα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἡ ἀποψὶς ἦτο
μαγευτικωτάτη. Καθήμενος δὲ ποτε ὑπὸ τὴν σκιάδα εἶδεν εἰς-
πλέον εἰς τὸν λιμένα πλοῖον μέγα, ὠραῖον καὶ κατὰφορτον. Ἐκ
περιεργείας ἐρωτήσας ἔμαθεν, ὅτι καὶ τὸ πλοῖον καὶ τὸ φορτίον
ἀνήκουσιν εἰς τὴν βασιλίσαν. Μετὰ τινος δὲ ἡμέρας πορευθεὶς
εἰς τὸν λιμένα ἀνῆλθεν ἐπὶ τοῦ πλοίου μετὰ τῶν αὐλικῶν του
καὶ ἠρώτησεν αὐτοὺς, εἴαν τις εἶχε χρεῖαν τινὸς ἐκ τῶν ἐν τῷ
πλοίῳ πραγμάτων. Ἐπειδὴ δὲ εἶδεν αὐτοὺς ἀποροῦντας, εἶπε
μειδιῶν· «δὲν γνωρίζετε λοιπόν, ὅτι ἐν ᾧ ἐγὼ ἐγενόμην ὑπὸ Θεοῦ
βασιλεὺς, ἡ Αὐγούστα μου καὶ σύμβιος ναύκληρόν με κατέ-
στησεν;». Καὶ παραχρῆμα διέταξε νὰ παραδοθῇ καὶ τὸ φορ-
τίον καὶ τὸ πλοῖον εἰς τὸ πῦρ, τὴν δὲ Θεοδώραν πηρήνεσε νὰ
παύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ μετέρχεται τὴν ἐμπορίαν· διότι εἶπεν·
«Ἄν οἱ βασιλεῖς ἐμπορεύωνται καὶ χρηματίζωνται, πῶς θὰ
δυνηθῶσιν οἱ ὑπῆκοοι νὰ ζήσωσι καὶ νὰ πληρῶνσι φόρους στε-
ρούμενοι τοῦ ἐκ τῆς ἐμπορίας κέρδους;»

Ὁ Θεόφιλος περιεποιήθη τὰς τέχνας καὶ ἐπιστήμας, καὶ
ἐπὶ τῶν χρόνων οὗτοῦ μάλιστα ἠκμασεν ἡ ἀρχιτεκτονική, ἡ
ἀνδριαντοποιία, ἡ ζωγραφικὴ καὶ μάλιστα ἡ μηχανικὴ. Ἐχὼν
δὲ συνεργάτην τὸν μέγαν μαθηματικὸν Λέοντα, τὸν μετέπειτα
κλεινὸν πρωιεράρχην Θεσσαλονίκης, κατεσκεύασε πολλὰ χρή-
σιμα καὶ πολυτίμα ἔργα. Τότε π. χ. ὕψωσε καὶ ἐκάλλυνε τὰ
τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μετέβαλεν εἰς νοσοκομεῖον πο-
λυτελὲς καὶ μέγα οἶκημα καὶ ἀνήγειρε τὰ καλούμενα ἀνά-
κτορα τοῦ Βρύου, τὰ ὁποῖα ἐκόσμησε μὲ θυμαστούς παραδεί-
σους καὶ ἐκκλησίας. Τότε θρυλεῖται, ὅτι κατεσκευάσθησαν καὶ
δύο χρυσαῖα μουσικὰ ὄργανα καὶ μία χρυσὴ πλάτανος, ἐπὶ

τῶν κλάδων τῆς ὁποίας ὑπῆρχον διάφορα πτηνὰ ἐκ πολυτίμων λίθων κατεσκευασμένα καὶ τὰ ὁποῖα διὰ μηχανήματος ἤπλουν τὰς πτέρυγας τῶν καὶ ἐκελόδουν θελκτικώτατα. Τότε ἐτελειοποιήθη καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καὶ συνετάχθησαν πολ-
καὶ ἐκκλησιαστικά μελωδία.

Ὁ Θεόφιλος ἀνεδίχθη πολλάκις καὶ εἰς πολέμους πρὸς τοὺς Μωαμεθανούς. Πρώτην δ' ἀφορμὴν πρὸς πόλεμον ἔδωκεν ἐν ἔτει 830 εἰς τῶν ἡγεμόνων τοῦ Χορασάν, ὅστις ἔνεκα ἐμφυλίων διενέξεων κατέφυγε μετὰ δεκατεσσάρων χιλιάδων Περσῶν εἰς τὸν Θεόφιλον καὶ ὅστις ἀσπασθεὶς τὸν χριστιανισμόν ἐπώνο-
μάσθη Θεόφοβος. Μετὰ τριετῆς δὲ ἀμφιρόπους ἀγῶνας ὁ Θεό-
φιλος ἐθεώρησε προτιμότερον τὸν συμβιβασμὸν καὶ ἀπέστειλεν Ἰωάννην τὸν Γραμματικὸν μετὰ πολλῶν καὶ πολυτιμοτάτων δώρων πρὸς συνδιαλλαγὴν. Ἡ πολυμάθεια καὶ ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων τοῦ Ἑλλήνος ἀπεσταλμένου καὶ ἡ ὑπερβολικὴ με-
γαλοδωρία ἐξέπληξαν τὸν τότε καλὴν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν μεγιστάνους. Ἡ πρεσβεΐα δὲ κατέληξε μὲν εἰς ὀριστικὴν συν-
θήκην, διότι ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ὁ καλὴς, ἀλλ' ἔπαυσαν αἱ ἐχθροπραξίαι. Μετὰ τριετίαν ὅμως πρῶτος ὁ Θεόφιλος εἰσέ-
βαλεν εἰς τὴν Συρίαν μετὰ ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν καὶ πορ-
θῶν καὶ λεηλατῶν τὴν χώραν προέβη μέχρι τῆς Σαζσπέτρας, πατρίδος τοῦ νέου καλὴς Μοτασσέμ, καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἐκ-
πολιορκήσιν αὐτῆς. Μάτην ὁ Μοτασσέμ καθικέτευσε τὸν Θεό-
φιλον δι' ἐπιστολῆς του νὰ φεισθῇ τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος του, προτείνων εἰρήνην μὲ ὄρους λίαν ἐπωφελεῖς. Ἀλλ' ὁ Θεόφιλος δὲν ἠθέλησε ν' ἀκούσῃ καὶ ἐκπολιορκήσας τὴν πόλιν κατηδά-
φισεν αὐτὴν καὶ ἐθανάτωσεν ἢ ἐξηνδραπόδισε τοὺς κατοίκους. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μοτασσέμ ὤμοσεν ἀντεκδύκῃσιν καὶ συναθροίσας πολυαριθμοτάτην στρατιὰν ἐπέδραμε κατὰ τοῦ Ἀμορίου τῆς Φρυγίας, ἰδιαιτέρας πατρίδος τοῦ Θεοφίλου, καὶ ἐκπολιορκήσας αὐτὴν ἐπυρπόλησε, τοὺς δὲ κατοίκους ἐφόνευσεν ἢ ἀπήγαγεν εἰς αἰχμαλωσίαν.
Ὡς πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν δὲ ζήτημα ὁ Θεόφιλος ἐδείχθη λίαν ἐπιφυλακτικὸς. Κατὰ προτροπὴν δὲ Ἰωάννου τοῦ Γραμ-

ματικοῦ, ὅστις ἐγένετο ἤδη πατριάρχης, συνεκάλεσεν ἰδίαν σύ-
νοδον, ἣτις ἀνεθεμάτισε τοὺς εἰκονολάτραι. Διὰ Βασιλικῷ δὲ
διατάγματος ἀφῆρέθησαν ἀπὸ τῶν ἐκκλησιῶν αἱ εἰκόνες καὶ
οἱ μοναχοὶ ἐξώσθησαν ἀπὸ τῶν μοναστηρίων, τὰ ὁποῖα ἦσαν
πλησίον τῶν πόλεων ἢ τῶν χωρίων. Ἐντεῦθεν προήλθον νέα
σκάνδαλα ὑπὸ τῶν εἰκονοφίλων καὶ μοναχῶν. Ἄλλ' οἱ ἰσχυ-
ρότεροι πολέμιοι τῆς μεταρρυθμίσεως καὶ τοῦ Θεοφίλου ἦσαν
ἐντὸς αὐτῶν τῶν ἀνακτόρων, ἡ πενθερὰ αὐτοῦ Θεοκτίστη καὶ
ἡ σύζυγος Θεοδώρα. Ὁ δὲ Θεόφιλος ἕνεκα τῆς μεγάλης ἀγά-
πης πρὸς τὴν σύζυγόν του ἠναγκάζετο νὰ ἀνέχεται τὴν παρά-
θασιν τῶν παρ' αὐτοῦ διατεταγμένων. Δύο δὲ τελευταῖαι τοῦ
βίου του πράξεις ἐξεικονίζουσι κάλλιον τὸν χαρακτῆρα τοῦ
Θεοφίλου, τὸν ὁποῖον ἠδυνήθη μὲν νὰ ἐξευγενίσῃ, ἀλλ' οὐχὶ
καὶ νὰ μεταβάλλῃ ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰωάννου. Ὁ Θεόφιλος ἐ-
πεθύμει, ἵνα ὁ οἶκος αὐτοῦ διατηρήσῃ τὴν βασιλείαν, καὶ ἐπειδὴ
δὲν εἶχεν εἰσέτι ἀποκτήσει υἱόν, εἰμὴ πέντε θυγατέρας, τὴν μὲν
πρεσβυτέραν συμπαρέλαβε συμμέτοχον τῆς ἀρχῆς, τὴν δὲ νεω-
τέραν, Μαρίαν, ὑπάνδρευσεν μὲ γενναῖόν τινα νέον Ἀρμένιον,
καλούμενον Ἀλέξιον, ὅστις τάχιστα προήχθη εἰς τὸ τοῦ καί-
σαρος ἀξίωμα καὶ καθ' ὅλου ἀνεδείχθη ἄξιός τῆς ἐξαιρετικῆς
ταύτης εὐνοίας τῆς τύχης. Ὁ Ἀλέξιος οὗτος ἀποσταλεῖς ποτε
εἰς Σικελίαν κατὰ τῶν Ἀράβων νῆδοκίμησε λίαν, ἀλλὰ δια-
βληθεὶς ὅτι μελετᾷ νὰ ἄρξῃ ἐπὶ τῶν χωρῶν αὐτῶν ἀνεκλήθη,
καὶ φοβηθεὶς νὰ ἐπιστρέψῃ, παρήκουσεν. Ἀλλὰ διὰ μεσιτείας
τῆς συζύγου του ἡμνηστεύθη καὶ διὰ τινος ἐπισκόπου ἐδόθη
εἰς αὐτὸν ὑπόσχεσις ἀσυλίας. Δυστυχῶς ὅμως ἐν τῷ μεταξὺ
ἡ Μαρία ἐτελεύτησεν, οἱ δὲ ἐχθροὶ τοῦ Ἀλεξίου κατίσχυσαν
αὖθις παρὰ τῷ Θεοφίλῳ, ὅστις παρὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν
συνέλαβε τὸν Ἀλέξιον ἅμα ἐπιστρέψαντα ὡς στασιαστήν, ἐ-
μαστίγωσεν καὶ ἐφυλάκισεν αὐτόν, τὰ δὲ κτήματά του ἐδῆμεν-
σεν. Ἐλεγχθεὶς ὅμως διὰ τοῦτο αὐστηρῶς ὁ Θεόφιλος ὑπὸ τοῦ
πατριάρχου Ἰωάννου ἀπεφυλάκισεν τὸν Ἀλέξιον, ἀπέδωκε τὰ
κτήματά του καὶ ἀποκατέστησεν εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα.
Ἄλλ' ὁ φιλότιμος ἀνὴρ μὴ θελήσας νὰ δοκιμάσῃ καὶ πάλιν

τὴν ἄσπατον τῆς τύχης εὖνοιαν ἐγκατέλιπε τὸν κόσμον καὶ ἡσπάσθη τὸν μοναχικὸν βίον.

Πρὸ τριετίας δὲ τοῦ θανάτου τοῦ ὁ Θεόφιλος ἀπέκτησε υἱόν. Τσιαύτη δὲ ἦτο ἡ πρὸς αὐτὸν στοργή του, ὥστε ἐπισκοποῦν τὴν διάνοιαν ἐστιγμάτισε διὰ φοβεροῦ ἀνεσιουργήματος τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ παρελθόν.

Ὁ πρόσφυξ Θεόφοβος ἐπισύρας τελευταῖον τὴν δυσμένειαν τοῦ βασιλέως διετέλει περιωρισμένος εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βουκολέοντος. Ἐνῷ δ' ὁ Θεόφιλος ἔπνεε τὰ λείσθια, ἐζήτησε τούτου τὴν κεφαλὴν, ἣτις αἰμοσταγῆς προσηνέχθη ἐνώπιόν του. Ταύτην ἰδὼν καὶ ἐπιθέσας ἐπ' αὐτῆς τὴν χεῖρα εἶπε βαρυστεναῖζας· «οὔτε σὺ Θεόφοβος, οὐδ' ἐγὼ Θεόφιλος», καὶ ἀποστρέψας τὸ πρόσωπον, ἐξέπνευσεν (20 Ἰανουαρίου 842).

24. Βασίλειος ὁ Μακεδών.

Ὁ Βασίλειος ἐγεννήθη ἐν Ἀδριανουπόλει τῷ 812 μ. Χ. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Κροῦμμος κυριεύσας τὴν Ἀνδριανούπολιν ἀπήγαγε μεταξὺ ἄλλων αἰχμαλώτων καὶ τὸν Βασίλειον καὶ τοὺς γονεῖς του. Ἐπὶ Θεοφίλου ἐπέστρεψεν ὁ Βασίλειος εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄγων τὸ εἰκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας πρὸς εὕρεσιν τύχης. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ῥωμαλέος τὸ σῶμα καὶ γενναῖος τὴν ψυχὴν, προσελήφθη ὡς ἱπποκόμος ὑφ' ἐνὸς τῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς. Τάχιστα δὲ διαφημισθεὶς ὁ Βασίλειος διὰ τὴν ῥώμην καὶ γενναϊότητά του, προσελήφθη ὑπὸ τοῦ τότε βασιλέως Μιχαὴλ τοῦ Γ' καὶ ταχέως προήχθη εἰς τὰ ἀνώτατα τῆς αὐλῆς ἀξιώματα. Διὰ χαμερπεστάτης δὲ κολακείας προσελκύσας τὴν εὖνοιαν τοῦ βασιλέως ἐγένετο παρακοιμώμενος, ἥτοι ἀρχιθαλαμηπόλος αὐτοῦ. Δολοφονήσας δὲ μετὰ πέντε ἄλλων συνωμοτῶν τὸν καίσαρα Βάρδαν, θεῖον τοῦ βασιλέως, υἱοθετήθη ἐξ εὐγνωμοσύνης ὑπ' αὐτοῦ, ἐγένετο αὐτὸς καῖσαρ, ἥτοι διάδοχος τοῦ θρόνου καὶ μετ' ὀλίγον ἐστέφθη καὶ συμβασιλεὺς τοῦ Μιχαὴλ Γ'. (866 μ. Χ.).

Ὁ Βασίλειος, ὁ μέχρι τοῦ ἐσχάτου ἐξευτελισμοῦ ταπεινωθεὶς πρὸ τῆς στέψεως, μετὰ τὴν στέψιν ἔλαβε θέσιν ἀξιοπρεπῆ

καὶ ἀπέναντι τῶν πολιτῶν καὶ ἀπέναντι τοῦ συμβασιλέως Μιχαήλ, ὅστις εἰς τὰ πλεῖστα ἄλλα ἐκυτοῦ ἐλαττώματα προσέθηκεν ἤδη καὶ τὴν ἀγριότητα τῆς ψυχῆς, καὶ ἐν ᾧ ἐκραιπάλει κατὰ πᾶσαν ἐσπέραν, διέτασσε τὸν φόνον ἢ τὸν ἀκρωτηριασμόν πολλῶν ἀνθρώπων. Ὁ Βασίλειος τότε ἀπέτεινεν εἰς τὸν Μιχαήλ ἐντονον συμβουλὴν καὶ ἀπειλήν, ἀλλ' ὁ Μιχαήλ πρὸς ἀπάντησιν ἔλαβε Βασιλικινόν τινα, ἄλλοτε κωπηλάτην τοῦ βασιλικοῦ δρόμωνος, ἔπειτα δὲ διὰ τὸ κάλλος καὶ τὴν κολακείαν προαχθέντα εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀναγορεύσῃ καὶ αὐτὸν βασιλέα, εἰπὼν ὅτι μεταμελεῖται, διότι προήγαγεν εἰς συμβασιλέα τὸν Βασίλειον. Ἀλλ' ὁ Βασίλειος, ὅτι μὴ τυχὸν εὐρεθῇ καὶ αὐτὸς κατόπιν μεταμελημένος, προλαβὼν ἐδολοφόνησε τὸν Μιχαήλ καὶ ἀνέλαβε μόνος τὸν θρόνον (23 Σεπτεμβρίου 867). Οὕτω δὲ ὁ Βασίλειος μοναρχήσας ἐγένετο ἀρχηγέτης νέας δυναστείας καὶ νέας πραγμάτων καταστάσεως.

Διὰ τοῦ τελευταίου τούτου ἀνοσιουργήματος ὁ Βασίλειος προσήνεγκεν εἰς τὸ κράτος τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν, διότι ἀπήλλαξεν αὐτὸ ἀνθρώπου, ὅστις ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας μέχρι θανάτου διετέλεσεν ὁ μᾶλλον ἀνάγωγος καὶ ἀκόλαστος καὶ ὁ ἀσεβίστατος πάντων ἀνθρώπων, ὁ μὴδὲν σεβασθεὶς μήτε θεῶν, μήτε ἀνθρώπων. Ὁ Βασίλειος ἅμα ἀνέλαβε τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα καὶ ἐφάνη ἄλλος ἄνθρωπος. Ἐχων δὲ φυσικὴν νοημοσύνην καὶ ἀγαθὴν προαίρεσιν ἐξήγνισε τὸ παρελθόν του διὰ βίου χρηστοῦ καὶ ἀμέμπτου. Διὰ τῆς σώφρονος δ' ἐκυτοῦ διοικήσεως καὶ τῆς φειδωλῆς διαχειρίσεως τῶν δημοσίων χρημάτων ἠνθρώπωσε τὰ οικονομικὰ τοῦ κράτους, τὰ ὁποῖα εὗρεν εἰς ἐλεεινὴν κατὰστασιν, διότι ὁ Μιχαήλ Γ' κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἑνδεκα ἐτῶν, καθ' ᾧ ἐβασίλευσεν, οὐ μόνον κατεσπατάλητε τὰ κατ' ἔτος εἰσπραττόμενα εἰσοδήματα, ἀλλὰ καὶ κατησώτευσεν καὶ ἑκατὸν ἐξήκοντα περίπου ἑκατμμύρια δραχμῶν, τὰ ὁποῖα εὗρεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον. Καὶ ὁ ἄσωτος ἐκεῖνος βασιλεὺς, μὴδὲ εἰς ταῦτα ἀρκούμενος, ἐχώνευσε καὶ πάντα τὰ ἐν τοῖς ἀνακτόροις πολύτιμα κοσμήματα, ἀξίας εἰκοσιπέντε ἑκατομ-

μυρίων, καὶ μεταβαλὼν αὐτὰ εἰς νομίσματα ἡτοιμάζετο νὰ καταδαπανήσῃ καὶ αὐτὰ, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασεν. Ταῦτα λαβὼν ὁ Βασίλειος καὶ ὑποχρεώσας διὰ νόμου καὶ ἐκείνους, οἵτινες εἶχον λάβει δωρεὰς παρὰ τοῦ Μιχαήλ, νὰ ἐπιστρέψωσι τὰ ἡμίσιον, ἀνερχόμενα εἰς τεσσαράκοντα σχεδὸν ἑκατομμύρια, ἐπῆρκεσεν εἰς τὰς πρώτας τοῦ κράτους ἀνάγκας. Εἰς ὅλας δὲ τὰς διοικητικὰς καὶ δικαστικὰς θέσεις διώρισεν ἄνδρας πεπαιδευμένους, ἐργατικούς, χρηστοὺς καὶ ἐναρέτους. Ἐπροστάτευσεν τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Τὸ δὲ πάντων σπουδαιότατον, διωργάνωσε τὰς πεζικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις τοῦ κράτους καὶ δι' αὐτῶν ὄχι μόνον ἡδυνήθη νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ τῶν πανταχόθεν ἀπειλούντων αὐτὸ πολεμίων, ἀλλὰ καὶ νὰ διαπράξῃ λαμπρὰ κατορθώματα διὰ τῶν ἑαυτοῦ στρατηγῶν. Καὶ ὁ μὲν στρατηγὸς τῶν καλουμένων *πλωγμάτων* Νικήτας Ὁρούφας ὑπήγαγεν ὑπὸ τὴν βυζαντινὴν κυριαρχίαν τὰς ἐπὶ τῆς Δαλματίας Σλαυικὰς φυλάς καὶ ἐπανήγαγεν αὐτὰς εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀποβάλλει πρὸ πεντήκοντα ἐτῶν. Ἀνέκτησε δὲ καὶ τὴν Βἄριν ἀπὸ τῶν Σαρακηνῶν καὶ καθυπέταξε τὸ πλεῖστον τῆς κάτω Ἰταλίας. Κατεπόντισε δὲ καὶ τὸν στόλον τοῦ Ἐμίρου τῆς Κρήτης. Ὁ δὲ στρατηγὸς Νασάρ κατεναυμάχησε τὸν θηροῦντα τὰς Ἰονίους νήσους στόλον τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀφρικῆς. Ἐκτοτε δ' ἐθελασσοκράτησεν οἱ Ἕλληνες.

Ὁ Βασίλειος ἀντὶ τῆς λατινικῆς ἀνέδειξεν ὡς γλῶσσαν ἐπίσημον τῆς κυβερνήσεως τὴν Ἑλληνικὴν καὶ εἰς αὐτὴν διέταξε νὰ γείνη καὶ ἡ νέα συλλογὴ τῶν νόμων, ἡ ὁποία συμπληρωθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ, Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τὸ ὄνομα Βασιλικά.

25. Φώτιος ὁ Πατριάρχης.

Ὁ Φώτιος ἐγεννήθη ἐκ γονέων ἐπιφανῶν καὶ πλουσίων περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς Θ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος (μεταξὺ τοῦ 816-826 μ. Χ.) Τηλικαύτην δ' ἀπέκτησε πολυμαθίαν, ὥστε τὸ ὄνομα αὐτοῦ διαλάμπει λαμπρότερον πάντων τῶν ἐπὶ τοῦ Βυζαν-

τιακοῦ κράτους διαλαμψάντων ἀνδρῶν. Δείγματα τῆς ποικίλης αὐτοῦ παιδείας καὶ πολυμαθείας ἔχομεν πλεῖστα αὐτοῦ συγγράμματα καὶ μάλιστα τὴν Μυριόδιδλον, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπεθησαύρισεν ἀκριβεστάτην περίληψιν 280 συγγραφέων ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα συγγράμματα ἀπωλίσθησαν. Ἐνεκα δὲ τοῦ ἐπιφανοῦς γένους του καὶ τῆς πολυμαθείας του λίαν ἐνωρίς εἰσῆλθεν εἰς τὰ δημόσια πράγματα, ἐ χρημάτισεν ἀρχηγὸς τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς (πρωτοσπαθᾶριος), γενικὸς γραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας, (πρωτοσικρητῆς), συγκλητικὸς, πρέσβυς παρὰ τοῖς ἐν Ἀσίᾳ Μωμεθανοῖς, καὶ τέλος προεχειρίσθη ἐκὼν ἄκων πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀντὶ τοῦ καθαιρεθέντος Ἰγνατίου. Ὁ παντοδύναμος Βάρδας ἔχων ἀφορμὰς προσωπικὰς κατὰ τοῦ πατριάρχου Ἰγνατίου, συνετέλεσε παρὰ τῷ βασιλεῖ Μιχαὴλ νὰ ἐξορισθῇ καὶ ἀντ' αὐτοῦ νὰ προχειρισθῇ πατριάρχης ὁ πολυμαθὴς Φώτιος (τῇ 25 Δεκεμβρίου 857). Ὡς πατριάρχης ὁ Φώτιος ἐπροστάτευσεν τὰ δίκαια τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας ἀπέναντι τῶν κυριαρχικῶν ἀξιώσεων τῶν ἀρχιερέων τῆς Ρώμης καὶ προσήνεγκε τὴν μεγίστην εὐεργεσίαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν. Δυστυχῶς ὁ κληρὸς διηρέθη εἰς δύο μερίδας, καὶ ἡ μὲν ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ Ἰγνατίου, ἡ δ' ἑτέρα ὑπὲρ τοῦ Φωτίου. Ὁ Ἰγνάτιος οὔτε νὰ παραιτηθῇ ἐπέθετο, οὔτε νὰ καταδικασθῇ νομίμως ἦτο δυνατόν. Ἐντεῦθεν ἐπηκολούθησεν ἔρις δεινὴ, εἰς τὴν ὁποίαν εὖρον ἀφορμὴν νὰ ἐπέμβωσιν εἰς τὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας καὶ οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ρώμης. Ἐν ἔτει 861 συνεκροτήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν παρεκάθισαν καὶ δύο τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα, τοὺς ὁποίους ἐπεμψε κατὰ πρόσκλησιν τοῦ βασιλέως Μιχαὴλ καὶ τοῦ πατριάρχου Φωτίου. Ἡ σύνοδος αὕτη κατεδίκασε καὶ καθήρεσε τὸν Ἰγνάτιον καὶ ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον πατριάρχην τὸν Φώτιον.

Καὶ κατ' ἀρχὰς ὁ τότε πάπας Νικόλαος ἀπεδέχθη τὰ γενόμενα, ἀλλὰ βραδύτερον συνεκάλεσεν ἰδίαν σύνοδον καὶ καθήρεσε ἀὐθαιρέτως τὸν Φώτιον (863). Πλὴν τούτων ὁ τότε

πάπας ἐζήτησε νὰ ἀφαιρέσῃ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐκχριστιανισθεῖσαν Βουλγαρίαν, ὑπαγομένην εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ νὰ ὑπαγάγῃ αὐτὴν ὑπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης. Αἱ κυριαρχικαὶ αὗται ἀξιώσεις τῆς Ῥώμης ἀντίκεινται καὶ εἰς τὰς θεμελιώδεις ἀρχὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ εἰς τὸ διεθνὲς δίκαιον, κατὰ τὸ ὁποῖον οὐδὲν ἔθνος ὑποχρεοῦται νὰ ὑποκύψῃ οἰκειοθελῶς εἰς ξένην κυριαρχίαν, εἴτε πολιτικὴν, εἴτε ἐκκλησιαστικὴν. Ὁ Φώτιος γενναιοφρόνως ἀντετάχθη εἰς τὰς τοιαύτας αὐθαιρέτους ἀξιώσεις τοῦ πάπα καὶ συγκαλέσας ἰδίαν σύνοδον καθήρεσε καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν πάπαν καὶ κατεδίκασε πᾶσαν ἐπέμβασιν αὐτοῦ εἰς τὰ τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας (867).

Ἄλλ' ὁ τὸν Μιχαήλ διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδὼν καθήρεσε τὸν Φώτιον καὶ ἀνακαλέσας ἐκ τῆς ἐξορίας καθίδρυσεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν Ἰγνάτιον (867). Συγχρόνως δὲ ὁ Βασίλειος καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἔγραψαν πρὸς τὸν πάπαν καὶ ἀνήγγειλαν εἰς αὐτὸν τὴν γενομένην μεταβολὴν εἰς τὴν διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ παρεκάλουν αὐτὸν νὰ συμπράξῃ μετ' αὐτῶν εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης διὰ τῆς συγκροτήσεως οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ὡς ἐκ τούτου ὁ τότε πάπας (Ἀδριανὸς ὁ Β') ἔσπευσε νὰ ὠφεληθῇ καὶ συγκροτήσας ἰδίαν, σύνοδον κατεδίκασε πᾶσας τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατὰ τοῦ Ἰγνατίου συνόδους καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν Φώτιον, ἀπέστειλε δὲ καὶ τρεῖς τοποτηρητὰς του εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα κομίσωσι τὰς ἀποφάσεις αὐτάς (869). Ἡ δ' ἐν Κωνσταντινουπόλει συγκροτηθεῖσα σύνοδος ἐξ 102 ἐπισκόπων κατεδίκασε μὲν καὶ ἀνεθεμάτισε τὸν Φώτιον καὶ τοὺς ὁπαδοὺς του, ἀλλ' ἀπεφάνητο ὅτι ἐπὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος δικαιοῦνται νὰ κρίνωσιν ἀπὸ κοινοῦ οἱ πέντε πατριάρχαι (Ῥώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων). Οὕτω δὲ καὶ ἡ σύνοδος αὕτη καθιέρωσε τὴν ἀρχὴν τῆς ἰσότητος μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ οὐχὶ τὴν κυριαρχίαν ἐνὸς ἐξ αὐτῶν.

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μετασχόντων τῆς συνόδου φαίνεται, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν ἀρχιερέων τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν προκειμένην σύνοδον καὶ ἔμειναν πιστοὶ εἰς τὸν Φώτιον. Ὁ Φώτιος εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἀνεδείχθη ἀληθῶς ἀνὴρ συνετὸς καὶ λίαν μετριοπαθῶς καὶ γενναίως ἔφερε τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου καθίρεσίν του. Ἐξηκολούθει νὰ διάκηται λίαν εὐλαβῶς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ νὰ παραινῇ καὶ τοὺς ὀπαδοὺς του νὰ εὐχωνται κατὰ τὰς ἱερουργίας ὑπὲρ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν υἱῶν του. Ὁ δὲ Βασίλειος ἐκτιμῶν τὴν πολυμάθειαν τοῦ Φωτίου ἀνεκάλεσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τεσσάρων υἱῶν του (876). Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐτελεύτησεν ὁ Ἰγνάτιος, κατέλαβε δὲ τὸ δεύτερον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Φώτιος (877). Πάντες δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, ἐκτὸς ἐλαχίστων, καὶ οἱ τρεῖς πατριάρχαι καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης, (Ἰωάννης ὁ Η'), ἀνεγνώρισαν τὸν Φώτιον ὡς πατριάρχην καὶ τὰ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθούσης συνόδου ἀποφασισθέντα (879). Εἰς τὴν σύνοδον ταύτην παρέστησαν 360 μητροπολῖται καὶ ἀρχιερεῖς, οἱ τέσσαρες πατριάρχαι καὶ οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ πάπα. Ἡ σύνοδος αὕτη ὄχι μόνον ἀνεγνώρισε τὸν Φώτιον ὡς πατριάρχην, ἀλλὰ καὶ ἀνέδειξεν αὐτὸν ὑπέρτερον τοῦ ἀρχιερέως τῆς Ῥώμης. Ὁ Φώτιος ἐφαίνετο θριαμβεῦων καὶ οἱ ἀγῶνες αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας στεφανούμενοι ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας. Ἡ στιγμή αὕτη ὑπῆρξεν ἡ εὐτυχესτέρα στιγμή τῆς ζωῆς τοῦ Φωτίου. Ἀλλ' ὁ μὲν νέος πάπας Μαρίνος ἀνθεματίσισε τὸν Φώτιον, ὁ δὲ διαδεχθεὶς τὸν Βασίλειον υἱὸς αὐτοῦ Λέων ὁ Σοφὸς κατεβίβασεν ἀπὸ τοῦ θρόνου τὸν Φώτιον καὶ ἐξώρισεν αὐτόν, ἀντ' αὐτοῦ δ' ἀνεβίβασεν εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τὸν ἐκκαίδεκαετὴ ἀδελφόν του Στέφανον. Οὕτω κατῆλθε τὸ δεύτερον ὁ Φώτιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἐτελεύτησεν ἐν τῇ ἐξορίᾳ (6 Φεβρουαρίου 891 μ. Χ.)

26. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ Σοφοῦ καὶ ἑγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης γεννηθεὶς τῷ 905 μ. Χ. Τῷ 912 διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον τὸν πατέρα του ἀποθανόντα. Τὸ κατ' ἀρχὰς συμβασιλεὺς αὐτοῦ ἀνηγορεύθη καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρὸς του Ἀλέξανδρος, μετὰ δεκατέσσαρας δὲ μῆνας ἀποθανόντος αὐτοῦ, τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἀρχῆς ἀνέλαβον ἐξ ἐπίτροποι καὶ μετὰ τινας μῆνας καθαιρέθωνται καὶ αὐτῶν, ἀνέλαβε τὴν ἀρχὴν ἡ μήτηρ τοῦ Κωνσταντῖνου Ζωή. Ἀλλ' ἐν ἔτει 919 ὁ Κωνσταντῖνος, ἐπειδὴ πολλοὶ τῶν μεγιστάνων καὶ στρατηγῶν ἀποβλέποντες εἰς τὴν ἀσθένειαν αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς του ἐπέζητουν τὴν ὑπερτάτην ἀρχὴν καὶ τὴν καθαιρέσιν αὐτοῦ, κατὰ συμβουλὴν τοῦ παιδαγωγοῦ του Θεοδώρου προσέλαβε προστάτην καὶ σύμμαχον τὸν ναύαρχον Ῥωμανὸν τὸν Λεκαπηνὸν καὶ μετ' ὀλίγον συνεζεύχθη καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἑλένην. Ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ προστάτης καὶ πενθερὸς τοῦ Κωνσταντῖνου παραβιάσας τὰς συνθήκας στέφεται συμβασιλεὺς αὐτοῦ καὶ μετ' ὀλίγον στέφει συμβασιλεῖς καὶ τοὺς τρεῖς υἱοὺς του.

Καὶ ὁ μὲν Ῥωμανὸς διατηρήσας τὴν Κυβέρνησιν ἐπὶ εἰκοσιν ἔξ ὅλα ἔτη ἡδυνήθη νὰ ἐδραιώσῃ τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους, νὰ ταπεινώσῃ τοὺς ἀπὸ βορρᾶν πολεμίους καὶ νὰ ἀνεγείρῃ διὰ τῶν περιφήμων αὐτοῦ στρατηγῶν, Ἰωάννου Κουρκούα καὶ ἄλλων, τὰ λαμπρότατα κατὰ Μωαμεθανῶν τρόπαια.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος εἶχεν ἰδιάζουσας μὲν ῥοπὴν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας, ἀλλ' ὅσῳ πρόεβαιεν ἡ ἡλικία αὐτοῦ ἐπὶ τοσοῦτον ἡσθάνετο ζωηρότερον τὸν ἐξευτελισμὸν, εἰς τὸν ὁποῖον κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ του καὶ συμβασιλέως, καὶ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀπαλλαγῇ τῆς κηδεμονίας ἐκείνης. Ὅθεν παραλαβὼν συνεργοὺς τὴν σύζυγον Ἑλένην καὶ τοὺς ἐπιφανεστέρους τοῦ κράτους στρατηγοὺς πρόεβη εἰς τὴν ἑξῶσιν τῶν παρεισάκτων ἐκείνων βασιλείων. Οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον ἐπολιτεύθησαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην μετὰ μεγαλειτέρας μᾶλλον πανουργίας ἢ μετὰ τόλμης. Ὁ μὲν εἰς τῶν

τριῶν υἱῶν τοῦ Ῥωμανοῦ εἶχε προποθάνει, ὁ δὲ ἕτερος Στέφανος καλούμενος, κοῦφος ὢν καὶ κενόδοξος, πεισθεὶς εἰς τὰς διαβολὰς φίλου τοῦ τινος, ὅτι δὲν πρέπει αὐτὸς νὰ ἀνέχεται, ὥστε ἡ τοῦ πατρὸς του κηδεμονία νὰ δεσμεύῃ τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ γενναϊότητά του, ἐκβάλλει τὸν πατέρα αὐτοῦ ἐκ τῶν ἀνακτόρων, ἐξορίζει εἰς τὴν νῆσον Πρώτην καὶ ἀποκείρει αὐτὸν ἄκοντα μοναχόν. Οὕτω δὲ ἀναλαμβάνει αὐτὸς τὴν κυβέρνησιν τῶν πραγμάτων μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ γαμβροῦ του. Ἀλλὰ μετὰ τοῦτο οἱ περὶ τὸν Κωνσταντῖνον προέβησαν εὐχερῶς εἰς τὴν σύλληψιν καὶ ἐξορίαν τῶν δύο ἀδελφῶν καὶ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς νὰ ἀσπασθῶσι τὸν μοναχικὸν βίον.

Τοιοιουτρόπως ἐν ἔτει 945 ἐμονάρχησεν ὁ Κωνσταντῖνος, ὅστις ἂν καὶ δὲν ἐφλέγετο ὑπ' ἄκρας φιλοδοξίας, ἀλλ' ὅμως ἦτο πρακτικὸς καὶ φιλότιμος ἀνὴρ. Καὶ αὐτὸς μὲν καθ' ἑαυτὸν δὲν διέπραξεν ἔργα μεγάλα, ἀλλ' ὅμως διὰ τῶν σπουδαίων ἀνδρῶν, οἵτινες προΐσταντο εἰς τοὺς διαφόρους κλάδους τῆς διοικήσεως, τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου, ὠφέλησε μεγάλως τὸ κράτος. Τὴν δ' ἀνωτάτην τοῦ στρατοῦ ἡγεμονίαν ἀνέθηκεν εἰς τὸν περιφανῆ οἶκον τῶν Φωκάδων, οἵτινες διὰ τῶν κατορθωμάτων των ἐδόξασαν τὸν θρόνον τοῦ Κωνσταντίνου.

Ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ τῶν Ῥώσων ἡγεμονὶς Ὀλγα καὶ ἐδέχθη τὸ ἅγιον βάπτισμα, καὶ κατόπιν διεδόθη ὁ χριστιανισμὸς καθ' ὅλην τὴν Ῥωσσίαν.

Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, λόγιος ὢν καὶ πρακτικὸς ἀνὴρ, ἡσχολήθη εἰς τὴν συγγραφὴν διαφόρων βιβλίων, τὰ ὅποια, ἂν καὶ στεροῦνται καλλιπείρας καὶ βαθυτάτης κρίσεως, σαφηνείας καὶ ἀκριβείας, εἶνε ὅμως λίαν ὠφέλιμα, ἐπειδὴ παρέχουσιν εἰς ἡμᾶς ἔννοιαν τινὰ τῆς τότε καταστάσεως τῶν πραγμάτων. Τοιαῦτα δὲ εἶνε τὰ ἐξῆς.

Ἡ περὶ θεμάτων πραγματεία, ἐν ἣ διδάσκει εἰς ποῖα καὶ πόσα μεγάλα διοικητικὰ καὶ στρατιωτικὰ τμήματα ἦτο διηρημένον τὸ κράτος καὶ πόσας πόλεις περιελάμβανεν ἕκαστον τμήμα.

Ἡ ἐκθεσις τῆς βασιλείου τάξεως, ἐν ἣ ἐκτίθενται αἱ ἐθιμοτυπίαί τῆς βυζαντιακῆς αὐλῆς.

Πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανόν, ἐν ᾧ πραγματεύεται περὶ τῶν περιστοιχούντων τὸ κράτος ἀπικιδεύτων λαῶν κλπ.

Ἡ κατ' ἐπιστάσιν αὐτοῦ συγγραφείσα ὑπὸ τῶν γραμματέων του χρονογραφία.

*Ἐγραψε δὲ καὶ ἄλλα ἐπιστημονικὰ ἔργα ἡττονος λόγου ἄξια..

27. Νικηφόρος Φωκᾶς.

Ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς γεννηθεὶς τῷ 912 ἦτο υἱὸς τοῦ Βάρδα Φωκᾶ καὶ ἔγγονος τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, τοῦ διαπράξαντος μεγάλα κατορθώματα ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ. Ὁ δὲ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος ἐκτιμών τὰς ἀρετὰς καὶ τὰς εἰς τὸ κράτος ὑπερεσίας τοῦ οἴκου τῶν Φωκάδων διώρισε τὸν μὲν πατέρα, Βάρδαν Φωκᾶν, μάγιστρον καὶ μέγαν δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, τοὺς δὲ τρεῖς υἱοὺς του, Νικηφόρον Λέοντα καὶ Κωνσταντῖνον, στρατηγούς. Τούτων ὁ μικρότερος συλληφθεὶς αἰχμάλωτος ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ μὴ θελήσας νὰ ἐξομώσῃ τὴν πίστιν του ἐφονεύθη. Ἐπὶ δὲ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ τοῦ Β' ὁ Νικηφόρος διορισθεὶς δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, καὶ παρασκευάσας ναυτικὸν καὶ πεζικὸν στρατὸν ἐπῆλθεν ἐν ἔτει 960 ἐπὶ τὴν Κρήτην κατὰ τῶν Ἀράβων, οἵτινες εἶχον κατακτήσει τὴν νῆσον ἀπὸ τοῦ ἔτους 823. Ὁ Νικηφόρος κατετρόπωσε τοὺς πολεμίους, ἐκύρηνε μετὰ πολιορκίαν ὀκτῶ μηνῶν τὸν Χάνδακα, τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον, ἐπηύξησε τοὺς κατοίκους τῆς νήσου δι' Ἑλλήνων καὶ Ἀρμενίων ἐποίκων, μετέστρεψεν εἰς τὸν χριστιανισμὸν πολλοὺς τῶν ἐν αὐτῇ Μωαμεθανῶν, ἐκράτυνε τὸν ἐν αὐτῇ ἑλληνισμὸν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν κομίζων πολλὰ λάφυρα καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ αὐτὸν τὸν Ἐμίρην τῆς νήσου, καὶ ἐξετέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον (961) Ἐκτοτε μέχρι τῆς σήμερον ἐπεκράτησεν ἐν Κρήτῃ ὁ χριστιανικὸς Ἑλληνισμὸς καὶ ἀντεπάλαυσε κρατερῶς κατὰ

τῆς Ἑνετικῆς καὶ Μωαμεθανικῆς κυριαρχίας. Μετὰ τὸν θρίαμβον τοῦτον ὁ Νικηφόρος ἀπεστάλη κατὰ τοῦ Ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου μετὰ διακοσίων χιλιάδων ἀνδρῶν. Διαβὰς δὲ τὸν Εὐφράτην ἐν ἔτει 962 καὶ κυριεύσας ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα φρούρια ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, διότι ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ. Ἀφοῦ δὲ καὶ δεῦτερον ἐτέλεσε θρίαμβον, κατέθεσεν εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον πάντα τὰ πολυτιμώτατα λάφυρα (963).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ ἀνηγορεύθησαν βασιλεῖς οἱ παῖδες αὐτοῦ, ὁ ἐπταέτης Βασίλειος καὶ ὁ τετραέτης Κωνσταντῖνος, ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς τῶν Θεοφανοῦς. Ἄλλ' ὁ μέχρι τοῦδε εὖνους καὶ ἔνθους θαυμαστῆς τοῦ Νικηφόρου παρακοιμώμενος Ἰωσήφ Βρίγγας ἀπεφάσισεν ἤδη νὰ ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐπιφόβου τούτου ἀνδρὸς καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν κατ' ἰδίαν ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ τὸν τυφλώσῃ. Ἄλλ' ὁ Νικηφόρος ὑποπτευθεὶς δὲν ἐνέπεσεν εἰς τὴν παγίδα καὶ ἀντὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὰ ἀνάκτορα μετέβη εἰς τὸ πατριαρχεῖον καὶ ἐξέθεσε πρὸς τὸν τότε πατριάρχην Πολύευκτον τὸν σκοπὸν τοῦ Ἰωσήφ. Ὁ γενναῖος πατριάρχης παραλαβὼν τὸν Νικηφόρον μετέβη εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ συγκαλέσας τὴν σύγκλητον ἐξέθηκε τοὺς σκοποὺς τοῦ Ἰωσήφ καὶ παρέστησεν, ὅτι εἶνε ἀνάγκη πρὸς ἀσφάλειαν τοῦ κράτους καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῶν ἀνηλικίων βασιλοπαίδων νὰ ἀναλάβῃ ὁ Νικηφόρος τὸ πρῶτον ἐκ αὐτοῦ ἀξίωμα. Ὁ Νικηφόρος προχειρισθεὶς αὐτῇς στρατηγὸς ἀπασῶν τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν δυνάμεων ἀπῆλθεν εἰς τὸ κατὰ τὴν Καπαδοκίαν στρατηγεῖόν του. Ἐν ᾧ δὲ παρσκευάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ Ἐμίρου τοῦ Χαλεπίου, ὁ μετ' αὐτοῦ στρατηγὸς Ἰωάννης Τσιμισκῆς λαμβάνει ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Ἰωσήφ νὰ συλλάβῃ τὸν Νικηφόρον ὡς στασιαστὴν καὶ νὰ τὸν παρπέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἵνα δικασθῇ. Ἄλλ' ὁ Ἰωάννης ἀντὶ τούτου ἀνεκοίνωσε τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Νικηφόρον καὶ προέτρεψεν αὐτὸν νὰ ἀναλάβῃ καὶ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Ὁ δὲ Νικηφόρος μετὰ μικρὸν δισταγμὸν ἀνακηρύσσεται βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ καὶ ἐπελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν

καταλαμβάνει τὸν θρόνον. Συζευχθεὶς δὲ καὶ τὴν χήραν Θεοφανώ, ἣ ὅποια ἦτο ἤδη εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς νεότητος καὶ τοῦ κάλους, ἐξησφάλισε τὰ νόμιμα δίκαια τῶν διαδόχων τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας (963)

Κατὰ δὲ τὴν ἀνοιξὶν τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Κιλικίαν, ἐκυρίευσε πολλὰς πόλεις αὐτῆς καὶ τὴν ὀχυρωτάτην Ταρσὸν καὶ μετέστρεψεν εἰς τὸν χριστιανισμόν πολλοὺς τῶν κατοίκων. Συγχρόνως ἀνέκτησε καὶ τὴν Κύπρον, ἐπιστρέψας δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν τρίτον ἐτέλεσε θρίαμβον (965). Τέλος ὁ Νικηφόρος ἐν ἔτει 968 εἰσέβαλεν εἰς Συρίαν, ἐκυρίευσεν πολλὰς πόλεις αὐτῆς καὶ τελευταῖον διὰ τοῦ πατρικίου καὶ στρατοπεδάρχου Πέτρου ἀνέκτησεν ἀπὸ τῶν Ἀράβων καὶ τὴν ὀχυρωτάτην Ἀντιόχειαν (969)

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Νικηφόρος ἀνέλαθε νὰ βελτιώσῃ καὶ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως. Ὑπέθαλψε τὴν γεωργίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὰς τέχνας καὶ τὸ ἐμπόριον, καὶ ἐνέπνευσεν εἰς τὸν λαὸν τὸ στρατιωτικὸν καὶ γενναῖον φρόνημα καὶ ἐθέρμανε τὸ αἶσθημα τῆς φιλοπατρίας. Διὰ δύο δὲ νεαρῶν αὐτοῦ ἀπηγόρευσε τὴν ἰδρυσιν νέων μοναστηρίων καὶ τὴν εἰς μοναστήρια ἀφιέρωσιν ἀκινήτου περιουσίας. Πιέκοψε δὲ καὶ τὰς πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς αὐλικοὺς χορηγουμένας ὑπερόγκους χρηματικὰς δωρεάς. Ἀλλὰ ταῦτα ἐξήγειραν τὸ μῖσος τοῦ κλήρου καὶ τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες ἐξηρέθισαν κατ' αὐτοῦ ποικιλοτρόπως τὴν κοινὴν γνώμην. Καὶ ἐν ᾧ παρεσκευάζετο νὰ καθυποτάξῃ τὴν Βουλγαρίαν καὶ νὰ ἐξώσῃ ἐκ τῆς Συρίας τοὺς Ἀράβους καὶ νὰ ἐξελληνίσῃ αὐτήν, ἔπεσε θύμα δολοφονίας, ἥτις ἐξετελέσθη ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ βασιλικοῦ θαλάμου ὑπὸ τῆς συζύγου αὐτοῦ Θεοφανοῦς καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ του Ἰωάννου τοῦ Τοιμισκῆ (τὴν νύκτα τῆς 10 πρὸς τὴν 11 Δεκεμβρίου τοῦ 969). Τοιαύτην οἰκτρὰν καὶ ἄδοξον τελευτὴν ἔλαβεν ὁ ἄριστος τῶν στρατηγῶν καὶ ὁ ἐνδοξότατος τῶν βασιλέων τῆς μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας Νικηφόρος Φωκᾶς!

28. Ἰωάννης Τσιμισκῆς.

Ὁ Ἰωάννης Τσιμισκῆς ἐγεννήθη ἐν ἔτει 924 ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ ἐπισήμου οἰκογενείας καταγομένης ἐξ Ἀρμενίας. Πρῶτος εὐκλεῆς γόνος καὶ ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας αὐτῆς ἀναφέρεται ὑπὸ τῆς ἱστορίας ὁ Ῥωμανὸς Κουρκούας. Οὗτος ἐγέννησε δύο υἱούς, τὸν Θεόφιλον καὶ τὸν περιφανέστατον Ἰωάννην Κουρκουάν, ὅστις ἐπὶ εἴκοσι δύο ἔτη διατελέσας δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς ἐπὶ τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ τοῦ Δεκαπηνοῦ ἀνήγειρεν ἀναρίθμητα τρόπαια κατὰ Μωαμεθανῶν καὶ περὶ τὰς χιλιάς ἀνέκτησε πόλεις καὶ φρούρια, διὸ καὶ διακαίως ἐπεκλήθη νέος Βελισάριος. Τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοφίλου δὲν εἶνε γνωστόν, εἰμὴ ὅτι οὗτος συνεζεύχθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Νικηφόρου Φωκᾶ, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὸν Ἰωάννην τὸν ἐπικληθέντα Τσιμισκῆν. Ὁ Ἰωάννης οὗτος λίαν ἐνωρίς διακρίθη διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτοῦ καὶ τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ ταχέως προήχθη εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα. Ἐν ἔτει 963 συνεξεστράτευσεν μετὰ τοῦ Νικηφόρου εἰς τὴν ἀνατολὴν καὶ ἐπέιχε τὰ δευτερεῖα τῆς στρατηγείας μετ' αὐτόν. Τότε διετάχθη ὑπὸ τοῦ παρακοιμωμένου Ἰωσήφ νὰ συλλάβῃ τὸν Νικηφόρον ὡς στασιαστὴν, ἀλλ' ἐκ γενναιοφροσύνης οὐ μόνον ἀπεποιήθη νὰ πράξῃ αὐτό, ἀλλὰ καὶ προέτρεψεν αὐτόν νὰ λάβῃ τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα. Καὶ τότε μὲν ὁ Νικηφόρος διώρισε τὸν Ἰωάννην δομέστικον τῶν σχολῶν τῆς Ἀνατολῆς, βραδύτερον ὅμως, — ἄγνωστον διατί, — ἀφῆρσεν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ἀρχιστρατηγίαν καὶ ἔκτοτε ὁ Ἰωάννης ἀποσυρθεὶς διέτριβεν ἰδιωτεύων εἰς τὰ ἐν Ἀσίᾳ κτήματά του ζῶν βίον μεγαλοπρεπῆ. Ὁ Ἰωάννης ἦτο νεώτερος τοῦ Νικηφόρου κατὰ δώδεκα ἔτη καὶ, ἐν ᾧ ἀπέκτησε μέγα ὄνομα διὰ τὰ πολεμικὰ του κατορθώματα, ἦτο συγχρόνως ὡραιότατος καὶ χαριέστατος ἀνὴρ. Καὶ ἦτο μὲν βραχύς τὸ ἀνάστημα, ἀλλ' εἶχε στέρνον εὐρὺ καὶ ἡρωϊκὴν ῥώμην καὶ ἰσχύν ἀκαταγώνιστον. Ὅθεν τοιοῦτος ὢν οὐδόλως ἀπίθανον, ὅτι ἔτρωσε τὴν καρδίαν τῆς Θεοφανοῦς καὶ προετιμήθη τοῦ Νικηφόρου, ὅστις ἂν καὶ εἶχεν ὅλας τὰς ἀρετάς, διὰ τῶν ὑποίων καὶ δοξάζονται καὶ προά-

γονται τὰ ἔθνη, ἀλλ' ὅμως ὑπερβάς τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας ἐστερεῖτο τῶν θελγῆτρων, διὰ τῶν ὁποίων δελεάζονται αἱ γυναῖκες. Ὅθεν ἡ Θεοφανὼ προσελθοῦσα πρὸς τὸν Νικηφόρον μετεχειρίσθη πᾶσαν τὴν τέχνην καὶ τὴν χάριν καὶ ἔπεισεν αὐτὸν νὰ ἀνακαλέσῃ ἐκ τῆς Ἀσίας τὸν Ἰωάννην, συγγενῇ του στενώτατον. Ὁ Νικηφόρος πεισθεὶς εἰς τὰς γοητευτικὰς παρακλήσεις τῆς Θεοφανοῦς καὶ οὐδὲν ὑποπτευθεὶς ἀνεκάλεσεν ἀμέσως εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἀνεψιὸν του, ὑπέδεχθη αὐτὸν εὐμενέστατα καὶ ἀπήτησε μάλιστα νὰ βλέπῃ αὐτὸν καθ' ἐκάστην εἰς τὰ ἀνάκτορα. Τοιαύτη εἰλικρινὴς δεξιῶσις ἦτο ἱκανὴ νὰ ἐξευμενίσῃ τὴν μεγαλόφροναν ψυχὴν τοῦ Ἰωάννου, ὁποιαυδὴποτε καὶ ἂν ὑπῆρξαν αἱ μεταξὺ αὐτῶν προηγουμέναι διενέξεις. Τίνες λοιπὸν λόγοι ἔσχυσαν νὰ μεταβάλλωσι τὴν γενναίαν ψυχὴν τοῦ Ἰωάννου εἰς θηριώδη καὶ νὰ προβῇ ὁ τόσον γενναῖός φρων ἀνὴρ εἰς τὸ ἔσχατον τῶν κακουργημάτων; Ἴσως ἡ Θεοφανὼ λαβοῦσα μετ' αὐτοῦ πολλὰς ἰδιαιτέρας συνεντεύξεις παρέστησεν εἰς αὐτόν, ὅτι ὁ Νικηφόρος μελετᾷ νέαν κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλὴν, ἴσως μῖσος, ἴσως ἔρω, ἴσως φιλοδοξία, ἐπεσκότισαν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν καὶ ἔπεισαν αὐτὸν πρὸς ἰδίαν σωτηρίαν νὰ προβῇ εἰς τὴν δολοφονίαν τοῦ Νικηφόρου.

Ἡ αὐτοκρατορικὴ φρουρά, τὸ πλεῖστον ἐκ μισθοφόρων, ἅμα ἔμαθε τὴν κατὰ τοῦ Νικηφόρου ἐπιβουλὴν, ἐφώρμησεν εἰς τὰ βασίλεια πρὸς ἐκδίκησιν, ἀλλ' ὅτε ἐπεδείχθη εἰς αὐτὴν ἡ κεφαλή τοῦ Νικηφόρου, ἐθεώρησε φρονιμώτερον νὰ ἀποδεχθῇ τὰ γενόμενα. Ὁ Ἰωάννης ἐγκλεισθεὶς ἀσφαλῶς ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας εἰς τὰ ἀνάκτορα ἠδυνήθη διὰ τῆς μετριοπαθείας καὶ τῆς συνέσεως νὰ κατευνάσῃ τοῦ λαοῦ τὴν ἀγανάκτησιν καὶ νὰ ἐδραιωθῇ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν διορίσας εἰς πάσας τὰς σπουδαίας στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς θέσεις ἄνδρας τῆς αὐτοῦ ἐμπιστοσύνης.

Ὁ μόνος ἀνὴρ, ὅστις διὰ τοῦ πλούτου του καὶ διὰ τῆς μεγάλης ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν ἐξήσκει ἐφ' ὅλων τῶν ἀρχῶν ἡ ἀγαθὴ μνήμη τοῦ Νικηφόρου, ἠδύνατο νὰ κινήσῃ τὸν δῆμον κατὰ τοῦ σφετεριστοῦ τῆς ἀρχῆς, ἦτο ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικηφόρου Λέων, ἀλλ' οὗτος καταπτοηθεὶς κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς

Ἀγίας Σοφίας. Οὕτω δὲ τὰ πάντα καλῶς διευθετήσας ὁ Ἰωάννης ἐξῆλθε τὴν ἐβδόμην ἡμέραν τῶν ἀνακτόρων καὶ ἐστέφθη ἐπισήμως βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου, ἄφου ἐνέδωκεν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, ἥτοι εἰς τὴν ἀποπομπὴν τῆς Θεοφανοῦς, εἰς τὴν αὐστηρὰν τιμωρίαν τῶν αὐτουργῶν τῆς δολοφονίας, καὶ ὡς τοιοῦτος ὑπεδείχθη ὁ Λέων Βαλάντης, ὅστις κατεδικάσθη εἰς ἐξορίαν, καὶ τέλος εἰς τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ Νικηφόρου συνταχθέντος τόμου, ὅστις ἐπέβλεπεν, ἵνα πάσαι αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ὑποθέσεις ὑποβάλλωνται ὑπὸ τὴν ἐγκρισιν τοῦ βασιλέως. Πρὸς τούτοις ὁ μεγαλοδωρότατος Ἰωάννης ἤρξατο τὰς δωρεὰς πρὸς τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας τοῦ κράτους καὶ παρέσχεν ἀτέλειαν εἰς τὸ θέμα τῶν Ἀρμενίων, ἐξ οὗ κατήγετο. Τὴν δὲ ὑπέρογκον ἐκυτοῦ περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκτησε, τὴν μὲν ἐκ κληρονομίας, τὴν δὲ ἐκ πολεμικῶν τροπαίων, διένειμεν εἰς γείτονας γεωργοὺς καὶ εἰς τὴν συντήρησιν νοσοκομείου τῶν λωβιῶντων (λωβιασμένων).

Οὕτω δὲ ὁ Ἰωάννης ἐδραιώσας ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ θρόνου καὶ διευθετήσας καλῶς πάσας τὰς ἐσωτερικὰς ὑποθέσεις ἀνέλαβε τὸν κατὰ τῶν Ῥωσσοβουλγάρων καὶ Μωαμεθανῶν τῆς Ἀνατολῆς ἄγων, ἄφου προηγουμένως διὰ τοῦ στρατηγοῦ Σκληροῦ κατέβαλε τὴν στάσιν τοῦ Βάρδα Φωκᾶ, υἱοῦ τοῦ Λέοντος Φωκᾶ. Ὁ Βασιλεὺς Νικηφόρος ἀναλαβὼν τὸν κατὰ τῶν Μωαμεθανῶν πόλεμον ἀνέθηκεν ἐπὶ μισθῷ τὴν τιμωρίαν τῶν Βουλγάρων εἰς τὸν ἡγεμόνα τῶν Ῥώσων Σβιατοσλαῦον. Ἀλλ' οὗτος κυριεύσας μέγα μέρος τῆς Βουλγαρίας ἐγκατεστάθη εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς χώρας Πραισλαῦαν ὡς κατακτητῆς αὐτῆς. Ἦδη ὁ Τσιμισκῆς ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἄρπαγα, ὅθεν ἐν ἔτει 971 εἰσέβλεπεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ πρὸ τῶν τειχῶν τῆς Πραισλαύας κατατροπώσας τοὺς πολεμίους κατέλαβεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν, ὁ δὲ Σβιατοσλαῦος συναθροίσας περὶ τὰς ἐξήκοντα χιλιάδας ἀνδρῶν εἰς Δορύστολον (τὴν σημερινὴν Σιλίστριαν) ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῇ κατὰ τοῦ Ἰωάννου. Ἀλλὰ μετὰ τετράμηνον πολιορκίαν ἡναγκάσθη νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ ἀπέλθῃ ἐκεῖθεν διὰ συνθήκης. Ὁ

Ἰωάννης ἀνακτῆσας πᾶσαν τὴν Βουλγαρίαν προσήρτησεν αὐτὴν εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ὡς ἐπαρχίαν αὐτοῦ. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐτέλεσε μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον. Μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῆς Βουλγαρίας ὁ Ἰωάννης συνέδεσε φιλικὰς σχέσεις καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Γερμανίας Ὁθωνα τὸν Α' καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως Ῥωμανοῦ τοῦ Β' Θεοφανῶ ἢ Θεοφανίαν (972 μ. Χ.).

Ἐν ἔτει δὲ 974 ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ διαβάς τὸν Εὐφράτην εἰσέβαλεν εἰς τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν καὶ, ἀφοῦ ἐκυρίευσεν πολλὰς πόλεις καὶ ἐλεηλάτησε πᾶσαν τὴν μεταξὺ χώραν, συνθηκολογήσας ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτέλεσε λαμπρὸν θρίαμβον. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ὁ καλὶφης τοῦ Βαγδατίου διέρρηξε τὰς συνθήκας καὶ ἀνέκτησε πάσας τὰς πόλεις. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης ἐπεχείρησε δευτέραν ἐκστρατείαν καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Συρίαν.

Κυριεύσας δὲ πολλὰς πόλεις ὑπερέβη τὸ Λιβανὸν ὄρος καὶ κατῆλθεν εἰς Φοινίκην καὶ ἐκεῖθεν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διερχόμενος δὲ ἀπὸ τὴν Ἀνάβαρζον καὶ τὸν Ποδανδὸν καὶ παρατηρήσας τὰς πολυτελεῖς κτήσεις καὶ τὰς χώρας τὰς εὐφόρους ἠρώτησεν ἐκ περιεργείας εἰς τίνα ἀνήκουσιν. Ἐμαθε δὲ μετ' ἀπορίας ὅτι ἀνακτηθέντα τὰ μὲν ὑπὸ Νικηφόρου Φωκά, τὰ δὲ ὑπ' ἄλλων δομεστίκων, τὰ δὲ καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Ἰωάννου, ἔδωρήθησαν ἅπαντα εἰς τὸν παρακοιμώμενον εὐνοῦχον Βασίλειον. Τότε ὁ βασιλεὺς ἀγανακτῆσας εἶπε: «φοβερὸν πρᾶγμα εἶνε νὰ καταδαπανῶνται τὰ δημόσια χρήματα, νὰ ταλχιπωρῶνται δὲ τὰ στρατεύματα καὶ οἱ βασιλεῖς νὰ ἀναλαμβάνωσιν ὑπερορίους ἀγῶνας, τὰ δὲ ὑπὸ τηλικούτων κόπων καὶ μόχθων προσκτώμενα νὰ γίνωνται κτῆμα ἐνὸς εὐνούχου!» Ὁ λόγος οὗτος δὲν ἐβράδυνε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὦτα τοῦ παρακοιμωμένου Βασιλείου, ὅστις φοβηθεὶς μὴ ἀπολέσῃ τὸ ἄξιωμα προέβη εἰς τὴν δηλητηρίασιν τοῦ βασιλέως διὰ τινος τῶν εὐνούχων ὑπηρετῶν. Οὕτω δὲ ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ἀπέθανε τῇ 10 Ἰανουαρίου τοῦ 976 ἔτους μ. Χ.

29. Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος.

Ὁ Βασίλειος Β', ὁ ἐπικληθεὶς Βουλγαροκτόνος, ἦτο υἱὸς τοῦ Ῥωμανοῦ τοῦ Β' καὶ τῆς Θεοφανοῦς, γεννηθεὶς τῷ 956. Μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Τσιμισκῆ ὡς νόμιμοι διάδοχοι τῆς ἀρχῆς ἦσαν ὁ Βασίλειος Β' ἄγων τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος Η' ἄγων τὸ δέκατον ἑβδομον, ἀλλὰ πᾶσα ἡ πραγματικὴ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τοῦ παρακοιμωμένου εὐνοῦχου Βασιλείου. Ὁ πολυμήχανος οὗτος ἄνθρωπος, ὁ διατελέσας πρόεδρος τῆς κυβερνήσεως καὶ ἐπὶ τῶν δύο προηγουμένων αὐτοκρατόρων καὶ ἀμφοτέρους ἐξολοθρεύσας, προέβη καὶ ἤδη εἰς πράξεις, αἵτινες διετάραξαν καὶ διεκινδύνευσαν καὶ αὐτὴν τὴν αὐτονομίαν τοῦ κράτους. Τὸν περιφανῆ στρατηλάτην Βάρδαν Σκληρόν, τὸν ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου καὶ ὡς στρατηλάτην καὶ ὡς ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ κατορθωμάτων τὴν πρώτην θέσιν κατέχοντα μετὰ τὸν βασιλέα, θέλων νὰ ταπεινώσῃ ὑπεβίβασεν εἰς τὴν δευτερεύουσαν ἀρχιστρατηγίαν τῆς Μεσοποταμίας. Ὁ Σκληρὸς ὑπακούσας πρὸς τὸ φαινόμενον, ἅμα ἀφίκετο εἰς Μεσοποταμίαν, ἀνεπέτασε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς ὑπὸ τοῦ στρατοῦ του. Νικήσας δὲ καὶ τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθέντας στρατηγοὺς τοῦ βασιλέως ἀποβαίνει κύριος ἀπάσης σχεδὸν τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Ἐπὶ τέλους ὅμως ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Βάρδα Φωκᾶ κατέφυγε πρὸς τὸν καλὶφν τοῦ Βαγδατίου, ὅπως ζητήσῃ τὴν συμμαχίαν αὐτοῦ. Ἀλλ' οὗτος ὑποπτευθεὶς συλλαμβάνει καὶ φυλακίζει αὐτόν. (979).

Ἐνεκα τῆς στάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ἀπέβη μυρίων κακῶν πρόξενος εἰς τὸ κράτος, ἐπανεστάτησαν οἱ Βούλγαροι ὑπὸ τὸν ἡγεμόνα ἑαυτῶν Σαμουήλ ἢ Στέφανον, κατέλαβον πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν καὶ ἠπειρον καὶ ἐντεῦθεν εἰσέβαλλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν καὶ προέβησαν λεηλατοῦντες καὶ διαρπάζοντες μέχρι τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Ἀλλὰ μαθόντες, ὅτι ὁ βασιλεὺς Βασίλειος εἰσέβαλεν εἰς τὴν Βουλγαρίαν, ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὰ ἴδια (981). Ὁ Βασίλειος ὑπερβᾶς ἀκωλύτως τὰ

παρὰ τὴν Ῥοδόπην στενὰ προέβη μέχρι τῆς Σαρδικῆς (τῆς σημερινῆς Σόφιας) καὶ ἐπεχείρησε τὴν ἐκπολιόρχησιν αὐτῆς, ἀλλὰ πληροφορηθεὶς ὅτι δῆθεν ὁ πρὸς φύλαξιν τῶν στενῶν ὑπολειφθεὶς Μελισσηνὸς ἐγκατέλιπεν αὐτὰ καὶ ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως καταλάβῃ τὸν θρόνον, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐσπευσμένως. Ἔνεκα δὲ ἐτέρων σπουδαιοτέρων περιστάσεων ἀνέβαλεν ἐπὶ μακρὸν τὸν κατὰ τῶν Βουλγάρων ἀγῶνα. Ἄλλ' οὗτοι ἀπέβησαν ἤδη θρασύτεροι καὶ ἐπανέλαβον τὰς συνήθεις ἐαυτῶν ἐπιδρομὰς καὶ λεηλατοῦντες εἰσέβαλον διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Βοιωτίας καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Πελοπόννησον. Μαθόντες δ' ὅτι ἐπέρχεται κατ' αὐτῶν ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς ἐσπευσαν νὰ ὑποχωρήσωσιν (995). Οἱ δύο στρατοὶ συνητηθήσαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Σπερχιοῦ ποταμοῦ, ὅστις ἔνεκα τῶν ὑπερβολικῶν βροχῶν πλημμυρῶν διεκώλυε τὴν διάβασιν καὶ τὴν συμπλοκὴν. Ἄλλ' ὁ Νικηφόρος Οὐρανὸς κατορθώσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς νὰ διαβῇ τὸν ποταμὸν ἐπέπεσεν αἴφνης κατὰ τῶν ἀμερίμνως κοιμωμένων Βουλγάρων καὶ κατέσφαξε πᾶσαν σχεδὸν τὴν πολυάριθμον ἐκείνην στρατιάν. Ὁ δὲ Σαμουήλ μετὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ῥωμανοῦ πεσόντες μεταξὺ τῶν πτωμάτων ὡς τεθνεῶτες διέφυγον τὴν ἐπιούσαν νύκτα διὰ τῆς Αἰτωλίας εἰς Βουλγαρίαν. Ἡ νίκη αὕτη μετέβαλεν ὅλως τῶν πραγμάτων τὴν ὄψιν, οἱ δὲ Ἕλληνες ἀνακτήσαντες τὸ Δυρράχιον ἀπέβησαν ἔκτοτε ἐπιθετικοί (996). Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 999 ἀνέλαβεν αὐτὸς ὁ Βασίλειος τὴν ἀνωτάτην ἡγεμονίαν τοῦ πολέμου καὶ ἐπὶ εἴκοσιν ὅλα ἔτη ἐξηκολούθει εἰσβάλλων εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων.

Καταλαβὼν δὲ καὶ ὀχυρώσας τὸ Βιδίνιον ὁ Βασίλειος προέβη κατὰ τοῦ Σαμουήλ, τὸν ὁποῖον εὐρὼν πέραν τοῦ Ἀξιοῦ ποταμοῦ κατεσκηνωμένον ἐπέπεσε κατ' αὐτοῦ διὰ νυκτὸς καὶ ἐπήνεγκε φοβεράν σφαγὴν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ (1002). Αἱ δὲ δηώσεις τῆς χώρας καὶ ἡ κατάληψις τῶν φρουρίων ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ 1014 ἄνευ σπουδαίου τινὸς ἀποτελέσματος, ὅτε ὁ Σαμουήλ ὀχυρώσας κλεισοῦράν τινα, καλουμένην Κλειδίον, περιεκύκλωσε τὸν ἐκεῖθεν διερχόμενον Βασίλειον καὶ περιήγαγεν

αὐτὸν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀμνηχανίαν. Ἄλλ' ὁ στρατηγὸς αὐτοῦ Οὐρανὸς Ξιφίας ὑπερβάς τὸ πρὸς μεσημβρίαν ὑπερκείμενον ὄρος Βαλαθίσταν ἐπέπεσεν αἰφνίς ἐκ τῶν νώτων καὶ ἔτρεψεν εἰς φυγὴν τοὺς πολεμίους, τῶν ὁποίων πολλοὶ μὲν ἐφονεύθησαν, ἔτι δὲ πλείονες ἤχμαλωτίσθησαν, ὁ δὲ Σαμουήλ ἀπέθανε μετ' ὀλίγας ἡμέρας, εἴτε ἐκ θλίψεως, εἴτε ἐκ τῶν τραυμάτων του. Λέγεται δὲ ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι ἀνερχόμενοι εἰς τριάκοντα χιλιάδας παραταχθέντες κατὰ λόχους ἀνὰ ἑκατὸν ἀπετυφλώθησαν οἱ ἐνενήκοντα ἐννέα, ὁ δὲ ἑκατοστὸς ἐτυφλοῦτο τὸν ἕτερον ὀφθαλμόν, ἵνα χρησιμεύῃ ὡς ὁδηγός. Καὶ ἐντεῦθεν, λέγουσιν, ὅτι καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐπεκλήθη Βουλγαροκτόνος. Ἀλλὰ τοῦτο θεωρεῖται μᾶλλον ὡς μῦθος ἐπινοηθεὶς ὑπὸ τῶν μετὰ ταῦτα χρονογράφων.

Καὶ ἐπὶ τοῦ Ῥωμανοῦ, υἱοῦ τοῦ Σαμουήλ, καὶ ἐπὶ τοῦ διαδεξαμένου αὐτὸν Ἰωάννου, ἐξηκολούθησεν ὁ πόλεμος ἄνευ ὀριστικοῦ ἀποτελέσματος. Διότι οἱ Βούλγαροι συστηματικῶς ἀποφεύγοντες πᾶσαν ἐκ παρατάξεως κρίσιμον μάχην παρέτειναν οὕτω τὸν ἀγῶνα, εἴτε ἐκ τῶν φρουρίων ἀμυνόμενοι, εἴτε ἐξ ἐνέδρας ἐπιτιθέμενοι. Ὅτε τέλος ὁ Ἰωάννης συγκεντρώσας τὸν στρατὸν του ἀπεπειράθη νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὸ Δυρράχιον καὶ ἔπεσε πρὸ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, τότε καὶ οἱ Βούλγαροι ἠναγκάσθησαν ρίπτοντες τὰ ὅπλα νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Βασιλείου (1018). Τοιουτοτρόπως ἐπερωτῶθη ὁ μακρὸς καὶ ἐναγώνιος οὗτος πρὸς τοὺς Βουλγάρους πόλεμος. Ὁ Βασιλεὺς διερχόμενος ἀνὰ μέσον τῆς Βουλγαρίας ἐδέχετο τὰ σημεῖα τῆς ὑποταγῆς καὶ τὰς κλεῖς τῶν φρουρίων, ἡ δὲ χώρα προσηρτήθη εἰς τὸ Βυζαντιακὸν κράτος ὡς ἐπαρχία αὐτοῦ.

Καταστήσας δὲ πανταχοῦ ἰδίους φρουράρχους καὶ ἐξασφαλίσας τὴν ὀχύρωσιν τῆς χώρας ἐπέστρεψε δι' Ἑλλάδος εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀφικόμενος δ' εἰς Ἀθήνας ἀνῆλθεν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἐκόσμησε διὰ πολυτίμων ἀναθημάτων τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Παρθενῶνος, τὸ ὁποῖον ἦτο διεσκευασμένον εἰς περικαλλῆ νάον τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέδωκε τὰ τῆς νίκης εὐχαριστήρια.

Ἀφικόμενος εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ Βασίλειος ἐτέλεσε τὸν λαμπρότατον ἀληθῶς τῶν μέχρι τοῦδε τελεσθέντων θριαμβῶν. Εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς διὰ τῆς χρυσῆς πύλης ἐστεφανωμένος μὲ στέφανον χρυσοῦν. Πρὸ τοῦ ἄρματος τοῦ ἐβάδιζον πεζῇ ἡ χήρα τοῦ βασιλέως Ἰωάννου Μαρία, αἱ θυγατέρες τοῦ Σαμουὴλ καὶ οἱ λοιποὶ ἐπιφανεῖς Βούλγαροι, εἶπετο δὲ τὸ ἄπειρον πλῆθος τοῦ λαοῦ ἀνευφημοῦν ἐνθουσιωδῶς τὸν ἐνδοξὸν τῶν Βουλγάρων νικητὴν καὶ ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπευφημιῶν ἐκείνων ὁ Βασίλειος ἔλαβε τὴν προσωνομίαν Βουλγαροκτόνος. Μὲ νέα δὲ τρόπαια νοσήσας ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ ἑβδομηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας (1025 μ. Χ.).

30. Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός.

Ὁ βασιλεὺς Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός ἦτο τριτότοκος υἱὸς τοῦ Ἰωάννου Κομνηνοῦ, ἀδελφοῦ τοῦ προβασιλεύσαντος Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, γεννηθεὶς τῷ 1057. Δεκατετραέτης ὢν ἡκολούθησε τὸν βασιλέα Ῥωμανὸν Διογένην εἰς τὸν κατὰ τῶν Τούρκων πόλεμον (1071). Μόλις δὲ συμπληρώσας τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας διωρίσθη ὑπὸ τοῦ καταλαβόντος τὸν θρόνον Μιχαὴλ τοῦ Βοτανειάτου δομέστικος τῶν σχολῶν τῆς Δύσεως, καὶ ἀπεστάλη κατὰ τοῦ ἐμπειροπολέμου στρατηγοῦ Βρυεννίου, ὅστις ἐπίσης στασιάσας ἐπεζῆτει νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν θρόνον. Ὁ Ἀλέξιος κατετρόπωσε καὶ ἡχμαλώτισεν αὐτόν, καὶ κατόπιν κατεδάμασε τοὺς λεηλατοῦντας τὴν Βουλγαρίαν Πετσενέγους. Ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ ἐπέλθῃ κατὰ τοῦ στασιάζαντος Μελισσηνοῦ, ἀποκαλύπτει αἴφνης συνωμοσίαν πρὸς δολοφονίαν ἐαυτοῦ καὶ πάντων τῶν συγγενῶν, τὴν ὁποίαν ἐπενήργησαν δύο Σλαῦοι, πρότερον μὲν ὑπηρέται τοῦ Βοτανειάτου, ἥδη δὲ ἀποθάντες παντοδύναμοι. Ὄθεν ὁ Ἀλέξιος ἠναγκάσθη νὰ διασωθῇ διὰ τῆς φυγῆς εἰς Θράκην, ἐκεῖ δ' ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς καὶ ἐπελθὼν ἐκεῖθεν κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὸν θρόνον (1081).

Ὅτε δ' ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ Ἀλέξιος εὗρε τὸ κράτος εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Τὸ ταμεῖον ἦτο κενὸν καὶ αἱ εἰσπράξεις

ἐλάχισται, ὁ στρατός διετέλει εἰς ἐντελῇ σχεδὸν ἀποσύνθεσιν, αἱ δὲ ἐπὶ πεντηκονταετίαν συνεχεῖς καὶ ἀδιάλειπτοι ἐσωτερικαὶ στάσεις εἶχον διαταράξει τὴν ἐθνικὴν ἐνότητα. Ἐξωτερικῶς δὲ τὸ ἔθνος ἠπειλεῖτο πανταχόθεν ὑπὸ πολεμίων φοβερῶν, ἐκ τῶν ὁποίων φοβερώτατος ἀνεφάνη ὁ ἡγεμὼν τῶν Νορμανδῶν Ῥοβέρτος Γυσχάρδος. Οὗτος ἀφ' οὗ κατέλαβε τὴν κάτω Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν ἐπῆλθε μετὰ κραταιοῦ στρατοῦ καὶ στόλου καὶ κατέλαβε τὴν Κέρκυραν καὶ τὸ Δυρράχιον κατατροπώσας πρὸ τῶν τειχῶν αὐτοῦ τὸν Ἀλέξιον (1081). Ὁ Ῥοβέρτος ἐπιστρέψας εἰς Ἰταλίαν καὶ καταβαλὼν τὴν ἐκεῖ ἐπενεργηθεῖσαν στάσιν ἐπέρχεται τὸ δεύτερον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ νοσήσας ἐτελεύτησεν, (1085), ὁ δ' Ἀλέξιος ἀνέκτισε πάντα τὰ ὑπ' ἐκείνου κατακτηθέντα.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξιος ἀνέκτισε τὴν Σινώπην καὶ Νικομήδειαν καὶ ἄλλα τινὰ ἐν Ἀσίᾳ φρούρια καὶ κατετρόπωσε μετὰ δεινὴν λεηλασίαν καὶ δῆωσιν τῆς Θράκης καὶ Βουλγαρίας τοὺς Πετσενέγους καὶ τοὺς Κομμάνους. Ἀλλ' ἤδη ἐν ἔτει 1096 νέα ἡγέρθη ἐκ δυσμῶν θύελλα, ἡ πρώτη σταυροφορικὴ ἐκστρατεία, τὴν ὁποίαν παρεσκεύασεν ὁ Πάπας μετὰ τὴν πρόφασιν νὰ ἐλευθερώσῃ δῆθεν τοὺς ἀγίους τόπους ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἀπίστων, πράγματι δὲ νὰ ὑποδουλώσῃ τὸ Βυζαντικὸν κράτος καὶ καθυποτάξῃ τὴν ἐλληνικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν δυτικὴν. Οἱ σπουδαιότεροι τῶν σταυροφόρων θάσαντες ἀλληλοδιαδόχως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀφ' οὗ ἔδωκαν τὸν ὄρκον τῆς ὑποτελείας καὶ πίστεως πρὸς τὸν Ἀλέξιον, διεπεριώθησαν δι' ἐλληνικῶν πλοίων εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐστρατοπέδευσαν παρὰ τὴν Χαλκηδὸνα, ὅπου προσῆλθον καὶ τεσσαράκοντα χιλιάδες Ἑλλήνων καὶ ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Μετὰ τὴν κατάληψιν τῆς Νικαίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑψώθη ἡ ἐλληνικὴ σημαία, ὁ Βαλδουῖνος φονεύσας τὸν υἱοθετήσαντα αὐτὸν Ἑλληνα διοικητὴν τῆς Ἐδέσσης Θεόδωρον κατέλαβε τὴν πόλιν καὶ ἀνίδρυσε τὴν πρώτην ἐν Ἀνατολῇ φραγκικὴν ἡγεμονίαν (1097). Δευτέραν ἡγεμονίαν ἀνίδρυσεν ὁ Βοημούνδος ἐν Ἀντιοχείᾳ (1098). Ἀφ' οὗ δὲ οἱ ἐλευθερωταὶ οὗτοι τῶν ἀ-

γίων τόπων ἐκυρίευσαν τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἐξετραχηλίσθησαν εἰς σφαγὰς ἀνηλεεῖς, διέρρηξαν ὀριστικῶς τὰς πρὸς τὸν Ἀλέξιον συνθήκας καὶ καθίδρυσαν τρίτον ἐν Συρίᾳ αὐτοτελὲς βασιλεῖον (1099). Ὁ δὲ ἡγεμὼν τῆς Ἀντιοχείας Βοημουνδος, υἱὸς τοῦ Ῥοβέρτου Γυσκάρδου, ἀφ’ οὗ κατέλαβε τὴν Κιλικίαν καὶ Παμφυλίαν, ἠθέλησε νὰ καταλάβῃ καὶ τὸ ὄλον Βυζαντιακὸν κράτος καὶ πρὸς τοῦτο ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῶν Πισατῶν, Φλωρεντίνων καὶ Γενουαίων καὶ αὐτῶν τῶν Τούρκων. Ἀλλ’ ὁ Ἀλέξιος μετὰ πολλοὺς ἀγῶνας κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἀνέκτησεν ἅπασαν τὴν Κιλικίαν, ὁ δὲ Βοημουνδος περιελθὼν εἰς δεινὴν ἀμνηχανίαν ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Εὐρώπην πρὸς συλλογὴν νέων δυνάμεων, καὶ ἐπειδὴ ἐφοβεῖτο μὴ συλληφθῇ, διέπλευσε τὴν μεταξὺ Συρίας καὶ Ἰταλίας θάλασσαν τεθεὶς ἐντὸς φερέτρου. Περαιωθεὶς δὲ εἰς Ἰταλίαν καὶ λαβὼν παρὰ τοῦ πάπα συστατικὰς ἐπιστολάς περιῆλθε τὴν Ἰταλίαν, Ἰσπανίαν καὶ Γαλλίαν, διαβάλλων πανταχοῦ τὸν Ἀλέξιον. Συλλέξας δὲ νέους στρατοὺς ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐστρατοπέδευσε παρὰ τὸ Δυρράχιον (1107). Ἀλλ’ ὁ Ἀλέξιος καταλαβὼν πάσας τὰς διόδους περιήγαγεν αὐτὸς τὸν ἀγέρωχον ἱππότην εἰς νέαν ἀμνηχανίαν καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτὸν νὰ ταπεινωθῇ πρὸ τοῦ Ἀλεξίου καὶ νὰ ζητήσῃ νέας συνθήκας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Ἀλέξιος ἐτράπη πρὸς ἀνατολὰς καὶ νικήσας ἐπανειλημμένως τὸν σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου ὑπεχρέωσεν αὐτὸν διὰ συνθήκης νὰ παραχωρήσῃ πᾶσαν τὴν μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1118 ἄγων τὸ ἐξηκοστὸν δεῦτερον ἔτος τῆς ἡλικίας.

Ὁ Ἀλέξιος βασιλεύσας ἐπὶ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἠνώρθωσε διὰ θαυμαστῆς συνέσεως καὶ δραστηριότητος τὴν ἐπὶ πεντήκοντα ἔτη παραλυθεῖσαν διοίκησιν, ἤρξησε τοὺς πόρους τοῦ κράτους, ἐδημιούργησε νέον στρατὸν καὶ ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν τὸ θάρρος καὶ τὴν πεποιθήσιν. Εἶδεν ἐνώπιον αὐτοῦ κλίνοντας γόνυ τοὺς ἐπιφανεστέρους ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης, κατέβαλεν ἐπανειλημμένως τοὺς φοβερωτέρους μαχητὰς τῆς Δύσεως καὶ τέλος ἐκυθέρνησε τὸ σκάφος τῆς πολιτείας ἐν μέσῳ τῆς

δεινότερας θυέλλης, ἡ ὁποία ἐπῆλθε ποτε κατὰ τοῦ Βυζαντι-
ακοῦ κράτους, ἥτοι τῆς πρώτης σταυροφορικῆς ἐκστρατείας.

31. Ἰωάννης Κομνηνός.

Ὁ Ἰωάννης Κομνηνός ὁ καὶ Καλοῖωάννης καλούμενος, ἦτο υἱὸς καὶ διάδοχος Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐθεωρεῖτο δὲ ὡς χρηστότερος καὶ συνετώτερος τῶν Κομνηνῶν, διὸ καὶ ὑπὲρ πάντας ἐπηνέθη καὶ πρὸς ἐνδειξιν τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς του ἐπεκλήθη καὶ Καλοῖωάννης καὶ ἐθεωρήθη ἄξιος νὰ παραβληθῇ καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Μάρκον Αὐρήλιον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι διέρρηξαν τὰς τελευταίας πρὸς τὸν Ἀλέξιον συνθήκας, ὁ Ἰωάννης ἐστράτευσε κατ' αὐτῶν καὶ εἰσβαλὼν εἰς Παμφυλίαν ἐκυρίευσεν τὴν Σωζόπολιν. Ἀλλ' ἐσπευσμένως ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀποκρούσῃ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Οὐγγρων, Σέρβων καὶ Πετσενέγων, καὶ ἐντελῶς ταπεινώσας αὐτοὺς ἐστράτευσεν αὖθις ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ εἰσβαλὼν εἰς Παφλαγονίαν ἀνέκτησε τὴν Κατσαμῶνα, πατρίδα τῶν Κομνηνῶν (1125). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἰωάννης ἠρνήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του ἀπονεμηθέντα προνόμια τῆς ἐμπορικῆς ἀτελείας πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Μικιέλης ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ καὶ ἐλεηλάτησε πολλὰς νήσους. Ἐνεκα τούτου ὁ Ἰωάννης ἠναγκάσθη νὰ καταπαύσῃ τὸν πρὸς τοὺς Τούρκους πόλεμον καὶ νὰ ἐπικυρώσῃ τὰ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του χορηγηθέντα πρὸς αὐτοὺς προνόμια. Πλὴν τούτου, ἀπώλεσε καὶ τοὺς συμμάχους Ἀρμενίους, οἱ ὅποιοι ἀπὸ τῆς ὀγδόης μέχρι τῆς ἐνδεκάτης ἐκατονταετηρίδος εἶχον συνταυτίσῃ τὴν τύχην των μετὰ τὴν τύχην τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους. Ἀλλ' ἤδη, τὸ μὲν ἕνεκα τῆς ἀδιακόπου ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων, τὸ δὲ καὶ ἕνεκα θρησκευτικῶν διαφορῶν, οἱ Ἀρμένιοι ἠνώθησαν μετὰ τῶν Λατίνων καὶ ἀπέβησαν μετ' αὐτῶν καὶ τῶν Τούρκων πολέμιοι τοῦ Βυζαντιτικοῦ κράτους. Ὅθεν ὁ Ἰωάννης ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Κιλικίαν καὶ κυριεύσας πάντα τῆς χώρας τὰ φρούρια παρέστη πρὸ τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ νικηφόρος βασιλεὺς ἐλεῶν τὴν τύχην τῶν Φράγκων καταπαύει τὸν πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, καὶ ἀναγνωρισθεὶς

τῆς κυριαρχίας του, συμμαχεῖ μετ' αὐτῶν πρὸς καταπολέμησιν τῶν Μουσουλμάνων τῆς Συρίας. Ἀλλὰ προδοθεὶς ὑπὸ τῶν νεῶν συμμαχῶν ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς εἰς τὴν τύχην των καὶ ἐπεστρεφεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν (1138). Ἐκτοτε ἐπεκράτησε δεκαετὴς εἰρήνη καὶ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ ὁ Ἰωάννης ἐπεδόθη εἰς τὴν βελτίωσιν τῆς ἐσωτερικῆς διοικήσεως.

Τελευταῖον στρατεύσας ἐπὶ τὴν Συρίαν ἐτελεύτησε πληγῶν ἐν κυνηγεσίῳ περὶ τὸ ὄρος Ταῦρον (1143). Τὴν προτελευταίαν δὲ τοῦ θανάτου του προσκαλέσας περὶ ἑαυτὸν πάντας τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ συνέστησεν ὡς διάδοχόν του τὸν μετ' αὐτοῦ συστρατεύοντα νεώτερον υἱόν του Μανουὴλ ἀντὶ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει διατρίβοντος πρεσβυτέρου Ἰσαακίου.

32. Μανουὴλ Κομνηνός.

Ὁ Μανουὴλ Κομνηνός ὑπῆρξεν ὁ ῥωμαλεώτερος καὶ ἡρωϊκώτερος πάντων τῶν βασιλέων τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους, ὑπῆρξε τρόπον τινὰ ὁ Αἴας αὐτοῦ. Ὁ πόλεμος κατέστη εἰς αὐτὸν παθος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ κυριωτάτη τοῦ βίου του ἐνασχόλησις, εἰς δὲ τὸν πόλεμον ἐπεξῆτει τὸν κίνδυνον ὡς τὸ μᾶλλον εὐχάριστον πρᾶγμα. Ἐὰν δὲ ὁ Μανουὴλ μετὰ τῆς ἡρακλείου ῥώμης καὶ τοῦ γενναίου φρονήματος συνήκονε καὶ πολιτικὴν σύνεσιν καὶ στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν, οὐδεὶς θὰ ἠδύνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτὸν. Καὶ πρὸς κατανόησιν τῆς ἀθλητικῆς αὐτοῦ ῥώμης καὶ τοῦ χαρακτῆρος ἀναφέρομεν τὰ ἐξῆς παραδείγματα. Ἐλαβέ ποτε μέρος εἰς περίφημον ἵπποτικὸν ἀγῶνα καὶ διὰ μιᾶς κατέβαλε δύο ἰταλοὺς ἱππότες, οἱ ὅποιοι διεφθμίζοντο ὡς οἱ ῥωμαλεώτεροι τῶν ἱπποτῶν. Ἄλλοτε πάλιν στήσας ἐνέδραν ἐντὸς δάσους ἐπῆλθε κατὰ τῶν ἐχθρῶν παρακολοθούμενος ὑπὸ δύο μόνον, τοῦ ἀδελφοῦ του καὶ ἐνὸς πιστοῦ φίλου του, καὶ κατ' ἀρχάς μὲν τρέπει δέκα ὀκτῶ ἱππεῖς εἰς φυγὴν, κατόπιν δὲ διέρχεται διὰ μέσου πεντακοσίων πολεμίων χωρὶς νὰ λαβῇ μηδεμίαν πληγὴν. Εἰς δὲ τὸν κατὰ τῶν Οὐγγρων πόλεμον, ἐπειδὴ παρετήρησεν ὀλίγην προθυμίαν τοῦ στρα-

τοῦ, ἀγανακτήσας ἐν τῷ μέσῳ τῆς μάχης ἀρπάζει τὴν σημαίαν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ φέροντος αὐτὴν καὶ πρῶτος καὶ μόνος σχεδὸν διέρχεται τὴν γέφυραν, ἣτις διεχώριζε τοὺς δύο στρατοὺς. Ἄλλοτε δὲ πάλιν, λέγουσιν, ὅτι εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐφορμήσας κατὰ τῶν πολεμίων ἐφόνευσεν ἰδιοχείρῳ τεσσαράκοντα Τούρκους καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὸ στρατόπεδον σύρων τέσσαρας αἰχμαλώτους κρεμαμένους ἀπὸ τοὺς κρίκους τοῦ ἐπιππίου του. Ὁ δὲ ζήλός του πρὸς τὴν μονομαχίαν ἦτο ἀκατανόητος καὶ πάντοτε διετρύπα διὰ τῆς λόγχης ἢ τοῦ ξίφους τοὺς γιγαντώδεις ἀντιπάλους, ὅσοι ἤθελον τολμήσῃ νὰ ἀντιπαρταχθῶσιν εἰς τὸν στιβαρόν του βραχίονα.

Ἄλλὰ δυστυχῶς ὁ φιλοπόλεμος αὐτοῦ χαρακτήρ, ὅμοιος πρὸς τὸν χαρακτῆρα τῶν ἡρώων τῆς ἀρχαιότητος ἢ πρὸς τὸν τῶν ἵπποτῶν τῆς Δύσεως, καὶ ἡ τάσις εἰς τὸ νὰ προκαλῇ πάντοτε νέους ἀνταγωνιστὰς καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ πάντοτε νέας πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις χωρὶς νὰ καταμετρᾷ συνετῶς καὶ τὰς συνεπειὰς αὐτῶν, τὸν παρέσυραν εἰς μακροὺς καὶ δαπανηροὺς πολέμους, αἵτινες καὶ τοὺς πόρους τοῦ κράτους ἐξήντηλσαν καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐφθειραν.

Ἐρχόμεθα ἤδη εἰς τὴν συνοπτικὴν ἐξιστόρησιν τῶν πολέμων, τῶν ὁποίων τοὺς περισσοτέρους ἐπεχείρησεν ἄνευ ἀνάγκης καὶ χωρὶς νὰ ἐπωφελῇται ἐξ αὐτῶν. Οὕτω π. χ. ἐπεχείρησε συγχρόνως δύο πολέμους, τὸν μὲν ἕνα ὅπως ἀσύνετον κατὰ τοῦ δουκὸς τῆς Ἀντιοχείας Ῥαϊμούνδου, τὸν ὁποῖον, ἂφ' οὗ ἐνίκησεν, ὑποχρέωσε νὰ ἔλθῃ αὐτοπροσώπως εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ζητήσῃ συγγνώμην, τὸν δὲ ἕτερον ἐπεχείρησε εὐλογώτερον ὁπωσοῦν κατὰ τῶν Τούρκων στρατεύσας αὐτοπροσώπως καὶ δοὺς ποικίλα δειγμάτων ἀνδρείας καὶ ἡρωϊσμοῦ. Μετὰ δὲ τὴν νίκην ἠρκέσθη εἰς τὴν συνομολόγησιν εἰρήνης ἐπὶ τῇ παραχωρήσει τῶν φρουρίων τῆς Παμφυλίας καὶ Κιλικίας. Ἄλλὰ συγχρόνως τότε δύο ἐπεκρεμάσθησαν κατὰ τοῦ ἔθνους κίνδυνοι, ὁ μὲν ἐκ τῆς δευτέρας σταυροφορίας, ὁ δὲ ἐκ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας Ῥογήρου τοῦ Β'. Καὶ ἐν ᾧ οἱ τῆς δευτέρας ταύτης σταυροφορίας ἡγεμόνες διήρχοντο τὰς

ἀρκτικὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος, ὡς πολέμιοι μᾶλλον ἢ ὡς σύμμαχοι, καὶ ἐξηνάγκαζον τὸν Μανουὴλ νὰ συγκεντρώσῃ πρὸς τὸ μέρος αὐτὸ πάσας ἑαυτοῦ τὰς δυνάμεις, ταῦτοχρόνως καὶ ὁ Ῥογήρος ἐκ τούτου ἐπωφελοῦμενος ἐπῆλθε μετὰ κραταιᾶς στρατιᾶς πρὸς κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπήνεγκε δεινὴν λεηλασίαν ἐπὶ τῶν νήσων καὶ τῶν παραλίων αὐτῆς.

Ἀπαλλαγίς τοῦ κινδύνου τῶν σταυροφόρων ὁ Μανουὴλ ἐτράπη κατὰ τοῦ Ῥογήρου συμμαχήσας μετὰ τῶν Ἑνετῶν. Ἄλλ' οἱ σύμμαχοι οὗτοι μᾶλλον ἐζημίωσαν ἢ ὠφέλησαν, διότι ἐστασίασαν, περιῦδρισαν τὸ βασιλικὸν ἀξίωμα καὶ ἐπὶ τέλους ἐπρόδωκαν φανερά τὸν Μανουὴλ καὶ συνεμάχισαν πρὸς τὸν Γουλιέλμον, υἱὸν τοῦ Ῥογήρου. — Ὁ δὲ Μανουὴλ, ἐν ᾧ διεξῆγε τὸν κατὰ τοῦ Ῥογήρου πόλεμον καὶ ἀπέστελλε δύο στόλους τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον εἰς Σικελίαν, αὐτὸς ἀνέλαβεν ἕτερον πόλεμον πρὸς τοὺς Δαλμάτας, Σέρβους, Οὐγγρους καὶ Πετσενέγους, καὶ κατετρόπωσε μὲν αὐτοὺς ἅπαντας (1150 — 1153), ἀλλ' οἱ ἐν Σικελίᾳ ἀποσταλέντες στόλοι ἠττήθησαν κατὰ κράτος ἐν μάχῃ κρισιμωτάτῃ ὑπὸ τοῦ Γουλιέλμου, υἱοῦ τοῦ Ῥογήρου. Μετὰ νέους δ' ὀπωσοῦν εὐδοκίμους ἀγῶνας συνωμολογήθη εἰρήνη καὶ πρὸς τὸν Γουλιέλμον ἐπὶ τῇ ἀποδόσει πάσης τῆς ἐξ Ἑλλάδος λείας καὶ τῶν αἰχμαλώτων (1155).

Συγχρόνως ὁ Μανουὴλ ἐξηκολούθει τὸν πόλεμον ἐν τῇ Ἀνατολῇ πρὸς τοὺς ποικίλους αὐτόθι πολεμίους. Καὶ τοὺς μὲν Τούρκους ἐξηνάγκασε νὰ ἀποδώσωσι πάντα τὰ περὶ τὸν Πόντον καὶ Καππαδοκίαν κατακτηθέντα, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Ἱεροσολύμων νὰ παρακολουθήσῃ ὡς ιδιώτης τὴν εἰς Ἀντιόχειαν πομπικὴν αὐτοῦ εἰσοδὸν καὶ τὸν δοῦκα αὐτῆς νὰ παρακολουθῇ τὸν ἵππον αὐτοῦ ὡς ὑπηρέτης, τὸν δὲ σουλτάνον τοῦ Χαλεπίου καὶ τὸν τοῦ Ἰκονίου ἐξηνάγκασε νὰ ἀποδώσωσι πάντας τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὰ κατακτηθέντα (1156—1158).

Ἐκ φιλοδοξίας μᾶλλον παρά ἐκ συμφέροντος ἀνεμίχθη καὶ εἰς τὰς μεταξὺ τῶν Οὐγγρων ἐριδας περιβασιλείας καὶ μετὰ πενταετῇ αἱματηρότατον πόλεμον κατατροπώσας αὐτοὺς ἐξηνάγκασεν εἰς εἰρήνην (1164—1168). Λίαν δ' ἀσυνέτως περιῆλθεν εἰς ῥῆξιν καὶ

πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς. Σπεῖρα τῶν τυχοδιωκτῶν τούτων κατέστρεψε τὸ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐμπορεῖον τῶν Γενουαίων καὶ τὰς οἰκίας αὐτῶν, ὁ δὲ Μανουὴλ διέταξε τὴν Ἑνετικὴν ἀποικίαν νὰ ἀποζημιώσῃ αὐτούς. Ἄλλ' ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Μικιέλης ἀπηγόρευσε πᾶσαν τὴν μετὰ τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους ἐμπορίαν καί, ἐν ᾧ διεζήγοντο αἱ διαπραγματεύσεις, ἐξαπέστειλε μετὰ δύο πρέσβειων καὶ εἰκοσακισχιλίους ἐνόπλους ἐπὶ τῷ προδῆλῳ σκοπῷ νὰ ἐκδιᾶσῃ τὸν Μανουὴλ εἰς ὑποχώρησιν. Ἄλλ' ὁ ὀξύχολος Μανουὴλ διατάσσει παραχρῆμα νὰ συλληφθῶσιν ἅπαντες οἱ ἐν τῷ κράτει Ἑνετοὶ καὶ αἱ περιουσίαι αὐτῶν νὰ δημευθῶσιν. Ἐνεκα τούτου ἡ Ἑνετία ἐκήρυξεν ἐπισήμως τὸν πόλεμον καὶ διὰ τοῦ κραταιοῦ ἑαυτῆς στόλου ἐληλάτησε τὰ ἑλληνικὰ πελάγια καὶ τὰς νήτους. Ὑπεκίνησε δὲ καὶ τοὺς Σέρβους εἰς ἀποστασίαν καὶ συνεμάχησε μετὰ τοῦ βασιλέως τῆς Γερμανίας Φρειδερίκου καὶ τῶν Νορμανδῶν. Ἐκ τούτου ὁ Μανουὴλ ἠναγκάσθη νὰ εἰρηνεύσῃ πρὸς αὐτοὺς ἐπὶ τῇ πληρωμῇ ἐνὸς ἑκατομμυρίου καὶ πεντακοσίων χιλιάδων χρυσῶν καὶ τῇ ἀναγνώσει τῶν χορηγηθέντων πρὸς αὐτοὺς προνομίων. (1175).

Ὁ Μανουὴλ ἀπαλλαγείς τοῦ πολέμου τῶν Ἑνετῶν ἐστράτευσε κατὰ τοῦ σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου, ὅστις παρεβίασεν αὐτοὺς τὰς συνθήκας. Καταλαβὼν δὲ τὰ φρούρια Δορύλαιον καὶ Σούβλειον ἔλαβε προτάσεις εἰρήνης, ἀλλ' ἀγερῶχος ἀπορρίψας αὐτάς διέταξε τὸν στρατὸν νὰ βαδίσῃ ἐπὶ τὸ Ἰκόνιον. Ἡ ἐμπροσθοφυλακὴ εἶχε διαβῆ ἀνενόχλητος τὰς ἐμπροσθεν δυσχωρίας, ὅτε αἶφνης περιεκυκλώθη ἡ ἐπίλοιπος στρατιὰ ὑπὸ πολυαριθμοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ. Ματαίως ἡ δεξιὰ πτέρυξ ἠγωνίσθη νὰ διαβῇ τὰ στενά. Τότε ὁ Μανουὴλ βλέπων τὸν κίνδυνον εἰσορμᾷ εἰς τὰς πυκνοτέρας τῶν πολεμίων τάξεις καὶ πολεμῶν ὥς ἥρως ἐν τῇ νεότητι καὶ φονεύων καὶ πλεῖστα λαβὼν τραύματα διαπερᾷ πρὸς τὴν πεδιάδα μετὰ τῶν δυνηθέντων νὰ σωθῶσιν. Τὴν ἐπιούσαν, συνομολογηθείσης συνθήκης, διετράχθη ἡ ὑποχώρησις. Ἄλλ' οἱ Τοῦρκοι παραβιάσαντες τὰς συνθήκας προσβάλλουσι τὴν ὀπισθοφυλακὴν καὶ κατακόπτουσι.

τοὺς πλείστους αὐτῆς. Μετὰ τὴν δεινὴν ταύτην ἦτταν τοῦ Μανουὴλ οἱ Τοῦρκοι ἐστερέωσαν τὸ ἐν Ἀσίᾳ κράτος αὐτῶν. Ὁ Μανουὴλ ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1180 βασιλεύσας τριάκοντα ἑπτὰ ἔτη.

33. Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνὸς καὶ Θεόδωρος Κομνηνός.

Ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνὸς ἦτο υἱὸς Ἰωάννου τοῦ Κομνηνοῦ, θεοῦ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου Γ' τοῦ Κομνηνοῦ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀλεξίου Γ' αἱ στάσεις καθ' ὅλον τὸ κράτος ἦσαν ἀδιάλειπτοι. Τότε ἐν Καρίᾳ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐν ἔτει 1200 ἐστασίασε καὶ ὁ νεαρὸς Μιχαὴλ, ἀλλ' ἠττηθεὶς ὑπὸ τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων κατέφυγε πρὸς τοὺς Τούρκους τοῦ Ἰκονίου. Μετὰ δὲ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Λατίνων ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνὸς συνετάχθη μετὰ τοῦ Βονιφατίου, ἐπειδὴ ἤλπιζεν, ὅτι οὗτος θὰ ἀνορθώσῃ τὸ Βυζαντιανὸν κράτος διὰ τοῦ προγόνου αὐτοῦ Μανουὴλ Ἀγγέλου. Τάχιστα ὅμως ἐνόησεν ὅτι ἡπατάτο καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀντιταχθῇ εἰς τὴν ξένην κυριαρχίαν. Ὅθεν λαβὼν τὴν ἄδειαν τοῦ Βονιφατίου ἔδραμε πρὸς βοήθειαν τοῦ στρατηγοῦ τοῦ θέματος τῆς Νικοπόλεως Σενναχερεῖμ, κατὰ τοῦ ὁποίου ἐστασίασαν οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου. Καὶ ὁ μὲν Σενναχερεῖμ ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν στασιαστῶν, ὁ δὲ Μιχαὴλ ἐτιμώρησε τοὺς στασιαστὰς καὶ ἔδρυσεν ἴδιον κράτος ἐν Ἠπείρῳ, Ἀκαρνανίᾳ καὶ Αἰτωλίᾳ. Τὸ κράτος τοῦτο ἔχον πρωτεύουσαν τὴν Ἄρταν ἐπωνομάσθη Δεσποτᾶτον τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπεξετάθη πρὸς βορρᾶν μὲν μέχρι Δυρραχίου, πρὸς μεσημβρίαν δὲ μέχρι Ναυπάκτου καὶ προσέλαβε καὶ τὴν δυτικωτέραν Θεσσαλίαν. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Λέοντος τοῦ Σγουροῦ, τοῦ δεσποζόντος ἐπὶ τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, ὁ Μιχαὴλ ἀνέλαβε καὶ τὴν ἄμεσον ἡγεμονίαν ἐπὶ τῶν χωρῶν αὐτοῦ ἀποστείλας ἐκεῖ καὶ τὸν ἀδελφόν του Θεόδωρον (1208). Οἱ Φράγγοι ὅμως ἐκυρίευσαν καὶ τὴν Κόρινθον (1210) καὶ τὸ Ἄργος μετὰ γενναίαν τοῦ Θεοδώρου ἀντίστασιν (1212).

Ὁ δὲ Θεόδωρος Κομνηνὸς διεδέχθη εἰς τὴν ἀρχὴν τὸν ἀδελφόν του Μιχαήλ, δολοφονηθέντα ἐν Βερατίῳ (1213). Ἐπειδὴ δὲ ὁ Θεόδωρος ἦτο ἀνὴρ μάχιμος, φιλόδοξος καὶ γενναῖος, δὲν ἔπαυσεν ἀγωνιζόμενος εὐδοκίμως οὐ μόνον κατὰ τῶν Λατίνων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν Βουλγάρων, Σέρβων καὶ Ἀλβανῶν. Ἐκυρίευσεν τὴν Ἀχρίδα, τὸ Πρίλαπον, τὴν Πελαγονίαν, τὴν Ἀλβανίαν, τὸ Δυρράχιον, τὴν Κέρκυραν, κατέστησε δὲ ὑποτελεῖ καὶ τὸν ἡγεμόνα τῶν Βουλγάρων Σβιατοσλαῦν. Κατετρόπωσε δὲ καὶ τὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἑρρίκου διάδοχον τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει φραγκικοῦ κράτους, Πέτρον Κουρτεναίου, ἀποπειραθέντα νὰ ἀνακτῇ τὸ Δυρράχιον, καταδιώξας δ' αὐτὸν ἐκεῖθεν κατετρόπωσε αὐθις κατὰ κράτος ἐν Ἀλβανίᾳ καὶ ἐφόνευσεν αὐτόν. Μετ' ὀλίγον ὁ δραστήριος Θεόδωρος κατέλαβε καὶ τὴν Θεσσαλονίκην καὶ προβάς ἐκεῖθεν διὰ τῆς Ζαγοράς κατέλαβε πᾶσαν τὴν χώραν τὴν μέχρι Ἀδριανουπόλεως, Φιλιππουπόλεως καὶ Χρυσοπόλεως (1222). Ἦδη ὁ Θεόδωρος ἀποβαλὼν τὸ δευτερεῖον ἀξίωμα τοῦ δεσπότη ἀνηγόρευσε ἐαυτὸν αὐτοκράτορα, κατέστησε πρωτεύουσαν τὴν Θεσσαλονίκην, περιεβλήθη πορφυρίδα καὶ ἐρυθρὰ πέδιλα, συνεκρότησεν αὐτὴν βασιλικήν, διώρισε δεσπότας, σεβαστοκράτορας, μεγάλους δομεστικούς κλπ. καὶ ἔκοψεν ἴδιον νόμισμα. Κατόπιν κατετρόπωσε περὶ τὰς Σέρρας ὅλοσχερῶς τοὺς Φράγκους, ἐπελθόντας κατ' αὐτοῦ μετὰ κραταιᾶς δυνάμεως, ἐκυρίευσεν τὴν Ἀδριανουπόλιν καὶ ἄλλας ἐν τῇ μεταξύ πόλεις καὶ προέβη λεηλατῶν τὴν χώραν μέχρι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Βιζύης, ὅπου κατετρόπωσε πάλιν τοὺς Φράγκους (1224). Κατόπιν ἡσχολήθη νὰ ὀχυρώσῃ τὸ Δυρράχιον καὶ νὰ ἐξώσῃ ἐκ τῆς Θεσσαλίας ὅλους τοὺς ξένους δυνάστας. Οὕτω δὲ ὁ Θεόδωρος Κομνηνὸς κατήρτισεν μέγα καὶ ἰσχυρὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ Δυρραχίου μέχρι Θεσσαλονίκης καὶ ἀπὸ Ναυπάκτου μέχρι Ἀδριανουπόλεως. Ἀλλ' ὁ ὕμνητικός καὶ φιλόδοξος αὐτοῦ χαρακτὴρ ἐξώθησεν αὐτὸν εἰς πόλεμον κατὰ τῶν Βουλγάρων καί, συγκροτηθείσης μάχης κρίσιμου παρὰ τὸν Ἑβρον ποταμόν, ἐνίκηθη κατὰ κράτος, ἡχμαλωτίσθη καὶ ἐξετυφλώθη (1230).

34. Θεόδωρος Λάσκαρις.

Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἦτο γαμβρὸς ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως Ἀλεξίου τοῦ Γ' τοῦ Ἀγγέλου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπολιορκήθη καὶ ἐκυριεύθη ἡ Κωνσταντινούπολις ὑπὸ τῶν Λατίνων τῆς τετάρτης σταυροφορίας.

Τὴν τετάρτην σταυροφορικὴν ἐκστρατείαν προεκάλεσεν ὁ τότε πάπας Ἰννοκέντιος ὁ Γ'. Τὸν σταυροφορικὸν στρατὸν ἀνέλαβε νὰ μεταβιβάσῃ εἰς Ἀσίαν ὁ δόγης τῆς Ἑνετίας Ἐρρίκος Δάνδολος. Ἀλλ' ἀντὶ οὗτοι νὰ πλεύσωσιν ἐπὶ τὴν Ἀσίαν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ἀγίων τόπων, ἐτράπησαν ἐπὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπως ἀναβιβάσωσιν εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἀλέξιον Δ', υἱὸν τοῦ Ἰσαακίου Ἀγγέλου, τοῦ ἐκθρονισθέντος ὑπὸ Ἀλεξίου τοῦ Γ'. Οὗτος, ἅμα εἶδεν ἀποβιβαζομένους τοὺς σταυροφόρους, ἐτράπη ἀμαχητὶ εἰς ἀνανδρον φυγὴν, οἱ δὲ σταυροφόροι, ἀφοῦ ἐκυριεύσαν τὸν πύργον τοῦ Γαλατᾶ καὶ τὸν λιμένα, ἀπεφάσισαν νὰ προσβάλωσι καὶ τὴν πόλιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης. Καὶ ἀπὸ ξηρᾶς μὲν οἱ πολέμιοι ἀπεκρούσθησαν, διότι ἀντετάχθη κατ' αὐτῶν ἀνὴρ γενναῖος, ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις, γαμβρὸς τοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἀπὸ θαλάσσης κατώρθωσαν νὰ καταλάβωσι πύργους τινὰς τοῦ περιτειχίσματος καὶ ἐβαλον πῦρ εἰς τὰς πέριξ οἰκίας. Ὁ Ἀλέξιος Γ' μαθὼν, ὅτι ἡ ἀπὸ ξηρᾶς ἐφοδος ἀπεκρούσθη, ἔλαβε θάρρος καὶ ἐξῆλθε μὲ πολυάριθμον στρατὸν κατὰ τοῦ ἡττηθέντος πεζικοῦ στρατοῦ ὡς εἶδεν ὅμως τοὺς σιδηροφράκτους ἵπποτας ἐτοιμοὺς ν' ἀνταχθῶσι, δὲν ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ αὐτούς. Εἰς μάτην ὁ γενναῖος Λάσκαρις προέτρεπεν αὐτὸν νὰ ἀγωνισθῇ καὶ διαβεβαίου αὐτὸν περὶ τῆς νίκης. Ὁ ἄθλιος βασιλεὺς ἐπέστρεφεν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὴν νύκτα παραλαβὼν τὰ πολυτιμότερα τῶν κειμηλίων καὶ τοὺς θησαυροὺς του καὶ μίαν μόνην θυγατέρα ἐξ ὅλης τῆς οἰκογενείας του ἐδραπέτευσε διὰ θαλάσσης. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις μετὰ ματαίαν ἀντίστασιν ἐκυριεύθη (τῇ 12 Ἀπριλίου 1204). Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν καπνιζόντων ἐρείπων τῆς κυριευθείσης πόλεως συνελθόντες πολλοὶ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας ἐξέλεξαν αὐτο-

κράτορα τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν καὶ ἀντέταξαν ἀπεγνωσμένην ἄμυναν, ἀλλ' οἱ εὐγενεῖς σταυροφόροι κατέφυγον καὶ πάλιν εἰς τὸ ἀκαταμάχητον ἑαυτῶν ὄπλον, τὸ πῦρ, τὸ ὅποῖον ἀπετέφρωσε τὸ πλεῖστον τῆς πόλεως. Ὁ Λάσκαρις, ἀφοῦ μάτην παρέστησεν εἰς τὸν λαὸν ὁποῖα οἰκτρὰ τύχη τὸν περιμένει, ἂν δὲν ἀντιταχθῇ πρὸς τοὺς πολεμίους πρὸς σωτηρίαν ἑαυτοῦ καὶ τῆς πόλεως, ἀφοῦ μάτην ὑπέμνησεν εἰς ἕκαστον τὴν ὑπὸ τῆς τιμῆς ἐπιβεβλημένην ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντος, ἠναγκάσθη ἐπὶ τέλους νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ αὐτὸς καὶ διαπέρσας διὰ τοῦ Βοσπόρου εἰς τὴν Ἀσίαν ἀνίδρυσεν ἐν Νικαίᾳ ἰδίαν Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν.

Μετὰ διετίαν περίπου ἐν ἔτει 1206 συνελθόντες ἐν Νικαίᾳ εἰς μεγάλην σύνοδον οἱ πολιτικοὶ καὶ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες ἀνεκήρυξαν ἐπισήμως αὐτοκράτορα Ρωμαίων τὸν Θεόδωρον Λάσκαριν. Ὁ Λάσκαρις εἶχεν ἤδη νὰ ἀντιπαλαίσῃ ὄχι μόνον πρὸς τοὺς Φράγκους, τοὺς ὁποίους οὐδέποτε ἠδυνήθη νὰ νικήσῃ ἐκ παρატάξεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸν σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου, τὸν ὁποῖον νικήσας παρὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἰδιοχείρως ἐφόνευσεν, καὶ πρὸς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνόν, ὅστις ἱδρυσεν ἐν Τραπεζοῦντι ἴδιον κράτος. Ὁ Λάσκαρις ἐξώσας παντελῶς σχεδὸν τοὺς Λατίνους ἐκ τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀπέβη παντοῦναμος καὶ παρασκευάσας ἰσχυρὸν στόλον ἀπεφάσισε νὰ ἀνακτῇ ἤδη καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὅθεν ὁ αὐτοκράτωρ Ἑρρίκος ἠναγκάσθη νὰ στρατεύσῃ αὐτὸς ἐπὶ τὴν Ἀσίαν καὶ κατετρόπωσε μὲν (περὶ τὸν ποταμὸν Λούπαρκον) τὸν Λάσκαριν, ἀλλ' οὗτος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ ἐτράπη πρὸς βορρᾶν καὶ ἐκυρίευσεν πολλὰ φρούρια. Τελευταῖον στρατεύσας καὶ κατὰ τῶν Τουρκομάνων καὶ τολμηρότερον τοῦ δέοντος ἐκτεθεὶς εἰς τὸν κίνδυνον συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ παρεδόθη εἰς τὸν σουλτάνον τοῦ Ἰκονίου, ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἠλευθερώθη μετὰ τὴν πληρωμὴν πολλῶν λύτρων καὶ τὴν παραχώρησιν πολλῶν φρουρίων καὶ πόλεων. Ἐτελεύτησε δὲ ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις ἐν ἔτει 1222 εἰς ἡλικίαν πεντήκοντα περίπου ἐτῶν.

35. Ἰωάννης Βατάτσης (1222—1235).

Ὁ Ἰωάννης Δούκας ἢ Βατάτσης ἦτο γαμβρὸς τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως ἐπὶ τῇ θυγατρὶ του Εἰρήνης, διεδέχθη δὲ αὐτὸν μετὰ θάνατον εἰς τὸν θρόνον (1222). Ὁ Βατάτσης ἦτο συνετρός, γενναῖος καὶ φρόνιμος ἀνὴρ, ὥστε οὔτε ἔπραττέ τι ἄνευ προηγουμένης περισκέψεως, οὔτε παρημέλει τι μετὰ τὴν ἀπόφασιν. Διὸ καὶ ἔτι μᾶλλον ἐδόξασε καὶ ἐκραταίωσε τὴν ἐν Νικαίᾳ Ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐνίκησε κατὰ κράτος τὰς ἐπελθούσας κατ' αὐτοῦ συνηνωμένας τῶν Φράγκων δυνάμεις εἰς μάχην αἰματηράν (περὶ τὸ Ποιμανηνὸν) καὶ κατέλαβε πάσας σχεδὸν τὰς ἐν Ἀσίᾳ κτήσεις αὐτῶν (1224). Ἐπειτα δὲ συγκροτήσας στόλον ἀφῆρσε πάσας τὰς ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν ὑπαγομένας νήσους (Λέσβον, Χίον, Σάμον, Ἰκαρίαν καὶ Κῶν,) καὶ κατέστησεν ὑποτελῆ τὸν δυνάστην τῆς Ῥόδου Λέοντα Γαβαλᾶν. Βραδύτερον ὁ Βατάτσης ἐκυρίευσεν καὶ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεχομένην Καλλιπόλιν, κατέλαβε πᾶσαν τὴν Θρακικὴν χερσόνησον (1235) καὶ ἐπολιόρκησεν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Βουλγάρων Ἀσάν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἠττήθη ὁ στόλος αὐτοῦ (1236). Καὶ ἐπὶ τέλους κατέλυσε τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ὑπήγαγεν αὐτὴν ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας (1242—1246). Οὕτω δὲ ὁ Ἰωάννης Βατάτσης κατέρωθωσε νὰ ἐνώσῃ ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ἅπαντα σχεδὸν τὸν ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ Ἑλληνισμόν, τὸν ὑπαγόμενον ὑπὸ τὴν αὐτοκρατορίαν τῶν Φράγκων, πλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλων τινῶν μερῶν.

Μετὰ ταῦτα ἡσχολήθη εἰς τὴν ἐσωτερικὴν τοῦ κράτους βελτίωσιν καὶ μεγάλως ἀνέπτυξε τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν. Ἀλλὰ οὐχ' ἦττον ἔπραξε καὶ τινα σφάλματα, τὰ ὁποῖα ἀποδεικνύουσιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τόσῳ συνετὸς καὶ μεγαλόφρων ἀνὴρ δὲν ὑπῆρξεν ἀνώτερος πολλῶν ἐσφαλμένων δοξασιῶν τῆς ἐποχῆς. Τὰ σφάλματα δὲ ταῦτα ὑπῆρξαν δύο τινά, πρῶτον μὲν ὅτι ὑπέθαλψε τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ δεύτερον διότι κατεδάπα-

νησεν εἰς κτίσεις ναῶν καὶ μοναστηρίων πολλὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἐπωφελέστερον ἡδύναντο νὰ δαπανηθῶσιν εἰς τὴν ἀνάπτουξιν τῶν ναυτικῶν καὶ πεζικῶν δυνάμεων. Ἐτελεύτησε δὲ τὸν ἔνδοξον αὐτοῦ βίον ὁ Ἰωάννης Βατάτσης τῇ 30 86ρίου τοῦ ἔτους 1255 ἄγων τὸ ἐξηκοστὸν δεύτερον ἔτος τῆς ἡλικίας.

36. Μιχαὴλ Παλαιολόγος.

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀνδρονίκου Παλαιολόγου γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1237 καὶ κατήγετο ἐκ μιᾶς τῶν ἐπιφανεστέρων οἰκογενειῶν. Ὁ Μιχαὴλ ἐλογίζετο ὡς ὁ ἰκνώτερος τῶν στρατηγῶν τῆς ἐποχῆς του, ἦτο δὲ ἀνὴρ πανούργος καὶ δόλιος, καὶ φαίνεται, ὅτι ἐφλέγετο ἀπὸ ἀκόρεστον φιλαρχίαν καὶ ἐπεθύμει νὰ καταλάβῃ διὰ παντός μέσου τὸν θρόνον. Ἐπὶ τοῦ Ἰωάννου Βατάτση ὁ Μιχαὴλ κατηγορήθη ἐπὶ ἐσχάτῃ προδοσίᾳ, ἀλλ' ἠθώωθη δι' ἔλλειψιν ἀποδείξεων καὶ ἀνέκτησε τὴν εὐνοίαν τοῦ βασιλέως. Ἐπὶ δὲ τοῦ διαδόχου τοῦ Βατάτση διορισθεὶς διοικητὴς τῆς Νικαίας καὶ Βιθυνίας, κατηγορήθη καὶ πάλιν, ὅτι μελετᾷ νὰ ἀφάρπασῃ τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ὁ Μιχαὴλ τότε κατέφυγεν εἰς Ἰκόνιον καὶ ἐκεῖθεν ἀπέστειλεν ἀπολογίαν, ὃ δὲ βασιλεὺς Θεόδωρος Λάσκαρις Β' ἐπέτρεψεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπάνοδον καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν κατὰ τοῦ δεσπότη τοῦ Ἡπείρου Μιχαὴλ Κομνηνοῦ. Καὶ πάλιν τότε κατηγορηθεὶς συνελήφθη καὶ ἀπήχθη εἰς Μαγνησίαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἠξιώθη ἀμνηστίας. Ἐπὶ τέλους ὅμως ὁ πόθος αὐτοῦ ἐξεπληρώθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Λασκάρως καὶ κατέλαβε διὰ δόλου καὶ πανουργίας τὸν θρόνον.

Ὁ Θεόδωρος Λάσκαρις Β', υἱὸς τοῦ περικλεοῦ Βατάτση, τελευτήσας μετὰ τετραετῇ βασιλείᾳ κατέλιπε τέσσαρας θυγατέρας καὶ ἓνα υἱὸν ὀκταέτη ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου καὶ τοῦ ὑπουργοῦ του Γεωργίου Μουζάλωνος (1259). Μετὰ ἑννέα δὲ ἡμέρας ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεοδ. Λασκάρως, δολοφονηθέντος τοῦ Μουζάλωνος, προεχειρίσθη κυβερνήτης τῶν πραγμάτων ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος λαβὼν τὸ

ἀξίωμα τοῦ μεγάλου δουκὸς καὶ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀνηγορεύθη δεσπότης καὶ ἐπὶ τέλους ἔλαβε καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα ὑποσχεθεὶς ἐνόρκως, ὅτι θέλει σεβασθῇ τὴν ζωὴν τοῦ βασιλόπαιδος καὶ μετὰ τὴν ἐνηλικίωσίν του θέλει παραδῶσθαι εἰς αὐτὸν τὴν ἀρχήν. Ὁ Μιχαὴλ δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ δώσῃ τὸν ὄρκον, ἀλλὰ κατὰ τὴν στέψιν, τελεσθεῖσαν μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἐστέφθη αὐτὸς μόνος βασιλεὺς (1 Ἰανουαρίου 1260). Ἡ δὲ στέψις τοῦ βασιλόμαιδος ἀνεβλήθη νὰ γείνη μετὰ τὴν ἐνηλικίωσιν αὐτοῦ. Οὕτω δὲ ὁ Μιχαὴλ κατέλαβε τὸν θρόνον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Κομνηνὸς ἐπεριεδόμενος ἐπὶ τῶν δύο γαμβρῶν του, τοῦ Μαμφρέδου, βασιλέως τῆς Σικελίας, καὶ τοῦ πρίγκιπος τῆς Ἀχαΐας Γουλιέλμου, ἤθελε νὰ ἀνακτήσῃ αὐτὸς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀπέστειλε κατ' αὐτῶν ἤδη πρὸ τῆς στέψεώς του τὸν ἀδελφόν του Ἰωάννην, ὅστις κατετρόπωσεν αὐτοὺς ἐν Πελαγονίᾳ καὶ συνέλαβε πολλοὺς αἰχμαλώτους ἐκ τῶν ἱπποτῶν καὶ αὐτὸν τὸν Γουλιέλμον, τοὺς ὁποίους ἀπέλυσε μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῇ παραχωρήσει τῶν φρουρίων Μονεμβασίας, Μιστρά καὶ Μάνης. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Μιχαὴλ ἐγένετο κύριος ἀπάσης σχεδὸν τῆς Θεσσαλίας (1259) καὶ εὐθὺς διαπεράσας εἰς τὴν Θράκην ἐκυρίευσεν τὴν Σηλυβρίαν καὶ ἀπεπειράθη, νὰ καταλάβῃ καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' εἰς μάτην. Μετ' ὀλίγον ἀπέστειλε τὸν Ἀλέξιον Στρατηγόπουλον μετὰ ὀκτακοσίων ἱππέων καὶ εὐαριθμοῦ πεζικοῦ στρατοῦ εἰς Εὐρώπην, ἵνα ἐπιτηρῇ τὸν δεσπότην τῆς Ἠπείρου, Μιχαὴλ Κομνηνόν, παραγγέλλας εἰς αὐτὸν νὰ κατασκοπεύσῃ τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβαίνοντα, χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τι κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' οὗτος ἀποβιβασθεὶς εἰς Καλλιπὸλιν τῆς Θράκης καὶ μαθὼν ὅτι πᾶσαι αἱ ναυτικαὶ καὶ πεζικαὶ δυνάμεις τῶν πολεμίων εἶχον μεταβῇ πρὸς κατάληψιν τοῦ Δαφνουσίου καὶ ὅτι ἡ πόλις συγκοινωνεῖ διὰ τινος ὑπογείου διόδου, εἰσῆλθεν δι' αὐτῆς καὶ κατέλαβεν ἀμαχητὶ τὴν πόλιν (26 Ἰουλίου 1261).

Ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος πληροφορηθεὶς τὴν κατάληψιν τῆς

Κωνσταντινουπόλεως ἔσπευσε νὰ μεταβῇ εἰς αὐτὴν καὶ ἐστέφθη πάλιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἀρσενίου καὶ περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους, ἵνα ἐκλείψῃ πᾶς κίνδυνος περὶ τῆς ἀρχῆς, ἀπετύφλωσε τὸν ταλαίπωρον υἱὸν τοῦ Λασκάρους Ἰωάννην !

Ἦδη μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία περιελάμβανε τὴν Θράκην καὶ Μακεδονίαν, τὸ πλεῖστον τῆς Θεσσαλίας, τὰς περὶ τὴν Νίκαιαν ἁσιανὰς ἐπαρχίας καὶ τινὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Ἄν καὶ ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία ἡρωτηριάσθη ἐπὶ τοσοῦτον, οὐχ' ἦττον εἶχε πόρους μεγάλους, ἀρίστην πρωτεύουσαν, συγκεντροῦσαν ἐν ἑαυτῇ τὸ κυριώτατον τοῦ κόσμου ἐμπορίον, καὶ τὸ σπουδαιότατον πάντων εἶχεν ἔθνικὴν ἐνότητα, ἐν ᾗ οἱ ἀντίπαλοι αὐτοῦ ἐστεροῦντο πάντων τούτων τῶν πλεονεκτημάτων, ὥστε ἡδύνατο εὐκόλως νὰ κατισχύσῃ ὅλων τῶν πολεμίων καὶ νὰ λάβῃ τὴν προτέραν ἑαυτῆς ἑκτασιν καὶ ἰσχύν. Ἀλλὰ δυστυχῶς ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀντὶ νὰ ἐπιμείνη εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἔθνικῶν πόρων, ἀντὶ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ μάχιμον τῶν ὑπηκόων φρόνημα καὶ τὸ αἶσθημα τῆς ἔθνικης ἀνεξαρτησίας, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ ὀλέθριον σύστημα τῆς μετὰ τῶν ξένων συμμαχίας, (Ἑνετῶν καὶ Γενουαίων), παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς πλεῖστα ἐμπορικὰ προνόμια καὶ τὸ πάντων χερίστον ἐνόμισε συμφέρον νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν ἑλληνικὴν ἐκκλησίαν ὑπὸ τὴν δυτικὴν. Ταῦτα πάντα ἐπέδρασαν ὀλεθρίως ἐπὶ τῆς τύχης τοῦ ἔθνους καὶ ἐπιτάχυναν τὴν παρακμὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ὑποδούλωσιν. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Μιχαὴλ ἐπὶ τοσοῦτον ἐπέσυρε καθ' ἑαυτοῦ τὸ μῖσος τῶν ὑπηκόων του, ὥστε, ὅτε ἐτελεύτησε, δὲν ἠξιώθη οὐδὲ τῆς συνήθους βασιλικῆς ταφῆς (11 Δεκεμβρίου 1282).

37. Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

Ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως Μανουὴλ Παλαιολόγου γεννηθεὶς τῇ 7 Φεβρουαρίου 1405. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἔλαβε τὸν θρόνον ὁ πρεσβύτερος,

ἀδελφός του Ἰωάννης (1425), μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνέλαβε τὸν θρόνον ὁ Κωνσταντῖνος προτιμηθεὶς τῶν δύο ἀδελφῶν του, Δημητρίου καὶ Θωμᾶ (1449).

Ὁ Κωνσταντῖνος προαισθανόμενος τὸν τελευταῖον ἀπὸ τῶν Τούρκων κίνδυνον ἔσπευσε νὰ προετοιμασθῇ, ὅπως ἀποκρούσῃ αὐτόν. Ἐζήτησε δὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔλαβε παρ' αὐτῶν, μόνος δ' ὁ πάπας ὑπέσχετο νὰ στείλῃ βοήθειαν, ἐὰν ὁ Κωνσταντῖνος παρεδέχετο τὴν ἔνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν. Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπεδέχθη αὐτήν, ὁ δὲ πάπας ἐπεμψε πεντήκοντα καὶ μόνον ἄνδρας ὑπὸ τὸν καρδινάλιον Ἰσίδωρον, Ἑλληνα ἐξωμότην, ὅστις φθάσας κατὰ τὰς παραμονὰς ἔφερε προσέτι καὶ ἑκατὸν πεντήκοντα καθολικοὺς ἐβελοντάς ἐκ τῆς πολιορκίας Χίου.

Ἐν ἔαρι δὲ τοῦ 1453 ὁ τότε σουλτᾶνος Μωάμεθ ὁ Β' ἐπολιορκήσας τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης μετὰ πολυαρίθμων δυνάμεων. Ἀπέναντι δ' αὐτῶν ὁ Κωνσταντῖνος δὲν εἶχε νὰ ἀντιτάξῃ, εἰ μὴ εἴκοσι καὶ ἑξ πλοῖα καὶ ἑπτακισχιλίους ἄνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων διςχίλιοι ἦσαν Γεννοαῖοι καὶ ἔνετοί ὑπὸ τὸν γενναῖον Ἰουστινιανόν. Ἡ τακτικὴ πολιορκία ἤρχισε τὴν ἑκτὴν Ἀπριλίου, οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἀντέταξαν ἀληθῶς ἥρωϊκὴν ἄμυναν καὶ ἀπέκρουσαν γενναίως ἐπὶ δύο σχεδὸν μῆνας πάσας τὰς ἐφόδους τῶν πολεμίων.

Ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέρριψε τὰς ἐπανειλημμένας περὶ παραδόσεως προτάσεις καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀποθάνῃ ὡς ἥρως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχε νὰ ἀντιπάλαισῃ συγχρόνως καὶ πρὸς τὰς ἐσωτερικὰς ἐριδας λαοῦ ἁμαθοῦς καὶ δεισιδαίμονος, ὅστις ἀντὶ νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ ἐλευθερίας, πίστεως καὶ πατρίδος, συνεζήτει τὸ περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἄλλα θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ ἐπερίμενεν ἐκ Θεοῦ καὶ μόνου τὴν σωτηρίαν του.

Ἀφοῦ δ' οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν τὰς πρῶτας ἀπὸ ξηρᾶς ἐφόδους, τὴν 20 Ἀπριλίου ἐνίκησάν καὶ κατὰ θάλασσαν, καὶ τέσσαρα μόνον ἑλληνικὰ πλοῖα κατήσχυναν ὁλόκληρον τὸν στόλον τῶν πολεμίων, συγχείμενον ἐξ ἑκατὸν τεσσαράκοντα

πέντε πολεμικῶν πλοίων καὶ ἔτρεψαν δις εἰς φυγὴν. Διὰ νύκτος ὁ σουλτᾶνος, ἐπειδὴ ἡ εἵσοδος τοῦ κόλπου ἐφράσσετο δι' ἀλύσεως, διεβίβασε διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τῆς Προποντίδος εἰς τὸν Κεράτιον κόλπον ἐβδομήκοντα δύο πλοῖα. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τὰ πυρπολήσωσιν, ἀλλὰ δυστυχῶς ἀπέτυχον, διότι ὁ σκοπὸς αὐτῶν ἐπροδόθη ὑπὸ τῶν Γενουαίων τοῦ Γαλατᾶ. Ἐπίσης εἰς μίαν νύκτα ὁ σουλτᾶνος ἀνήγειρεν εἰς ἀπόστασιν δέκα βημάτων ἀπὸ τοῦ τείχους μέγαν ξύλινον πύργον περιβεβλημένον διὰ δερμάτων, ἀλλ' οἱ Ἕλληνες ἐπυρπόλησαν αὐτὸν τὴν ἐπομένην νύκτα. Κατόπιν ὁ σουλτᾶνος ἐγεφύρωσε τὸν Κεράτιον κόλπον μὲ τὴν ξηρὰν καὶ ἤρχισε νὰ προσβάλλῃ τὸ θαλάσσιον τεῖχος. Κατὰ δὲ τὴν 15 Μαΐου οἱ Ἕλληνες ἀπεκάλυψαν ὑπόνομον προχωροῦσαν ἐντὸς τῶν τειχῶν, ἀλλ' ὁ μηχανικὸς Ἰωάννης Γράντ ἐξουδετέρωσεν αὐτὴν δι' ἀνθυπονομεύσεως, ὡς καὶ τὰς κατόπιν ἀποκαλυφθείσας (κατὰ τὴν 21, 23, 24 καὶ 25 Μαΐου). Ἀλλὰ τὰ κατὰ τοὺς πολιορκουμένους ἀπέβαινον ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν δυσχερέστερα. Τὰ τεῖχη ἤρχισαν πανταχοῦ νὰ καταρρέωσιν ὑπὸ τοὺς ἀπαύστους πυροβολισμούς, τέσσαρες πύργοι κατηδαφίσθησαν, τὰ ἐφόδια ἐξέλιπον καὶ αὐτοὶ δεκατεύμενοι καθ' ἑκάστην οὐδαμῶθεν ἐλάμβανον ἐπικουρίαν. Καὶ εἰς τὴν τοιαύτην ἀμηχανίαν εὕρισκόμενος ὁ Κωνσταντῖνος ἀπέριψε μετ' ἀγανακτήσεως καὶ τὴν τελευταίαν περὶ παραδόσεως πρότασιν.

Τέλος τὴν νύκτα τῆς 28 πρὸς τὴν 29 Μαΐου ἀπεφασίσθη ἡ γενικὴ ἔφοδος. Ἱερεῖς καὶ οὐλεμάδες καὶ αὐτοὶ ὁ σουλτᾶνος περιῆλθον τὸ στρατόπεδον ἐξάπτοντες τὸν ζῆλον τῶν πολεμίων δι' ὑποσχέσεων καὶ μελλουσῶν ἐπαγγελιῶν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Κωνσταντῖνος, ὅφ' οὐ ἐπεθεώρησεν ὅλας τὰς ἐπ' αὐτῷ τοῦ τείχους, συνήθροισε τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς νὰ ἀγωνισθῶσι γενναίως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος, ὡς ἄνδρες ἀγαθοὶ καὶ γενναῖοι καὶ ἐπαξίως τῆς καταγωγῆς των. Κατόπιν μετέβη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας, ἐζήτησε συγχώρησιν ἀπὸ τοὺς παρευρισκομένους εἰς τὸν ναόν, μετέλαβε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ ἐκεῖθεν μετέβη.

εἰς τὰ ἀνάκτορα καὶ ἡσπάσθη καὶ ἀπεχαιρέτισε πάντας τοὺς οἰκείους ἐν τῷ μέσῳ λυγμῶν καὶ δακρύων. Μετὰ τὸ μεσονύκτιον διετάχθη ἡ πρώτη ἔφοδος ὑπὸ τῶν νεοσυλλέκτων. Οἱ Ἕλληνες ἀπέκρουσαν αὐτήν, ἀπέκρουσαν καὶ τὴν δευτέραν, γενομένην ὑπὸ τῶν ἀτάκτων, ἀπέκρουσαν δὲ καὶ τὴν τρίτην ἔφοδον, γενομένην ὑπὸ τῶν γενιτσάρων, τοὺς ὁποίους ἤγεν αὐτὸς ὁ Μωάμεθ. Εἶχεν ἐξημερώσει καὶ ὁ Κωνσταντῖνος ἀγαλλόμενος συνέχαιρε τοὺς συναγωνιστὰς διὰ τὴν νίκην. Δυστυχῶς τὴν στιγμήν ἐκείνην ἐπληγώθη ὁ Ἰουστινιανὸς καὶ ἡ ναγκάσθη νὰ ἀποχωρήσῃ τοῦ ἀγῶνος, ὁ δὲ σουλτᾶνος ἀντιληφθεὶς τὴν ὥς ἐκ τούτου προελθοῦσαν ταραχὴν διέταξε νέαν ἔφοδον, ἀλλὰ καὶ αὕτη ἀπεκρούσθη. "Οτε κατὰ τύχην οἱ Τοῦρκοι ἀνεκάλυψαν ὑπόγειόν τινα πύλην, ἣτις εἶχε λησμονηθῇ ἀνοικτὴ, καὶ δι' αὐτῆς εἰσῆλθον πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν καὶ προέβησαν πρὸς τὴν πύλην τοῦ Ῥωμανοῦ καὶ κατέλαβον τὰ νῶτα τοῦ ἐκεῖ πολεμοῦντος βασιλέως, συγχρόνως δ' ἐγένετο καὶ νέα ἔφοδος καὶ πολλοὶ μὲ τὰς κλίμακας ἀνέβησαν εἰς τὸ τεῖχος. Ἐν ᾧ δὲ καὶ πάλιν ὁ Κωνσταντῖνος γενναίως ἀπέκρουε τὴν τελευταίαν ἔφοδον, στραφεὶς εἶδεν αἴφνης ἐκυτὸν περικυκλωμένον ὑπὸ ἀναριθμητῶν Τούρκων. Τότε ἔφιππος ἐφώρμησεν εἰς τὸ μέσον αὐτῶν παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν συναγωνιστῶν. "Ολοι σχεδὸν κατέπεσον ἡρωϊκῶς μαχόμενοι εἰς τὸν ἄνιστον ἐκείνον ἀγῶνα, τελευταῖος δὲ κατέπεσε καὶ ὁ Κωνσταντῖνος.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν εἰσῆλθεν ἔφιππος εἰς τὴν πόλιν καὶ ὁ Μωάμεθ καὶ κατευθυνθεὶς εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Σοφίας διέταξεν ἕνα τῶν ιερέων νὰ ἀναβῇ εἰς τὸν ἄμβωνα καὶ καλέσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν. Ἐκτοτε ὁ ναὸς ἐκείνος καθιερώθη εἰς τὸν Ἰσλαμισμόν καὶ πανταχοῦ ἀντὶ τοῦ σταυροῦ ἀνυψώθη ἡ ἡμισέληνος. Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἐξηκολούθησεν ἡ σφαγὴ καὶ ἡ αἰχμαλωσία καὶ αἱ διαρπαγαί. Οἱ ἱεροὶ ναοὶ ἐβεβηλώθησαν καὶ αὐτὸς ὁ μέγας ναὸς τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀπεγυμνώθη τῶν πολυτίμων ἀφιερωμάτων του. Ἄπας δὲ ὁ λαὸς ἢ ἐσφάγη ἢ ἠχμαλωτίσθη, ὀλίγιστοι δὲ διεσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς, μετακομίσαντες τὰ γράμματα καὶ τὰς ἐπιστήμας εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, αἱ ὁποῖαι τότε εὐρίσκοντο βυθισμέναι εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμαθείας.

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΒΙΟΙ ΕΠΙΦΑΝΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΤΟΥ ΔΟΥΛΕΥΣΑΝΤΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

38. Γεννάδιος Σχολάριος ὁ πατριάρχης.

Ὁ Γεώργιος Κουριέσιος, ὁ ἐπιλεγόμενος Σχολάριος, ἐγεν-
νήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἢ τὴν Χίον πιθανῶς περὶ τὸ
1400 μ. Χ. Μετὰ τὸ πέρασ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει σπου-
δῶν του διωρίσθη διδάσκαλος τῆς ἐκεῖ ἀκαδημίας, ἔπειτα
βασιλικὸς κριτὴς καὶ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ βασιλέως
Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Ταχέως ὁ Σχολάριος διεφημίσθη
ὡς διάσημος νομολόγος, ὡς εὐγλωττος ῥήτωρ καὶ ὡς ἐξοχος
θεολόγος καὶ φιλόσοφος. Ὅτε δ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ
Παλαιολόγος ἀπῆλθεν εἰς Ἰταλίαν πρὸς συζήτησιν τῶν ὄρων
τῆς ἐνώσεως τῶν δύο ἐκκλησιῶν, ἀνατολικῆς καὶ δυτικῆς, παρέ-
λαβε μεθ' ἑαυτοῦ τοὺς ἐπισημοτέρους ἄνδρας τοῦ κράτους, τὸν
Σχολάριον, τὸν Γεμιστόν, τὸν Ἀργυρόπουλον, τὸν Βησσαρίωνα
καὶ ἄλλους. Ἀλλ' ὁ Σχολάριος, Μάρκος ὁ Εὐγενικὸς καὶ ἄλ-
λοι, ἡρνήθησαν νὰ ὑπογράψωσιν εἰς τὸ περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκ-
κλησιῶν συνταχθέν πρακτικὸν καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν Βενετίαν.
Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως Ἰωάννου ὁ Κωνσταντῖνος Πα-
λαιολόγος ἐπιζητῶν διὰ παντὸς μέσου νὰ σώσῃ τὸ κράτος ἀπὸ
τῆς Ὀσμανικῆς κατακτῆσεως συνεκάλεσεν ἐν Κωνσταντινου-
πόλει σύνοδον. Καὶ πάντες μὲν συνήνεσαν εἰς τὴν ἐνώσιν τῶν
τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι δι' αὐτῆς ἤθελον λάβῃ βοή-
θειαν ἐκ τῆς Δύσεως καὶ ἀποκρούσωσι τὸν κίνδυνον, ἀλλ' ὁ
Σχολάριος, ὅστις κατ' ἀρχὰς ἦτο ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, ἅμα ἐ-
πίσθη, ὅτι ἡ Εὐρώπη καὶ ὁ πάπας ἢ δὲν δύνανται ἢ δὲν θέ-
λουσι νὰ ἀποκρούσωσι τοὺς Τούρκους, δὲν ἐδίστασε νὰ κηρυχθῇ
κατὰ τῆς ἐνώσεως. Τότε δὲ φαίνεται, ὅτι ἀπεσύρθη εἰς τὴν
μονὴν τῆς Παμμακαριστοῦ καὶ ἐνδυθεὶς τὸ μοναχικὸν σχῆμα
ἐκ Γεωργίου μετωνομάσθη Γεννάδιος. Τότε δ' ἐρωτώμενος περὶ

τῆς ἐνώσεως ἐκλείσθη εἰς τὸ κελλίον τοῦ καὶ λαβὼν χάρτην ἔγραψε τὴν γνώμην τοῦ ὡς ἐξῆς: « Ἀθλιοὶ Ῥωμαῖοι, εἰς τὴν ἐπλανήθητε καὶ ἀπεμακρύνετε ἐκ τῆς ἐλπίδος τοῦ Θεοῦ, καὶ ἠλπίσατε εἰς τὴν δύναμιν τῶν Φράγκων, καὶ σὺν τῇ πόλει, ἐν ᾗ μέλλει φθαρῆναι, ἐσχάσατε καὶ τὴν εὐσέβειάν σας; . . . Γινώσκετε, ἄθλιοι πολῖται, τί ποιεῖτε; καὶ σὺν τῷ αἰχμαλωτισμῷ, ὃς μέλλει γενέσθαι εἰς ὑμᾶς, ἐσχάσατε καὶ τὸ πατροπαράδοτον καὶ ὡμολογήσατε τὴν ἀσέβειαν; Οὐαὶ ὑμῖν ἐν τῷ κρίνεσθαι!» Ἡ προκήρυξις αὕτη τοῦ Γενναδίου, τὴν ὁποίαν ἔθεσεν εἰς τὴν θύραν τοῦ κελλίου τοῦ, ἐπροξένησε γενικὴν ταραχὴν καὶ ἀναστάτῳσιν εἰς τὰ πνεύματα καὶ ἡ ἐπιδιωκομένη ἔνωσις ἐγένετο ἀληθὴς διαίρεσις. Καὶ ἐν ᾧ τὰ πυροβόλα κατέρριπτον τὰ τείχη τῆς πόλεως, ὁ Σχολάριος ἔγκλειστος εἰς τὸ κελλίον τοῦ ἐδίδασκε τὰ πλήθη καὶ ὡς θεόπνευστος προέλεγε τὴν ἄλωσιν καὶ ἐκσπενδονίζων τοὺς κεραυνοὺς τοῦ ἀναθέματος κατὰ τῶν ἐνωτικῶν ἀπέτρεπε τὸν λαὸν νὰ λάβῃ τὰ ὅπλα καὶ νὰ ἀγωνισθῇ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ὁ Μωάμεθ μετὰ τὴν ἄλωσιν παρατηρήσας τὴν ἐν τῇ πόλει λειψανδρείαν κατενόησεν, ὅτι τὸ μόνον μέσον τῆς συγκέντρώσεως ἦτο τὸ πατριαρχεῖον, ὡς θρησκευτικὸν καὶ ἐθνικὸν κέντρον θεωρούμενον. Ὅθεν πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ πατριάρχου Ἀθανασίου τοῦ Β', ὅστις εἶχε φονευθῇ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, προσεκάλεσε τοὺς ἀπάτριδας Ἕλληνας νὰ ἐκλέξωσι κατὰ τὰ βυζαντιακὰ ἔθιμα νέον πατριάρχην τῆς ἀρεσκείας των. Ὡς τοιοῦτος παρὰ πάντων ἐπροτάθη καὶ ἄνευ ἀντιλογίας ἐχειροτονήθη πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καὶ Νέας Ῥώμης ὁ Σχολάριος ἐν τῷ ναῷ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Μετὰ δὲ τὴν χειροτονίαν συνοδευόμενος ὑπὸ τῶν ἐξοχωτάτων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν μετέβη πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ σουλτάνου, ὅστις ὑπεδέχθη αὐτὸν μετὰ μεγάλων τιμῶν καὶ συνδιαλεχθεὶς περὶ πολλῶν ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν δεκανίκιον χρυσοῦν μὲ πολυτίμους λίθους κεκοσμημένον εἰπὼν: « πατριάρχευε ἐπ' εὐτυχίᾳ καὶ ἔχε τὴν φιλίαν ἡμῶν, ἐν οἷς θέλεις, ἔχων πάντα τὰ σὰ προνόμια, ὡς καὶ οἱ

πρὸ σοῦ πατριάρχαι εἶχον». Συνώδευσεν δὲ αὐτὸν κατερχόμενον τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῆς αὐλῆς καὶ ὑπεβόηθη νὰ ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ ἐτοιμασθέντος ἐκλεκτοῦ ἵππου καὶ διέταξε πάντας τοὺς ἄρχοντας τῆς αὐλῆς νὰ συνοδεύσωσιν αὐτὸν ἐν παρατάξει, ἄλλοι μὲν προπορευόμενοι, ἄλλοι δὲ ἐπόμενοι, μέχρι τοῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων. Ὁ Γεννάδιος οὕτω παρακολουθούμενος ὑπὸ τῶν μεγιστάνων τῆς αὐλῆς περιῆλθε τὴν πόλιν εὐλογῶν. Δι' αὐτοκρατορικοῦ δὲ χρυσοδοῦλου (βερατίου) ἐκανονίσθησαν τὰ δίκαια καὶ προνόμια τοῦ πατριάρχου. Διὰ τῶν χορηγηθέντων δὲ προνομίων ὁ πατριάρχης ἀπέβη ὁ ἐθνάρχης πάντων τῶν ὑπὸ τὴν τουρκικὴν δεσποτείαν χριστιανῶν καὶ ὁ ἀντιπρόσωπος καὶ προστάτης τοῦ ἔθνους παρὰ τῇ Ὑψηλῇ Πύλῃ καὶ παρ' ὅλαις ταῖς ἄλλαις Εὐρωπαϊκαῖς Δυνάμεσιν.

Ὁ Σχολάριος εὐδοκίμως πατριαρχεύσας ἐπὶ πέντε ἔτη καὶ τινὰς μῆνας συνεκρότησε σύνοδον καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του, ἐπειδὴ δὲ ἡ παραίτησίς του δὲν ἐγένετο δεκτὴ, ἔγραψεν αὐτὴν εἰς τὸν κώδικα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὴν πλησίον τῶν Σερρῶν μονὴν τοῦ Προδρόμου. Ἐτελεύτησε περὶ τὸ 1459 εἰς ἡλικίαν ἐξήκοντα περίπου ἔτων ἀναδειχθεὶς εἰς ἓκ τῶν σοφωτέρων καὶ μᾶλλον πολυγράφων Ἑλλήνων τοῦ ΙΕ' αἰῶνος. Ὁ Γεννάδιος εἰργάσθη μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τῆς θρησκείας παρὰ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς πατρίδος.

39. Βησσαρίων.

Ὁ Βησσαρίων ἐγεννήθη ἐν Τραπεζοῦντι περὶ τὸ τέλος τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος περὶ τὸ 1390. Ἐν ἔτει 1425 περιεβλήθη τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ἐμαθήτευσεν παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ Δοσιθέῳ, παρὰ τῷ μητροπολίτῃ Σηλυβρίας καὶ παρὰ τῷ πεφινημῷ Γεωργίῳ τῷ Πλήθωνι, παρ' ὧν ἐδιδάχθη τὴν ῥητορικὴν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὰ μαθηματικά. Ἐν Πελοποννήσῳ διατρίβων παρὰ τῷ Πλήθωνι ὁ Βησσαρίων διεκρίθη διὰ τὴν σεμνότητα τῶν ῥημάτων του καὶ διὰ τὴν εὐγλωττίαν του κηρύτ-

των ἐπ' ἐκκλησίας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Μεταβὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωάννου ἐχειροτονήθη ἀρχιεπίσκοπος Νικαίας καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος παρηκολούθησεν αὐτὸν εἰς Ἰταλίαν, ἵνα παρασταθῇ εἰς τὴν περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν συγκροτηθεῖσαν σύνοδον. Ὁ Βησσαρίων ἐκηρύχθη ἐνθους ὑπέρμαχος τῆς ἐνώσεως καὶ πρὸς ἀμειβὴν ἔλαβε παρὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διάφορα ὠφελήματα καὶ ἀξιώματα, οἷον τὸ τοῦ καρδινάλιου καὶ τὸ τοῦ ἐπισκόπου Σαβίνης καὶ Τουσκούλων (1449). Βραδύτερον ἀπεστάλη ὡς διοικητῆς τῆς Βουωνίας μὲ ἀπόλυτον ἐξουσίαν καὶ κατὰ τὸ πενταετὲς διάστημα τῆς διοικήσεώς του ἀπέδειξεν ἔκτακτον δραστηριότητα, κατέπαυσε τὰς ἐμφυλίους ἐριδας, ὠχύρωσε καὶ ἐξησφάλισε τὴν πόλιν καὶ ἀνεδείχθη ἐνθερμὸς τῆς παιδείας προστάτης βραβεύων τοὺς ἐπιμελεῖς μαθητὰς καὶ ἐξεγείρων τὴν ἁμιλλαν τῶν ὀκνηρῶν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Νικολάου τοῦ Ε' προσεκλήθη εἰς Ῥώμην καὶ ἐπροτάθη ὡς ὑποψήφιος πάπας καὶ παρ' ὀλίγον ἐπετύγχανεν, ἐὰν μὴ ὁ θρησκευτισμὸς φανατισμὸς τῶν δυτικῶν δὲν ἀπέκλειεν αὐτὸν ὡς Ἑλληνα.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἄλλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ ἀπανταχοῦ διεσπαρμένοι Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ ἐργάζωνται πυρετωδῶς διατρέχοντες τὴν Εὐρώπην πρὸς κήρυξιν νέου ἱεροῦ πολέμου κατὰ τῶν Τούρκων. Ὁ δὲ Βησσαρίων ἀνεδείχθη ὁ κατ' ἐξοχὴν ἀπόστολος τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὁ μὲν πάπας Νικόλκος ὁ Ε' ἐκώφευσε πρὸς τὰς παρκαλήσεις τοῦ Βησσαρίωνος, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Κάλλιστος ὁ Γ' ἐπέισθη εἰς τὰς παρκαλήσεις αὐτοῦ καὶ νέαν ἐκήρυξε σταυροφορίαν, ἀλλὰ τὰς προσπάθειάς αὐτοῦ ἀνέτρεψεν ἡ ἀκατονόμαστος διαγωγὴ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Καρόλου τοῦ Ζ'. Ὁ δὲ νέος ἐκλεχθεὶς πάπας Πῖος ὁ Β' συνεκάλεσε σύνοδον ὅλων τῶν ἡγεμόνων, πρὸς τοὺς ὁποίους καὶ αὐτὸς καὶ ὁ Βησσαρίων διὰ πυρώδους εὐγλωττίας παρέστησαν τὴν ἀνάγκην νέας σταυροφορίας, τὴν ὁποίαν καὶ πάλιν ἐματαίωσαν οἱ ἐν Γερμανίᾳ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Ὁ Βησ-

σαρίων ανέλαθε νὰ ἐνεργήσῃ πρὸς εἰρήνευσιν αὐτῶν. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν μετέβη εἰς Βενετίαν καὶ συνηγόρησεν ὑπὲρ τοῦ πολέμου, ἐκεῖθεν μετέβη εἰς Γερμανίαν ἐν τῷ μέσῳ τοῦ χειμῶνος, περιφρονῶν ὁ ἐνθερμος πατριώτης τοὺς παγετούς, τὰς βροχὰς καὶ τοὺς λοιποὺς κινδύνους. Συνελθόντων διαφόρων ἡγεμόνων εἰς συνέλευσιν κατὰ πρόσκλησίν του, ἡγόρευσε περιπαθίστατα, ἀλλὰ τὰ ἀτομικὰ πάθη ἐματαίωσαν καὶ πάλιν πάσας τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν δακρυροῶν καὶ αἱμάστων τὴν καρδίαν ἀπῆλθεν εἰς Βιέννην καὶ παρυσιασθεὶς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Φρειδερίκον εἰς μάτην ἐξήντησεν ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα πυρώδους εὐγλωττίας, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν ἡ ἀκραικνὴς αὐτοῦ καὶ ἔνθους φιλοπατρία. Ὁ Πῖος ὅμως ἐξοπλίσας στρατὸν καὶ στόλον προαπέστειλε τὸν Βησσαρίωνα εἰς Βενετίαν, ἵνα διευκολύνη τὰ κατὰ τὸν στόλον. Ὁ δὲ Βησσαρίων ἐπιβὰς τριήρους, ἐξ ἰδίων ἐξοπλισθείσης, ἀπῆλθεν εἰς Ἀγκῶνα, ὅπου ἀφίκετο διὰ ξηρᾶς καὶ ὁ πάπας, ἵνα αὐτοπροσώπως ὀδηγήσῃ τὰς δυνάμεις κατὰ τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὁ αἰφνιδίως ἐπισυμβὰς θάνατος τοῦ Πίου ἐματαίωσε τὰς τόσας αὐτοῦ χρηστάς ἐλπίδας. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν αὐτὴν ὁ Βησσαρίων ἀπεχώρησεν εἰς Τοῦσκλον, ὅπου ἦτο ἐπίσκοπος, ἐνθα ἡσχολεῖτο εἰς διαφόρους μελέτας καὶ εἰς τὴν ἀντιγραφὴν πολυτίμων χειρογράφων καὶ ἔκδοσιν αὐτῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πάπα Πύλου τοῦ Β' (1471) ὁ Βησσαρίων ἐπροτάθη αὐθις ὡς ὑποψήριος εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ. Τοσαύτην δὲ ἔχαιρεν ὑπόληψιν ὁ ἀνὴρ, ὥστε καὶ πρὸ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ οὐδεμία ὑπῆρχεν ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐπιτυχίας. Ἀλλ' ὁ μεγάλῳρων Βησσαρίων μὴ θελήσας νὰ ἐξευτελισθῇ ἐξαγοράζων τὰς ψήφους τῶν καρδιναλίων ἄφησε νὰ ἐκλεχθῇ πάπας Σίξτος ὁ Δ'. Ἐν τούτοις ὁ Βησσαρίων δὲν ἔπαυσεν ἐνεργῶν ὑπὲρ τοῦ ἱεροῦ πολέμου καὶ ἀπῆλθεν εἰς Γαλλίαν πρὸς τὸν βασιλέα Λουδοβίκον τὸν ΙΑ'. Ἀλλ' ὁ ἄθλιος ἐκεῖνος βασιλεὺς ἐν τῇ παραφορᾷ τοῦ φανατισμοῦ του, ὡς εἶδε τὸν Βησσαρίωνα φέροντα παρὰ τὰ ἔθιμα τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας γενειάδα καὶ μύστακα, ὑπὸ τηλικαύτης παραφορᾶς κατελήφθη, ὥστε ὕβρισε βαναύσως τὸν σεβάσμιον πρεσβύτην ἀρπάσας αὐτὸν ἐκ τῆς μακρᾶς αὐτοῦ

γενειάδος. Περίλυπος ὁ Βησσαρίων ἀνεχώρησεν ἐκείθεν καὶ ἐτελεύτησε καθ' ὁδὸν ἐν Ῥαβέννῃ ὑπὸ τὸ βάρος τῆς θλίψεως εἰς ἡλικίαν ὀγδοήκοντα δύο περίπου ἑτῶν (19 Νοεμβρίου 1472). Τὸ σῶμα δ' αὐτοῦ μετεκομίσθη εἰς Ῥώμην καὶ ἡξιώθη ἐξαιρετικῶν τιμῶν ἐνταφιασθὲν πανηγυρικῶς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ πάπα.

Ὁ Βησσαρίων ἦτο φιλαναγνώστης μέχρι θαύματος καὶ ἀκαταπόνητος συγγραφεὺς συγγράφας πλείστα συγγράμματα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ. Διετέλεσε δὲ προστάτης παντὸς φιλομύσου ἀνδρὸς καὶ ἰδίως τῶν εἰς Ἱταλίαν ἐκπατρισθέντων λογίων Ἑλλήνων, ἐξ ὧν πλείστους ἐξεπαίδευσεν ἐξ ἰδίων εἰς τὰ πανεπιστήμια τῆς Ἱταλίας. Ὁ Βησσαρίων, ὅν καὶ ὅλως ἐξελατινίσθη τὸ θρήσκευμα, ἀλλὰ τὴν καρδίαν καὶ τὸ φρόνημα διέμεινε γνήσιος Ἕλληνας μέχρι θανάτου, καταναλώσας πάντα τὸν βίον πρὸς ἐξωσιν τῶν Τούρκων ἐκ τῆς Εὐρώπης καὶ πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

40. Κορκόδειλος Κλαδᾶς.

Ὁ Κορκόδειλος Κλαδᾶς κατήγετο ἐξ Ἡπείρου, ἀλλ' εἶχεν ἐγκατασταθῇ ἡ οἰκογένειά του πρὸ πολλῶν ἑτῶν ἐν Πελοποννήσῳ. Ὁ Κορκόδειλος διὰ τὸν ἀρειμάνειον καὶ φιλοπόλεμον ἑαυτοῦ χαρακτηρὰ ταχέως προήχθη ὑπὸ τῆς Ἑνετικῆς δημοκρατίας εἰς ἀρχηγὸν τῶν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῆς Ἑλλήνων ἀρματωλῶν. Ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχῆς τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου, Δημητρίου καὶ Θωμᾶ, κατενόησεν, ὅτι ὁ Μωᾶμεθ ἤθελεν ἐπιτεθῇ καὶ κατὰ τῶν ἰδικῶν τῆς κτήσεως ἐν Πελοποννήσῳ, ὅθεν διενήργησε συμμαχίαν ἐν Εὐρώπῃ πρὸς καταπολέμησιν τῶν Τούρκων καὶ ἐξήγειρεν εἰς ἐπανάστασιν τοὺς Ἕλληνας τῆς Πελοποννήσου (1463). Ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλιπεν αὐτοὺς εἰς τὴν ἰδίαν τύχην συνομολογήσασα εἰρήνην πρὸς τὴν Τουρκίαν. Κατὰ τὰς συνθήκας αὐτάς, ἐπειδὴ ἡ Ἑνετικὴ δημοκρατία παρεχώρει ἐκτὸς ἄλλων καὶ τὴν Μάνην εἰς τοὺς τοὺς Τούρκους καὶ ἡλάττωνε τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπ' αὐτὴν ὑ-

πηρετούντων ἄρματωλῶν, ὁ Κορκόδειλος Κλαδάς ἀγανακτήσας ἀπεφάσισε νὰ ἐξακολουθήσῃ μόνος τὸν ἀγῶνα. Ὁθεν ἀ-
θροίσας περὶ τὰς δεκαεῖς χιλιάδας ἀποκεκηρυγμένων ἀνδρῶν
διέφυγεν ἐκ Κορώνης καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν μέσσην Μάνην καὶ
κατέλαβε πλεῖστα φρούρια ἐκδιώξας ἢ αἰχμαλωτίσας τὰς
τουρκικὰς φρουράς (1479). Ἡ δ' Ἑνετικὴ δημοκρατία ἀνε-
δείχθη πιστὴ τῶν Τούρκων σύμμαχος μέχρις ἐξευτελισμοῦ πρὸς
καταπολέμησιν τοῦ φοβεροῦ ἀντάρτου, διεκήρυξε δὲ καὶ ἀμοι-
βὴν ἐννεμήκοντα χιλιάδων δραχμῶν πρὸς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε
συλλαβὴ καὶ παραδῶσῃ ζῶντα τὸν Κλαδάν. Ὁ δὲ Κορκόδει-
λος, ἄφ' οὗ ἀντίστη ἐπὶ πλεῖστον χρόνον καὶ κατετρόπωπεν
ἐπανειλημμένως τοὺς κατ' αὐτοῦ ἐκπεμφθέντας τουρκικοὺς στρα-
τους, ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ διὰ θαλάσσης εἰς Νεάπολιν
πρὸς τὸν βασιλεῖα Φερδινάνδον, παρὰ τοῦ ὁποίου ἔτυχε λαμπρὰς
ὑποδοχῆς (1480). Ἐκεῖθεν δὲ διεπέρασεν εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ
θριαμβευτικῶς προέβη μέχρις Αὐλῶνος καὶ τῶν ὁρέων τῆς
Χειμάρρας μετὰ τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου, υἱοῦ τοῦ περιφανοῦς
Σκενδέρμπεη. Ἡεντήκοντα χριστιανικὰ χωρία ὕψωσαν τὴν ση-
μαίαν τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀπεδίωξαν τοὺς δεσπότας τῶν.
Ὁ δὲ Κλαδάς κατέλαβε τὸ φρούριον τῆς Χειμάρρας ἐπ' ὀνόματι
τοῦ Φερδινάνδου κατατροπώσας τοὺς ἐπελθόντας πολεμίους
πρὸς βοήθειαν τοῦ φρουρίου (1481). Φλεγόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ
ιεροῦ πόθου πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος κατῆλθεν εἰς Μά-
νην, ἔνθα ἀνεπέτασε καὶ πάλιν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας καὶ
ἐντὸς ὀλίγου κατῴρρωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἐκεῖθεν τὰς τουρκικὰς
φρουράς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς ἰδίας πατρίδος ἔδραμεν
εἰς τὴν Ἀλβανίαν πρὸς καταπολέμησιν τῶν Τούρκων μετὰ τοῦ
υἱοῦ τοῦ Σκενδέρμπεη Ἰωάννου. Ἐκεῖ δ' ἐτελεύτησεν τὸν ἔνδο-
ξον αὐτοῦ βίον πολεμῶν ὑπὲρ ἐλευθερίαν κατὰ τῶν Τούρκων.

41. Ἱερεμίας ὁ πατριάρχης.

Ὁ Ἱερεμίας, ὁ ἐπικαλούμενος Τρανός, ἐγεννήθη ἐν Ἀγχιά-
λῳ τῆς Θράκης τῷ 1539. Ἀριστα ἐκπαιδευθεὶς προεχειρίσθη
κατὰ πρῶτον μητροπολίτης Λαρίσης, ἔπειτα δὲ ἀνυψώθη εἰς

τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, (1572). Φύσει μεγαλοπρεπῆς καὶ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέρμαχος, ἅμα ἀνῆλθεν εἰς τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, συνεκάλεσε σύνοδον, δι' ἧς ἀπηγόρευεν ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως « τὴν διὰ χρημάτων χειροτονίαν καὶ τὰ λεγόμενα ἐμβατικά ». Ὡς τρέπισε καὶ ἐκαλλώπισε τὸ πατριαρχεῖον δι' ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν. Ἐπὶ τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ οἱ ἐν Τυβίγγῃ θεολόγοι ἔγραψαν τρεῖς ἐπιστολάς καὶ ἐζήτησαν τὴν γνώμην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ διαφόρων δογματικῶν καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Εἰς αὐτὰς ἀπαντῶν ὁ Ἱερεμίας ἐξελέγχει τὰς καινοτομίας τῶν Διαμαρτυρομένων καὶ προτρέπει αὐτοὺς εὐαγγελικώτατα εἰς τὴν ἀληθινὴν εὐσέβειαν τῆς Ἀνατολικῆς ὀρθοδοξοῦ ἐκκλησίας. Μετὰ ἐπταετῇ πατριαρχείαν ὁ Ἱερεμίας καθαιρεῖται τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος ὑπὸ τῆς τουρκικῆς αὐθαιρεσίας καὶ ἀναλαμβάνει τὸν θρόνον ὁ προκατόχος αὐτοῦ Μητροφάνης ὁ Γ'. Τοῦτου δὲ ἀποθανόντος μετὰ ἐννέα μῆνας ἀναλαμβάνει τὸ δεύτερον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Ἱερεμίας (1580). Ἄλλ' ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Μητροφάνους, ὁ μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος, θέλων νὰ καταλάβῃ αὐτὸς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον δὲν ἔπαυσε μετ' ἄλλων κληρικῶν ὁπαδῶν τοῦ ἀπὸ τοῦ νὰ συκοφαντῇ καὶ νὰ διαβάλλῃ εἰς τὴν τουρκικὴν ἐξουσίαν τὸν Ἱερεμίαν, ὅστις ἐπὶ τέλους συλληφθεὶς ἐρρίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον. Ἀλλὰ μόλις ἡλευθερώθῃ τῶν δεσμῶν διὰ τῆς προστασίας τοῦ πρέσβους τῆς Γαλλίας, ἐνεφανίσθη ἕτερος σφοδρότερος διώκτης αὐτοῦ, Παχώμιος τις ἱερομόναχος, ῥαδιοῦργος φοβερός καὶ ταμεῖον πάσης κακοηθείας καὶ φαυλότητος. Ὁ Παχώμιος δωροδοκήσας τὸν διοικητὴν τῆς πόλεως διὰ δωδεκακισχιλίων φλωρίων κατέλαβε τὸν θρόνον, ὁ δὲ Ἱερεμίας καθηρέθη καὶ ἐξωρίσθη εἰς Ῥόδον, ὡς δῆθεν λατινίζων τὸ φρόνημα. Ἄλλ' ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας παρεπιδημῶν τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει μετ' ἄλλων ἐγκρίτων ἀρχιερέων παρέστησαν εὐθαρσῶς εἰς τὸ Διδάκιον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἶνε ἐντελὴς ἀνίκανος καὶ ὅτι ἐξηγόρασε τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα δι' αἰσχροῦς δωροδοκίας.

Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης διὰ τὴν σθεναρὰν αὐτοῦ τόλμην ἐτιμωρήθη ἔνεκα τῆς αὐθαδείας ἐαυτοῦ διὰ ποινῆς, ἀφ' ἧς ἀπηλλάγη πληρώσας τρισχίλια χρυσᾶ, ὁ δὲ Παχώμιος καθηρέθη, ἀλλ' ἀπηγορεύθη ἡ ἐκ τῆς ἐξορίας ἀνάκλησις τοῦ Ἱερεμίου. Ὅθεν ἤδη τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ἐξετέθη εἰς νέαν δημοπρασίαν καὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον κατέλαβεν ὁ ἤδη πλειοδοτήσας μητροπολίτης Φιλιππουπόλεως Θεόκλητος προσενεγκὼν εἰκοσιτέσσαρας χιλιάδας χρυσῶν. Τινὲς τῶν ἀρχιερέων νέας κατέβαλον προσπαθείας, ἵνα ἐπιτύχωσι τὴν ἀνάκλησιν τοῦ Ἱερεμίου, μὴδὲν δὲ κατορθώσαντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιτύχωσι τὴν ἀναγόρευσιν τοῦ Νικηφόρου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἱερεμίου, προσενεγκόντες τεσσαράκοντα χιλιάδας χρυσῶν. Ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Θεόκλητον προσέδραμον πρὸς τὸν σουλτᾶνον κομίζοντες ἴσον ποσόν, ὁ δὲ σουλτᾶνος ἀπήντησεν ὅτι « ὁ ἀνὴρ εἶνε ἄριστος καὶ ἐντελῶς ἄξιος τῆς ἐαυτοῦ ὑπηρεσίας, ὅθεν οὐδαμῶς παρενοχληθῆτω ».

Ἐπὶ τέλους ἐν ἔτει 1585 ὁ Ἱερεμίας ἀνεκλήθη ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ τὸ τρίτον ἐκόσμησε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, τὸν ὅποιον εὗρε βεβαρυμένον μὲ χρέη τῶν προκατόχων του ἀφόρητα, τὰ δὲ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα εἰς ἐλεινὴν κατὰστασιν. Ὅθεν ἤδη ἀνέπτυξε πᾶσαν τὴν ἐαυτοῦ δραστηριότητα πρὸς θεωραπείαν τῶν κακῶν. Ἐν ἔτει δὲ 1588 ὁ Ἱερεμίας, συνοδευόμενος καὶ ὑπὸ δύο ἄλλων ἀρχιερέων, μετέβη εἰς Μόσχαν καὶ ἀνηγόρευσε πανηγυρικῶς τὸν τότε μητροπολίτην Μόσχας Ἰωὼ πατριάρχην Βλαδιμηρίας, Μόσχας καὶ ἀπάσης Ῥωσσίας. Ἐπιστρέψας δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν συνεχάλεσε σύνοδον καὶ ἐκάνονισε τὰς σχέσεις τῆς ρωσικῆς ἐκκλησίας πρὸς τὸ πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ πράξις αὕτη μαρτυρεῖ ὅποσον αὐτοτελῶς καὶ ἀνεξαρτήτως τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως ἐνήργει τὸ πατριαρχεῖον, ὅσκις προΐστατο αὐτοῦ πατριάρχης, οἷος ὁ Ἱερεμίας, ὅστις ὑπῆρξεν εἰς τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων ἀνδρῶν. Ὁ Ἱερεμίας ἐτελεύτησεν ἐν ἔτει 1594.

42. Κύριλλος Α' Λούκαρις ὁ πατριάρχης.

Ὁ Κωνσταντῖνος Λούκαρις ἐγεννήθη τῷ 1572 εἰς Χάνδακα τῆς Κρήτης ἐξ οἰκογενείας καταγομένης ἐξ Ἡπείρου Ἐκπαιδευθεὶς τὰ ἐν τῇ πατρίδι μαθήματα ἀπῆλθε πρὸς τελεώτεραν ἐκπαίδευσιν εἰς Βενετίαν καὶ Πατάβιον καὶ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Εὐρώπης. Μεταβὰς δὲ εἰς Ἀλεξανδρείαν παρὰ τῷ πατριάρχῃ καὶ συγγενεῖ ἑαυτοῦ Μελετίῳ τῷ Πηγά ἔχειροτονήθη παρ' αὐτοῦ μοναχὸς καὶ μετωνομάσθη Κύριλλος. Μετ' ὀλίγον εἰς ἀρχιμανδρίτην προαχθεὶς ἠκολούθησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Μελέτιον, ἀναλαβόντα τὴν προσωρινὴν διοίκησιν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, καὶ ἐγένετο ἱεροκλήρυξ. Ἐν ἔτει 1595 ἀποσταλὲς ὡς ἑξάρχος τοῦ πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ὁ Κύριλλος Λούκαρις εἰς τὴν ἐν Πολωνίᾳ συνελθοῦσαν σύνοδον μόλις ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς καταδιωχθεὶς ὑπὸ τῶν καθολικῶν.

Ἐν ἔτει δὲ 1602 προεχειρίσθη πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, καὶ ἐν ἔτει 1621 οἰκουμενικὸς πατριάρχης. Ἡ πατριαρχία τοῦ Λουκάρεως ὑπῆρξε πλήρης διωγμῶν διὰ τὸ μῖσος, τὸ ὅποιον ἔτρεφον κατ' αὐτοῦ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐνεδρεῦντες Ἱησουῖται. Οὗτοι δωροδοκήσαντες τὸν μέγαν βεζύρην Χουσεῖν κατάρθρωσαν τὴν καθάίρεσιν τοῦ Λουκάρεως καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ παπολάτρου Γρηγορίου. Ἀλλὰ μετὰ τρίμηνον ἀθλίαν διοίκησιν ὁ Γρηγόριος καθαιρεῖται καὶ ἀντ' αὐτοῦ διὰ νέας δωροδοκίας καὶ διὰ πολλῶν καταχθονίων ἐνεργειῶν τῶν Ἱησουϊτῶν προεχειρίσθη Ἀνθιμος ὁ Β', ὅστις ὁμῶς διέψευσε τὰς ἐλπίδας τῶν Ἱησουϊτῶν, διότι μὴ δυνάμενος νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τὰς δεινὰς περιστάσεις παρητήθη μετὰ πεντηκονθήμερον πατριαρχεῖαν. Στάσις τῶν γενιτσάρων ἐκρήμνισε τὸν βεζύρην Χουσεῖν, ὁ δὲ Λούκαρις ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας ἀναλαμβάνει τὸ δεύτερον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον (1623). Ἀλλ' οἱ Ἱησουῖται νέαν ἐξύφαναν κατὰ τοῦ Κυρίλλου συκοφαντίαν, ὅτι ὁ εἰς τὸν Βόσπορον εἰσπλεύσας ῥωσικὸς στόλος προσεκλήθη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου. Ἡ καταχθόνιος ὁμῶς αὕτη συκοφαντία ἀπέτυχε διαψευθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Ὅθεν ὁ Λού-

καρις, ὅπως δυνηθῇ νὰ ἀντιπαλαίσῃ πρὸς τοὺς δεινοὺς τούτους διώκτας, ἡναγκάσθη νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν προστασίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπροσώπων τῶν Διαμαρτυρομένων Δυνάμεων, Ἀγγλίας καὶ Ὀλλανδίας. Ὅπως δ' ἀποτελεσματικώτερον δυνηθῇ νὰ ἀμύνηται καὶ κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν, νὰ ἀντιπράττῃ εἰς τὰς προσπλυτίσεις καὶ νὰ ἐλέγχῃ τὰς παπικὰς καινοτομίας, συνέστησε τυπογραφεῖον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν ᾧ ἐξετυπουντο καὶ μετεδίδοντο καθ' ὅλην τὴν Ἀνατολὴν βιβλία, ὑποστηρίζοντα τὰς πατροπαράδοτους ἀληθείας τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας. Ἐπὶ τέλους διὰ τῆς συμπράξεως καὶ τῶν εἰρημένων πρέσβειων κατώρθωσεν ὁ ἀτρόμητος οὗτος τῆς ὀρθοδοξίας πρόμαχος τὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἐξορίαν τῶν Ἰησουϊτῶν. Καὶ ἐξωρίσθησαν μὲν οὗτοι τότε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ δὲν παρέδωκαν ἀμαχητὶ τὰ ὅπλα. Ὅτε δὲ ἐδημοσιεύθη ἡ ὑπὸ τῶν Διαμαρτυρομένων συνταχθεῖσα ὁμολογία τῆς πίστεως, ἡ ψευδὴς ἀποδοθεῖσα εἰς τὸν Λούκαριν (1629), οἱ καθολικοὶ ἀληθῶς ἐξεμάνησαν καὶ μετελθόντες πᾶσαν δολοπλοκίαν κατώρθωσαν τὴν καθαίρεσιν καὶ ἐξορίαν τοῦ Λουκάρεως (1632). Μετ' ὀλίγας δ' ἡμέρας ἀναλαβὼν τὸ τρίτον τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ὁ Λούκαρις καθιρέθη καὶ πάλιν μετὰ δεκαοκτῶ μηνῶν πατριαρχίαν. Μετὰ τεσσαράκοντα δ' ἡμέρας ἀναλαμβάνει αὐθις τὸ τέταρτον τὸν θρόνον, ἀλλὰ καὶ πάλιν μετὰ δεκατέσσαρας μῆνας καθιρέθη (1634). Ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀνακαλεῖται ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἀναλαμβάνει τὸ πέμπτον τὸν θρόνον (1637). Ἀποκάμνει τις διηγούμενος ἢ ἀναγινώσκων τὰς καθαιρέσεις καὶ τοὺς διωγμοὺς τοῦ Λουκάρεως, ἀλλ' οἱ Ἰησοῦται δὲν ἀπέκαμαν συκοφαντοῦντες αὐτόν. Ὅθεν νέαν ἐπενόησαν συκοφαντίαν, ὅτι δῆθεν οἱ Κοζάκοι ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν Ἀζόφ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Κυρίλλου, καὶ ὅτι οὗτος ἦτο ἕτοιμος νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ εἰς τοὺς ὁμοδόξους, ἅμα ἐκεῖνοι ἤθελον ἐμφανισθῇ πρὸ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ νέα αὕτη συκοφαντία τὸ δεύτερον ἐπινοηθεῖσα ἐπέτυχε τὸν σκοπὸν τῆς καὶ ἀμέσως ἐκδοθὲν φηρμάνιον κατεδίκασε τὸν Λούκαριν εἰς τὸν δι' ἀπαγχονισμοῦ θάνατον.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐτόλμων οἱ Τοῦρκοι νὰ ἐκτελέσωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸν ἀπαγχονισμόν τοῦ πατριάρχου, ἐπέβιβασαν αὐτὸν εἰς πλοιάριον, ὥσανεὶ ἀπέστελλον εἰς ἑξορίαν. Μόλις δ' ἀπεμακρύνθησαν τῆς ξηρᾶς καὶ ἀνήγγειλαν εἰς τὸν πατριάρχην τὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν οὗτος ἤκουσεν ἀταράχως καὶ γονυπετήσας προσευχῆθαι ὑπὲρ ἐαυτοῦ, ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας καὶ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ γένους του, ἔπειτα δὲ παρέδωκεν εἰς τοὺς δημίους τὸν τράχηλον (27 Ἰουνίου 1638). Ὁ νεκρὸς τοῦ Κυρίλλου ἐρρίφθη εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἀνευρεθεὶς ὑπὸ ἀλιέων ἐνεταφιάσθη. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ τοῦ Λουκάρεως δὲν ἀφῆκαν αὐτὸν ἡσυχον οὐδ' ἐν τῷ τάφῳ, ἀλλ' ἐκθάψαντες ἐρρίψαν αὐτὸς εἰς τὴν θάλασσαν, τῆς ὁποίας ὅμως τὰ κύματα ἐφάνησαν φιλανθρωπότερα καὶ ἀπέδωκαν τὸ σептὸν τοῦ πατριάρχου λείψανον εἰς χεῖρας φιλικᾶς, αἵτινες ἐνεταφίασαν αὐτὸ εἰς τὴν παραλίαν νήσου τινὸς ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Νικομηδείας. Οὕτως ἔθανε καὶ ἐτάφη ὁ μέγας τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας καὶ ὀρθοδοξίας πρόμαχος.

43. Παναγιώτης Νικούσης ἢ Νικούσιος.

Ὁ Παναγιώτης Νικούσης ἢ Νικούσιος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1613 ἐκ γονέων ἀσέμων. Ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Μελετίου Συρίγου διδασχθεὶς ἐξέμαθεν ἄριστα τὴν ἑλληνικὴν, καὶ ὑπ' ἄλλων διδασκάλων τὴν ἀραβικὴν, περσικὴν καὶ τουρκικὴν. Μεταβὰς δὲ εἰς Πατάβιον ἐδιδάχθη καὶ τὴν λατινικὴν καὶ ἰταλικὴν, τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν ἀστρονομίαν. Ἐπανακάμψας εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγένετο διερμηνεὺς τῆς Γερμανικῆς πρεσβείας καὶ βραδύτερον προσελήφθη ὡς μέγας διερμηνεὺς καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξεπλήρωσε μετ' ἄκρας ἀγχινοίας καὶ ἐπιδεδιοτύτητος ἀμφοτέρας τὰς λειτουργίας. Ὑπηρέτησε δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς πρεσβείας, ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1666, ὅτε συνεξεστράτευσεν εἰς Κρήτην μετὰ τοῦ μεγάλου βεζύρου Μεχμέτ Κιουπριλῆ, ἀφιέρωθη εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὑψηλῆς Πύλης, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ λησμο-

νήση οὔτε τὴν ἑαυτοῦ καταγωγὴν, οὔτε τὰ μεγάλα ἐθνικὰ συμφέροντα εἰς σπουδαίας καὶ ἐκτάχτους περιστάσεις, (οὕτω π. χ. δις ἔσωσε τοὺς ἐν Ἱεροσολύμοις ἀγίους τόπους ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν ἑτεροδόξων, ἐν ἔτει μὲν 1656 ἀπὸ τῶν Ἀρμενίων, ἐν ἔτει δὲ 1672 ἀπὸ τῶν Δουτικῶν). Καὶ εἰς ἄλλας μὲν περιστάσεις ἐπέδειξεν ὁ Νικούσιος τόλμην καὶ ἐπιστημονικὴν ἱκανότητα καὶ ἰδίᾳ ὅτε ἐν ἔτει 1662 κατ' ἐπίσημον ἡμέραν ὁ ἱεροκέρυξ τοῦ σουλτάνου Βανλῆ—Ἐφένδης ὑπεχρέωσεν αὐτὸν νὰ συζητήσωσιν ἐνώπιον τοῦ Ἀχμέτ-Κιουπριλῆ καὶ ἄλλων ἐπιστῆμων προσώπων περὶ τῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς καὶ τῆς Μωαμεθανικῆς θρησκείας. Ὁ Νικούσιος ἐπροσπαθῆσε διὰ παντὸς μέσου νὰ ἀποφύγῃ τὴν συζήτησιν, ἥτις ἡδύνατο νὰ καταλήξῃ εἰς αἱματηρὸν τέλος, ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ παρρησίας ἀξιοθαυμάστου, καὶ οὐ μόνον κατέδειξε τὴν ὀρθότητα τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὴν σαθρότητα τῆς Μωαμεθανικῆς. Μετὰ μακρὰν δὲ συνδιαλεξίν αὐτὸς ὁ Κιουπριλῆς διέλυσε τὴν συνεδρίαν καὶ εἶπε γελῶν : «ἀρκοῦσι τὰ ῥηθέντα». Ὅτε δὲ ὁ ταπεινωθεὶς Βανλῆ ἀπήντησε παρὰ τοῦ σουλτάνου τὸν θάνατον τοῦ διερμηνέως λόγῳ βλασφημίας, ὁ σουλτάνος ἀπήντησε : «Δὲν σοῦ εἶχον εἰπεῖ νὰ μὴ ἔρχεσαι εἰς λόγους θρησκευτικoὺς με' αὐτὸν τὸν ἄπιστον ; Ἄφες λοιπὸν αὐτὸν ἡσυχον εἰς τὸ ἐξῆς, διότι εἶνε λίαν ἀναγκαστὸς εἰς τὴν στήριξιν τοῦ κράτους ἡμῶν».

Ὁ Νικούσιος ἐτελεύτησεν ἐξ ἀποπληξίας, ὁ δὲ νεκρὸς αὐτοῦ ἐνεταφιάσθη μεγαλοπρεπῶς εἰς τὴν ἐν Χάλλῃ μονὴν τῆς Θεομήτορος (1673).

44. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος.

Ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει τῷ 1636 ἐκ πατρὸς Χίου. Ἀπορφανισθεὶς τοῦ πατρὸς εἰς βρεφικὴν ἔτι ἡλικίαν ἀνετράφη καὶ ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τὴν ἐπιμέλειαν τῆς σοφῆς μητρὸς του Ῥωξάνδρας, παιδιόθεν διακριθεὶς διὰ τὴν φιλομαθειαν καὶ εὐφυΐαν του. Δωδεκαέτης ἀπῆλθεν εἰς τὸ πανεπιστήμιον τοῦ Παταβίου καὶ μετὰ δεκα-

τετραετῇ φοίτησιν ἐν αὐτῷ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἱατρικῆς. Ἐπανελθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐδίδαξεν ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη εὐδοκίμως ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Φαναρίου τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν ῥητορικὴν ἐξασκῶν ἅμα καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἱατροῦ. Ἐπειδὴ ὁμως ἀπέβλεπεν εἰς ὑψηλότερον σταδίον, ἐπεδόθη εἰς τὴν ἐκμάθησιν ξένων γλωσσῶν. Ἀφ' οὗ δὲ ἐν βραχεὶ ἐγένετο ἐγκρατής, πλὴν τῆς ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς, τὰς ὁποίας ἐγίνωσκεν πρότερον, καὶ τῆς τουρκικῆς, περσικῆς, ἀραβικῆς, γαλλικῆς καὶ σλαβωνικῆς, προσελήφθη ὑπὸ τοῦ Νικούση ὡς γραμματεὺς καὶ μεταφραστῆς (1671). Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Νικούση διωρίσθη ὑπὸ τοῦ μεγάλου βεζύρου μέγας διερμηνεὺς τῆς τουρκικῆς αὐτοκρατορίας (1674). Τὸ δὲ πατριαρχεῖον ὠνόμασεν αὐτὸν μέγαν λογοθέτην. Ἐν ἔτει δὲ 1683 συνώδευσε τὸν μέγαν βεζύρην εἰς τὴν κατὰ τῆς Βιέννης ἐκστρατείαν καὶ παρευρέθη εἰς τὴν δεινὴν τροπὴν τοῦ ὁσμανικοῦ στρατοῦ ὑπὸ τοῦ μεγάλου βασιλέως τῆς Πολωνίας Σοβιέσκη. Συγκλητορηθεὶς μετὰ τοῦ ἀποκεφαλισθέντος μεγάλου βοζύρου ὡς συνεργήσας εἰς τὴν μὴ ἐκπόρθησιν τῆς Βιέννης ἢ μᾶλλον εἰς τὴν ἀπόρριψιν τῶν πρὸ τοῦ πολέμου προτάσεων, μόλις ἔσωσε τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἐστερήθη πάσης τῆς περιουσίας, ἐβασανίσθη, ἐμαστιγώθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὰς φυλακάς μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῆς συζύγου. Ἐν τῇ φυλακῇ διαμείνας ἐπὶ ἓν περίπου ἔτος ἐδοκίμασεν ἔτι μεγαλειτέραν πικρίαν ἐκ τοῦ ἐν τῇ φυλακῇ θανάτου τῆς μητρὸς του. Ἀποφυλακισθεὶς ἀνέκτησε τὴν περιουσίαν του καὶ τὸ πρῶτον ἑαυτοῦ ἀξίωμα, τὸ ὅπερ ἔκτοτε ἀπέβη λαμπρὸν καὶ ἀξιοπρεπές. Ἡ Τουρκία μετ' ἐπανειλημμένας ἡττας, τὰς ὁποίας ὑπέστη κατὰ τὸν μακρὸν πόλεμον πρὸς τὴν Γερμανίαν καὶ τοὺς συμμάχους αὐτῆς, (Ἐνετούς, Πολωνούς καὶ Ῥώσους,) ἔπεμψε πρέσβεις περὶ εἰρήνης τὸν Σουλφικάρ καὶ τὸν Μαυροκορδατον, ἀλλ' οὗτοι ἐπέστρεψαν ἄπρακτοι. Τέλος τῇ μεσολαβήσῃ τῶν πρέσβεων Ἀγγλίας καὶ Ὁλλανδίας συνωμολογήθη εἰρήνη, ὃ δὲ σουλτᾶνος ἀπενειμεν εἰς τὸν Μαυροκορδατον, παραστάντα ἐν τῇ συνόδῳ ὡς ὑπουργὸν πληρεξούσιον αὐτοῦ, τὸν τίτλον τοῦ ἐξ ἀπορ-

ρήτων, ὅστις συνεπήγετο καὶ τὸν τοῦ ἐκλαμπροτάτου, δ' αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας ἔπεμψεν αὐτῷ πολὺτιμα δῶρα καὶ ἀνηγόρευσε κόμνητα τῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Μαυροκορδάτος ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν τῆς δόξης καὶ τῆς δυνάμεως, ἀλλὰ κατανοῶν τὸ ἐπισηαλὲς τῆς θέσεώς του καὶ τὸ δυσχερὲς τῶν περιστάσεων παρητήθη εὐσχήμως ὑποδείξας ὡς διάδοχόν του τὸν πρεσβύτερον τῶν υἱῶν του Νικόλαον. Καὶ ἀληθῶς ἐντὸς ὀλίγου ἐξερράγη φοβερὰ στάσις, ἣτις ἐπήνεγκε τὴν καθαίρεσιν τοῦ σουλτάνου, ὁ δὲ Μαυροκορδάτος μόλις ἔσωσε τὴν ζωὴν διὰ τῆς φυγῆς (1703). Ὁ Μαυροκορδάτος ὑπερεβδομηκοντούτης ἐτελεύτησεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν τέκνων, τῶν οἰκείων καὶ τῶν φίλων του, τὰ δὲ τῆς κηδεῖας αὐτοῦ διέταξε νὰ γείνωσιν ἄνευ πολυτελείας καὶ θορύβου, συντάξας καὶ ὁἶδιος τὸ ἐπιτάφιόν του ἐπίγραμμα (1709).

45. Λιμπεράκης Γερακάρης.

Ὁ Λιβέριος Γερακάρης ἢ κοινῶς Λιμπεράκης ἐγεννήθη ἐν Μάνῃ περὶ τὰ μέσα τοῦ 12' αἰῶνος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Κοσμάδων. Κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν ὑπηρέτησεν εἰς τὸν ἐνετικὸν στόλον, ἔπειτα δὲ ἀγοράσας ἴδιον πλοῖον ἀπέβη εἰς τῶν μάλλον φοβερωτέρων πειρατῶν, ἀλλὰ συλληφθεὶς ἐπὶ τέλους ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐρρίφθη δέσμιος εἰς τὰ κάτεργα. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Ἑνετία ὑπεκίνησε τοὺς Μανιάτας νὰ ἐπαναστατήσωσιν, ὁ μέγας Βεζύρης ἀπεφάσισε νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν τρομερὸν Λιμπεράκην καὶ νὰ τὸν μεταχειρισθῇ ὡς ὄργανον πρὸς ὑποταγὴν τῶν ἀτιθάσων συμπατριωτῶν του, τοὺς ὁποίους ἔφθειρεν ἡ πατροπαράδοτος διαίρεσις. Ὁ Λιμπεράκης ἀπελευθερωθεὶς οὕτω τῶν δεσμῶν καὶ λαβὼν χρυσίον ἄφθονον ἐπῆλθε μετὰ μεγάλης δυνάμεως πνέων μένεα ἐκδικήσεως κατὰ τῆς ἀντιπάλου φατρίας, ἕνεκα μάλιστα τῆς ἐξῆς ἀφορμῆς. Εἶχεν ἀρραβωνισθῇ τὴν θυγατέρα Γιακουμῆ τινος, ἀνήκοντος εἰς τὴν φατρίαν τῶν Γιατράϊων, τὴν ὁποίαν μετὰ τὸν ἀρραβῶνα ληστρικῶς ἐπελθὼν ἀφῆρπασέ τις ἀνήκων εἰς τὴν ἑτέραν φατρίαν τῶν Στεφανοπούλων. Κατὰ τούτων ἤδη ἐπελθὼν ὁ Λιμπεράκης ἐκήρυξε

πόλεμον μανιώδη καὶ ἐξηνάγκασεν ἑπτακοσίους μὲν ἐξήκοντα τούτων πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των νὰ ἀποδημήσωσιν εἰς Κορσικήν, τοὺς δὲ Μανιάτας ὑπέταξεν ὑπὸ τὴν Τουρκικὴν ἐξουσίαν (1673). Δὲν παρήλθεν ὅμως πολὺς χρόνος καὶ οἱ Μανιάται κατανιήσαντες τὴν πλάνην των ἐπανεστάτησαν πάλιν. Ὁ δὲ λαομίσητος Γερακάρης θέλων νὰ ἐξαγνίσῃ τὴν προδοσίαν του κατὰ τῆς ἰδίας πατρίδος ἐτράπη καὶ πάλιν εἰς τὸ πειρατικὸν στάδιον λυσσωδέστερον ἢδὲ παρὰ πρότερον κατὰ τῶν Τούρκων ἐπιτιθέμενος, ἀλλὰ συλληφθεὶς καὶ πάλιν ἐρρίφθη εἰς τὸ δεσμωτήριον (1682). Μετὰ ἑπταετίαν ἡ Ὑψηλὴ Πύλη, ὅπως καὶ πάλιν προσοικειωθῇ τοὺς ἐπαναστήσαντας Μανιάτας, ἀπελευθερώσασα τὸν Γερακάρην ἀνηγόρευσε αὐτὸν ἡγεμόνα τῆς Μάνης καὶ ἀπέστειλε μετὰ ἰσχυρᾶς δυνάμεως πρὸς εἰρήνευσιν καὶ ὑποταγὴν αὐτῆς (1689).

Ὁ Λιμπεράκης ἀναγορευθεὶς οὕτω πρῶτος μπέης τῆς Μάνης κατῆλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ πεντακισχιλίων Τούρκων καὶ ἐνωθεὶς ἐν Θήβαις μετὰ τοῦ στρατηλάτου τῆς Τουρκίας ἐξέδωκε προκήρυξιν πρὸς ἅπαντας τοὺς Ἕλληνας, ἵνα ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν σουλτᾶνον ὑποσχόμενος εἰς αὐτοὺς πλήρη ἀμνηστίαν. Ὁ Γερακάρης εἰσέβαλεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλὰ προχωρήσας μέχρι Ναυπλίου ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ ἐστράφη κατὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ἀπὸ τῆς ὁποίας οἱ ἄρματωλοὶ εἶχον ἐκδιώξῃ τοὺς Τούρκους καὶ καταλάβῃ τὰς οἰκείας ἐπαρχίας.

Ὁ Γερακάρης στρατοπεδεύσας παρὰ τὸ Καρπενήσιον ἤρχισε νὰ διασπείρῃ χρήματα καὶ νὰ δίδῃ ὑποσχέσεις, συνάψας δὲ καὶ δεύτερον γάμον μετὰ νεάνιδος ἐνὸς τῶν ἰσχυροτέρων οἰκῶν τῆς Εὐρυτανίας κατώρθωσε νὰ συγκροτήσῃ ἰσχυρὰν περὶ ἑαυτὸν μερίδα. Ἡ Ἑνετία μὴ δυνηθεῖσα νὰ προσελκύσῃ τοὺς ἄρματωλοὺς τῆς Στερεᾶς, μήτε διὰ τῆς πειθοῦς, μήτε διὰ τῶν ὅπλων, ἀπεφάσισε νὰ ἔλθῃ εἰς ὀριστικὴν συνεννόησιν μὲ τὸν Γερακάρην, μὲ τὸν ὁποῖον πρὸ πολλοῦ διεξῆγε μυστικὰς διαπραγματεύσεις διὰ τοῦ λοχαγοῦ Ἰωάννου Λάμπη. Ὁ Λάμπης προσελθὼν εἰς τὸν Γερακάρην ἐγένετο δεκτὸς μετὰ φιλικῆς

δεξιώσεως, κατέδειξε τὸ ἄτοπον τῆς διαγωγῆς του, ἐξώρκισεν αὐτὸν νὰ ἐξαλείψῃ τὸ στίγμα τῆς ἀτιμίας, ὑπέμνησεν εἰς αὐτὸν τὰς ἀλύσεις καὶ τὴν εἰρκτὴν, τὴν ἀπιστίαν τῶν Μουσουλμάνων καὶ τέλος τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς του ἀπὸ τῆς θείας δίκης, καὶ προέτρεψεν αὐτὸν χάριν τῆς θρησκείας καὶ τοῦ ἔθνους του νὰ ἐνωθῇ μετὰ τῶν Ἑνετῶν. Ἄλλ' ὁ Λιμπεράκης δὲν ἠθέλησε νὰ πεισθῇ, ὑπεσχέθη ὅμως νὰ γνωστοποιῇ τὰ σχέδια τῶν Τούρκων, ἂν ἐξευρίσκετο ὁ κατάλληλος τρόπος, ἐπειδὴ δὲν ἐνεπιστεύετο εἰς ἐπιστολάς. Ἐπὶ τέλους ὅμως κατατροπωθεὶς ἐπανειλημμένως ὑπὸ τῶν ἄρματων τῆς Στερεᾶς, ἀποτυχὼν δὲ νὰ εἰσβάλῃ καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀπεφάσισε νὰ προσέλθῃ πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, τοσοῦτο μᾶλλον, καθ' ὅσον αἱ μετὰ τοῦ Λάμπη ἐπαναληφθεῖσαι σχέσεις δὲν διέλαθον τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων, οἵτινες καὶ ἀπεπειράθησαν νὰ τὸν δηλητηριάσωσιν. Ἄλλ' ὁ πονηρὸς Μανιάτης κατανοήσας τὸν δόλον ἀπεποιήθη εὐσχήμως νὰ λάβῃ τὸ διὰ τοῦ καφὲ προσενεχθὲν δηλητήριον καὶ προσποιηθεὶς εἰσβολὴν πρὸς τὰ μέρη τῆς Ναυπάκτου ἀπέδρασε κρυφίως πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς, οἵτινες ἐπυνόμασαν αὐτὸν ἱππότην τοῦ ἁγίου Μάρκου, ἐδώρηνσαν σταυρὸν ἀδαμαντοκόλλητον καὶ διώρισαν τοπάρχην τῆς Ρούμελης (1696).

Ὁ Γερακᾶρης ἐνωθεὶς ἤδη μετὰ τῶν ἄρματων τῆς Στερεᾶς διέδραμε τὴν Φθιώτιδα καὶ Εὐρυτανίαν, εἰσέβαλεν εἰς τὴν Ἠπειρον καὶ ἀπανθρώπως ἐλεηλάτησε τὴν Ἄρταν, ἥτις διετέλει ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν κυριαρχίαν καὶ κατρωκεῖτο ὑπὸ ὁμογενῶν καὶ ὁμοθρήσκων. Ἐνεκα δὲ τούτου ὁ Γερακᾶρης δολίως συλληφθεὶς ὑπὸ τῶν Ἑνετῶν κατεδικάσθη εἰς ισόβιον εἰρκτὴν καὶ ἀπαχθεὶς δέσμιος εἰς Ἰταλίαν ἐτελεύτησεν ἐκεῖ τὸν βίον.

46. Ῥήγας ὁ Φεραῖος.

Ὁ Ῥήγας ἐγεννήθη ἐν ἔτει 1757 εἰς Φεράς (Βελεστῖνον) τῆς Θεσσαλίας, διὸ καὶ ἐπωνομάσθη Φεραῖος (ἢ Βαλεστενλῆς). Ἀποπερατώνσας εἰς τὸ ἐν Ζαγοράῃ ἐλληνικὸν σχολεῖον τὰ μαθήματα ἀπῆλθεν εἰς Βουκουρέστιον πρὸς τελειοτέραν ἐκπαί-

δουσιν. Ὁ ἐν ἔτει 1786 διορισθεὶς ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Νικόλαος Μαυρογένης παρέλαβε μετ' ὀλίγον τὸν Ῥήγαν ὡς γραμματέα του καταθελχθεὶς ἐκ τῆς μετ' αὐτοῦ γενομένης συνδιαλέξεως. Τότε ὁ Ῥήγας ἐγνώρισε καὶ τὸν βέην τοῦ Βιδινίου Πασβάνογλου καὶ συνέδεσε στενωτάτην φιλίαν πρὸς αὐτόν, ἐπειδὴ τοῦ ἔσωσε τὴν ζωὴν, ὅτε διετάχθη ἡ σύλληψις του καὶ αὐστηρὰ αὐτοῦ τιμωρία ὑπὸ τοῦ Μαυρογένους. Τοσοῦτον δὲ κατέβηκεν αὐτὸν καὶ ἐνεθουσίασεν ἡ μετ' αὐτοῦ γενομένη συνδιαλέξις εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν κάλλιστα ἐγνώριζε καὶ ὠμίλει ὁ Ῥήγας, ὥστε ἐκεῖνος, ὅτε ἀπῆλθεν εἰς Βιδίνιον, ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἀνταρσίας. Ἡ ἐν ἔτει 1789 ἐκραγεῖσα γαλλικὴ ἐπανάστασις ἐξήγειρεν ὅλων τὰ πνεύματα, πρὸ πάντων δ' ἐθέρμανε τὴν φύσει θερμὴν καὶ φιλελεύθερον καρδίαν τοῦ Ῥήγα, ἥτις συνησθάνετο ὅλον τὸν πόνον, τὸν ὁποῖον ὑφίστατο ἡ δούλη Ἑλλάς. Ὅθεν ἔκτοτε ὁ Ῥήγας ἀφιέρωθ' ὅλως ψυχῇ τε καὶ σώματι εἰς μίαν μόνην ἰδέαν, τὴν ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπελευθέρωσιν τῆς πατρίδος του. Ἐκλέξας ὡς κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του τὴν Βιέννην, ἤρχισε νὰ ἐργάζεται μετὰ δραστηριότητος, ἔγραφε πρὸς ἀρματωλοὺς καὶ ἐπισκόπους, πρὸς προὔχοντας καὶ πλουσίους Ἕλληνας ἐμπόρους, πρὸς ἐπισήμους Τούρκους καὶ Ἀλβανούς, πρὸς τὸν Πασβάνογλου καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν στρατηγὸν τῆς Γαλλίας Βοναπάρτην. Ἰνα διαφωτίσῃ δὲ τὰ πνεύματα τῶν ὁμογενῶν του συνέταξε καὶ χάρτην τῆς Ἑλλάδος μὲ πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν, στρατιωτικὸν ἐγκόλπιον καὶ προσωρινὸν πολιτικὸν κανονισμόν. Ὅπως δ' ἐξάφη καὶ τὸ ἐθνικὸν φρόνημα συνέθεσεν ὁ νέος οὗτος τῆς Ἑλλάδος Τυρταῖος καὶ ὕμνους ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, οἵτινες ἐνθουσιωδῶς ἐψάλλοντο παρὰ πάντων καθ' ὅλην τὴν Τουρκίαν.

Ὡς πότε παλληχάρια νὰ ζῶμεν 'ς τὰ στενὰ
μονάχοι σὰν λεοντάρια 'ς ταῖς ράχαις 'ς τὰ βουνά ;
σπηλαιῖς νὰ κατοικοῦμεν νὰ βλέπωμεν κλαδιὰ
νὰ φεύγωμεν τὸν κόσμον γιὰ τὴν πικρὴ σκλαβιά ;
καλλίτερα μιᾶς ὥρας ἐλεύθερῃ ζωῇ
παρὰ σαράντα χρόνια σκλαβιά καὶ φυλακῇ.

Δυστυχῶς ὅμως τὰ εἰς Τεργέστην προαποσταλέντα ἔγγραφα καὶ συγγράμματα τοῦ συνελήφθησαν ὑπὸ τῆς Αὐστριακῆς ἀρχῆς. Ὅτε δὲ μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ῥήγας εἰς τὴν πόλιν, ἵνα διὰ ταύτης μεταβῇ εἰς Ἑνετίαν κατὰ πρόσκλησιν τοῦ Βονοπάρτου καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ὑψώσῃ τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἔχων καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ Βονοπάρτου, συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη μετὰ ἐπτὰ ἄλλων Ἑλλήνων κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1797. Ὁ Ῥήγας προλαβὼν ἐξηφάνισε τὰ μυστικά ἔγγραφα καὶ τὴν σφραγίδα, ἔπειτα δὲ ἀναλογιζόμενος, ὅτι καὶ μία μόνη ἄκαιρος λέξις διὰ τῆς βίας ἀποσπασμένη, ἡδύνατο νὰ ἐμβάλλῃ εἰς κίνδυνον τὸ ἐθνικὸν ἔργον, ἀπεπειράθη νὰ αὐτοκτονήσῃ καὶ τρὶς ἐνέπηξεν εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ μαχαιριδίου τι, τὸ ὅποσον ἔφερεν, ἀλλ' ἡ σμικρότης τοῦ ὄργανου καὶ ἡ ταχῆα συνδρομὴ τῶν φυλάκων ἐματαιώσαν τὴν ἀπόπειραν, αἱ δὲ πληγαὶ τοῦ δὲν ἀπέβησαν θανάσιμοι καὶ ταχέως ἐθεραπεύθησαν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ἱατρῶν καὶ τῆς ἰσχύος τοῦ ἀδαμαστού ὀργανισμοῦ του.

Ὁ Ῥήγας κατ' ἀπαίτησιν τῆς ὁσμανικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη μὲ τοὺς συντρόφους τοῦ εἰς τὸν πασσάν τοῦ Βελιγραδίου, ἵνα ἀποσταλῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐγνώσθη, ὅτι ὁ ἀποστάτης Πασβάνογλους εἶχε προκαταλάβει πάσας τὰς διόδους διὰ νὰ σώσῃ τὸν φίλον του, ἐκρίθη ἀσφαλέστερον νὰ θανατωθῶσιν ἐν Βελιγραδίῳ. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι ἐπνίγησαν εἰς τὸν Δούναβιν, ὁ δὲ Ῥήγας τελευταῖος ἐκβλήθεις τοῦ δεσποτηρίου καὶ ἐννοήσας τὸν σκοπὸν τῶν βαρβάρων ἀντέστη καὶ διὰ μιᾶς πυγμῆς ἔρριψε χαμαὶ τὸν ἀποπειραθέντα νὰ ἀπαγάγῃ αὐτὸν διὰ τῆς βίας. Ὁ ἕτερος δῆμιος φωνάζει «εἰς τὰ ὄπλα», καὶ πολλοὶ Τοῦρκοι ἀκούσαντες τὴν φωνὴν τρέχουσιν ἐνοπλοι. Ὅτε δ' εἶδεν εἰσελθόντας ἐκείνους, οἵτινες διετάχθησαν νὰ τὸν φονεύσωσιν, ἀνέκραξε τουρκιστί: «οὕτως ἀποθνήσκουσι τὰ παλληκάρια, ἀρκετὸν σπόρον ἔσπειρα, ὅστις τάχιστα θὰ βλαστήσῃ καὶ τὸν γλυκὺν αὐτοῦ καρπὸν θὰ θερίσῃ τὸ γένος μου». Οἱ δῆμιοι ἐπυροβόλησαν καὶ ὁ Ῥήγας ἔπεσε νεκρὸς πρὸς ἀνάστασιν τοῦ γένους του (1798). Ὁ Ῥήγας ἀ-

ληθῶς ἐλάλησεν ὡς προφῆτης καὶ ἀπέθανεν ὡς ἐθνομάρ-
τυς. Ὁ ῥιφθεὶς σπόρος ἐβλάστησε καὶ ἡ ἀπελευθερωθεῖσα Ἑλ-
λὰς ἔδρεψε τοὺς γλυκεῖς αὐτοῦ καρπούς. Ἡ δὲ παρούσα γενεὰ
χάριν ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης ἀνήγειρε πρὸ τῶν προπυλαίων τοῦ
Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἐν ἔτει 1871.

47. Λάμπρος Κατσώνης.

Ὁ Λάμπρος Κατσώνης ἐγεννήθη εἰς Λεβαδεῖαν τῆς Βοιω-
τίας περὶ τὸ 1752. Λίαν νεαρὸς ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ὑπὸ τῆς
μεγάλης Αἰκατερίνης διενεργηθεῖσαν ἐπανάστασιν ἐν Πελοπον-
νήσῳ. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἀπῆλθεν εἰς
Κριμαίαν καὶ διέπρεψεν εἰς τὸν κατὰ τῆς Περσίας πόλεμον. Ἐν
ἀρχῇ δὲ τοῦ ἔτους 1788 ἐπέστρεψεν εἰς Τεργέστην καὶ ἀνέ-
λαβε τὴν ἡγεμονίαν τοῦ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐξοπλισθέντος κατα-
δρομικοῦ στολίσκου, συγκειμένου ἐκ τριῶν πλοίων, ἐκ τῶν ὁ-
πείων τὸ ἐν ἐπωνόμασεν « Ἀθηναὶ τῆς Ἀρκτοῦ ». Διὰ τοῦ στο-
λίσκου αὐτοῦ ἐξηφάνισεν ὅλον τὸ ναυτικὸν ἐμπόριον τῆς Τουρκίας
καὶ ἐναυμάχησεν ἐπανειλημμένως ἐκ παρατάξεως καὶ αὐτὸν
τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ ἐπὶ πενταετίαν ἀνήγειρε τὰ ἐνδοξότατα
κατὰ θάλασσαν τρόπαια. Ὁ Λάμπρος διὰ τῶν συλληφθέντων
ἐχθρικῶν πλοίων ἠῤῥησε τὸν στόλον τοῦ καὶ ἐνέπνευσε τὸν φό-
βον καὶ τὸν τρόμον εἰς τὴν Τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν. Καὶ αὐ-
τὸς δ' ὁ σουλτάνος ἔκπληκτος διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ θα-
λασσινοῦ τούτου ἥρωος ἐζήτησε δι' ὅλων τῶν μέσων νὰ προ-
σελκύσῃ αὐτόν, ἀλλ' ὁ γενναῖός φρων Λάμπρος κατεφρόνησε καὶ
τὰς ὑποσχέσεις καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ σουλτάνου καὶ ἐξηκολού-
θησε τὸ ἐνδοξον αὐτοῦ στάδιον. Τότε ὁ σουλτάνος διέταξε νὰ
ἐξοπλισθῶσιν ὁ στόλος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ τοῦ Ἀλ-
γερίου καὶ νὰ ἐπέλθωσι κατ' αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ
ἔτους 1790 παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ ὁ Λάμπρος καὶ τὸν περί-
φημον ἄρματωλὸν τῆς Ρούμελης Ἀνδρουτσὸν μετὰ πεντακοσίων
κλεφτῶν καὶ ἐπλευσεν εἰς Τένεδον. Ὁ Λάμπρος κατ' Ἀπρίλιον
μῆνα ἐκπλεύσας προσωρμίσθη εἰς Κέα μετὰ ἐννέα μόνον πλοίων,
ὅτε ἐπεφάνη καὶ ὁ τουρκικὸς στόλος συγκείμενος ἐκ δεκαπέντε

μεγάλων σκαφῶν καὶ πολλῶν μικροτέρων. Ὁ Λάμπρος ἀμέσως ἐξώρμησεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ καὶ μετὰ τριῶρων ναυμαχίαν ἔτρεψεν εἰς φυγὴν καὶ κατεδίωξε μέχρι βαθείας νυκτός. Τὴν ἐπομένην κατέφθασε καὶ ὁ στόλος τοῦ Ἀλγερίου συγκείμενος ἐκ δώδεκα μεγάλων σκαφῶν, ἐκτὸς τῶν μικροτέρων. Ὁ Λάμπρος δὲν εἶχε νὰ ἀντιτάξῃ ἀπέναντι τῆς καταπληκτικῆς ταύτης δυνάμεως τῶν πολεμίων, εἰμὴ ἑπτὰ πλοῖα, ἥτοι τὴν Ἀθηναῖν τῆς Ἀρκτου, κυβερνωμένην ὑπὸ τοῦ ἰδίου, τὸν Ἀχιλλέα ὑπὸ τὸν Ζυγούρην, τὴν Μαρίαν ὑπὸ τὸν Κασίμην, καὶ τέσσαρα ἄλλα ὑπὸ τὸν Μπουρζουνάκην, τὸν Ἀλεξόπουλον, τὸν Νικηφοράκην καὶ τὸν Ταταράκην, καὶ ταῦτα βεβλαμμένα ἐκ τῆς ναυμαχίας τῆς προτεραίας. Τὰ δύο δ' ἑτερα πλοῖα ὑπὸ τὸν Ἀνάργυρον καὶ Καρακατσάνην, ἀποχωρισθέντα ἕνεκα τῆς τρικυμίας, δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην. Καὶ ὅμως ὁ Λάμπρος δὲν εἰδίστασε νὰ ἀντιπαραταχθῇ κατὰ τῶν ἡνωμένων πολεμίων καὶ εὐστόχως πυροβολῶν κατάρθρωσε νὰ παρὰλύσῃ τὰς κινήσεις των καὶ ἐξηνάγκασεν αὐτοὺς νὰ διακόψωσι τὸν ἀγῶνα. Συσχεφθέντες οἱ πολέμιοι ἀπεφάσισαν νὰ ἐφορμήσωσι κατὰ τῶν ἐλληνικῶν πλοίων καὶ προσκολλῶντες ἐπ' αὐτῶν τὰ ἰδικά των πλοῖα νὰ μεταβάλωσι τὴν ναυμαχίαν εἰς πεζομαχίαν. Ἡ ναυαρχίς πρώτη ἐφορμήσασα κατὰ τοῦ Ἀχιλλέως, ἀφ' οὗ ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς τοῦ Λάμπρου νὰ προσκολληθῇ, ὑπεχώρησε καὶ ἐνωθεῖσα μὲ πέντε ἀλγερινὰς φρεγάτας ἐπέπλευσέ κατὰ τῆς Μαρίας τοῦ Κασίμη. Οἱ Ἀλγερινοὶ εἰσπηδήσαντες εἰς τὴν Μαριανέφόνευσαν τοὺς Ἕλληνας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτήν. Ἔτερον μέγα ἀλγερινὸν πλοῖον προσεκολλήθη εἰς τὴν Ἀθηναῖν τοῦ Λάμπρου καὶ ἐξακόσιοι ἀλγερινοὶ εἰσεπήδησαν ἐντὸς αὐτοῦ, ἀλλ' ἅπαντες, πλὴν τριάκοντα καὶ ἑξ, κατεσφάγησαν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὸ πλοῖον τοῦ Μπουρζουνάκη ἀποβαλὸν τὸν πρὸς μὲν ἰστὸν καὶ τὸν κυβερνήτην του διέπέρασε σῶον διὰ μέσου τῶν πολεμίων καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τῶν ἰδίων ναυτῶν. Ὁ ἀνδρεῖος Ἀλεξόπουλος ἀποδιβάσας τοὺς ὑπολειπομένους ἑνδεκα συντρόφους του εἰς τὴν ξηράν, αὐτὸς παρέμεινε καὶ θεὶς πῦρ ἀνετινάχθη μετὰ τοῦ πλοίου του καὶ

τῆς σημαίας εἰς τὸν ἀέρα. Ἐπίσης καὶ ὁ Νικηφοράκης διῆλθε διὰ μέσου τῶν πολεμίων καὶ ῥίψας τὸ πλοῖον εἰς τὴν ξηρὰν διεσώθη μετὰ τοῦ πληρώματος καὶ τῆς σημαίας. Δύο δὲ προσέτι πλοῖα ἐκ τῶν ἐπτά, τὸ τοῦ Παταράκη καὶ Ζυγούρη, δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα ἕνεκα τῶν ἐναγτίων ἀνέμων. Οὕτω δὲ μόνος ὑπελείφθη εἰς τὸν ἀγῶνα ἀντιπαλαίων γενναϊότατα πρὸς τοὺς δύο στόλους ὁ ἀτρόμητος Λάμπρος. Ἄν δὲ καὶ τὸ πλοῖον αὐτοῦ εἶχε σπουδαίως βλαβῇ καὶ διέρρει πανταχόθεν, ἂν καὶ αὐτὸς ἔφερε βαρὺ τραῦμα εἰς τὴν κεφαλὴν, ὁ ἀκαταδάμαστος ὅμως ἥρως ἐπέμενε ἀνταγωνιζόμενος καὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελε νὰ ἐγκαταλίπη τὸ πλοῖόν του. Ἄλλ' ἐπὶ πέλους ἀφοῦ ἐκ τῶν διακοσίων ἐννεήκοντα πέντε ἀνδρῶν τοῦ πληρώματος δὲν ὑπελείφθησαν, εἰμὴ πέντε ἀξιωματικοὶ καὶ πεντήκοντα πέντε ναῦται καὶ ἐκ τούτων οἱ τριάκοντα ἐκτὼ βαρέως τραυματιζόμενοι, ἐνέδωκε νὰ ὑποχωρήσῃ καὶ πυρπολήσῃ τὴν προσφιλεῖ του Ἀθηνῶν διεσώθη διὰ λέμβων εἰς τὸ πλοῖον τοῦ Παταράκη. Κατὰ τὴν ναυμαχίαν ταύτην ἡττήθη κατὰ πρῶτον ὁ Λάμπρος ἀπολέσας πέντε πλοῖα καὶ ἑξακοσίους πεντήκοντα ἀνδρας, ἐκτὸς τῶν τραυματιῶν, ἄλλ' ἐφόνευσε τρισχιλίους καὶ ἐπλήγωσεν ἀναριθμήτους. Πρώτην ἤδη φορὰν ἡττήθη ὁ Λάμπρος, ἄλλ' ὑπάρχουσι ἡτται ἀντάξια νικῶν. Ἡττήθη καὶ ἔπεσεν ὁ Λεωνίδας, καὶ ὁ Διᾶχος καὶ ὁ Παπαφλέσσας, ἄλλ' ἡ δόξα αὐτῶν θὰ διαμένῃ ἀθάνατος.

Ἐντὸς ὀλίγου ὁ Κατσώνης συγκεντρώσας καὶ ἐξοπλίσας νέον καταδρομικὸν στόλον ἐξ εἴκοσι τεσσάρων πλοίων ἐσκέφθη δύο τινὰ, νὰ καταστρέψῃ τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ νὰ διαβῇ τὸν Ἑλλήσποντον. Τότε παρὰ προσδοκίαν ἔλαβε διαταγὴν παρὰ τῆς μεγάλης Αἰκατερίνης νὰ ἀφοπλίσῃ τὸν στόλον του καὶ νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐχθροπραξίαν, διότι αὕτη συνωμολόγησεν εἰρήνην πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὁ Λάμπρος ἠρνήθη νὰ ὑπακούσῃ καὶ ἐν τῇ δικαίᾳ ἑαυτοῦ ἀγανακτήσει ἀπεκρίθη ὑπερφάνως: «ἂν ἡ αὐτοκράτειρα συνωμολόγησεν τὴν εἰρήνην της, ὁ Κατσώνης ὅμως ἀκόμη δὲν ὑπέγραψε τὴν ἰδικήν του.» Ἀμέσως δὲ διαμαρτυρηθεὶς διεκήρυξεν, ὅτι καὶ ἄνευ τῆς Ῥωσσίας θὰ ἐξα-

κολουθήσῃ τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα καὶ παραλαβὼν τὸν Ἀνδρουῖτσον κατέλαβε τὸ Ταίναρον σκεπτόμενος νὰ διεγείρῃ νέαν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐκεῖ προσεβλήθη ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, μετὰ τοῦ ὁποίου παραδόξως ἠνώθησαν καὶ δύο γαλλικὰ μονόκροτα. Ἀφοῦ δὲ ἀντέστη ἐφ' ἱκανὸν χρόνον καὶ ἐπήνεγκε μεγάλην καταστροφὴν εἰς τοὺς ἀποθιβασθέντας πολεμίους, ἠναγκάσθη προτραπείς καὶ ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μάνης Τζανέτου Γρηγοράκη νὰ ἀποπλεύσῃ εἰς Ἰθάκην καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ῥωσσίαν, ὅπου μετ' οὐ πολὺ ἐτελεύτησε τὸν ἐνδοξον αὐτοῦ βίον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας ἐν ἔτει 1804. Ὁ δὲ Ἀνδρουῖτσος μετὰ τῶν περὶ ἑαυτὸν ἄρματωλῶν διεπέρασεν εἰς Ῥούμελην διὰ μέσου τῆς Πελοποννήσου καταπολεμούμενος ὑπὸ ἐξακισχιλίων Τούρκων ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας, ἐξ ὧν ἐφόνησε χιλίους πεντακοσίους, αὐτὸς δ' ἀπέβαλεν ἐνενήκοντα ἐξ στρατιώτας καὶ ἓνα ἀξιωματικόν. Ἀλλὰ δολίως συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς Ἑνετίας παρεδόθη εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν καὶ ἀπαχθεὶς εἰς Κωνσταντινουπόλιν ἐρίφθη εἰς τὰς φυλακάς, ὅπου ἐτελεύτησεν ἐν τῷ μέσῳ μυρίων βασάνων.

48. Φῶτος Τζαβέλλας.

Ὁ Φῶτος Τζαβέλλας ἦτο υἱὸς τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα καὶ τῆς ἡρωίδος Μόσχως γεννηθεὶς ἐν Σουλῷ κατὰ τὸ 1780. Ἐν ἔτει 1790 ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς, ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου, ἀποπειραθεὶς νὰ καταλάβῃ τὸ Σοῦλι καὶ ἡττηθεὶς ὑπεκρίθη φιλίαν πρὸς αὐτοὺς καὶ μετὰ διετίαν τοὺς προσεκάλεσε νὰ συνεκστρατεύσωσιν ὡς σύμμαχοι εἰς τὸν κατὰ τοῦ Ἀργυροκάστρου πόλεμον. Οἱ Σουλιῶται ἐνέπεσαν εἰς τὴν παγίδα καὶ ἐβδομήκοντα ἄνδρες ὑπὸ τὸν Λάμπρον Τζαβέλλαν προσῆλθον εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ τυράννου. Ἀλλὰ κατὰ τὸν πρῶτον σταθμόν, ἐν ᾧ οἱ Σουλιῶται ἀνύποπτοι κατέθεσαν τὰ ὅπλα, συνελήφθησαν αἴφνης καὶ δέσμιοι ἀπήχθησαν εἰς τὰς φυλακάς τῶν Ἰωαννίνων. Ἀλλ' εἰς τῶν δεσμωτῶν διαφυγῶν ἀγγέλλει εἰς τοὺς Σουλιώτας τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ἀπελπισθεὶς καὶ πάλιν ὁ Ἀλῆς νὰ κυριεύσῃ τὸ Σοῦλι, διέταξε νὰ φέρωσιν ἐνώπιόν του τὸν Τζαβέλ-

λαν: « Ἡ ζωὴ σου, ἄθλιε χριστιανέ, » τῷ εἶπεν, « εἶνε εἰς χεῖρας μου, θὰ ὑποστῇς δὲ τὰ φρικωδέστερα μαρτύρια, ἂν ἀρνηθῇς νὰ μοὶ παραδώσης τὸ Σοῦλι, τούναντίον δὲ θὰ σὲ καταστήσω τὸν ἰσχυρότερον τῆς Ἀλβανίας ». Ὁ Τζαβέλλας ἀπήντησεν: « Τώρα ἀπ' ἐδῶ οὐδὲν σοὶ ὑπόσχομαι, ἂν ὅμως μοὶ ἐπιτρέψῃς νὰ ἐπιστρέψω, θὰ προσπαθῇσω νὰ καταπείσω τοὺς συμπατριώτας μου, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν ἀφίνω εἰς χεῖράς σου τὸν προσφιλῆ υἱόν μου Φῶτον, γνωρίζεις δὲ ὅτι ἡ ζωὴ του μοῦ εἶνε προσφιλεστέρα τῆς ἰδικῆς μου ».

Οὕτως ὁ Τζαβέλλας ἀπελύθη καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ Σοῦλι. Ἐξέθηκε δὲ εἰς τοὺς Σουλιώτας τὰ σχέδια τοῦ πασσᾶ καὶ προέτρεψεν αὐτοὺς νὰ ἀντισταθῶσιν. Ἀφοῦ δὲ ὠχυρώθησαν κκλῶς, ἔγραψε τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν.

« Ἀλῆ—πασσᾶ, χαίρομαι, ὅπου ἐγέλασα ἓνα δόλιον· εἶμαι ἐδῶ νὰ διαφεντεύσω τὴν πατρίδα μου ἐναντίον εἰς ἓνα κλέφτην ἴσῃ κ' ἐσένα. Ὁ υἱός μου θέλει ἀποθάνῃ, ἐγὼ ὅμως ἀπελπίστως θέλω τὸν ἐκδικῆσω, πρὶν ἀποθάνω. Κἄποιοι Τούρκοι, ἴσῃ κ' ἐσένα, θὰ ποῦν πῶς εἶμαι ἄσπλαγχνος πατέρας μὲ τὸ νὰ θυσιάσω τὸν υἱόν μου διὰ τὸν ἰδικόν μου λυτρωμόν. Ἀποκρίνομαι, ὅτι ἂν ἐσὺ πάρῃς τὸ βουνόν, θέλεις σκοτώσῃ καὶ τὸν υἱόν μου μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελιάς μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου. Τότε δὲν θὰ ἔμπορέσω νὰ ἐκδικῆσω τὸν θάνατόν τους· ἀμὴ ἂν νικήσωμεν, θέλει ἔχω καὶ ἄλλα παιδιὰ ἢ γυναικὰ μου εἶνε νέα. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶνε, δὲν μένει εὐχαριστημένος νὰ θυσιασθῇ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶνε ἄξιος νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γνωρίζεται ὡς ὁ υἱός μου· ἔτσι προχώρησε λοιπόν, ἄπιστε, εἶμαι ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῶ, νὰ πῶ τὸ αἱμά σου.

Ἐγὼ ὁ ὠμοσμένος ἐχθρός σου

Καπετὰν Λάμπρος Τζαβέλλας»

Ὅποια φιλοπατρία, ἀξία νὰ προταθῇ ὡς ὑπόδειγμα εἰς τὴν νεολαίαν τῆς Ἑλλάδος!

Ὁ Φῶτος ὠδηγήθη ἐνώπιον τοῦ Βελῆ, τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ,

ὅστις τῷ εἶπεν, ὅτι κατὰ διαταγὴν τοῦ πασσᾶ θὰ τὸν ψήσῃ ζωντανόν! Ὁ Φῶτος ἀπήντησε: «Δὲν φοβοῦμαι, ἐγεννήθηκα διὰ τὴν πατρίδα, ὃ δὲ πατήρ μου θὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατόν μου». Μετὰ τριετίης ἀγῶνας ὃ Ἀλῆ-πασσᾶς ἡττηθεὶς ἠναγκάσθη νὰ ἐλευθερώσῃ τὸν Φῶτον καὶ τοὺς Σουλιώτας. Ὁ Τζαβέλλας ἐξηντλημένος ἐκ τῶν κόπων τοῦ πολέμου ἀπέθανε κληροδοτήσας εἰς τὸν υἱόν του Φῶτον τὴν μεγαλοφροσύνην καὶ τὸ κατὰ τῶν τυράννων μῖσός του.

Μετὰ ὀκταετίαν οἱ Σουλιῶται προσεβλήθησαν καὶ πάλιν ἀπροσδοκῆτως, ἀλλ' ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ νεαροῦ Φώτου ἀπέκρουσαν νικηφόρως τὰς τῶν πολεμίων ἐφόδους (1800). Ὁ Ἀλῆς ἀποτυχὼν νὰ καθυποτάξῃ τοὺς Σουλιώτας διὰ τοῦ πολέμου, ἀπεφάσισε νὰ καθυποτάξῃ αὐτοὺς διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ καὶ τῆς πείνης. Ἡμέραν δέ τινα οἱ Σουλιῶται ἔκκαμαν ἔξοδον καὶ προσέβαλον ὁχυρὰν τινα θέσιν, τέσσαρας ὥρας ἀπέχουσαν τῆς Κιάφας, καὶ μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα ἐξεδίωξαν τοὺς Τούρκους. Τότε ἐπληρώθη ἐξ ἐνέδρας ὃ Φῶτος καὶ ἔπεσε χαμαί, οἱ δὲ Τούρκοι, ἐπειδὴ ἐνόμισαν, ὅτι ἐφονεύθη, ἐπανελάβον τὴν μάχην, ἣτις διήρκεσε λυσσώδης μέχρις ἐσπέρας. Ὁ τραυματίας ἐξώρκισε τοὺς συντρόφους του νὰ ἀποκόψωσι τὴν κεφαλὴν του, ἐπειδὴ δὲν ἠνείχετο νὰ κομισθῇ ὡς τρόπαιον ἐνώπιον τοῦ τυράννου. Ἐπὶ τέλους οἱ Σουλιῶται ἀποκρούσαντες τοὺς ἐχθροὺς ἐπανῆλθον εἰς Κιάφαν κομίζοντες καὶ τὸν πληγωμένον ἀρχηγόν των. Ἐν τούτοις ἐπῆλθεν ὃ χειμὼν καὶ τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον ἐμάστιζε πείνα καὶ ἀσθένεια. Ὁ Ἀλῆς ἔστειλε προτάσεις περὶ εἰρήνης, οἱ δὲ Σουλιῶται ἀπεδέχθησαν αὐτάς καὶ ἀπέστειλαν εἰκοσιτέσσαρας ὁμήρους εἰς Ἰωάννινα, ἀλλὰ τοὺς ἀφοπλίσας δολίως ὃ Ἀλῆς ἔρριπεν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἔγραψε πρὸς τοὺς Σουλιώτας νὰ παραδώσωσι τὸ Σοῦλι, ἄλλως θὰ σφάξῃ τοὺς ὁμήρους. Οἱ Σουλιῶται ἀπήντησαν: «Βεζύρη Ἀλῆ-πασσᾶ, μὲ τοὺς ἀπίστους τρόπους, ὅπου φέρεσαι, δὲν κάμνεις ἄλλο παρὰ νὰ προσβάλῃς τὸν ἑαυτὸν σου καὶ νὰ αὐξάνῃς τὴν ἰδιάν μας ἀγανάκτησιν. Εἰς τοὺς δεκαεπτὰ, τοὺς ὁποίους ἔχασαμεν εἰς τὰς μάχας, ἅς προστεθῶσι καὶ οἱ εἴκοσι

τέσσαρες, ἀλλὰ μάθε, ὅτι μὲ τοιαύτας θυσίας ἡ πατρίς μας δὲν παραδίδεται. Εἰς τὸ ἐξῆς δὲ μαζί σου ἡμεῖς ἀγάπη δὲν θέλομεν, ἐπειδὴ εἶσαι πάντοτε ἓνας ἄπιστος τύραννος».

Ὁ ἀποκλεισμός ἐπανελήφθη μετὰ μεγαλειτέρας δραστηριότητος καὶ τὰ δεινὰ τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως ἐπῆλθον ὅλα ὁμοῦ. Ἐστερημένοι τροφίμων οἱ πολιορκούμενοι ἔβραζον μίαν δράκα ἀλεύρου μὲ χόρτα καὶ μὲ ρίζας, ἵνα συντηρήσωσι τὴν ζωὴν των, καταδασανιζόμενοι δὲ ἀπὸ δίψαν ἀφόρητον ἔρριπτον σπόγγους δεδεμένους μὲ σχοινία καὶ δι' αὐτῶν ἀπεβύζανον τὰς εἰς τοὺς βράχους σταγόνας τοῦ ὕδατος. Ἐκτεθειμένοι εἰς τὸ ψῦχος, εἰς τὴν χιόνα, εἰς τὴν βροχὴν, πεινῶντες, διψῶντες καὶ τρέμοντες ὑπὸ τοῦ ψύχους, κατέστησαν σκελετοὶ ἀγνώριστοι καὶ πρὸς ἀλλήλους. Ἀλλὰ καὶ οὕτω διετῆρουν ἄκαμπτον τὸ φρόνημα, καὶ αὐταὶ δ' αἱ γυναῖκες βλέπουσαι μὲ πόνον ψυχῆς τὰς παρηλλαγμένας μορφὰς τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων των, ἔλεγον· «θάνατον, ἀλλ' ὄχι ὑποταγήν!»

Ὅτε δὲ ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς ἐπεκῆρυξε πεντακόσια γρόσια δι' ἐκάστην Σουλιώτου κεφαλὴν, οἱ Σουλιῶται ἐπεκῆρυξαν δέκα φυσέκια δι' ἐκάστην Τούρκου κεφαλὴν. Ὅτε δὲ ὄνος περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων, οἱ Σουλιῶται τὸν ἐζήτησαν ὑποσχεθέντες νὰ δώσωσι τὸ ἰσάξιον, καὶ ὅτε τὸν ἔλαβον, ἀπέλυσαν Τούρκον αἰχμάλωτον.

Κατὰ τὸν ἄγριον καὶ ἄπελπιν ἐκεῖνον ἀγῶνα τῶν Σουλιωτῶν ἐπεφάνη μετὰξὺ αὐτῶν μοναχὸς τις, Σαμουήλ καλούμενος, ἄγνωστος τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν πατρίδα, ἀποκαλῶν ἑαυτὸν δευτέραν παρουσίαν. Ὁ λαὸς φύσει ἐπιρρεπὴς εἰς τὴν πίστιν τῶν θαυμάτων θεώρει αὐτὸν ὡς ἀπόστολον τοῦ Θεοῦ. Οἱ λόγοι καὶ ἡ πίστις αὐτοῦ συνεχίνουν τὰ ἔρη, τὰ δὲ παλληκάρια τοῦ Σουλίου ἐσκίρτων ἀκούοντα τὴν φωνὴν του, καὶ αὐτὸς ἰστάμενος πανταχοῦ, ὅπου ὁ κίνδυνος ἦτο μεγαλείτερος, ἐνέπνεε τὴν εἰς ἑαυτὸν πεποίθησιν. Ὁ Σαμουήλ διέταξε τὴν κατασκευὴν νέων ὀχυρωμάτων καὶ ἀνήγειρεν ἐν Ἀγίᾳ Παρασκευῇ νέον φρούριον, ὡς τὸ τελευταῖον ἐν ἀνάγκῃ καταφύγιον. Ὁ δὲ Φῶτος καὶ ἡ ἀδελφὴ του Χάϊδω, ἡγούμενοι τεσσαρ-

κοντα παλληκαρίων, ἐξώρμων ἐκεῖθεν διὰ τῶν χιονωδῶν στοιβάδων καὶ ἐπανήρχοντο φέροντες πλουσιωτάτην λείαν. Ἐκπληκτοὶ οἱ Σουλιῶται διὰ τὰ κατορθώματα τῶν δύο ἀδελφῶν ὠρκίζοντο τοῦ λοιποῦ εἰς τὸ ξίφος τοῦ Φῶτου λέγοντες: «Ἄν ψεύδωμαι, τὸ σπαθὶ τοῦ Φῶτου νὰ μοῦ κόψῃ τῆς ἡμέραις μου». Ἀλλὰ τάχιστα ὁμοῦς τὸ ἄστρον τοῦ Σαμουὴλ ἐπεσκίασε τὰ κατορθώματα καὶ τὰς συνετάς συμβουλάς τοῦ Φῶτου, καὶ ὅτε ὁ Ἀλῆς ἐπρότεινε τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρῳ τῆς ἐξορίας τοῦ Φῶτου, οἱ Σουλιῶται εὐρέθησαν πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσι τὸν γενναῖον ἀρχηγόν των. Οἱ δὲ πρεσβύτεροι ἐν μυστικῷ συμβουλίῳ παρεκάλεσαν τὸν Φῶτον νὰ θυσιάσῃ τὴν προσωπικὴν του φιλοτιμίαν χάριν τοῦ συμφέροντος τῆς πατρίδος καὶ νὰ καταλίπῃ τὰ ὄρη των. Εἰς μάτην ὁ Φῶτος ὑπέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὸν μῦθον τοῦ λύκου καὶ τῶν προβάτων, εἰς μάτην προσεμάντευσε τὴν μέλλουσαν συμφορὰν, αὐτοὶ ἔμειναν ἀμετάπιστοι. Τότε διαμαρτυρηθεὶς εἶπε μετὰ συγκινήσεως: «Θὰ ἀπομακρυνθῶ, ὑπακούω εἰς τὰς διαταγὰς σας, ἀλλὰ διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐπαγρυπνεῖτε ἐπὶ τῆς τύχης τῆς πατρίδος καὶ μὴ ἀνεχθῆτε νὰ ἀτιμασθῇ τὸ ὄνομα τῶν προγόνων μας». Ἐκεῖθεν μετὰ αἱματωμένην καρδίαν καὶ μετὰ δάκρυα γεμάτους τοὺς ὀφθαλμοὺς μεταβαίνει εἰς τὴν πατρικὴν στέγην· «ἡ οἰκία τοῦ Τζαβέλλα δὲν θὰ βεβηλωθῇ ὑπὸ τῶν ἀπίστων» εἶπε, καὶ πυρπολήσας αὐτὴν ἀπέρχεται παρακολουθούμενος ὑπὸ εἴκοσι πέντε συντρόφων του, ἡ δὲ ἀδελφή του Χαῖδω σπεύδει νὰ ἐγκλεισθῇ εἰς τὴν Ἀγίαν Παρασκευήν, ὁ Ἀλῆς τότε διέταξε τὸν πληρεξούσιόν του νὰ παρατείνῃ τὰς διαπραγματεύσεις καὶ προσκαλέσας ὑπεχρέωσε τὸν Φῶτον νὰ διαπραγματευθῇ τὰ τῆς εἰρήνης καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ φέρων ὀριστικὴν ἀπόφασιν. Ὁ Φῶτος ἔδραμεν εἰς Κιάφον καὶ ἀποκαλύψας τοὺς δόλους τοῦ Ἀλῆ ἐξορκίζει τοὺς συμπατριώτας του νὰ μὴ κάμωσιν εἰρήνην, παρὰ ἐὰν λάβωσιν ἀσφαλῆ ἐγγύησιν περὶ τῆς ἀνεξαρτησίας τοῦ Σουλίου, καὶ πιστὸς εἰς τὸν λόγον του σπεύδει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἰωάννινα, ὅπου ὁ ἐξωργισμένος Ἀλῆς ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὰ δεσμά. Καὶ ἐκ τοῦ βάθους τῆς εἰρκτῆς του εὔρε τὸ μέσον ὁ Φῶτος νὰ ἐξε-

γείρη τὸ θάρρος τῶν συμπατριωτῶν του, ἵνα μὴ συγκατατεθῶ-
σιν εἰς οὐδεμίαν τῶν προτάσεων του. Οἱ Σουλιῶται ἀπέρρι-
ψαν πάσας τὰς δολερὰς προτάσεις ὡς καὶ τὰ χίλια βαλάν-
τια καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῆς πατρίδος των πρὸς ἄλλην γῆν
καὶ ἔγραψαν τὴν ἐξῆς ἐπιστολὴν.

«Βεζύρη Ἀλῆ-πασσᾶ,

Ἡ πατρίς μας εἶνε ἀπείρως γλυκυτέρα καὶ ἀπὸ τὰ ἄσπρα
σου καὶ ἀπὸ τοὺς εὐτυχεῖς τόπους, ὅπου ὑπόσχεσαι νὰ μας χα-
ρίσης. Ὅθεν ματαίως κοπιᾷς, ἐπεὶδὴ ἡ ἐλευθερία μας δὲν
πωλεῖται, οὔτε ἀγοράζεται μὲ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς,
παρὰ μὲ τὸ αἷμα καὶ τὸν θάνατον ἕως τὸν ὕστερον Σουλιώτην».

Εἰς μάτην δ' ἀπεπειράθη ὁ Ἀλῆς νὰ δωροδοκῇ καὶ τοὺς
ἐξοχωτέρους τῶν ὀπλαρχηγῶν· ὁ Τσῆμας Ζέρβας ἔγραψε τὴν
ἐξῆς ἐπιστολὴν.

«Βεζύρη Ἀλῆ πασσᾶ,

Σ' εὐχαριστῶ πολὺ γιὰ τὴν ἀγάπην ποὺ ἔχεις γιὰτ' ἐμένα·
μόν' τὰ πουγκιά σου ποὺ μοῦ γράφεις μὲ τὸν Μπέτσο νὰ μοῦ
τὰ στείλῃς, νὰ μὴ μοῦ τὰ στείλῃς, γιὰτὶ δὲν ξέρω νὰ τὰ με-
τρήσω καὶ δὲν ξέρω τί νὰ τὰ κάνω· μόν' καὶ ἂν ἤξερα, πάλιν
δὲν ἤμουν εὐχαριστημένος νὰ σοῦ δίνω οὔτε ἓνα λιθάρι ἀπὸ
τοὺς βράχους τῆς πατρίδος μου καὶ ὅχι νὰ φύγω ἀπὸ τὸ Σοῦλι
διὰ τὰ πουγκιά σου, καθὼς ὅπου φαντάζεσαι. Τιμαῖς καὶ δό-
ξαις ποὺ μοῦ ὑπόσχεσαι νὰ μοῦ δίνῃς δὲν μοῦ χρειάζονται,
γιὰτὶ σ' ἐμένα πλοῦτος, δόξαις καὶ τιμαῖς, εἶνε τ' ἄρματα
μου, ὅπου μ' ἐκείνα φυλάω τὴν πατρίδα μου, τὴν ἐλευθερία
μου καὶ τὰ παιδιὰ μου, καὶ τιμῶ καὶ τὸνομα τοῦ Σουλιώτου
καὶ ἀποθανατίζω καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα».

Ἐπὶ τέλους ὁμως μεταξὺ τῶν πολιορκουμένων εὐρέθη εἰς
Ἰοῦδας, ὁ Πήλιος Γούσης, ὅστις εἰς συμπλοκὴν τινα τραπείς
εἰς φυγὴν εἶχεν ἀποκλεισθῇ τῆς κοινωνίας κατὰ τὰ Σουλιωτικὰ
ἔθιμα, ἡ δὲ σύζυγός του μόλις ἠδύνατο νὰ πέρνῃ νερὸ τελευ-
ταῖα ἀπὸ τὴν κοινὴν βρύσιν. Οὕτω δὲ ὁ Πήλιος ἐμελέτα ἐκδί-
κῃσιν καὶ ἀντὶ νὰ ἐξαλείψῃ τὸ στίγμα διὰ γενναίου τινὸς κα-

τορθώματος, ἐπρόδωκε τὴν πατρίδα του καὶ λαβὼν δέκα πουγγία ὠδήγησε διὰ στενωπῶν καὶ ἔκρυψε διακοσίους Τούρκους εἰς τὴν οἰκίαν του.

Ὅτε δὲ τὴν πρωΐαν (τῆς 26 Σεπτεμβρίου 1803) ὁ Βελῆς διέταξε γενικὴν ἔφοδον, ἐξώρμησαν οἱ κεκρυμμένοι καὶ προσέβαλον ἐκ τῶν νώτων τοὺς εὐαριθμούς ὑπερασπιστάς τοῦ Σουλίου καὶ ἐξηνάγκασαν αὐτοὺς τεθέντας μεταξὺ δύο πυρῶν νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὴν ἀγίαν Παρασκευὴν.

Ὁ Ἀλῆς μὴ θέλων νὰ ἐξωθήσῃ τοὺς πολιορκουμένους εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν ἀπέλυσεν ἐκ τῆς εἰρκτῆς τὸν Φῶτον, ἵνα παρακινήσῃ τοὺς συμπατριώτας του εἰς τὴν ἐκουσίαν παρὰδοσιν τῶν ὅπλων καὶ μετανάστευσιν. Ἀλλ' ὁ Φῶτος ἀπέρχεται εἰς Πάργαν, ἵνα πείσῃ τοὺς Παργίους νὰ παράσχωσιν ἄσυλον εἰς τὰ γυναικόπεδα τῆς πατρίδος του. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σχέδιον ἐπροδόθη εἰς τὸν Ἀλῆν, ὁ Φῶτος ἔσπευσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἀγίαν Παρασκευὴν, ὅποθεν οἱ Σουλιῶται ἀντέταξαν τὴν τελευταίαν ἡρωϊκὴν ἀμυναν. Ὁ Ἀλῆς κατὰπληκτος ἀπέναντι τοῦ ἡρωϊσμοῦ τῶν Σουλιωτῶν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς διὰ συνθήκης νὰ ἀπέλθωσιν, ὅπου βούλονται, μὲ τὰ ὅπλα των καὶ τὰς ἀποσκευάς. Οὕτω δὲ οἱ Σουλιῶται κατέλιπον τοὺς βράχους τῆς γλυκυτάτης πατρίδος των εἰς τρία διαιρεθέντες. Εἰς τὴν ἀγίαν Παρασκευὴν ἔμεινε μόνος ὁ Σαμουήλ μὲ πέντε συντρόφους του, ὅπως παραδώσωσι τὸν χῶρον καὶ λάβωσι τὸ ἀντίτιμον διὰ τὰ ἐκεῖ πολεμοφόδια. Ὁ γραμματεὺς τοῦ Ἀλῆ πληρώσας τὰ χρήματα εἶπε πρὸς τὸν Σαμουήλ : «Καὶ τώρα ποίαν δεινὴν τιμωρίαν, καλόγηρε, νομίζεις, ὅτι θέλεις ὑποστῇ, ἀφ' οὗ ἔδειξες τὴν ἀνοησίαν νὰ παραδοθῇς εἰς χεῖρας τοῦ Ἀλῆ», — «Καμμίαν» ἀπήντησεν ὁ Σαμουήλ καὶ πάραυτα ἐξεκένωσε τὸ πιστόλιόν του εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, πάντες δὲ συνετάφησαν ὑπὸ τὰ ἐρείπια τοῦ τελευταίου ὀχυρώματος τοῦ Σουλίου ! Τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην πράξιν τοῦ Σαμουήλ ὁ Ἀλῆς μετεχειρίσθη ὡς πρόφασιν καὶ ἀθετήσας τὰς συνθήκας κατεδίωξε τοὺς ἀπελθόντας. Καὶ ὁ μὲν Τζαβέλλας, ὅστις εἶχεν ἐπισπεύσει τὴν πορείαν του, ὑποπτευόμενος τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ, κατῶρ-

θωσε νὰ διασωθῇ εἰς Πάργαν μετὰ 1500 ἀνδρῶν. Τὸ δεύτερον δὲ σῶμα τῶν Σουλιωτῶν ὑπὸ τὸν Γ. Βότσαρην καὶ Κουτσονί-
καν καταληφθὲν παρὰ τὸ Ζάλογκον, ἀφοῦ ἐπὶ δύο ἡμέρας ἀπέ-
κρουσαν τὰς μανιώδεις τῶν πολεμίων ἐφόδους, τὴν τρίτην ἔκα-
μαν νυκτερινὴν ἐφοδὸν καὶ ἐκ τῶν 800 ἀνδρῶν μόλις 150 διε-
σώθησαν εἰς Πάργαν. Ἐξήκοντα δὲ γυναῖκες, ἵνα μὴ πέσωσιν εἰς
χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐκρήμνισαν ἑαυτάς καὶ τὰ τέκνα των εἰς
τοὺς ἀποκρήμνους βράχους χορεύουσαι καὶ ᾄδουσαι τῆς ἐλευθε-
ρίας τραγούδια. Τὸ δὲ τρίτον σῶμα τὸ ὑπὸ τὸν Κ. Βότσαρην
κατέφυγεν εἰς τὸ μοναστήριον Σέλτσον καί, ἀφοῦ ἐπὶ τέσσαρας
μῆνας ἀντέταξεν ἡρωϊκὴν ἀμυναν, μόλις τεσσαράκοντα πέντε
ἐκ τῶν χιλίων διεσώθησαν εἰς Πάργαν ὑπὸ τὸν Βότσαρην.

49. Ὁ Νικοτσάρας.

Τὸν Νικοτσάραν εἶχεν ἀναγνωρίσει ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἄρμα-
τωλὸν Ἑλλασσῶνος, ἀλλ' ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς ὑποθάλπων τὰ ἐμ-
φύλια μίση διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ ἕνα κάποιον Βλαχοθόδωρον.
Ἔνεκα τούτου ὁ Νικοτσάρας ἀσπασθεὶς τὸν κλέφτικον βίον ἤρ-
χισε νὰ διατρέχῃ τὴν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ Θεσ-
σαλίαν φθείρων αὐτήν. Ἐπὶ τέλους συγκροτήσας σύνοδον τῶν
ἄρματωλῶν τοῦ Ὀλύμπου ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικηθῇ τὸν Ἀλῆ-
πασσᾶν διὰ νέας πολεμικῆς τακτικῆς, καὶ ἐξοπλίσας στολίσκον
ἐν Πλαταμῶνι ἀπέβη φοβερὸς πειρατής. Διὰ συχνῶν δ' ἀπο-
βάσεων ὅχι μόνον παρηνώχλει τὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας,
ἀλλ' ἐπεξέτεινε τὰς πειρατικὰς ἑαυτοῦ ἐπιδρομὰς καὶ μέχρι τοῦ
Ἑλλησπόντου, συνελάμβανε δὲ πᾶν διερχόμενον πλοῖον καὶ ἐπέρ-
ριπτε πᾶσαν τὴν εὐθύνην εἰς τὸν Ἀλῆ-πασσᾶν. Ὁ Ῥῶσος
ναύαρχος Σινιάβιν γνωρίζων ἐξ ἐπισήμων συστάσεων καὶ ἐκ
φήμης τὴν ἀνδρείαν καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ τολμηροῦ πει-
ρατοῦ κατέβαλε πᾶσαν προσπάθειαν, ὅπως προσελκύσῃ αὐτὸν
καὶ κατορθώσῃ μεγαλιέτερον ἀντιπερισπασμὸν κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ὁ Νικοτσάρας μετὰ ἀνταλλαγὴν διαφόρων ἐπιστολῶν με-
τέβη εἰς Τένεδον καὶ προέτεινεν εἰς τὸν Ῥῶσον ναύαρχον
ἐκστρατεῖαν παρατολμοτάτην, ἥτοι ὑπεσχέθη μὲ πολυἀριθμὸν

σῶμα ἄρματωλῶν νὰ διέλθῃ διὰ Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας καὶ ἐνθῇ μετὰ τοῦ ἐν Μολδοβλαχίᾳ ῥωσικοῦ στρατοῦ καὶ ἐκεῖθεν νὰ μεταβῇ εἰς Σερβίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Καραγεώργη, ὅστις ἐπολέμει πρὸς τὴν Τουρκίαν. Ὁ Σινιάβιν ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν καὶ ὑπασχέθη, ὅτι θέλει περιπλήρῃ τὰ παράλια τῆς Μακεδονίας πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐκστρατείας. Ὁ Νικοτσάρας παραλαβὼν πεντακοσίους πεντήκοντα λογάδας ἄρματωλοὺς καὶ ὀρκίσας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἀνεχώρησεν ἐκ Σκοπέλου (τῇ 23 Ἰουλίου 1807) καὶ ἀπεβιβάσθη εἰς Κατερίναν τοῦ Ὀλύμου. Διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ δὲ τοὺς Τούρκους ἀνεπέτασε τουρκικὰς σημαίας διακηρύττων, ὅτι ἐστέλλετο κατὰ σουλτανικὴν διαταγὴν πρὸς βοήθειαν τῶν ἐν Σερβίᾳ στρατευμάτων. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σχέδιόν του ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ πασσᾶ τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ Νικοτσάρας τότε ἀντὶ τῆς τουρκικῆς ἀνύψωσε τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν. Ἀλλὰ πάραυτα οἱ ἄρματωλοὶ περιεκυκλώθησαν ὑπὸ πολυαρίθμου τουρκικοῦ στρατοῦ, ξιφῆρεις δ' ὅμως ἐπιπεσόντες καὶ διαφθείραντες τοὺς πολεμίους ἀνῆλθον τὸ Κερκίνιον ὄρος, καὶ καταλαβόντες διὰ τῆς βίας τὸ Κονιαροχώριον διενυκτέρευσαν ἐν αὐτῷ. Ἀλλ' οἱ Τούρκοι καταλαβόντες πάντας τὰς διόδους ἐξηνάγκασαν τὸν Νικοτσάραν νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐπὶ τοῦ ὄρους Μενοικέως περιεκυκλώθη ὑπὸ τετρακισχιλίων Τούρκων καὶ ἀγωνισθεὶς ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια διῆλθε ξιφῆρης διὰ μέσου τῶν ἐχθρῶν καὶ διηυθύνθη πρὸς τὴν Ζίχναν. Ἐκεῖ δὲ πάλιν περιεκυκλώθη ὑπὸ δεκακισχιλίων πολεμίων καὶ μετὰ πολὺν μάχην κατατροπώσας αὐτοὺς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ζίχναν. Ἀλλ' ἤδη ἔλαβον τὰ ὅπλα κατ' αὐτοῦ καὶ πάντα τὰ πέριξ χωρία. Ἐπὶ τρία ἡμερονύκτια ὁ Νικοτσάρας ἀγωνίζεται καρτερικώτατα πρὸς δεκαπεντακισχιλίους ἐχθροὺς. Ἐπειδὴ δ' ἐξέλιπον τὰ πολεμοφόδια, διέταξε τοὺς συντρόφους του νὰ πυροβολῶσι μόνον κατ' ἐπισήμων Τούρκων καὶ μὲ τὰ ξίφη ἐφορμῶντες νὰ κατακόπτωσι τοὺς πολεμίους. Ἐξαναγκασθεὶς ὑπὸ τῶν δεκατισθέντων συντρόφων του ὁ Νικόστρατος ἐξέρχεται διὰ νυκτὸς καὶ κατευθύνεται πρὸς τὸν Στρυμονικὸν κόλπον, ὅπου ἤλπιζεν ὅτι θὰ εὔρῃ τὸν ῥωσικὸν στόλον. Φθάσας δ' ἐπὶ

τοῦ Ἀγγίτου ποταμοῦ εὕρισκει τὴν γέφυραν πεφραγμένην δι' ἄλυσσος πολῶνας καὶ φρουρούμενη ὑπὸ πολλῶν Τούρκων. Ὁ Νικοτσάρας ἐφορμήσας ἐκδιώκει ἐκεῖθεν τοὺς Τούρκους κόπτει δ' ἴδιος τὴν ἄλυσον, θραύει τὴν πύλην, καὶ κατευθύνεται εἰς Πράουσαν (Πράβι). Ἐντεῦθεν διὰ τῆς κορυφοσειρᾶς τοῦ Παγγαίου ὄρους κατέρχεται εἰς τὴν παραλίαν καὶ μὴ εὐρὼν μήτε Ῥώσους, μήτε πλοῖα αὐτῶν, σώζεται διὰ τῆς Χαλκιδικῆς εἰς τὰς μονὰς τοῦ Ἀθωνος καὶ ἐκεῖθεν διὰ πλοίων ἐπιστρέφει εἰς Σκόπελον (20 Σεπτεμβρίου 1807).

Κατὰ τὴν περίφημον ταύτην ἐκστρατείαν τοῦ Νικοτσάρας καὶ τὴν ἀποδοὺν του, ἀνταξίαν πρὸς τὴν ὑπὸ τὸν Ξενοφῶντα ἀποδοὺν τῶν μυρίων, ἀπώλεσε τριακοσίους ἐβδομήκοντα ἄνδρας, οἱ περισσότεροι δὲ τῶν ἐπιζησάντων συντρόφων του, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Νικοτσάρας, ἔφερον πολλὰς πληγὰς.

Ὁ Ἀλῆ-πασσᾶς ἅμα ἔμαθε τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Νικοτσάρας ἐφύραξεν ἐκ λύσεως καὶ ἐν τῇ ὀργῇ του ἠπειλήσεν, ὅτι θὰ πνίξῃ τὸν Ὀλύμπον εἰς τὸ αἷμα. Ἀμέσως δὲ ἄλλανικὰ στίφη ἐπλημύρησαν τὴν Θεσσαλίαν καὶ οἱ ἄρματωτοὶ τοῦ Ὀλύμπου φεύγοντες τὴν λύσαν τοῦ Ἀλῆ κατέφυγον εἰς Σκιάθον, ὅπου ἐξοπλίσαντες στόλον ἐξ ἐβδομήκοντα περίπου πλοίων ἐξηκολούθησαν κατὰ θάλασσαν τὸν κατὰ τῆς Τουρκίας ἀγῶνα. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν ἄρματωτῶν ἦσαν ὁ ἐκ Βάλτου Γιάννης Σταθᾶς, γαμβρὸς τοῦ Μπουκουβάλα, ὁ Καζαβέρνης, οἱ ἄρματωτοὶ τοῦ Ὀλύμπου Βλαχάβης, Λαζαῖοι, Τζαχίλης, Μπιζιώτης, Σῦρος, ὁ ἐκ Πελοποννήσου Θεόδωρος Κολοκοτρώνης, ὁ ἐκ Νιαούσης ἄρματωλὸς Ῥομφίης καὶ ὁ Νικοτσάρας. Ὁ καταδρομικὸς στόλος αὐτῶν διηρέθη εἰς δέκα μοίρας, τῶν ὁποίων ἐκάστη ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος τοῦ ἀρχηγοῦ, Ὀλύμπος, Ρούμελη, Μωρηᾶς, Βάλτος, Σκιάθος, Κασσάνδρæ, Ἀσπρὴ θάλασσα (Αἰγαῖον). Καὶ γενικὸς μὲν διοικητής, ἦτοι στόλαρχος, διωρίσθη ὁ Σταθᾶς, ὅστις ἐντὶ τῆς ἐπὶ τῶν πλοίων ῥωσικῆς σημαίας ὑψώσεν τὴν ἑλληνικὴν, φέρουσαν ἐπὶ κυανοῦ χρώματος λευκὸν σταυρόν, ἀντιναύαρχος δὲ διωρίσθη ὁ Νικοτσάρας. Τὰ δ' ἰσώδη ἔσματα παριστᾶσι τὸν Σταθᾶν ἄνδρα

πελωρίου ἀναστήματος, μὲ κατὰμαυρην γενειάδα μέχρι τοῦ στήθους κατερχομένην, μὲ μακρὰν καὶ πυκνὴν κόμην, μὲ μαῦρον μακρὸν ἐπενδύτην, ἐπιβαίνοντα ἐπὶ μαύρου πλοίου, τὸ ὅποιον ἔφερε μαῦρα καὶ τὰ ἱστία. Παρόμοιος ἦτο καὶ ὁ Νικοτσάρας, ὅστις ὅμως δὲν ἔφερε μαῦρον φόρεμα. Οὕτω διοργανωθέντες ἐπέδραμον τὰ τουρκικὰ παράλια. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη περίτρομος διέταξεν ἀπειλητικῶς τὸν μὲν Ἀλὴν νὰ παύσῃ τὴν καταδίωξιν καὶ νὰ ἀποσύρῃ ἀμέσως ἐκ τοῦ Ὀλύμπου τοὺς Ἀλβανούς του, τὴν δὲ ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλην ἐκκλησίαν νὰ ἐκσπονδονίσῃ τοὺς κεραυνούς τοῦ ἀφορισμοῦ κατὰ τῶν φοβερῶν ἐπιδρομέων, ἔαν δὲν ὑπακούσωσιν εἰς τὰς συμβουλὰς τῆς καὶ διαλυθῶσιν. Οἱ ἄρματωτοὶ πάντες ἐπέισθησαν καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰς ἰδίας τῶν ἐπαρχίας, ἐκτὸς τοῦ Νικοτσάρα, ὅστις παρεχίμασεν εἰς Σκόπελον, καὶ τοῦ Βλαχάβα, ὅστις κατέφυγεν εἰς τὸν Ὀλυμπον.

Ὁ Νικοτσάρας ἐδολοφονήθη μετ' ὀλίγον ὑπὸ τινος Ἀλβανοῦ ἄγων τὸ τριακοστὸν ἔκτον ἔτος τῆς ἡλικίας.

50. Εὐθύμιος Βλαχάδας.

Ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας ἦτο υἱὸς τοῦ ἄρματωτοῦ Ἀθανασίου Βλαχάβα. Ἐπειδὴ δὲ εἶχε προορισθῇ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν στάδιον, ἐνεκλείσθη εἰς μοναστήριον καὶ ἐκεῖ ἐχειροτονήθη ἱερεὺς. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ὁ λεοντόθυμος νεανίας, ῥήξας τὰ δεσμά, ἐξῆλθε τοῦ μοναστηρίου καὶ κατετάχθη μετὰ τῶν κλεφτῶν. Μετὰ τινα δὲ χρόνον διωρίσθη ἄρματωλὸς Χασίων. Ὁ Βλαχάδας γινώσκων κάλλιστα τὸν δόλιον χαρακτῆρα τοῦ Ἀλῆ συνεκάλεσε τοὺς ἄρματωλ οὗς εἰς συνέλευσιν καὶ παρέστησεν εἰς αὐτοὺς τὸν κίνδυνον. Πρῶτος δὲ ὁ Εὐθύμιος Βλαχάδας ἐνέβαλεν εἰς τὸν νοῦν τῶν Ἑλλήνων τὴν ιδέαν τῆς ἐθνικῆς ἀντιστάσεως κατὰ τοῦ Ἀλῆ καὶ τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ ἔθνους. Ἀναγορευθεὶς δὲ παρ' ὅλων ἀρχηγὸς ἐπεχείρησε τὴν διεργάσασιν νέου ἐπαναστατικοῦ κινήματος συνεννοηθεὶς καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς Τούρκους τῶν Τρικκάλων καὶ τῆς Λαρίσης, οὔτινες ἐπίσης

ἐμίσουν τὴν τυραννίαν τοῦ Ἀλῆ. Νέα δὲ σύνοδος τῶν ἄρμα-
τωλῶν συνελθοῦσα ἐν Ὀλύμπῳ ὤρισεν ὥς ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ
ἐθνικοῦ ἀγῶνος τὴν 29 Μαΐου, καθ' ἣν ἡμέραν ἔπεσεν ἡ Κων-
σταντινούπολις εἰς χεῖρας τῶν Τούρκων. Ἀλλὰ τὸ βούλευμα
δυστυχῶς ἐπροδόθη εἰς τὸν Ἀλῆ καὶ οὗτος ἔλαβε πάντα τὰ
δραστήρια μέτρα νὰ καταπνίξῃ τὸ κίνημα. Ὅθεν πολλοὶ τῶν
συνωμοτῶν καὶ μάλιστα οἱ Τούρκοι τῆς Θεσσαλίας ἐπαλιμβού-
λησαν, οἱ δὲ ἄλλοι συνωμόται εἰδοποίησαν ἀμέσως τὸν Βλα-
χάβαν περὶ τοῦ κινδύνου. Ἀλλὰ τηλικαύτη ἦτο ἡ φλέγουσα
αὐτὸν φιλοπατρία καὶ τὸ ἀδιάλλακτον κατὰ τοῦ τυράννου μῆ-
σός του, ὥστε οὗτος ἀκράτητος ὕψωσεν ἐν Χασίοις τὴν σημαίαν
τῆς ἐπαναστάσεως (5 Μαΐου 1808). Καταλαβὼν δὲ μετὰ ἐξα-
κοσίων ἀνδρῶν τὴν Καλαμπάκκην (Καστράκι) καὶ ἀποκόψας πᾶ-
σαν μετὰ τῆς Ἠπείρου συγκοινωνίαν, ἀφῆκεν ἐκεῖ μὲν τὸν ἀδελ-
φόν του Θεόδωρον, αὐτὸς δὲ ἐπέδραμεν εἰς τὸν Ὀλυμπον, ἵνα ἐπι-
ταχύνη τὴν προσέλευσιν καὶ τῶν ἄλλων συνωμοτῶν. Ἀλλ' οἱ
ἐν Καλαμπάκῃ ἐξακόσιοι ἄνδρες περιεκυκλώθησαν ὑπὸ δεκα-
πλασίῳν πολεμίων, τοὺς ὁποίους ἦγεν ὁ Μουχτάρ πασσᾶς, υἱὸς
τοῦ Ἀλῆ-πασσᾶ, καὶ ἀπὸ πρωῒας τῆς 8 Μαΐου ἤρξατο λυσσώ-
δης ἀγών. Αἱ πρωτοφυλακαὶ τῶν Ἀλβανῶν κατεκόπησαν καὶ
αἱ ὀρδαὶ τῶν βαρβάρων δεκατιζόμεναι ὑπὸ τοῦ πυρός καὶ τοῦ
ξίφους τῶν Ἑλλήνων ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Μόλις δὲ ὁ Μου-
χτάρ ξιφῆρης ἠδυνήθη νὰ σταματήσῃ τὴν φυγὴν. Μετὰ δε-
κάωρον δὲ συνεχῇ καὶ λυσσώδη ἀγῶνα οἱ Ἕλληνες, ἐκλιπόν-
των τῶν πολεμοφοδίων, ἐξώρμησαν ξιφῆρεις διὰ μέσου τῶν
πυκνῶν φαλάγγων τῶν πολεμίων καὶ φονεύοντες ἔπεσαν ἅπαν-
τες ἡρωϊκῶς μαχόμενοι. Μετὰ δύο ὥρας τῆς μάχης κατέφθασε
καὶ ὁ Εὐθύμιος Βλαχάβας μετὰ πεντακοσίων περίπου Ὀλυμπίων,
ἀλλὰ δυστυχῶς εὔρε τετελεσμένην τὴν θυσίαν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς
τὸν Ὀλυμπον. Μετ' ὀλίγον μετέβη εἰς Κασάνδραν καὶ ἀμέσως
διαπεραιωθεὶς εἰς Σκόπελον ἠνώθη μετὰ τοῦ Νικοτσάρα, τῶν
Λαζαίων καὶ ἄλλων ἄρματωλῶν. Συγκροτήσας δ' ἀξιόλογον
καταδρομικὸν στολίσκον προσέβαλλε τὰ τουρκικὰ πλοῖα καὶ
ἐλεηλάτει τὰ παράλια. Ἡ Ὑψυλὴ Πύλη μετεχειρίσθη ὅλα τὰ

μέσα νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν τολμηρὸν καταδρομέα εἰς ὑποταγὴν. Σουλτανικὸν δὲ φηρμάνιον ἐδημοσιεύθη μετὰ πάσης ἐπισημότητος ἐν Θεσσαλίᾳ, τὸ ὁποῖον ἐχορήγει ἀμνηστίαν εἰς τὸν Παπᾶ-Εὐθύμιον καὶ εἰς πάντας τοὺς συνεπαναστήσαντας μετ' αὐτοῦ, ὃ δ' Ἀλῆς διετάσσετο νὰ παύσῃ πᾶσαν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐχθρικὴν καταδίωξιν. Πρὸς ἐπισφράγισιν δ' ὅλων τούτων αὐτὸς ὁ πατριάρχης μετὰ τῆς συνόδου ἔγραψε πρὸς τὸν Βλαχάβαν παραινετικὰς ἐπιστολάς, διὰ τῶν ὁποίων ἔλυσεν αὐτὸν πάντων τῶν προηγουμένων ἀμαρτημάτων καὶ ἐξώρκιζε νὰ ἐγκαταλείψῃ στάδιον, τὸ ὁποῖον προσέτριβε μέγιστον μῶμον εἰς αὐτὸν καὶ ὡς χριστιανὸν καὶ ὡς ιερέα τοῦ Ὑψίστου. Ὑπὸ τοιούτων ἐξαπατηθεὶς ὁ Βλαχάβας ἔπαυσε τὰς καταδρομάς, διέλυσε τὸν καταδρομικὸν στόλον του καὶ διὰ καταχθονίου τρόπου συλληφθεὶς ἀπήχθη δέσμιος εἰς Ἰωάννινα καὶ ὑπέστη φοβερὸν μαρτύριον. Ὁ παρὰ τῇ αὐλῇ τοῦ τυράννου πρόξενος τῆς Γαλλίας Πουκεβίλ ἐξιστόρησεν ὡς ἐξῆς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ ἐθνομάρτυρος: «Ἐν Ἰωαννίνοις ἐπανεῖδον προσδεδεμένον εἰς πάσσαλον τὸν Εὐθύμιον Βλαχάβαν, τὸν ὁποῖον ἄλλοτε εἶχον συναντήσῃ εἰς Πίνδον μετὰ τῶν στρατιωτῶν του. Αἱ ἀκτῖνες τοῦ καυστικοῦ ἡλίου ἐπιπτον ἐπὶ τὴν καταφρονοῦσαν τὸν θάνατον ἀγέρωχον αὐτοῦ κεφαλὴν, καὶ ἄφθονος ἰδρῶς κατέρρεεν ἀπὸ τῆς πυκνῆς αὐτοῦ γενειάδος. Ἄν καὶ καλῶς ἐγνώριζεν ὁποία τύχη τὸν περιμένει, ἦτον ὅμως μᾶλλον ἀτάραχος ἀπὸ τὸν τύραννον, ὅστις ἐπεθύμει νὰ πῖνῃ τὸ αἷμά του. Ὑψωσε πρὸς ἐμὲ τοὺς πλήρεις γαλήνης ὀφθαλμούς του, ὡς νὰ ἤθελε νὰ με καταστήσῃ μάρτυρα τῆς τελευταίας στιγμῆς τοῦ μαρτυρίου του. Μετὰ γαλήνης, ὡς ὁ δίκαιος, εἶδεν ἐγγίζουσιν τὴν τελευταίαν ταύτην στιγμὴν καὶ ὑπέστη χωρὶς φρίκης καὶ χωρὶς οἰμωγῆς τὰς πληγὰς τῶν δημίων του, τὰ δὲ μέλη του συρθένθιντα διὰ μέσου τῶν ὁδῶν τῶν Ἰωαννίνων ἐδειξαν εἰς τοὺς ἐν τρόμοις Ἕλληνας τὰ λείψανα τοῦ τελευταίου τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς Θεσσαλίας. Φεῦ! τόσο ἐνδοξος τελευτὴ ἔφερε τὴν κηλῖδα τοῦ ἐγγλήματος τῆς ἀνταρσίας, ἣτις παρέσυρεν εἰς τὸν τάφον τόσοὺς ἀθῶους!»

§ 1. Ἀδαμάντιος Κοραΐς.

Ὁ Ἀδαμάντιος Κοραΐς ἐγεννήθη εἰς Σμύρνην τὴν 27 Ἀπριλίου 1748 ἐκ πατρὸς Ἰωάννου Κοραΐ, Χίου τὴν πατρίδα, καὶ μητρὸς Θωμαΐδος ἐκ Σμύρνης, θυγατρὸς τοῦ περιφανοῦς διδασκάλου τῆς ἐν Χίῳ σχολῆς Ἀδαμαντίου Ῥουσίου. Τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν του ἀνάπτυξιν ὁ Κοραΐς ὀφείλει εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ πατρὸς του νὰ χορηγῇ εἰς αὐτὸν πᾶν ὅ,τι συνέτεινεν εἰς τὴν ἐκπαίδευσίν του, καὶ εἰς τὴν ἰδικήν του φυσικὴν νοημοσύνην καὶ φιλομάθειαν, τὴν ὁποῖαν ἠΐξησε θαυμασίως ὁ πόθος νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὸς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πάππου του, τὴν ὁποῖαν ἐκεῖνος διὰ διαθήκης του ἐκληροδότει εἰς ἐκεῖνον ἐκ τῶν ἀπογόνων του, ὅστις πρῶτος ἤθελεν ἐξέλθῃ τοῦ ἐλληνικοῦ σχολείου. Τὰ βιβλία τοῦ πάππου του δὲν ἦσαν πολλὰ, ἦσαν ὅμως ἀρκετὰ νὰ κάμωσιν αὐτὸν νὰ αἰσθανθῇ πόσον εὐτελὴς ἦτο ἢ μὲ τόσους πλουσίους ῥαβδισμοὺς ἀποκτηθεῖσα παιδεία ἐν τῷ σχολείῳ. Ἐφριξεν, ὅτε ἀνελογίσθη, ὅτι ματαίως ἐξώδευσε τόσον πολὺτιμον καιρὸν μαθάνων ξηρὰς τινὰς λέξεις, χωρὶς νὰ δύναται νὰ κατανοῇ καὶ τοὺς Ἑλλήνας συγγραφεῖς. Ἐπαρηγορήθη ὅμως, διότι ἦτο ἀκόμη νέος καὶ ἡδύνατο διὰ τῆς ἐπιμελείας νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς πολλὰς του ἐλλείψεις. Τοσοῦτον δ' ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ μάλιστα τῶν λόγων τοῦ Δημοσθένους, ὥστε ἔβλαψε καὶ τὴν ὑγίαν του, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐμπόδισε τὴν δίψαν τῆς παιδείας, καὶ ἐπεδόθη συγχρόνως καὶ εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἐβραϊκῆς, ἰταλικῆς καὶ γαλλικῆς, βοηθούμενος ἀπὸ τοῦ πατρὸς του τὴν πρόθυμον χορηγίαν. « Εἰς ἐκείνην τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, (λέγει ὁ Κοραΐς εἰς τὴν αὐτοβιογραφίαν του), καὶ τοῦ γένους τὴν κατάστασιν πᾶς ἄλλος πατὴρ ἀκούων τὸν υἱὸν του νὰ ζητῇ ἐβραϊκῆς γλώσσης διδασκαλον, ἤθελε καλέσῃ ἱατρόν, νομίζων ὅτι παρεφρόνησεν ὁ υἱός του, ἀλλ' ὁ χρηστὸς καὶ πρόνιμος πατήρ μου ἠρκέσθη μόνον νὰ μ' ἐρωτήσῃ εἰς τί ὠφελεῖ ἡ ἐβραϊκὴ γλῶσσα. Ἀποῦ τοῦ εἶπα ὅτι ἐχρησίμευεν εἰς ἀκριβεστέραν κατάληψιν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. «— Καλὰ,

ἄρχισε λοιπόν,» μ' ἀπεκρίθη. — Ποτὲ δὲν ἐνθυμήθην τὴν Λακωνικὴν ταύτην ἀπόκρισιν χωρὶς νὰ δακρύσω. Τότε ἦτο εἰς τὴν παιδεῖαν μου ἡ προθυμία τοῦ πατρός μου! Κυρίως ὅμως ὁ Κοραῆς τὴν διανοητικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν ὀφείλει εἰς τὸν ἐν τῷ νάϊσκῳ τοῦ Ὁλλανδικοῦ προξενείου ἐν Σμύρνῃ ἱερατεύοντα Βερνάρδον Κεῦνον, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Κοραῆς ἐδίδασκε τὴν σημερινὴν προφορὰν τῆς γλώσσης μας, ἀντεδιδάσκετο δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν λατινικὴν. « Ἡ πρὸς ἐμὲ εὐνοία του, λέγει, ἠύξησε τοσοῦτον, ὥστε νὰ μὲ προσκαλῇ νὰ τὸν συνοδεύω εἰς τοὺς μετὰ τὸ γεῦμα περιπάτους του, νὰ μὲ διδάσκη πάντοτε διὰ ζώσης φωνῆς ὅσα ἐγνώριζε χρήσιμα εἰς τὴν εὐδαιμονίαν μου, νὰ μὲ δανείζῃ λατίνους ἐνδόξους συγγραφεῖς καὶ τέλος νὰ μὲ ἀρίνη μόνον εἰς τὴν βιβλιοθήκην του. Τὸν χρόνον τοῦτον ἐνθυμοῦμαι μ' εὐγνωμοσύνην καὶ τὸν νομίζω ὡς τὸ εὐτυχέστερον μέρος τῆς ζωῆς μου, διότι εὔρηκα διδάσκαλον ἱκανὸν ὅχι μόνον νὰ μὲ διδάξῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, ἀλλὰ καὶ νὰ χαλινώσῃ τῆς ζεούσης μου νεότητος τὰς ἀτάκτους ὁρμάς ».

Ὁ πατήρ του ἀπέστειλε κατόπιν αὐτὸν εἰς Ἀμστελόδαμον τῆς Ὁλλανδίας λόγῳ ἐμπορίου, φέροντα καὶ πολλὰς συστατικὰς ἐπιστολάς, ἀλλὰ μία καὶ μόνη ὠφέλησε τὸν Κοραῆν, ἡ ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του Βερνάρδου πρὸς τὸν ἐκεῖ σοφὸν διδάσκαλον Ἀδριανὸν Βύρτον καὶ τὴν σοφὴν σύζυγόν του Καρολίαν, παρὰ τῶν ὁποίων ἐδιδάχθη πλεῖστα ὠφέλιμα πράγματα. « Εἰς τῶν δύο τούτων σεβασμίων προσώπων (λέγει ὁ Κοραῆς) καὶ τοῦ προτέρου φίλου καὶ διδασκάλου μου σεβασμίου Βερνάρδου τὴν ἀρετὴν χρεωτῶ ὅχι τὴν ἀρετὴν μου, ἀλλὰ τὴν ὁπωσδήποτε χαλινώσιν τῶν παθῶν μου. Ἡ νεότης μου ἐσαλεύετο ἀπὸ τρικυμίας παθῶν καὶ ἄλλο δὲν μὲ ἔσωσεν ἀπὸ τὸ νευράγιον, παρὰ ἡ πρὸς τοὺς διδασκάλους μου αἰδῶς καὶ ἡ φιλοτιμία νὰ ἀξιωθῶ τῆς ἀγάπης των. Μάθημα ἀναγκαῖον εἰς τοὺς γονεῖς, ὅσοι φροντίζουν διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἰδίων τέκνων, νὰ τὰ παραδίδωσιν εἰς τοιοῦτους διδασκάλους, τῶν ὁποίων ὅχι μόνον νὰ θαυμάζωσι τὴν σοφίαν, ἀλλὰ καὶ νὰ δι-

ψῶσι τὴν ἀγάπην καὶ νὰ τρέμωσι τὴν καταφρόνησιν».

Διατρίψας ἐπὶ ἕξ ἔτη εἰς Ἀμστελόδαμον ἐπέστρεψεν εἰς Σμύρνην καὶ μετὰ πολλὰς δυσκολίας καὶ ἀντιλογίας πρὸς τὸν πατέρα του, ἐπιθυμοῦντα νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἐμπορικὸν στάδιον καὶ νὰ τὸν νυμφεύσῃ μὲ νεάνιδα εὐεῖδῃ καὶ πλουσίαν, ἔλαβε τὴν ἄδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Μομπελλιέ τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐπὶ ἕξ ἔτη ἐσπούδασε τὴν ἱατρικὴν καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ (1786). Μετ' ἀγαλλιάσεως καὶ ὑπερφηανείας διηγούμενος ὁ Κοραῆς (πρὸς τὸν ἐν Σμύρνῃ πρωτοψάλτην φίλον του Δημήτριον Λῶτον) τὴν ἀναγόρευσίν του, γενομένην μετὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων του, λέγει : «Ὁλη ἡ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη, ἐγὼ μόνον δὲν ἤμην ἐντελῶς εὐτυχής. Διατί, ἀφοῦ παρήκουσα τοὺς γονεῖς μου καὶ δὲν διέμεινα εἰς τὸ ἐμπόριον, νὰ μὴ ζῶσιν ἤδη νὰ τοὺς καταστήσω συγκοινωνοὺς τῆς ἐπιτυχίας μου καὶ νὰ τοὺς ἐξιλεώσω διὰ τὴν υἱϊκὴν μου παρακοήν ; Τὸ γλυκύτερον, ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις μάχην, ἀφ' ὅσα μὲ συνέβησαν εἰς τὴν ζωὴν μου ἦτο νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρός μου καὶ τῆς μητρός μου. Τὴν χάριν ταύτην μ' ἐστέρησεν ἡ Θεία Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείψῃ τὰ τραύματα τῆς καρδίας των· ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφορήσῃ, ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω». Καὶ βεβαίως ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς εὐπειθία, ἡ στοργὴ καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, πρέπει νὰ κατέχῃ τὴν πρώτην θέσιν εἰς πᾶσαν ἐλληνικὴν καρδίαν, διότι εἶνε τὸ ἰσχυρότερον ἐλατήριο ὅλων τῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν.

Μετὰ τὴν ἀναγόρευσίν του ἐπιθυμῶν νὰ εὕρῃ εὐρύτερον διανοητικὸν κέντρον μετέβη εἰς Παρισίους κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς ἐκραγείσης Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως (24 Μαΐου 1788). Αὐτόπτης καὶ αὐτήκοος γενόμενος τῆς μεταβολῆς ταύτης ἐξιστορεῖ ἀφελῶς τὰ συμβεβηκότα (δι' ἐπιστολῶν πρὸς τὸν φίλον του πρωτοψάλτην τῆς Σμύρνης) εὐλογῶν τὰ μεγαλουργήματα καὶ καταρῶμενος τὰς παραφοράς τῆς ἐλευθερίας.

Τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του εἶχε

μετριάσει ὁ θάνατος τῶν γονέων του, ἡ δ' ἐπελθοῦσα γαλλικὴ ἐπανάστασις τὴν ἐξήλειψε παντελῶς καὶ ἀπεφάσισεν ἀμεταθέτως νὰ μείνῃ εἰς Παρισίους καὶ νὰ μὴ συζήσῃ εἰς τὸ ἐξῆς μὲ τυράννους. Τότε μάλιστα συνησθάνθη εἰς τὴν εὐαίσθητον καὶ μεγυχλόφρονα ψυχὴν του τὴν ἐκ τῆς δουλείας ἐσχάτην τοῦ ἔθνους ταπείνωσιν καὶ ἔκτοτε παρήτησε καὶ τὸ ἐπάγγελμα τῆς ἱατρικῆς καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀσχολίαν καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ ἔθνους του καὶ εἰς τὴν ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπελευθέρωσίν του διὰ τῶν σοφῶν του συγγραφῶν.

Ἐν ἔτει 1798 ἐδημοσίευσεν «τὴν ἀδελφικὴν του διδασκαλίαν» εἰς τὴν ὁποίαν ἐκθέτει ὅποια τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ προτρέπει τοὺς Ἕλληνας πρὸς ἐλευθερίαν.

Ἐν ἔτει δὲ 1803 ἐξέδωκε τὸ πολεμιστήριον σάλπιγξος, εἰς τὸ ὁποῖον εἰκονίζεται ἡ δούλη Ἑλλάς, ἥτις ζητεῖ τὴν ἀπὸ τῆς δουλείας ἀπελευθέρωσίν της. Τελειώνει δὲ αὐτὸ ὡς ἐξῆς.

«Πολεμήσατε λοιπὸν, ὦ μεγαλόψυχα καὶ γενναῖα τέκνα πατρῶν παλαιῶν Ἑλλήνων, ὅλοι ὁμοῦ ἠνωμένοι τοὺς βαρβάρους τῆς Ἑλλάδος τυράννους. Πολεμήσατε, φίλοι καὶ ἀδελφοί, τοὺς ἀπανθρώπους καὶ σκληροὺς Τούρκους, ὅχι ὁμῶς ὡς Τούρκοι, ὅχι ὡς φορεῖς, ἀλλ' ὡς γενναῖοι τῆς ἐλευθερίας στρατιῶται, ὡς ὑπερασπισταὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος. Χύσατε χωρὶς ἔλεος τὸ αἷμα τῶν ἐχθρῶν, ὅσους εὗρητε ἐξωπλισμένους κατὰ τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐτοίμους νὰ σᾶς στερήσωσι τὴν ζωὴν. Ἄς ἀποθάνῃ, ὅστις τυραννικῶς σφίγγει τῶν Ἑλλήνων τὰς ἀλύσεις καὶ τοὺς ἐμποδίζει νὰ ρήξωσι τὰ δεσμά των. Ἀλλὰ σπλαγχνίσθητε τὸν ἥσυχον Τούρκον, ὅστις ζητεῖ τὴν σωτηρίαν του μὲ τὴν φυγὴν, ἢ εὐαρεστοεῖται νὰ μένῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑποτασσόμενος εἰς νόμους δικαίους καὶ γενόμενος καὶ αὐτὸς τοὺς καρπούς τῆς ἐλευθερίας, καθὼς καὶ αὐτοὶ τῆς Αἰγύπτου οἱ Τούρκοι. Ἄς εἴρῃ ἡ ἐκδίκησις ἡμῶν φοβερά, ἀλλ' ἄς γείρῃ μὲ δικαιοσύνην. Ἄς δεῖξωμεν εἰς τὸ ἄγριον τῶν Μουσουλμάνων γένος, ὅτι μόνον τῆς ἐλευθερίας ἡ ἐπιθυμία καὶ ὅχι ἡ εἰψα τοῦ φόβου καὶ τῆς

»ἀρπαγῆς μᾶς ἐξώπλισε τὰς χεῖρας. Ἄς μάθωσιν οἱ ἀνθρώποι Τοῦρκοι ἀπὸ τὴν ἡμετέραν φιλανθρωπίαν, ὅτι διὰ τὰ
»παύσωμεν τὰς καθημερινὰς ἀδικίας, τὴν καθημερινὴν ἐκχυ-
»σιν τοῦ ἐλληνικοῦ αἵματος, ἀναγκαζόμεθα πρὸς καιρὸν τὰ
»χρῆσωμεν ὅλῳ τουρκικῷ αἵμα».

Ὁ Κοραῆς διὰ τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ δὲν ἀπέβλεπε μόνον εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ἔθνους του, ἀλλὰ μάλιστα εἰς τὴν ἠθικὴν τῆς νεολαίας διάπλυσιν καὶ εἰς τὸ νὰ ἐμφυτεύσῃ εἰς τὰς καρδίας τῶν νέων τὸ αἶσθημα τῆς ἐλευθερίας καὶ τοὺς αἰωνίους νόμους τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς πολίτας χρηστοὺς καὶ ἐναρέτους.

Ὁ Κοραῆς ἐζήσῃ πένης, ἐνῷ ἠδύνατο νὰ πλουτίσῃ. Καὶ ποίαν ἀνάγκην εἶχε τοῦ πλούτου, ἀφοῦ ὁ πολιτισμὸς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκθηνλύνῃ τὰς ὀλιγαρχεῖς ἔξεις του καὶ τὴν ἀδρὰν καὶ τρυφὴν διὰ τὴν κατέστησεν ἀνάγκην σύμφυτον μὲ τὴν ὑπαρξίν του; Ὁ Κοραῆς διέμεινεν ὀλιγαρχικῆς καὶ στωϊκῆς μεταξὺ τῶν ἡδονῶν καὶ τῶν γοητευμάτων τοῦ παρισινοῦ βίου πρὸς ἓνα καὶ μόνον σκοπὸν ἀποβλέπων, πρὸς τὸν φωτισμὸν τοῦ γένους του καὶ τὴν νοητικὴν καὶ ἠθικὴν του μόρφωσιν καὶ ἀνόρθωσιν, ἥτις ἠθέλει εἶχαι ὡς ἀφευκτον ἀποτέλεσμα τὴν διάρρηξιν τῶν δεσμῶν τῆς δουλείας του. Δυσπιστῶν δὲ πρὸς τοὺς συγχρόνους του, ἐφρόνει ὅτι μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἦτο δυνατόν νὰ ἀνυψωθῇ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας. Ὅποια δὲ θορυβώδη αἰσθηήματα διήγειρεν εἰς τὴν καρδίαν του ἡ κατ' αὐτὸν πρόωρος ἔκρηξις τῆς ἐλληνικῆς ἐπαναστάσεως! Ἀληθῶς τὸ ἐπεχίρημα ἦτο τόσον μέγα καὶ ἄνισον, ὥστε ὁ Κοραῆς δραστηρίως προετοιμάσας καὶ ὠθήσας τὸ ἔθνος του εἰς τὴν ἐπανάστασιν ἐξεπλάγη, ὅτε αὕτη ἐξεργάγη, καὶ συνεταράσσετο τὴν συνείδησιν φοβούμενος μήπως συνήργησε διὰ τῶν συγγραμμάτων του εἰς τὸν ἐξανδραποδισμὸν τοῦ ἔθνους του!

Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῆς ἡλικίας καὶ τῆς σωματικῆς αὐτοῦ ἀσθενείας δὲν ἠδύνατο νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν ἀγῶνα, ἀνενδότως ἡγωνίζετο ἀντιπαλαίω πρὸς τὸν θάνατον, ὅστις ἡπείλει ἀπὸ

στιγμῆς εἰς στιγμὴν νὰ ἀφαρπάσῃ τὴν ζωὴν του καὶ ἔχων τεταμέναις ὅλας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις πρὸς τὴν πατρίδα, ἔγραφε πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους καὶ ἐπεφώνει μὲ φωνὴν ἀκουομένην μεταξὺ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων, θαρσεῖτε.

Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τῶν ἀδιαλείπτων ἐργασιῶν του καὶ τῶν ἰθνωφελῶν ἀγώνων του ἐπελθὼν ὁ θάνατος ἀφῆρπασεν ἀπὸ τοῦ βίου τὸν χαλκέντερον γέροντα, τοῦ ὁποῖου τὴν στέρησιν συνεθρήνησε μετὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλος ὁ σοφὸς κόσμος τῆς Εὐρώπης.

Ἐτελεύτησε δὲ τὸν βίον ἐν Παρισίοις τῇ 29 Μαρτίου (10 Ἀπριλίου) 1833 ἄγων τὸ 85 ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἐκηδεύθη μεγαλοπρεπῶς. Ἐνεταφιάσθη δὲ εἰς τὸ πολυάνδριον (τοῦ Mont Parnasse) καὶ μικρὸν μνημεῖον ἀνηγέρθη ἐπιτύμβιον φέρον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν:

Ἀδαμάντιος Κοραῆς

Χῖος

ὑπὸ ξένων μὲν

ἴσα δὲ τῇ Ἑλλάδι

πεφιλημένον γῆν

τῶν Παρισίων

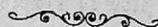
κεῖμαι.

Τὰ λείψανα τοῦ Κοραῆ ἀνακομισθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ δημοτελοῦς πομπῆς κατετέθησαν εἰς τὸ νεκροταφεῖον Ἀθηνῶν (8 Ἀπριλίου 1877), ἐνθα ἀνηγέρθη μαρμάρινον μαισωλεῖον, φέρον ἐπὶ τῆς προσόψεως αὐτοῦ τὰς ἐξῆς τρεῖς ἀπλᾶς, ἀλλὰ βαρυσημάντους λέξεις:

πίστις, πατρίς, ἐλευθερία.

Πρὸ δὲ τῶν πυλῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἰδρύθη ὁ ἀνδριὰς αὐτοῦ. Ὁ Κοραῆς παρίσταται καθήμενος ἐπὶ ἐδωλίῳ, καὶ διὰ μὲν τῆς δεξιᾶς κρατῶν γραφίδα, διὰ δὲ τῆς ἐτέρας ἐπιμήκη

δέλτον, ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶνε ἀναγεγραμμένον τὸ ἐξῆς πρὸς τοὺς
"Ἕλληνας παράγγελμα τοῦ ἀνδρός: « Ἡ ἐλευθερία, τέκνα μου,
»δὲν ἀγαπᾷ νὰ κατοικῇ εἰς τόπους, ὅπου δὲν βασιλεύει
»ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ χρηστούθεια».

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Μέρος Α'.

Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης.

1. Ῥωμύλος ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ῥώμης	5
2. Νουμᾶς Πομπήλιος	7
3. Λεύκιος Ταρκύνιος	8
4. Σέρβιος Τύλλιος	9
5. Πόπλιος Κορνήλιος Σκιπίων ὁ Ἀφρικανός	11
6. Οἱ ἀδελφοὶ Γράκχοι, Τιθέριος καὶ Γάιος	13
7. Πομπήτιος ὁ μέγας	16
8. Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ	19
9. Μάρκος Τύλλιος Κικέρων	24
10. Ὁκταβιανὸς Αὐγούστος	26
11. Τραϊανός	29
12. Πόπλιος Αἰλίου Ἀδριανός	31

Μέρος Β'.

Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τοῦ Βυζαντίου.

13. Κωνσταντῖνος ὁ μέγας	33
14. Ἰουλιανὸς ὁ Παραδάτης	36
15. Θεοδόσιος ὁ μέγας	38
16. Ἰουστινιανὸς ὁ Α'	41
17. Ἡράκλειος	44
18. Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνιάτος	46
19. Λέων Γ' ὁ Ἰσαυρος	48
20. Κωνσταντῖνος ὁ Ε'	50
21. Νικηφόρος	52
22. Λέων Ε' Βάρδας ὁ Ἀρμένιος	54
23. Θεόφιλος	57
24. Βασίλειος ὁ Μακεδών	62
25. Φώτιος ὁ Πατριάρχης	65
26. Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος	68
27. Νικηφόρος Φωκᾶς	70
28. Ἰωάννης Τσιμισκῆς	73
29. Βασίλειος Ε' ὁ Βουλγαροκτόνος	77

30. Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός	80
31. Ἰωάννης Κομνηνός	83
32. Μανουὴλ Κομνηνός	84
33. Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνός καὶ Θεόδωρος Κομνηνός	88
34. Θεόδωρος Λάσκαρις	90
35. Ἰωάννης Βατάτσης	93
36. Μιχαὴλ Παλαιολόγος	94

Μέρος Γ'.

Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τοῦ δουλεύσαντος ἐλληνικοῦ ἔθνους.

38. Γεννάδιος Σχολάριος ὁ πατριάρχης	99
39. Βησσαρίων	101
40. Κορκόδειλος Κλαδάς	104
41. Ἰερεμίας ὁ πατριάρχης	105
42. Κύριλλος Α' Δούκαρις ὁ πατριάρχης	108
43. Παναγιώτης Νικούσης ἢ Νικούσιος	110
44. Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος	111
45. Διμπεράκης Γερακάρης	113
46. Ῥήγας ὁ Φεραῖος	115
47. Λάμπρος Κατσώνης	118
48. Φῶτος Τζαβέλλας	121
49. Νικοτσάρας	128
50. Εὐθύμιος Βλαχάδας	131
51. Ἀδαμάντιος Κοραΐς	134-140

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γεώργ. Τσαγοῦν.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1895 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης καὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1895 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας Ἐπιτροπείας τῶν κριτῶν τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν εἰς τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς Ἐπιτροπείας ταύτης, καθ' ἣν τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα *Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος Ἑλληνικοῦ ἔθνους*, τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθὲν νὰ εἰσαχθῇ ἐν τῇ Β' τάξει τῶν δημοσίων, δημοσυντηρήτων καὶ ἰδιωτικῶν Ἑλληνικῶν σχολείων ἐπὶ πέντε σχολικὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1896—1897.

Ὁ Ὑπουργὸς

Α. Γ. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Στέφ. Μ. Παρίσης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΥΔΕΚ)

Το παρόν βιβλίο αποτελεί το πρώτο μέρος της σειράς «Εκπαιδευτική Τεχνολογία» και περιλαμβάνει τις έννοιες της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, της πληροφορικής και της επικοινωνίας. Το βιβλίο είναι γραμμένο με απλό και κατανοητό τρόπο, ώστε να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από όλους τους μαθητές και εκπαιδευτικούς. Το βιβλίο περιλαμβάνει πολλές εικόνες και ασκήσεις, οι οποίες βοηθούν στην κατανόηση των εννοιών. Το βιβλίο είναι διαθέσιμο σε ηλεκτρονική μορφή και σε έντυπη μορφή. Το βιβλίο είναι γραμμένο στα ελληνικά και είναι κατάλληλο για μαθητές της Γυμνασίου και Λυκείου.

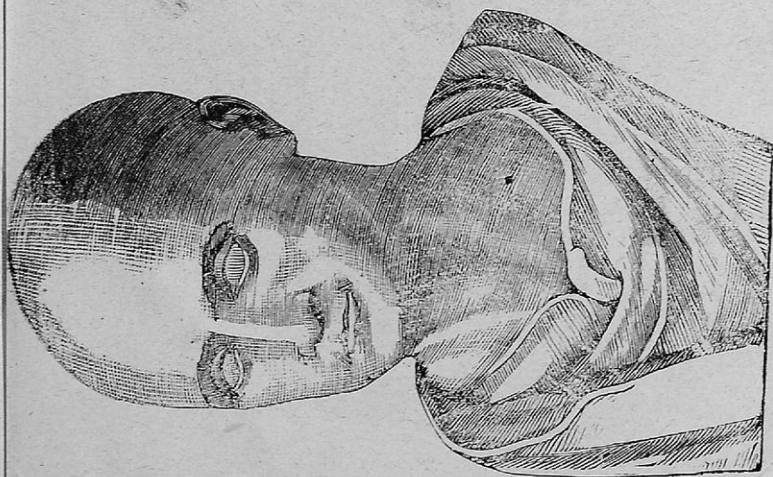
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2011
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΤΥΥΔΕΚ
ΑΘΗΝΑ

Ρωμύλος

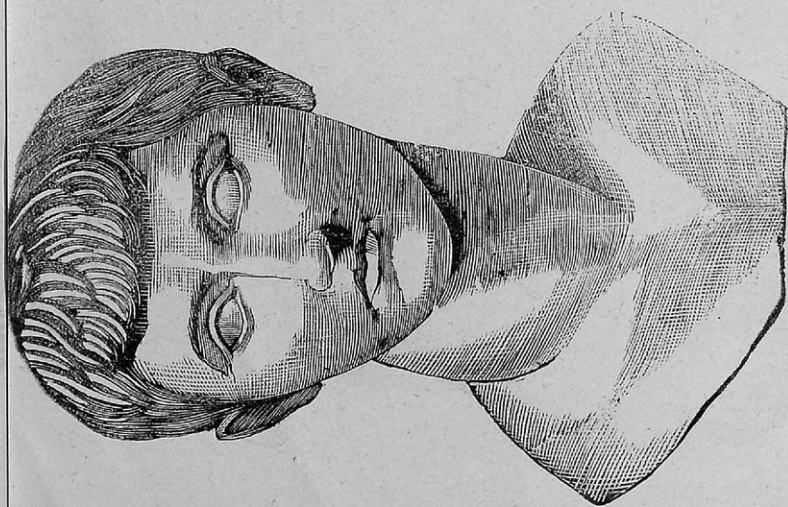
Νουμᾶς

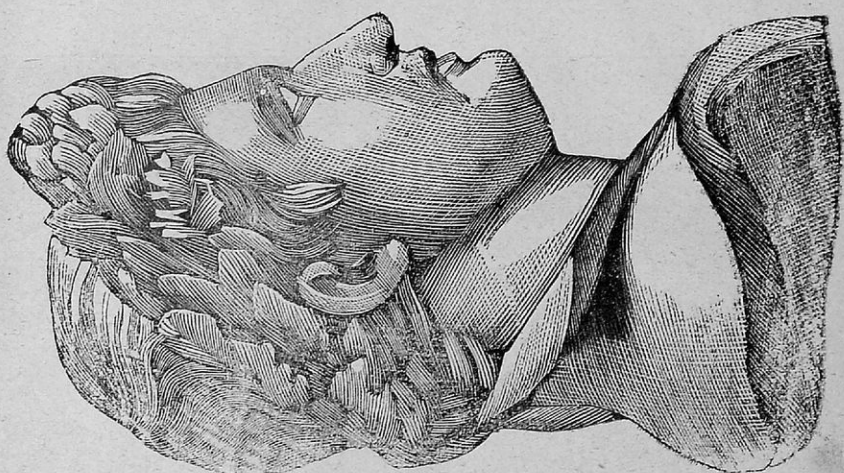

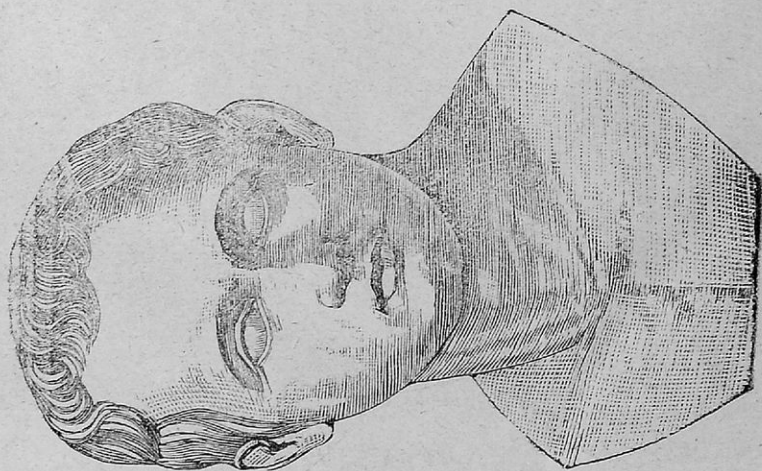
Ο ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ

Ο ΚΑΡΑΓΕΩΡΓΗΣ

Αἰγίου στος

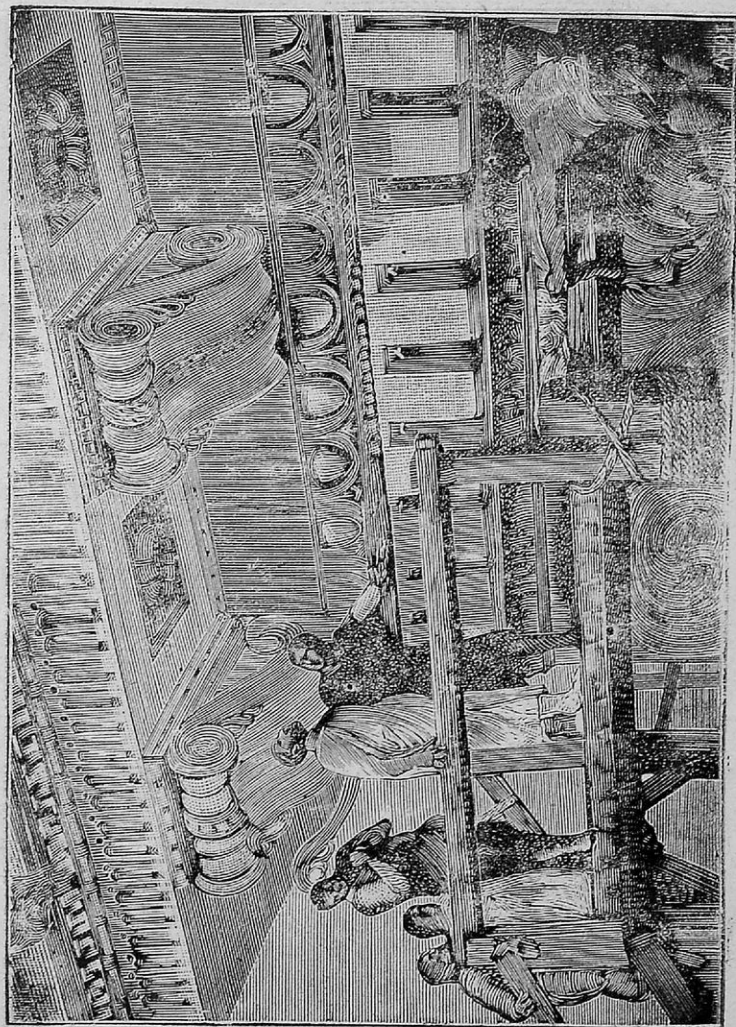

Κικέρων

Τραῖνός

Ἄδριανός

Βύζας

Σεβήρος

Κωνσταντίνος ὁ μέγας

Ἰουλιανὸς

Θεοδόσιος ὁ μέγας

Τεodόριος

Ἡράκλειος

Ἰουστινιανὸς

Κωνσταντῖνος

Λέων ὁ Ἰσαυρος

Κωνσταντίνος Ε΄.

Θεόφιλος

Βασίλειος ὁ Μακεδών

Πορφυρογέννητος

Νικηφόρος Β΄ ὁ Φωκάς

Ἰωάννης ὁ Τσιμισκής

Βουλγαροκτόνος

Ἀλέξιος Α' ὁ Κομνηνός

Ἰω. Β' ὁ Κομνηνός Μανουὴλ Α' ὁ Κομνηνός

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θεόδωρος ῥσκαρης

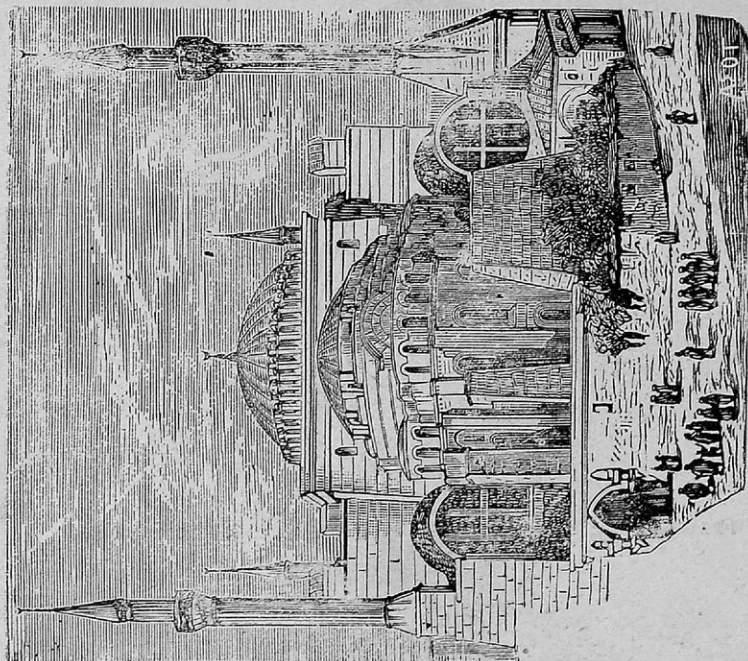
Ἰωάννης Βατάτσης

Μιχαήλ Παλαιολόγος

Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος

Ἁγία Σοφία

Γρηγόριος ὁ Πατριάρχης

Ῥήγας ὁ Φεραίος

Λάμπρος Κατσώνης

Κλέφται καὶ ἀρματολοὶ

Ἀνδροῦστος

Κοραῖς

358
1605

Αριθ. Πρωτ. 13364
Διεκπ. 8385

Ἐν Ἀθήναις τῇ 13 Σεπτεμβρίου 1896.

6135
#18

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρὸς τὸν κ. Γ. Τσαγρῖν.

Ἐχόντες ὑπ' ὄψιν τὸν νόμον ΒΤΓ' τῆς 12 Ἰουλίου 1896 περὶ διδακτικῶν βιβλίων τῆς μέσης καὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τὸ Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 10 Ὀκτωβρίου 1896 καὶ τὴν ἔκθεσιν τῆς οἰκείας ἐπιτροπείας, τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῶν εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα εἰσακτέων, γνωρίζομεν ὑμῖν, ὅτι ἐγκρίνομεν τὴν γνώμην τῆς ἐπιτροπείας ταύτης, ὅπως τὸ ὑμέτερον σύγγραμμα *Βίοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν τῆς Ῥώμης, τοῦ Βυζαντίου καὶ τοῦ δουλεύσαντος ἐλληνικοῦ ἔθνους* τὸ κατὰ τὸν εἰρημένον νόμον ἐγκριθέν εἶνε καλῶς καὶ κατὰ νόμον ἐκτετυπωμένον. Συμφώνως δὲ τῇ γνώμῃ τῆς ἐπιτροπείας ὀρίζομεν τιμὴν αὐτοῦ δραχμὴν μίαν καὶ λεπτὰ ἐξήκοντα (1,60) δι' ἕκαστον ἀντίτυπον.

Ὁ Ὑπουργός.
Δ ΠΕΤΡΙΔΗΣ

Γ. Α. Οἰκονομόπουλος.